

**Астаналық оқу-әдістемелік орталығы
Астанинский учебно-методический центр**

**Сборник материалов международной конференции
для магистрантов, аспирантов, докторантов
и молодых учёных
На тему: “Актуальные проблемы
социально-экономического
развития общества: взгляд молодежи”**

**Республика Казахстан
Астана, 2019 г.**

АСТАНИНСКИЙ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЦЕНТР

УДК 378
ББК 74.58
А43

Рекомендовано к печати решением руководства ТОО «Астанинский учебно-методический центр»

«Актуальные проблемы социально-экономического развития общества: взгляд молодежи»: Сборник конференции. – Астана: ТОО «Астанинский учебно-методический центр», 2019. - 241 с.

ISBN 978-601-7243-26-5

Сборник содержит материалы международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы социально-экономического развития общества: взгляд молодежи», проходившей с «4» марта по «5» марта 2019 года.

В сборник конференции вошли статьи, в которых освещены результаты научных исследований и практический опыт магистрантов, аспирантов, докторантов, молодых ученых, как Казахстана, так и стран ближнего зарубежья.

Материалы печатаются в авторской редакции ТОО «Астанинский учебно-методический центр».

Редакционная коллегия может не соглашаться с аргументами и выводами отдельных авторов и не несет ответственности за правильность и достоверность данных, опубликованных в сборнике. Статьи публикуются в авторской редакции. Замечания и претензии к тексту докладов и тезисов предъявляются к авторам. Перепечатка материалов допускается по согласованию с редакционной коллегией и авторами.

Печатается по решению руководства ТОО «Астанинский учебно-методический центр»

ISBN 978-601-7243-26-5

СОДЕРЖАНИЕ

Abzhanova A.E.	Information technology management of complex meliorations of agricultural landscapes.....	6
Абижанова А.Ш.	Студенттердің көркемдік – шығармашылық әлеуетін дамытудың теориялық мәні.....	10
Альмухамбетов Б.А.	Мәдениет философиясы әлеуметтік гуманитарлық ғылымдардың әдіснамасы ретінде.....	16
Аманжолова А.А.	Мұғалімнің инновациялық дайындығы.....	23
Аяпова А.Ш.	Факторы финансовой устойчивости предприятия.....	27
Базаркулов Е.Ж.	Особенности укрепления законности в государстве.....	31
Байдалина Г.Ш.	Роль системы стимулов и мотивации персонала в инновационном развитии предприятия.....	34
Байменова А.К.	Государственная социальная политика: сущность и понятие.....	38
Бейсембаева А.Д.	Анализ влияния регулирующего механизма налогообложения в РК на поступление доходов в госбюджет.....	43
Бексиитова З.К.	Молодежь - инновационный потенциал современного общества.....	47
Бисембина Г.К.	Қазақтың ұмытылып бара жатқан ұлттық тағамдарын қайта жаңғырту.....	50
Бияшова А.С.	Мәтіндік құжаттарды индекстеудің ішкі құрылымы.....	55
Болат А.Р.	Формирование эффективного корпоративного подоходного налогообложения.....	60
Газизбатылова А.А.	Французская лексика в составе архитектурной терминологии русского языка.	64
Омарханова Ж.М.	Ағылшын тілін меңгеруде интернет жүйесін қолданудың тиімділігі.....	69
Ғазизақызы К.	Controversial issues of teaching speech culture disciplines.....	73
Джумашева А.Б.	Әлеуметтік мәселелерді шешудегі мемлекеттің рөлі.....	76
Джуманова Л.С.	Қазақстанның банктік секторының жағдайын талдау.....	81
Иманғазиев А.С.		
Дуйсебекова Ж.М.	Кәсіпорында қаржылық жоспарлау жүйесін	

Кулумбетова Д.Б. Умирова З. С. Дуйсенбаева Б.Б. Начевская А. Яцко Н. Есенгулов Д. Ерсаинов Д.Е. Молдашов Н.О. Жумагалиев Р.А.	ұйымдастырудың рөлі..... Экономический кругооборот: теоретические аспекты..... Жастардың кәсіпкерлі қызметтегі лизингті қолдану мәселесі..... Общение как средство формирования личности..... Методика CLIL: предметно-языковое интегрированное обучение в процессе преподавания специальных дисциплин на английском языке..... География пәніндегі диалогтік оқыту арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту..... Основные проблемы перевода медицинского дискурса..... Проблемы и перспективы участия Республики Казахстан в Евразийском экономическом союзе..... Сущность государственно-частного партнерства..... Онлайн-туризм: тенденции развития в Республике Казахстан..... Некоторые аспекты развития налоговой системы Казахстана..... Современные реалии экономики Украины и перспективы расширения производства органической продукции..... Подходы к изучению финансового состояния предприятия..... Төменгі сынып оқушыларына патриоттық тәрбие берудің маңыздылығы..... Возможности краудфандинга в финансовом обеспечении инфраструктурных проектов..... Роль заемных средств в финансировании деятельности предприятия..... Теоретические основы применения кредитного механизма в коммерческих банках РК..... Становление и развитие банковского	85 88 93 98 101 106 109 114 118 121 124 130 134 138 141 145 148
Жунусова Ж.Н.		
Жылкайдарова А.М		
Жылқыбай А. Э. Малгаждарова А.М. Идрисов М.М.		
Исетова Н.Р.		
Искакова М.К.		
Капенова А.З.		
Карпенко Д.В. Лобунец Т.В.		
Кашкинбекова Г.К.		
Келиманова Ж.М. Жумагалиев Р.А.		
Коноз О.В. Ралко А.С. Кулбаев А.А.		
Кулумбетова Д.Б. Дуйсенбаева Б.Б. Бекешева С.К. Кендирбаев К.К. Кулумбетова Д.Б.		

Дуйсенбаева Б.Б.	маркетинга в Казахстане.....	
Давлеткалиева К.Б.		
Елпанов А.И.		154
Кумарханова Н.Н.	Новый этап развития туризма в Казахстане: экономические и технологические вопросы и перспективы.....	159
Легезин И.	Роль философских знаний в образовании будущего специалиста.....	163
Лесова З.З.	Білім мазмұнын жаңарту – табысты білім кепілі.....	166
Мешелова Р.Ж.	Жаңартылған білім беру мазмұны – заман талабы.....	168
Бимендинова М.М.	Гигиена и её основные задачи.....	171
Мухаматов М.Ш.	Обеспечение законности и правопорядка – эффективный путь к правовому государству.....	174
Новикова Е.В.	Жабдықтаушылар мен мердігерлер алдындағы міндеттемелерді талдау.....	179
Омирбек А	Қазақтың ұлттық ойындарын дене тәрбиесі сабағында қолданудың жаңа әдістері.....	183
Прмагамбетов А.С.	Ертегі терапия- жан – жақты дамыған, шығармашыл тұлға тәрбиелеу құралы.....	187
Рахматуллина А.Т.	Жастар арасындағы қылмысқа қарсы күрес....	192
Саидова Г.С.	Новые технологии – зеркало будущего.....	194
Сайдангазина А.М.	Эволюция теории управления персоналом и ее современные характеристики.....	198
Сутбаев О.О.	Шварцшильд де Ситтер қара ойықтары үшін $F(R)$ гравитациясы.....	202
Тоқтамышова Р.Д	..	
Төлеу Е.С.	Преобразование инновации в образовании.....	208
Турмаганбетова А.А.	Конституция - барлық заңдардың бастауы.....	213
Хамитова А.И.	Причины правонарушений и методы борьбы с ними.....	217
Чашков В.Н.	Физико-химические методы исследования природных вод города Костанай на наличие тяжелых	
Чапаксин И.В.	металлов.....	223
Жаналинова С.А.	Исследование отдельных химических компонентов в сточных водах.....	227
Махмутова Г.Е.	Білім беру жүйесінде «Қоғамдық-саяси ғылымдар» пәнін оқытудың әдістемесі.....	232
Чашков В.Н.	Телекоммуникация жүйесіндегі интернет 5G интернет саласының даму үрдісі.....	237
Чапаксин И.В.		
Шубаева У.К.		
Шуюншбаева Р.С.		

INFORMATION TECHNOLOGY MANAGEMENT OF COMPLEX MELIORATIONS OF AGRICULTURAL LANDSCAPES

Summary: Information resources have opened up the possibility of using information technology to rationalize water use and manage fertility factors. In the context of the use of complex land reclamation, it is possible to introduce such computer programs as information and advising soil assessment systems. GIS monitoring of agromeliorative state of irrigated land, information and advising systems for soil fertility management.

Keywords: complex melioration, intensification of agriculture, information resources, information and advising system, resource-saving technologies.

The second half of the last century was marked by an event that determined the further ways of understanding the world - the creation of information theory as a form of representation of the gained knowledge. Earlier in the natural-scientific concepts the world relied on the two whales: energy and matter, then the third whale was information that participates in all the processes occurring in the world. Adequate solution of problems associated with environmental management is impossible without the creation of new information technologies for managing natural processes.

Information technologies include procedures for collecting, storing, processing information about the parameters and state of the object of impact, allow you to carry out predictions of the processes taking place in the natural environment, and also provide decision-making procedures.

To implement the task of increasing the efficiency of complex melioration and justifying their role and place in the adaptive-landscape system and, in general, in environmental management, a conceptual model of integrated melioration of the agricultural landscape has been proposed. Land-reclamation activity is considered as an independent area and involves, along with the intensification of agricultural production (agricultural melioration), the development and application of technologies aimed at increasing the natural resource potential and ecological sustainability of the agricultural landscape[1].

On agricultural lands an adaptive complex of ameliorative activities are being formed. Within the landscape - ameliorative complex adequate in terms of impact, including the creation of forest belts for various purposes, buffer zones, the use of activities to protect water bodies, the reclamation of small rivers and river valleys, the restoration of soil fertility of degraded lands, biological drainage, etc.

The main purpose of the complex melioration - creation of a highly productive and environmentally sustainable agricultural landscape. Melioration

management involves the creation and maintenance of such a regime in a natural object that would ensure a given level of crop productivity, expanded reproduction of soil fertility, and the environmental sustainability of the agricultural landscapes during the entire period of functioning of the melioration systems.

To solve the problem, the following procedures and methods for managing the reclamation regimes are proposed:

- development of location models within the agricultural landscape of adaptive land-reclamation and nature-restoration complexes;

- creation of information models of agricultural landscapes using GIS-technologies;

- the formation of permanent models of land-reclamation systems for the management of integrated land reclamation regimes;

- the use of models for the regulation of natural reclamation processes within the catchment area;

- the establishment of information systems to support management decision-making for the specified purpose.

To optimize the placement of adaptive land-improvement complexes within the agricultural landscape and to justify the necessary environmental restoration activities that are adequate in terms of impact, a new energy approach is proposed to justify complex land reclamations: The amount of invested energy in land reclamation in the agricultural landscape should compensate for the energy withdrawn from the agriculture yields, and the internal energy aimed at increasing the natural resource potential. Excessive energy input leads to the deformation of the geosystem and, consequently, the development of degradation processes; insufficient - to reduce the natural resource potential. The assessment of the energy costs of reducing the entropy of the system due to the processes of humus formation is carried out on the basis of a calculation of the bioenergy potential, which is the amount of accumulated solar energy in organic matter, which is transformed through soil biota into soil humus[3].

The main principle of the development of integrated melioration systems for the zone of excessive moisture is the regulation of water-air, temperature and nutrient regimes of drained soils in accordance with the requirements of plants and the use of promising drainage methods.

In the forest-steppe zone, the system of complex amelioration includes sparing low-volume irrigation, as a subsidy to rainfall, soil-protective and anti-erosion activities that prevent the reduction of humus content and washing away of the fertile soil layer, and a well-balanced set of agrotechnical activities .

In the steppe and dry steppe zones (southern black soil and chestnut soils), where soils are highly affected by water, wind, and under irrigation conditions — irrigation erosion, the main land-reclamation activities are irrigation, aimed at compensating the lack of natural moisture, and a complex of anti-erosion control activities. In order to regulate the water-salt regime of soils, the necessary

ameliorative measure is artificial drainage. On saline and low-saline soils on the background of irrigation, it is necessary application of chemical meliorants into the soil. The adaptive ameliorative complex includes cultural, technical, chemical, forest reclamation and phytomelioration activities.

In the conditions of semi-desert and desert, where brown desert soils are developed, ecologically safe land reclamation complexes are recommended to be implemented in oasis-type systems: small-scale areas for agricultural production: on the basis of underground (artesian) water and local surface runoff;

medium sized oasis sites with water intake from irrigation canals.

On lands with a complex soil cover, a complex of activities should be aimed at leveling the water-physical and chemical properties of the soil. It includes planning, deep meliorative loosening, application of chemical ameliorators against the background of organic fertilizers and irrigation[2].

Considering the rather complicated structure of the agricultural landscape, the presence of direct and reverse links between the landscape elements and the engineering and technical system, its optimization is possible only with the use of computer GIS-technologies.

While creating a computer technology uses the model of productivity and sustainability of the agricultural landscape.

To determine the optimal ratio of forests, meadows, agricultural land (arable land, pastures, hayfields) and reclaimed land, scenario calculations are performed in which productivity and environmental sustainability coefficient are determined for each scenario. It is shown that when the coefficient of environmental sustainability is above 0.7, the geosystem is stable. On the basis of scenario calculations, an area is determined in which the productivity and stability of the agricultural landscape is close to optimal values.

Scenario research methodology includes:

justification of parameters of geosystems in terms of productivity and sustainability;

selection of the trajectory of the agricultural landscape and a series of scenario calculations;

building a series of scenario ecological reclamation maps;

calculation of bioproductivity and environmental sustainability for each selected scenario;

decision making on the development and location of complex land reclamations.

A special place in information technology is given to the creation of permanent models of reclamation systems. Such technologies allow real-time (depending on the prevailing weather conditions and economic situations) to manage the agrocenosis and land-reclamation regime on agricultural lands[4].

To restore the natural resource potential, in particular, soil fertility, technologies are proposed to control the modes of biomelioration for various types of soil degradation, including the introduction of biologically active

fertilizer-reclamation mixtures into the soil. Developed process regulations for the preparation of the fertilizer-meliorated mixtures. The implementation was carried out on the ecological polygon and farm «Malinishchi», Ryazan region.

To maintain agro landscapes in a steady state for the conditions of Kalmykia developed and tested in field conditions on the basis of oasis irrigation environmentally friendly regimes of irrigation of phytomeliorants (alfalfa hybrid and wheat grass), which exclude secondary soil salinization. The use of the developed irrigation regimes based on scenario calculations of the water-salt regime of the soil and the application of amelioration crops in the desert and semi-desert areas of Kalmykia will allow by 25 ... 30% increase in the overall productivity of irrigated agricultural landscapes and provide water saving up to 30%[5].

The use of computer technology significantly changes the organization of the information process. Computer technologies that automate the process of information support of management decision-making procedures are successfully implemented in the environment of decision support systems, which are an integral part of information support for melioration. DSS is considered as software and information and analytical technologies designed to assist in solving specific problems of search, analysis and selection of the best possible options[1].

Thus, the use of information technologies in land reclamation (melioration) opens up new possibilities for using accumulated knowledge to solve current development problems and locate land reclamations, select a rational land reclamation complex to ensure the required land reclamation regime for crops, justify the need for nature restoration activities both within the agricultural landscape and higher hierarchical level, ensuring the functioning of the meliorated mixtures on a given trajectory, solving specific management tasks.

Bibliography:

1. Kovalenko P.I. Automation of land reclamation systems. - M.: Kolos, 1983.
2. The main directions of improvement of technology and irrigation technology [Electronic resource]. - M., 2009. - Access Mode: <http://raduga.mobi/html>
3. The results of the work of the All-Russian Research Institute of Agricultural use of reclaimed land (GNIU VNIIMZ) [Electronic resource]. - M., 2008. - Access Mode : <http://plant.agroacadem.ru>
4. Notification of an open competition for the development of methodological documentation for the needs Ministry of Agriculture of Russia, draft regulatory legal acts in the field of agriculture and Fisheries (VII round) [Electronic resource]. - M., 2006. - Access mode: <http://www.mcx.ru>

5. Pronko N.A. GIS - monitoring of the ameliorative state of irrigated lands (by the example of dry steppe of the Volga) / N.A. Pronko, V.V. Korsak, T.V. Korneva // Melioration and Water Management. - 2008. - № 6. - P. 26-29.

Абижанова А.Ш.

«6D010700-Бейнелеу өнері және сызу» мамандығының
3 курс докторанты Абай атындағы

Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ

Альмухамбетов Б.А.

ғылыми жетекші

п.ғ.д., профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ-нің

Педагогика және психология институтының директоры

СТУДЕНТТЕРДІҢ КӨРКЕМДІК – ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ӘЛЕУЕТІН ДАМУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ МӘНІ

Түйіндеме. Мақалада студенттернің көркемдік-шығармашылық әлеуетін дизайн құралдарының көмегімен қалыптастыру мақсатқа жету сатылы түрде жүзеге асырылатын ұзақ процесс болып табылады. Сол себепті оның тиімділігін анықтау үшін деңгейлі тәсілді қолдану керек. Бұл шығармашылық әлеует құрамдауыштарының қалыптасу шараларын сипаттауды қарастырады. Кез келген іс-әрекет, оның ішінде, көркемдік-шығармашылық іс-әрекет өзінің қалыптасуы барысында өзгертінгі айқын, ол бір күйден екінші неғұрлым күрделі күйге ауысады, ал бастапқысынан сапалық тұрғыда артық болады, яғни дамиды. Деңгейлік тәсіл кез келген даму процесін бір деңгейден келесі күрделі деңгейге ауысу түрінде қарастыруға мүмкіндік береді.

Кілттік сөздер: студенттернің көркемдік-шығармашылық әлеуеті, дамуы, шығармашылық ізденіс, көркем шығармашылық қабілет, сәндік қолданбалы өнер, шығармашылық ойлау элементтерін дамыту.

Психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау шығармашылық әлеуеттің дамуының когнитивті құрамдауышы тұлғаның шығармашылық дамуына жан – жақты әсер етеді деп есептеуге негіз болады.

Біріншіден, оқыту процесінде дамытын оқыту мәдениеті «тұлғаның түйткілді мәселелердің тиімді шешімін табу мақсатында субъектінің ойлай операциясын жүзеге асыруына мақсатты әсер етудің нәтижесі» ретінде студенттерге әр түрлі салалардағы мәселелердің шешімін табуға мүмкіндік береді. Мұндай мүмкіндік 1959 жылы жүргізілген америкалық психологтардың зерттеулерінің нәтижелерімен расталады: «креативтіліктің (шығармашылық қабілеті) іс-әрекет саласына тәуелсіз ортақ негізі болады

және бір материалмен жасалған ол басқа материалға ауыстырылуы мүмкін». [1]

Ойлауға оқыту немесе «...тікелей оқу процесінде ойлау мәдениетін қалыптастыру оқу материалы сипаттамалық түрінде емес, нақты мәселенің шешімін табатын түрде болады; бұл жағдайда мәселені шешудің әдістемесі қажет болады. Осындай оқу процесіндегі маңызды сәт артықшылықты рефлексивті емес ойлау тәсілдерінен ойлау тәсілдерін және операцияларын саналы игеру және меңгеруге ауысу болып табылады». Теңдес түрде технологиялық тұжырымдамалар 60-жылдардың соңы 70 жылдардың басында ұсынылған проблемалық оқыту негізі ретінде алынды.[2]

Екіншіден, ойлау мәдениетін дамыту студенттердің шығармашылық міндеттердің шешімін табу тәсілдерін меңгерусіз мүмкін болмайды. Заманауи педагогика көптеген әмбебап ойлауды белсендіру әдістерін ұсынады, оларға «миға шабуыл», бақылау сұрақтары әдісі, синектика, фокусты объектілер әдісі, морфологиялық талдау және басқалары жатады. Бұл әдістерді сабақтарда студенттермен жеке жұмыс барысында және топтық шығармашылық жұмыстар барысында пайдалануға болады. Оларды пайдалану балалардың ойлауын белсендіруге және ұсынылатын шығармашылық тапсырмалардың саны мен сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Ойлаудың белсендіру әдісінің өз кемшіліктері бар, олардың ішінде, ең негізгісі олардың барлық мүмкін шешімді іздеу аумақтарын қамти алмайтыны болып табылады, яғни мұнда жүйелілік болмайды. Алайда, оларды қолдану студенттердің топтық іс-әрекетін белсендіруде тиімді болады.

Шығармашылық әлеуеттің процессуалдық құрамдауышы студенттердің бойынша практикалық біліктіліктердің қажетті көлемі болуын қарастырады, оларды меңгеру көркемдік-дизайнерлік іс-әрекетті табысты жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Жоғарыда айтып кеткендей, заманауи педагог ғалымдардың және психологтардың тұлға шығармашылығы мәселелері жөнінегі зерттеулері (Д.Б.Эльконин, В.В.Давыдов, Н.А.Менчинский, К.Роджерс т.б.) шығармашылық қабілеттердің жаратылыстары және гуманитарлық бағыттар үшін табиғаты бірдей болатынын көрсетті. Осылайша, келесі педагогикалық міндет қалыптасты: шығармашылық ойлау процесінің санады элементтерін жаттықтыру қажеттігі туындады. Мұндай элементтерге мәселелерге сезімталдық, әр түрлі ақпаратты араластыру қабілеті, бірегей ойлау, шығармашылық жауапты қажет ететін мәселе қою, болжамдар мен қорытындыларды жалпылау, экспериментті бақылау нәтижелері, туындаған ойды логикалық, бейнелі, математикалық, графикалық пәндік құрылымдар түрінде бейнелеу жатады (көркем туынды дайындау, құралдарды құрастыру т.б.). [3]

Тұлғаның шығармашылық ойлау элементтерін дамыту сабақтар мен тәрбие жұмыстарында шығармашылық тапсырмалар басым болған жағдайда ғана мүмкін болады. Шығармашылық тапсырмалардың көлемін арттыру репродуктивті тапсырмалардан бас тартуды қарастырмайды.

Дегенмен, репродуктивті тапсырмалардың көлемі студенттердің білімін қалыптастыру үшін қажетті мөлшерге дейін азайтылуы керек.

Психологияда, тұлға логикалық операциялардың: ақпаратты араластыру, себеп-салдарлы байланыстар, практикалық қызметті жоспарлау және орындау секілді түрлерін орындауға қабілетті болған жағдайда ол шығармашылық ойлай алатыны қарастырылған.

Педагогикалық процесс барысында шығармашылық ойлауды дамыту әрбір тақырып бойынша студенттер шығармашылық тапсырмалар жүйесін орындаған жағдайда қамтамасыз етіледі – жоғарыда аталған топтардың әрқайсысы үшін шығармашылық тапсырмалар жинақтары арнайы әдістер көмегімен орындалады. Студенттерді осы әдістерді тікелей немесе аралас түрде қолдана білуге үйрету шығармашылық ойлаудың мәнін құрайды. В.В.Репкин шығармашылық тапсырмалардың келесі түрлерін бөліп көрсеткен:

- аралас ақпараттарға шығармашылық тапсырмалар (мәтіндегі басты ойды көрсету, салыстыру, ақпаратты жүйелеу, ақпаратты өзгерту, ақпаратты толықтыру);

- себеп-салдарлы байланыстарды анықтауға арналған шығармашылық тапсырмалар (себептерін анықтау, салдарларын анықтау, теріске шығару, заңдылықтарын анықтау, жаңа қызметін анықтау, жүйенің элементтері арасындағы байланыстарды анықтау, жүйенің жаңа құрылымдық элементтерін анықтау);

- практикалық әрекеттерді жоспарлау мен орындауға шығармашылық тапсырмалар (тапсырманы орындаудың жоспарын құру, жоспарлау және бақылау жүргізу, өлшеу және эксперимент, жүйенің дамуын болжау, іс-әрекетті орындау жоспарын талдау). [4]

Жоғарыда аталған шығармашылық тапсырмаларды жүзеге асыру үшін жобалар әдісі, жағдаяттық талдау әдісі, зерттеушілік тапсырмалары қолданылады.

Рефлексивті құрамдауыш. Адам белгілі бір нәрсені жасап қана қоймайды, ол өз жасағанын сезінеді. Адам тек ойланып қана қоймайды, ол өзінің ойлау процесін бақылай алады. Адам тек қандай да бір нәрсені түсініп қана қоймайды, ол өзінің түсінетінін түсінеді. Осылайша, рефлексия тұлғаға тікелей іс-әрекетінен шығып, оған сәйкес қатынасын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Бұл өз іс-әрекетін сезіну, оған сын тұрғысынан талдау жасау және конструктивті түрде жетілдіру үшін қажет.

Заманауи педагогикалық-психологиялық әдебиеттерде рефлексия ұғымы екі мағынада қолданылады. Мысалы, Г.С.Битищев рефлексияны тұлғаның өзін-өзі сезінуімен байланыстырады, «Рефлексия – адамның жеке формалары мен алғышарттарын бағыттаушы ойлау ұстанымы, оның санасының мазмұны мен әдістерін сын тұрғысынан талдауы, өзін-өзі тану іс-әрекеті, адамның рухани әлемінің ішкі құрылысы мен сипатының ашылуы» деп қарастырады.

А.А.Веденеева зерттеулерінде рефлексия бір адамның басқа адамның ішкі дүниесін көрсетуі процесі ретінде қарастырылады: «Рефлексия – тұлғаның қарым-қатынастағы серіктестерінің өзін қалай қабылдайтынын сезінуі. Рефлексия – бұл басқа біреуді білу мен түсіну ғана емес, бұл рефлексияланған тұлғаның қалай түсінетінін де білу».[5]

Осылайша, тұлғаның өз – өзіне деген рефлексиялы қатынастары (авторerefлексия) қандай да бір өзіндік сананың жеке кеңістігінде тұйықталған процесс болып табылмайды. Тұлға басқа адамның ойы мен әрекетін түсінуге тырысатын басқа адамдармен өзара әрекеттестік негізінде ғана ол өзіне осы басқа адамның көзімен қарап, баға береді. Р.Бернс «тұлғалық рефлексия өзара көрсету ұстанымына негізделеді: ол менің басқа біреудің әлемін жай ғана түсуім емес, басқа адамның мені қалай түсінетінін ұғынуым» деп баға береді.

Психологияда адам менінің қалыпты екі жақтылығы туралы тұжырым әлдеқашан ұсынылған:

- мен өз әрекеттерін түсінетін және реттейтін субъект ретінде;
- мен өз әрекеттерін жүзеге асыратын объект ретінде.

Р.Бернс жүргізген зерттеулерде тұлғаның іс-әрекетін тұтас реттеуде орындаушы және бақылаушы жүйелердің арасындағы органикалық өзара әрекеттестік анықталған, бұл жағдайда адам бір мезгілде «Мен - орындаушы» және «Мен - бақылаушы» бола алады. Адамның өзін қаншалықты сезінуіне байланысты ол өзін басқалардың орнына қойып, өз-өзіне басқа адам ретінде ықпал ете алады. Рефлексивті өзін-өзі басқару адамның басқару объектісі (Мен –орындаушы ретінде) және басқару субъектісі (Мен – бақылаушы ретінде) түрінде бола алатынын және өзінің жеке әрекеттерін жоспарлап, ұйымдастырып және талдай алатынын көрсетеді.

Өзінің тұлғалық Менін түсіну рефлексия негізінде ішкі дүниесін көрсету түрінде болады және бұл адамның өзінің жеке іс-әрекеттеріне қатысты позициясын іргелі өзгертуіне алып келеді. Басқаша айтқанда, адам өзінің жеке іс-әрекеттерін басқару процесін меңгере бастайды, бұл шығармашылық әлеуетті дамыту тұрғысынан аса маңызды болып табылады.

Жоғарыда жүргізілген талдаулар рефлексия механизмі және ойлау (зияткерлік) іс-әрекеті арасындағы өзара байланысты түсінуге мүмкіндік берді. Ойлау іс-әрекеті әр алуан мәселелер мен міндеттердің шешімін табуға бағытталған белсенді іздеуден көрініс табады. Ойлау арқылы іздеудің негізгі шарты - бұл субъектінің түйткілді мәселені сезінуі, яғни мақсат және оған жету мүмкіндіктері арасындағы «келіспеушілік» жағдайының пайда болуы. Түйткілді жағдайда мақсатқа жету барысында субъектінің саналы жоспарлау қажеттілігі пайда болады. А.М.Матюшкин атап көрсеткендей, «саналы қажеттілік тек мақсатқа жету іс-әрекеттерін орындау барысында туындайды, бұл жағдайда аталған қажеттілік адамды

жаңа ақпаратты іздеуге және осының негізінде өзінің тұжырымдамалық аппаратын қалыптастыруға ынталандырады».[6]

Субъект түйткілді жағдайға тап болғанда, ол іс жүзінде қандай да бір нақты мақсатқа жетуді көздейтін (мысалы, қажетті нәрсені табу) орындаушы түрінде болады. Дегенмен, жоғарыда айтып кеткендей, субъект өзін-өзі басқалардың көзқарасымен бағалау қабілеті ие болады. Осы «басқа» позициясына ауысу арқылы субъект өзінің алдындағы туындаған түйткілді жағдайды бағалайды.

Осылайша, түйткілді жағдайда рефлексивті талдау тұрғысынан қарастыра отырып, келесі жағдайларды атап өтуге болады:

- 1) қандай да бір нақты практикалық қажеттілікке сәйкес келетін мақсат және оған қол жеткізу құралдары арасындағы объективті туындайтын келіспеушілік (қарама-қайшылық) (эмоциялық тұрғыда аталған қарама-қайшылық ішкі қақтығыс, диссонанс жағдайы түрінде болады);
- 2) жағдайға жеке танымдық қатынастың пайда болуы, атап айтқанда, субъектінің бағдарлы реакциясы, не болғанын түсіну қажеттілігі туындайды. Бұл жағдайда субъект жаңа позицияны – таным субъектісі позициясын иеленеді және адам әрекет еткен жағдай таным объектісі түрінде болады.

Түйткілді жағдайда рефлексивті талдаудың нәтижесінде әрекеттер жүзеге асырылатын (не берілді?) шарттар анықталады және талаптар (нені іздеу керек?) айқындалады. Негізінен түйткілді жағдайды талдау арқылы адам өзі үшін қандай да бір міндетті айқындайды, аталған жағдайда міндет – бұл нақты қолданыстағы түйткілді жағдай моделі болады.

«Мәселенің шешімін табу – бұл математиканың артықшылықтары емес. Жалпы адам санасы жаңа тапсырмалар мен жаңа міндеттерді белгілеу мен шешімін табудың тоқтамайтын процесі. Тек осы адам ғана ғылыми формулалар мен ережелерді түсініп, жасанды нәрсені ғана емес, ең алдымен, қандай да бір сауалдарға табылған жауаптарды да біле алады».

Біздің зерттеуіміз тұрғысынан Ж.Пиаженің балалардың эгоцентрлік ойлауы туралы және оның орталықсыздандырылған ойлауға даму процесінде түрленуі туралы жұмысының нәтижелері қызықты болып табылады, бұл тек өз ойын түсініп қана қоймай, басқа адамның көзқарастарын да білуге мүмкіндік береді. Ойлау іс-әрекетін орталықсыздандыру: зерттелетін объектіні әр түрлі көзқарастар тұрғысынан қарастыру, оның ішінде, балама немесе тікелей көзқарастар арқылы күрделі жүйелердің құрылымдық ұйымдасуын түсіну мүмкіндігін береді. Бұл адамдар арасындағы қақтығыстың алдын алу үшін аса маңызды, себебі орталықсыздандыру адамның өзіне және басқа адамдарға қатысты рефлексиясының нәтижесі болып табылады.[7]

Осы мәнмәтін тұрғысынан рефлексия адамның бойында қалыптасқан ойлау таптаурындарын қайта қалыптастыру үшін маңызды болады. Рефлексияның нәтижесінде адам бұрынғы негіздемелері мен қызмет әдістерін сын тұрғысынан талдауға қабілетті болады және жаңа

құндылықтарға сәйкес жаңа ойлау стратегияларын қалыптастырады. Адамның өзін-өзі тану және өзін-өзі сынауға рефлексиялық қабілеті оған осынау құбылмалы әлемде өзгеруге, жаңа көзқарастар мен ұстанымдар қалыптастыруға, бұрын қалыптасқан барлық құндылықтарын сақтап қалуға мүмкіндік береді. Осылайша, рефлексия тұлғаның өзгеруі мен дамуының әмбебап психологиялық механизмі болып табылады.

Жоғарыда айтып кеткеніміздей, студенттернің көркемдік-шығармашылық әлеуетін дизайн құралдарының көмегімен қалыптастыру мақсатқа жету сатылы түрде жүзеге асырылатын ұзақ процесс болып табылады, сол себепті оның тиімділігін анықтау үшін деңгейлі тәсілді қолдану керек. Бұл шығармашылық әлеует құрамдауыштарының қалыптасу шараларын сипаттауды қарастырады. Кез келген іс-әрекет, оның ішінде, көркемдік-шығармашылық іс-әрекет өзінің қалыптасуы барысында өзгеретіні айқын, ол бір күйден екінші неғұрлым күрделі күйге ауысады, ал бастапқысынан сапалық тұрғыда артық болады, яғни дамиды. Деңгейлік тәсіл кез келген даму процесін бір деңгейден келесі күрделі деңгейге ауысу түрінде қарастыруға мүмкіндік береді. Ғылыми әдебиеттерде деңгей «дискретті, салыстырмалы тұрақты сапалық өзіндік ерекшелік, материалдық жүйелерді «жоғары» және «төмен» құрылымдар қатынасы ретінде салыстыру» түрінде анықталады, ол қандай да бір процесс немесе объектінің дамуы құрылымын көрсетеді.[8]

Шығармашылық әлеуеттің даму процесінің деңгейлік көрсеткіштерін анықтау алдында біз келесі жағдайларға назар аударамыз. Егер кез келген кәсіби іс-әрекетте шығармашылық элементтері бар болатын болса, онда дизайнерлік қызмет адам қызметінің шығармашылық негізі болып табылатын ерекше түрі болып табылады. Шығармашылық дизайнерлік іс-әрекет бастапқы кезеңдерінде біршама еліктеу түрінде болып, біртіндеп еліктеу әсерінен босайды және шығармашылыққа айналады. Бұл жағдайда, еліктеу – көшіруден шығармашылық еліктеу арқылы шынайы шығармашылыққа ауысудың заңды желісі байқалады.

Аталған көзқарас біз үшін аса маңызды, себебі, студенттердің көркемдік шығармашылық әлеуетінің дамуын зерттеу процесінде біз осы ережені растадық. Студенттердің бастапқы көркемдік-шығармашылық қызметі көп жағдайда еліктеу сипатында болады және аталған мәнмәтін тұрғысынан шығармашылық дербестіктің қалыптасуы жолындағы табиғи кезең болып табылады. Біздің аталған мәселеге көзқарасымыз Л.И.Маленкованың балалардың әлеуетті шығармашылығының еліктеу механизмі арқылы актуалды түрге тізбекті түрленуі туралы көзқарасымен сәйкес келеді.

К.К.Платонов, шығармашылықты даму механизмі ретінде қарастыра отырып, «даму кезеңдері оның ұйымдастырудың құрылымдық кезеңдеріне өзгереді және әрі қарайғы өнімді өзара әрекеттестіктің функционалдық баспалдағы түрінде болады» деп есептейді. Осыған байланысты, оның ойынша, шығармашылық процестің құрамы келесі түрде болады: шығармашылық іс-әрекеттің жаңа білімдеріне қажеттілік, аталған

кажеттіліктерді қанағаттандыру құралдары, меңгерген құралдар негізінде сапалы алға басқан білімдер жүйесі.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Байжігітов Б.К. Қазақ өнерінің эстетикалық табиғаты (Қазақ дәстүрлі творчествосы мен бейнелеу өнерінің негізінде): ф.ғ.к. ... авторефераты. Алматы. 1994ж-24б.
2. «Қазақстан жоғары мектебі» Сбор.соч. Алматы. 201ж 2-81, 85, 95,241, 245б.
3. Ералина А. Халық шеберлері шығармашылығын оқу-тәрбие жұмыстарында қолдану. Шымкент 1997ж.
4. Әбділбеков Ш. Қазақ фольклористикасының эстетикасы. Алматы. 1991ж-163б.
5. Танибергенов М.Ж. Графика: Учебное пособие для студентов художественно-графических факультетов. Алматы: ИздатМаркет, 2006г-80с.
6. Өстеміров К., «Дидактикалық материалдар», Алматы. Атамұра, 2003ж.
7. Еспенбетов.Б. Ұрпағымыз ұмытпасын. Қазақстан мектебі №7 63-65 бет.Алматы 1991 ж.
8. «Основы художественного оформление текстовых изделий» В.Н.Козлов. Москва. 1981г, 45-49, 67с.
9. Казыханова Б. Эстетическая культура Казахского народа. Алматы; Қазақстан 1973г. 223 стр.

Аманжолова А.А.

магистрант, «Туран-Профи»

қалалық шаруашылық колледжі, Астана қ.

МӘДЕНИЕТ ФИЛОСОФИЯСЫ ӘЛЕУМЕТТІК ГУМАНИТАРЛЫҚ ҒЫЛЫМДАРДЫҢ ӘДІСНАМАСЫ РЕТІНДЕ

Түйіндеме. Мақалада негізгі заманауи, күрделі әлеуметтік және мәдени объектілерді зерттеу үшін жаңа әдіснамалық тәсілдерді жасауға мүмкіндік берудің негізгі мақсаты ретінде мәдениет философиясына және оның мәдениет феномендеріне қатысты әдіснамалық көзқарастарды жүйелеу берілген.

Кілттік сөздер: әлеуметтік және қоғамдық білімдер; тарихи ғылымдар; эпистемология; әдіснама; идеялар тарихы; коммуникативтік ұтымдылық; мәдениеттану, интерсубъективтілік; құндылықтар; танымдық тәжірибе.

Жаңа заман уақытында таным философиясының категориялары ретінде, оның негізгі принциптері мен категорияларының соңғы онжылдықта елеулі өзгерістері болған, сыңи мазмұнды және өзгерістерді

кайта қарастыру, оның алдағы даму қажеттілігін туындатады. Дәстүрлі философияда XX ғасырдың ғылымдарындағы түсінік өзгерген, ал, біздің мемлекетімізде бұл толығымен қазір де еңсерілмеген. Отандық ғылым философиясын бүгінгі таңда тек әлеуметтік және қоғамдық ғылымдарының зерттеу ерекшеліктерін ғана емес, оның жаңа тенденцияларын және олардың бір – бірімен өзара эпистемологиялық қатынасын қарастыру қажет. Қазіргі заманауи уақытта ерекше назарды трансценденталды субъектінің санаттарын және қазіргі заманғы эмпирикалық субъект абстракциясының деңгейін төмендетіп, философияның қашықтығынан шықпайды. Субъектінің және объектінің базалық санаттары туралы ғана емес, сонымен қатар білім ұғымының өзі туралы да пікірталастар болып жатыр. Біз білетініміздей Платон заманынан білім жайлы шексіз ой – пікірлер айтылуда, бірақ, осы пікірлердің формалді – логикалық нақтылығы жоқ болған. К.Поппер тек жұмыс үшін білімді "субъект санасының жеке жағдайы" ретінде және білімнің эпистемология формасы – яғни, әдісі, теориясы және т.б қоғамға жеткізу үшін қолданған еді. Негізінде, қоғамдық білімдердің пайда болуы және оның ерекшеліктерін анықтауында дәстүрлі философиялық тұрғыда формалді – логикалық анықтама қолданылса, ол өзінің мағыналық мазмұнынындағы компоненттерін жоғалтып, бұл - ақыл тәжірибелік зерттеу болып есептелінеді. Дәл осы жағдайда идея туралы қарастыратын болсақ, «Мағыналық категориялы ойлау» (Э. Кассирер, М. Хайдеггер) немесе типология жайлы Г. Шпет "Сана және оның иесі" еңбегінде дәлелдемелер көрсетілген. [1] Бүгінгі ең маңызды философиялық категориялардың бірі интерсубъективтілік, бұл пәнаралық диалогтар мен синтездерді жоспарға шығару және активизациялаудың әсері заманауи қоғамға әсерін келтіреді. Осы негізгі білім категориясы ретінде философиялық көзқарас қажеттілігі әлеуметтік – мәдени, өркениеттік бағыт негізінде бірлік ұтымдылығы мен қоғамдық құндылықтар қажеттілігі туындайды. Алғышарттардың бірі ретінде заманауи түсінік формалары когнитивті тәжірибе, модельдерді құру, олардың диалогы неғұрлым терең ғылыми коммуникациялардың табиғаты мен рөлін интерсубъективті және рационалды байланыс түрі ретінде қарастырылады. Жаңа түрлердің негізінде коммуникативті рационалдылық жатыр, мысалы, әлеуметтік мультипарадигма (Дж. Ритцер және т.б), сонымен қатар түрлі парадигмаларда орта деңгейдегі теорияларды құру және апробациялау (Р. Мертон) жалпы теорияның бұрынғы идеалының орнына қарастырылуда. Әлеуметтік-гуманитарлық білімде түрлі когнитивтік практикалардың ұштасу үрдісі, олардың өзара толықтыруы, сондай-ақ "жарысушылық" және диалог пен сыни ұғыну түріндегі өзара іс-қимыл неғұрлым белгілі болып отыр.

Бүгінгі таңда эпистемологияның әр түрлі түрлері саналы адам тек қарапайым ғана емес, сонымен қатар арнайы білімде ұсынылған құндылықтар жүйесіне ие болып, мәдени-тарихи және әлеуметтік қарым-

катынастарға енгізілуіне негізделеді. Тиісінше, "нақтылау" нысаны ретінде субъектінің білімі бүгінгі білім берудің әртүрлі формалары – әлемнің ғылыми суреті, ғылыми ойлау стилі, парадигма, әдіснамалық және дүниетанымдық қағидаттар, сондай-ақ "интегралды дененің" қатысу фактілері қарастырылады. Эпистемологияны дамытудағы жаңа кезең оны нақты ғылыми, атап айтқанда, әлеуметтік және гуманитарлық білімнің проблемаларын шешуге айтарлықтай жақындады. Осыған орай ХХ ғасырда тарих ғылымында заманауи эпистемологияның идеялары мен принциптеріне сүйенетін «зияткерлік тарих» бағыты пайда болды. Зерттеу көрсеткендей, ХХ ғасырдың ортасында Францияда алғашқылардың бірі болып "ғылымның тарихи эпистемологиясы" атты жаңа бағыт пайда болды. Атап айтқанда, Ж. Кангилем ғылыми мәдениет пен білім беру тарихындағы позитивизмнің маңыздылығын мойындайтынымен де, антипозитивистік дәстүрлерге қарсы болған. "Зияткерлік тарих" отандық өкілдерінде бұл туралы оқудың белгілі бір дәстүрі қалыптасқан, атап айтқанда, "Француз тарихшыларының эвристикалық ойлары", бұл туралы зерттеушілер . Я. Гуревичтің еңбектерінде оның басталуына сілтеме жасай отырып арнайы атап өтті. "Зияткерлік тарихтың" отандық бағыт бай материалын қосып, проблематиканы да байытты, тек дәстүрлі емес, жаңа тарауларда әзірленетін тарих эпистемологиясын да байытты. [2; 5]

Гуманитарлық ғылымның жетекші бағыттарының бірі ретінде тарихи білімге жаңа проблемалар мен жаңа тәсілдер ақиқат ұғымын жаңа ұғынудың қажеттілігін болжайды. Бүгінгі таңда ең жетілген және айқын көрінгендердің бірі-қазіргі заманғы классикалық емес эпистемологияның негізгі ұғымдарына сүйенетін және абстрактілі гносеология мен наивті реализмнің шекті тәсілдерін жеңетін тарихшы К. В. Хвостованың ұстанымы. "Тарихшы жеке, қайталанбас фактілерге, адамдардың іс-әрекеттеріне және олардың әлеуметтік мінез-құлқының нәтижелеріне қызығушылық танытады. Ғылымдағы коммуникацияның өзіндік түрі ретінде шетелде кеңінен талқыланып, белгілі бір түрде бүгін бірқатар отандық зерттеулерде" әлеуметтік ғылымның желілік жобасы " – ғылыми білімнің акторлық-желілік теориясы Б. Латура, Дж. Ло және басқа ғалымдардың зерттеулерінде көрсетілген. [3; 9] Осы тәсілдің ерекшеліктерін толық көлемде сипаттау міндетін қоя отырып, мен тұжырымдама авторларының кейбір қағидаттық бақылауларын ғана белгілеймін, яғни, бірінші кезекте зерттеу процесінің прививилды емес көрінісін ұсынатын және осы мағынада қазіргі заманғы эпистемология мен ғылым философиясы үшін маңызды өзгерістер. Теория орталығында - "ғылыми зертхана" белгілі бір модель-құрылым-ғылыми қызметтің мәнін білдіретін организм болған. Бұл қазіргі заманғы ғылымның негізгі бейнесі. Өзін – өзі зерттеудің түрлері мен спецификалық әдістері, процестері ғана емес, ең бастысы-зерттеу әдісі мен объектісінің табиғатының, оның онтологиясының белгілі бір түсініктемелері болуының қажеттілігі басым. Бұл туралы кейбір авторлардың пікірлері менің ойымша, жаңа әдістер мен

Зерттеу нысандарын көруге мүмкіндік береді. Латур, белгілеуі түсінігі "әлеуметтік", бұл басқа заттар арасындағы заттар, ал өздері әлеуметтік болып табылмайтын заттар арасындағы байланыс түрі"; "әлеуметтік көруге немесе пайымдауға болатын нәрсе емес. Әлеуметтік қайта іріктеу жүріп жатыр" деген сияқты, мұндай түсінік эпистемологияда бар, алайда бұл фактіні толық түсіну акторжелілік теорияда жүзеге асырылды.

Техногенді өркениет және технократиялық ойлау заманауи социум жағдайында өзін объективті түрде қысады. Адамзат болмысының қоршаған ортамен үйлесімдігінде мәні үлкен өзектілікке ие болды. Бұл адам болып жатқан және жасаған адамның мағынасына, әлеуметтік-гуманитарлық білімге және адамның қалыптастырушы әлеуметтік-гуманитарлық білімге жоғары көңіл бөледі. Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар дамуының негізгі тенденциялары поликонцептуалды, альтернативті, әдіснамалық плюрализм, интегративті тәсіл, міндеттер қоюдың бірқалыпты еместігін және оларды шығармашылық, стандартты емес шешуді туындатады және білім берудің барабар жүйесін талап етеді.

Қазіргі заманғы отандық білім берудің ғаламдық мақсаты гуманистік тұлғаны тәрбиелеу болып табылады. Бұл заманауи әлеуметтік-мәдени кеңістікте өзін-өзі анықтауға және өзін-өзі көрсетуге қабілетті еркін тұлға ретінде қалыптастыру. Гуманистік тұлғаның маңызды қасиеттері шығармашылық белсенділік, вариативті ойлау, жасампаздыққа дамыған ұмтылу болып табылады. Әлеуметтік-гуманитарлық білім берудің мақсаты осындай тұлғаның қалыптасуы үшін оңтайлы жағдай жасау болып табылады. Бұл міндет, әсіресе өзекті болып келеді, өйткені қазіргі шындыққа келетін болсақ, мұғалім мен оқушы өмірдің жағдайы күрт өзгертін дәуірдің алдында құндылық пен олжа мағынасында бір деңгейде тұрғаны болып отыр. Ойлаудың жаһандығы, түрлі ақпараттық ағымдарды талдауға қабілеттілік, мәселелерді шығармашылық шешуге дайындық - бұл ХХІ ғасыр адамының маңызды сипаттамалары болуы керек. Сондықтан қазіргі заман дәуіріндегі білім беру қызметі тәжірибе мен білімді ұрпақтан ұрпаққа жеткізу оңай емес. Қазіргі әлеуметтік - гуманитарлық білім адамның өзін-өзі тануына, оның ішінде ол жасайтын шындықты, осы танымның принциптерін де ықпал етуі тиіс. Ал, мұндай таным оқу процесінде барлық гуманитарлық пәндерді мазмұнды полилогсыз мүмкін емес. Бұл әлеуметтік-гуманитарлық білім беру парадигмасының — абстрактілі адамның табынуынан-нақты көп өлшемді адамға-мәдениет жетістіктерінің тұтынушысы емес, оларды жасаушы субъектіге ауысуын көздейді. Гуманитарлық ерекше психикалық деформациясыз әлемді сипаттаудың принципті жаңа формаларын дұрыс қабылдау және түсіндіру әлдеқайда жеңілірек, өйткені оның санасы шындықты сипаттаудың өзге де баламалы тәсілдерімен кездесуге дайындалған. Әлеуметтік-гуманитарлық білім беру өткен, қазіргі және болашақ мәдениетінің жетістіктері арасындағы өзіндік делдал болып табылады. Сондықтан да қазіргі жағдайда әлеуметтік-гуманитарлық білім

берудің негізгі функциясы да өзгереді, ол түбегейлі және тез өзгереді социум жағдайында адамдар үшін вариативті, дамытушы білім беру жүйесіне айналуы тиіс.

Тұлғаның фрагменттілігін, бір жақты дамуын жеңу үшін білім беру процесінің негізіне интегративтік тәсіл қойылуы тиіс. Ғылымдағы интегративтік үдерістер, білім беру процесіндегі оқу пәндерінің өзара іс-қимылы оған қатысушылардың ойлауын қайта құруға және оларды көп өлшемді мазмұнды диалогқа шығаруға мүмкіндік береді. Білім беру интегративті процесі педагогикалық абстракция болып табылмайды. Ол педагогикалық үдерістің екі есімділігіне негізделеді, оған қатысушылардың өз туғанында әлемді шексіз танымның адам құқығы бойынша теңдігін болжайды, сонымен бірге жеке-жеке деңгейде үйлесімді және жайлы формаларда көрсетіледі.

Мәдениет туралы ғылымның қазіргі жағдайы бір жағынан мәдениеттің жалпы мәнін анықтау мәселелерінде теориялық және әдіснамалық көзқарастарды синтездеу үрдісімен және мәдениет туралы білімнің көптеген арнайы салаларының қатар дамуымен сипатталады: мәдениет әлеуметтануы, мәдени антропология, мәдениет психологиясы, этнология, мәдениет семиотикасы және т. б. Екінші жағынан бұл үдерістердегі мәдениет философиясының рөлі мен орны "мәдениет философиясы" ұғымының мазмұны әртүрлі болып табылады, оның шекарасы әлі күнге дейін зерттелмеген.

Қазіргі күрделі әлеуметтік және мәдени объектілерді зерттеу үшін жаңа әдіснамалық тәсілдерді жасауға мүмкіндік беретін негіздерді табу мақсатында мәдениет философиясына және оның мәдениетке және оның феномендеріне қатысты әдіснамалық мүмкіндіктеріне қатысты қазіргі бар көзқарастарды жүйелеу қажет. Зерттеудің негізгі әдісі философиялық-тарихи талдау болып табылады.

- Мәдениет философиясы мәдениет туралы философтардың мәтіндері мен тұжырымдамалық ережелерінің жиынтығы ретінде. Бұл тәсілде Мәдениет философиясы ежелгі дәуірден, ортағасырлық кезең мен қайта өрлеу дәуірінен жаңа және жаңа уақытқа дейінгі Мәдениет туралы философиялық ойдың дәйекті дамуы ретінде ұсынылған. Бұл жағдайда мәдениет философиясы мен тарих философиясы шекараларының теңестірілуі жиі орын алады, өйткені тарихты философиялық ұғыну антикалық ойдан бастап философиялық ойдың басты бағыттарының бірі болып табылады. Халықтың немесе мәдениеттің тарихы туралы ой-пікірлер, шын мәнінде, тарих философиясы - мәдениет философиясы болып табылады. Бірақ бұл ұстаным философтар мен мәдениеттанушылардың көпшілігінде, атап айтқанда Б. Г. Капустин, В. М. Межуев, В. С. Малахов, В. С. Степин және т. б. еңбектерінде елеулі сынға ие: "Мәдениет философиясы - жекелеген философтардың мәдениеті туралы пікірлердің жиынтығы ғана емес, бірақ философиялық жүйенің бір бөлігі, оның жалпы

ойынан туындайтын қажет" [4, 114 б.]. Мәдениет философиясында көптеген зерттеушілердің пікірінше, философиялық жүйенің бөлігі ретінде оның тұтастығы мен қажеттілігін анықтайтын өз міндеті бар. Алайда, бұл міндетті тұжырымдауға қатысты пікірлер де тарайды.

- Мәдениет философиясы-бұл философия. Осы ұстанымға сәйкес, философтың пайымдауының барлығы, яғни Мәдениет немесе оның бөлігі болып табылады, яғни, мәдениет философиясы мен философия өз шекарасында осындай сәйкес келеді. Бұл жағдайда философияның міндеті мәдениет ретінде түсінілетін өмір туралы барынша кең - рефлексия түсіндіріледі. Мәдениет философиясының мұндай кең түсінігі XIX - XX ғасырдың басындағы неміс философиялық дәстүріне (В. Виндельбанд, Г. Риккерт, Г. Зиммель, О. Шпенглер, Э. Кассирер, Т. Лип, Э. Ротхакер), сондай-ақ XIX ғасырдың аяғындағы орыс философиясына тән.

Ю. М. Савельеваның пікірінше, қазіргі заманғы философия мәдениетке қатысты фундаменталды біріктіру мен түсіну міндетін тағы да алға қояды. Бұл құбылыс автор "мәдени-тарихи бұрылыс" деп атайды және оны "барлық әлеуметтік үдерістерді" мәдени "ретінде сипаттаудың үрдісі ретінде анықтайды. Яғни, адам әлемінде болып жатқан барлық оқиғалар мәдени әрекеттің көрінісі болып табылады, өйткені адам әлемінде болып жатыр, яғни түсіндіру мен түсінудің негізі бар». Бұл көзқарас мәдениет философиясы мен тарих философиясы шекараларының сәйкес келуіне байланысты сынға ұшырайды, бұл әр философтың мәдениет философиясына толық көлемде жатқызуға мүмкін еместігінен, сондай-ақ мәдениеттің XIX ғасырдан ерте емес философиядағы зерттеудің ерекше пәні ретінде бөлінуіне байланысты.

- Мәдениет философиясы-XIX ғасырдың соңы мен XX ғасырдың бірінші жартысындағы еуропалық философияның бағыты. Мұндай көзқарас өзінің терминологиясына, проблематикасына және сабақтастық әдіснамасына ие. Арнайы ғылыми пән ретінде мәдениет философиясының міндеттерін түсінуге негізделеді. Ғылым философиясы осындай түрде XIX ғасырдың ортасында қалыптасты және XX ғасырдың ортасына дейін дамыды, содан кейін Мәдениет туралы көптеген басқа арнайы ғылыми пәндердің объективті дамуына байланысты және ең бастысы, мәдениет - мәдениеттануды жан-жақты қарауға үміткер жаңа ғылымның пайда болуына байланысты өзекті және сұранысқа ие болуды тоқтатты. Бұл ұстаным көбінесе батысеуропалық ойға жатады, ал Ресейде керісінше, мәдениет философиясына дәстүрлі көзқарасты мәдениет пен оның мәні туралы жалпылама түсінік қалыптастыра алатын жалғыз ғылыми сала ретінде жалғастырады.
- Мәдениет философиясы мәдениеттану ретінде. Мұндай көзқарас Ресей мәдениеттілігіне тән және мәдениет туралы басқа

ғылымдардың қатарында жаңа тәртіптің (мәдениеттану) орнын анықтауға тырысу нәтижесінде пайда болды. Бұл жағдайда мәдениеттану мен мәдениет философиясының ұқсастығы орын алады. Мұндай үдерісті түсіндіруді В. Д. Жукоцкий мен З. Р. Жукоцкая береді. Алайда, олардың айтуынша, философия қазіргі жағдайда мәдениеттануды жүзеге асыруға әбден қабілетті өзінің біріктіру функциясын орындауға әрқашан қабілетті емес. Екінші жағынан, бұл туралы Г. В. Драч, қазіргі Батыс мәдениеттануында философиямен қосылу жағына қарай бұрылады, атап айтқанда Хиллис Миллер мен Гаятри Спивак жұмыстарында зерттеушілер Мәдениет туралы ғылымның қазіргі заманғы проблемаларын еңсеру үшін мәдениеттануды философия жағына, керісінше, олардың бірігуіне ауыстыру қажет деп атап көрсетеді.»

- Мәдениет философиясы-білімнің ерекше саласы, "мәдениетті әмбебап және жан-жақты қамтитын феномен ретінде философиялық пайымдауға бағдарланған". Осы бағыт өкілдері ХІХ ғасырдың басында неміс романтигі адам Мюллер алғаш рет қолданған "культурфилософия" терминінің пайда болуымен мәдениет философиясының пайда болуын дербес пән ретінде байланыстырады, бірақ қазіргі жағдайда өмір сүру құқығынан бас тартпайды. Керісінше, осы ұстанымның кейбір өкілдеріне сәйкес, мәдениет философиясы ХХ ғасырдың соңы мен ХХІ ғасырдың басындағы мәдениет туралы ғылымдарда көптеген түсінік пен әдіснамалар жағдайын шешуге қабілетті қажетті ғылыми пән болып табылады.

Қазіргі жағдайда мәдениет философиясын, ең алдымен, мәдениеттанудан бөліп алуға тура келеді: "...егер мәдениеттану мәдениетті барлық қол жетімді ғылыми әдістермен зерттесе, онда философия бізге мәдениет түсінігін береді. Мәдениет философиясында оның мәні ретінде ұғынылады ... шынайы адам өмір салты».

Жалпы алғанда, бүгінгі таңда отандық ғылым философиясы, сондай-ақ субъектінің категориясын, интерсубъективтілігі мен коммуникация феноменінің рөлін қайта пайымдайтын эпистемология ұлттық ғана емес, әлемдік дәстүр аясында қозғалады деген қорытындыға келуге болады. Қиындықтар мен мәселелер сонымен бірге жаңа "трендтер", идеялар, әдістер мен нәтижелер оқытушылар мен студенттердің, сондай-ақ ғалымдар мен философтардың кең ауқымының игілігіне айналуы болып табылады.

"Мәдениет философиясы" ұғымының мазмұнына қатысты негізгі позициялар: 1) мәдениет философиясын және философияны теңестіру; 2) мәдениет туралы ғылымның қазіргі даму кезеңінде мәдениет философиясының дербестігінен бас тарту (мәдениет философиясын мәдениеттанумен алмастыру, ХХІ ғасырда мәдениеттану философиясына

арналған орынның болмауы); 3) қазіргі заманғы өзінің өзектілігін жоғалтпаған өзіндік пән ретінде мәдениет философиясын тану (Мәдениет туралы жүйелі түсінік беруге қабілетті, болмыс мәселелерінің аспектісінде мәдениетті қарастырады, мәдениетке рефлексия жасайды, мәдениет туралы жалпылама түсінік әзірлейді және т. б.). Мәдениет философиясының әдіснамалық негіздерін дамыту үшін неокантиандық және "өмір философиясы" тәсілдері маңызды болып табылады, олардың өкілдері арасында Вильгельм Дильтей герменевтикасының концепциясы аса қызығушылық танытады. XX ғасырдың мәдениет философиясының бірнеше маңызды бағыттарын дамытуға бастау берген дәл осы тәсіл мәдениет философиясын одан әрі дамытудың мүмкін жолдарын іздеу жолында кезекті қадам жасауға көмектеседі.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Антонова, О.А., Чеботарева, Е.Э. Философия и история науки во Франции от О. Конта до А. Койре // Эпистемология и философия науки. 2012. Т. XXXIII. № 3. С. 193–206.
2. Repina, L. P. Historical Science at the Turn of XX-XXI Centuries: Social Theories and Historiographical Practice. Moscow: Krug, 2011. 561 p. (in Russ.)
3. Латур, Б. Пересборка социального: введение в векторно-сетевую теорию / Пер. с англ. И. Полонской; под ред. С. Гавриленко. М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2014. 384 с.
4. Кистова А.В. СТАНОВЛЕНИЕ ФИЛОСОФИИ КУЛЬТУРЫ КАК МЕТОДОЛОГИЧЕСКОЙ ОСНОВЫ ГУМАНИТАРНОГО ЗНАНИЯ // Современные проблемы науки и образования. – 2013. – № 1.; URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=8506> (дата обращения: 28.02.2019).

Аяпова А.Ш.

Ақтөбе Жоғары ауылшаруашылық колледжінің
тарих пәнінің оқытушысы, Ақтөбе қ.

МҰҒАЛІМНІҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАЙЫНДЫҒЫ

Түйіндеме. Білім берудің сапасы-қоғамдағы білім беру үдерісінің күйі мен нәтижелігін, оның жеке адамның адамзаттық, тұрмыстық және кәсіби біліктілігін дамытудағы және қалыптастырудағы қоғам (сан алуан әлеуметтік топтар) қажеттілігі мен үмітіне сәйкестігін анықтайтын әлеуметтік категория.

Кілттік сөздер: Инновация, білім берудің сапасы

Білім беру деңгейі - экономикалық және ғылыми-техникалық прогрестің бастау көзі мемлекет пен қоғамның табысты дамуының кепілі. Білім беру саласында кенжелеп қалу елдің бәсекеге қабілеттілігіне, ұлт болашағына және мемлекеттің қауіпсіздігіне тікелей әсер етеді. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев білім мен ғылымды республикамыздың таяу онжылдықта дамуының стратегиялық бағыты ретінде анықталады. «Мен білім беру жүйесіндегі іс-жағдайын түбегейлі өзгертуді стратегиялық міндет деп санаймын»; «Ұлттың бәсекелестікке қабілеттілігі бірінші кезекте оның білімділік деңгейімен айқындалады»; «Білімін дамыта алмаған елдің ХХІ ғасырда тығырыққа тірелері анық»; «Білім беру реформасы-Қазақстанның бәсекеге нақтылы қабілеттелігін қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін аса маңызды құралдардың бірі. Бізге экономикалық және қоғамдық жаңару қажеттіліктеріне сай келетін осы заманғы білім беру жүйесі қажет», - деп атап көрсетті Қазақстан Президенті Қазақстан халқына жолдауларында.

Елбасы еліміздің білім беру саясатының мақсаттары мен міндеттерін шынайы анықтап берді. Еліміздің білім беру әлеуетін дамытудың стратегиялық міндеттері, мемлекет пен қоғамның келісімделген әрекеттерін жүзеге асыру қажеттілігі анықталады.

«ХХІ ғасыр идеялар мен инновациялық технологиялардың бәсекелестік ғасырына айналып барады. Егер қоғамда білімді адамдар жеткілікті болса, онда кез-келген ноу-хау барлығымыз үшін қолдан келерлік іске айналады. Жаңа идеялар тудыра білу қабілеті-міне, осы ғана қандай да бір елдің ғаламдану жағдайында алатын орнын анықтайтын болады. Сондықтан қазақстандық өскелең ұрпақ бәсекеге қабілетті білімге ие болуы керек», «Үздік халықаралық тәжірибе елдің бәсекеге қабілеттілігінің жоғары деңгейінің негізгі факторларына қолайлы макро-экономикалық саясат, инвестициялық климат (хал-ақуал), тең дәрежедегі бәсекелестік жағдайлары және ең маңыздысы-білім беру және денсаулық сақтау саласының жоғары сапасы жататынын растайды», -деп көрсетті Елбасы.

. Білім беру сапасы білім беру мекемесінің оқыту қызметінің әртүрлі: білім беру мазмұны, кадрлық құрам, оқыту және тәрбиелеудің формалары мен әдістері, материалдық-техникалық база және басқару тиімділігі сияқты аспектілерін сипаттайтын көрсеткіштер жиынтығымен анықталады. Еліміздің дамуының басты көрсеткіші-білім екенін ескерсек, білім саласындағы жаңа реформалардың тиімді, ыңғайлы үйлесуіне, қалыптасуына ұстаздар қауымы ерекше ат салысатын тұлғалар екендігі белгілі. Сондықтан да бүгінгі күн ұстазға жүктемелер міндет те, талап та ауыр.

Мұғалімнің инновациялық дайындығын қалыптастыру – уақыты жеткен, уақыт талабы. Мұғалімнің инновациялық дайындығын қалыптастыру дегеніміз – әлемдік бәсекеге қабілетті білім беруді жүзеге асыратын жаңа парадигманың қоғамды дамытудағы үлесін арттыру; білім беретін оқу орындарындағы инновациялық реформаларды жүзеге асыруды жеделдету; білім беру жүйесінде инновациялық өзгерістерді, оқу-тәрбие

үрдісінде жаңа ақпараттық, коммуникациялық технологияларды кеңінен пайдалану. Мұғалімнің инновациялық дайындығын қалыптастыру біріншіден, мұғалімнің инновациялық белсенділігінен басталады. Мұғалімнің инновациялық белсенділігі – жананы білсем, үйренсем, қолдансам деген инновациялық іс-әрекеттерді білдіреді. Инновациялық іс-әрекет дегеніміз, мұғалімнің жаңашыл идеяларын, жаңашыл әдіс-тәсілдерін оқу-тәрбие үрдісіне, өз кәсіби тәжірибесіне, оқу орны жағдайына, білім алушылардың дәрежесіне байланысты енгізуін айтамыз. Инновацияны «жаңалық», «жаңа әдіс», «әдістеме», «өзгеріс», «жаңашылдық», ал инновациялық үрдісті «жаңа әдістеме құралы» деп атауға болады. Инновациялық үрдістің негізі – жаңалықтарды қалыптастыру, қолдану және жаңа технологиялар арқылы жүзеге асыру. Осы жағдайда мұғалім жаңа технологияның қыры мен сырын меңгереді, инновациялық іс-әрекеттерін жоспарлап, жүзеге асыру механизмін қолданады. Бұл мұғалімнің өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін жаңаша құруды көздейді. Мұғалімнің бойында үш түрлі біліктілік қалыптасуы қажет: пәндік біліктілік (териялық білім пән арқылы беріледі); педагогтік біліктілік (педагогиканың негізін, ұстанымдарын, әдіс-тәсілдерін, сабақты ұйымдастырудың негізгі нысандарын білуі тиіс); технологиялық біліктілік (технологиялар арқылы білім берудің сапасын көтеру, өз бетімен іздену қабілетін қалыптастыру). Бұл мұғалімнің білім беру тәжірибесінде өзінің идеясын жүзеге асыруға көмектесетін өмірлік бағыттылығы бар әдіснамалық білімдер жиынтығын құрайды. Мұғалімнің шығармашылық іс - әрекет құрылымының мазмұнына, өзін-өзі дамытудағы инновациялық іс - әрекеттің мақсатына қатысты. Ал мақсат инновациялық іс-әрекеттің мазмұнына бағытталады. Мазмұнның құрылымы инновациялық мәселемен анықталынады. Мазмұн күтілетін нәтиженің жағдайларына тәуелді және іс-әрекетті жүзеге асырудың басты деңгейіне емес, орындаушылық деңгейіне байланысты.

Сонымен, мұғалімнің инновациялық дайындығын қалыптастырудағы мұғалімнің өзін-өзі дамытуы инновациялық іс-әрекеттің мақсаты мен мазмұнын белсенді ұғынуын қажет етеді. Мұғалім инновациялық іс-әрекетке ненің кіретіндіктерін дұрыс ажырата білуі тиіс. Өйткені осының бәрін жасаушы, іске асырушы мұғалім.

Инновациялық даярлығы қалыптасқан мұғалім-ғылыми ізденуші педагогикалық іс-әрекетті кәсіби тұрғыдан қарап, оны әдістемелік жағынан түрлендіріп, өзінің шығармашылығы арқасында жоғары деңгейде жүзеге асатын технологиялық операцияларды жүйелеп, инновациялық іс-әрекеттің жетістіктері мен кемшіл тұстарын зерттеп, себептерін ашып, өзінің іс-тәжірибесінен туындаған инновациялық технологияны ғылыми тұрғыдан негіздеп, ұдайы ғылыми-ізденушілік іс-әрекет атқарады.

Мұғалімнің инновациялық дайындығын қалыптастыру үрдісін басқарып отырған абзал. Мұндай үрдісті инновациялық басқару деп атайды. Инновациялық басқару стратегиялық, тактикалық, оперативті

және өзін-өзі басқару қызметтерін қамтиды. Стратегиялық басқару – педагогикалық кеңес, әдістемелік кеңес қызметі; тактикалық басқару – оқу-тәрбиелік және ғылыми ізденушілік жұмыстары; оперативті басқару – оқу-әдістемелік жұмыс; өзін-өзі басқару – мұғалімнің өздігінен білімін жетілдіру. [1]

Қазіргі заманғы оқушының, әсіресе студенттің басты мақсаты көптеген пәндерден, олардағы ұшан теңіз ақпараттардың ішінен ең негізгісін, мәндісін таба білу. Тәуелсіз ел тірегі білімді ұрпақ десек, жаңа дәуірдің күн тәртібінде тұрған мәселе білім беру, ғылымды дамыту. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті ұлттық және жалпы азаматтық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар: оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп білім беру жүйесін одан әрі дамыту міндеттерін көздейді. Сондықтан, қазіргі даму кезеңі білім беру жүйесінің алдында оқыту үрдісі технологияландыру мәселесін қойып отыр. Бүгінгі күннің басты ерекшеліктерінің бірі, ақпараттың ақылға сыймайтын шамадан тыс, оны игеруде адамның биологиялық мүмкіндіктерінің «артық» мөлшерде дамуы. Сол себепті де оқу оқыту қысқа мерзімде ақпараттың көлемді бөлігін тиімді түрде ұсынатын, сол ақпаратты жоғарғы деңгейде игеретін және практикада бекіте алатын әдістерді қолдануды талап етеді. Бұл талап білім беру саласында инновациялық өзгерістерге әкеліп, оқудың оқытудың негізі ретінде тұлғалық дамуды қарастырады, өйткені бұл дәуірдің идеологиялық, әлеуметтік, саяси сұраныстары адамнан төмендегідей құзырлықтарды талап етеді: ақпараттың ішінен өзіненқажеттісін тандап, оны пайдалану; проблемаларды шешу және шешім қабылдау; өзіндік пікір, идеялар, тұжырым, түсінік келтіру, оларды дәлелдей және қорғай білу; социумда ауызша және жазбаша түрде қарым-қатынас құра білу, бірлесе жұмыс жасай білу, жанжалдарды болдырмау; өмірге деген көзқарасын, ұстанатын сенімдерін, қажеттіліктерін, құндылықтарын жалпы адами құндылықтармен байланыстыру; өздігімен үйрене білу, өз білімін әрқашанда дамытып отыру.[2] Қазіргі заманғы үздіксіз өзгеріп жатқан жағдайында техникалық кәсіптік білім беру ұйымдары өз әрекетінде білім алушылардың зияткерлік (интеллектуалы) қабілеттерінің дамуына бағытталуы қажет. Өз кезегінде бұл қасиет білім алушыларға «техникалық, экономикалық және мәдени өзгерістер мен олардың сан алуандығын саналы түрде түсініп, бастамашылдық, кәсіпкерлік рух пен икемділік секілді қасиеттерді қабылдап, қазіргі заманғы өндірістік ортада өзіне сенімді түрде еңбек ету мүмкіншілігін береді». Қоғамның қазіргі даму кезеңінде болып жатқан әлеуметтік саяси және жаңа технологиялық өзгерістерден ұрпақ тәрбиесіндегі бетбұрыстардан білім мен тәрбие жүйелерінің ісін жаңа сатыға көтеру қажеттілігі туындап отыр. Заман

талабына сай білім оқу орындарында білім мазмұнын, оның құрылымдық жүйесін жақсарту білім реформасының жүзеге асуының басты шарты. Осы заманғы білім берудің стратегиялық мақсатын өз жауапкершілігін сезіне алатын, өздігінен әрекет етуге және әрекетінің шешімін таба білуге қабілетті, барлық істе сауатты тұлғаны оқыту мен тәрбиелеуді қамтамасыз ету болып табылады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

- 1.Қабдықайыров Қ. Инновациялық технологияларды диагностикалау. – А., 2004
- 2.Жүнісбек Ә. Жаңа технология негізі – сапалы білім. — //Қазақстан мектебі, №4, 2016

Базаркулов Е.Ж.

магистрант специальности 6М050900-Финансы
Казахский университет экономики, финансов и
международной торговли

ФАКТОРЫ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация. Статья посвящена проблеме поиска факторов, влияющих на финансовую устойчивость предприятия. Автор рассмотрен ряд факторов, влияющих на финансовую устойчивость предприятия, систематизированных и представленных в виде классификации.

Ключевые слова: финансовая устойчивость предприятия, инвестиции, кредиты, рыночная конъюнктура.

Финансовая устойчивость является одной из самых важных характеристик финансово-экономической деятельности предприятий в условиях рыночной экономики. При финансово устойчивом положении предприятия, они имеют преимущества перед другими предприятиями того же профиля в получении кредитов, в привлечении инвестиций, в выборе поставщиков и подпоре квалифицированных кадров. Финансово устойчивое предприятие не вступает в конфликт с обществом и государством по перечислению налогов и неналоговых платежей, по выплате дивидендов, заработной платы, возврату кредитов и процентов по ним.

Финансово устойчивым считается такое предприятие, которое за счет собственных средств покрывает средства, вложенные в активы (основные фонды, НМА, оборотные средства), не допускает неоправданной дебиторской и кредиторской задолженности и расплачивается в срок по своим обязательствам.

Анализ финансовой устойчивости организации осуществляется на основании данных финансовой отчетности. Оценка финансовой устойчивости организации основывается на расчете следующих коэффициентов: ликвидности; деловой активности или эффективности использования ресурсов; рентабельности; структуры капитала; рыночной активности. Также при оценке финансовой устойчивости внимание уделяется специфическим методом анализа, как расчеты эффекта финансового рычага и операционного рычага.

Эффект финансового рычага - это приращение к рентабельности собственных средств, получаемое благодаря использованию кредита, несмотря на платность последнего. Предприятие, использующее только собственные средства, ограничивает их рентабельность примерно двумя третями экономической рентабельности. Предприятие, использующие кредит, увеличивает либо уменьшает рентабельность собственных средств, в зависимости от соотношения собственных и заемных средств в пассиве и от величины процентной ставки. Тогда и возникает эффект финансового рычага. То есть для того, чтобы повысить рентабельность собственных средств, предприятие должно регулировать соотношение собственных и заемных средств.

Ключевыми элементами операционного анализа служит: операционный рычаг, порог рентабельности и запас финансовой прочности. Действие операционного рычага проявляется в том, что любое изменение выручки от реализации всегда порождает более сильное изменение прибыли. В практических расчетах для определения силы воздействия операционного рычага применяют отношение валовой маржи (результата от реализации после возмещения переменных затрат) к прибыли. Разница между достигнутой фактической выручкой от реализации и порогом рентабельности составляет запас финансовой прочности предприятия.

На основании расчетов коэффициентов, эффекта финансового рычага и операционного рычага производится вывод о финансовой устойчивости предприятия.

На финансовую устойчивость предприятия оказывают большое влияние факторы, которые можно разделить на внешние и внутренние. Внутренние напрямую зависят от организации работы самого предприятия; изменение внешних же почти или совсем не подвластно воле предприятия. Этим делением и следует руководствоваться, моделируя производственно-хозяйственную деятельность и пытаясь управлять финансовой устойчивостью, осуществляя комплексный поиск резервной в целях повышения эффективности производства[1].

Рассмотрим сначала внешние факторы.

Внешние — это все те факторы, которые находятся за пределами организации и могут на нее воздействовать. Внешняя среда, в которой приходится работать организации, находится в непрерывном движении,

подвержена изменениям. Способность организации реагировать и справляться с этими изменениями внешней среды является одной из наиболее важных составляющих ее успеха.

Основные факторы внешней среды могут быть разделены на четыре крупные группы:

- политические и правовые факторы. Различные факторы законодательного и государственного характера могут влиять на уровень существующих возможностей и угроз в деятельности организации: изменения в налоговом законодательстве; расстановка политических сил; отношения между деловыми кругами и правительством; патентное законодательство; законодательство об охране окружающей среды; правительственные расходы; антимонопольное законодательство; денежно-кредитная политика; государственное регулирование; выборы; политические условия в иностранных государствах; размеры государственных бюджетов; отношения правительства с иностранными государствами;

- экономические факторы. На способность организации оставаться прибыльной непосредственное влияние оказывает общее здоровье и благополучие экономики, стадии развития экономического цикла. Макроэкономический климат в целом будет определять уровень возможностей достижения организациями своих экономических целей. Плохие экономические условия снизят спрос на товары и услуги организаций, а более благоприятные — могут обеспечить предпосылки для его роста. При анализе внешней обстановки для некоторой конкретной организации требуется оценить ряд экономических показателей. Сюда включаются ставка процента, курсы обмена валют, темпы экономического роста, уровень инфляции и некоторые другие;

- социальные и культурные факторы формируют стиль нашей жизни, работы, потребления и оказывают значительное воздействие практически на все организации. Новые тенденции создают тип потребителя и, соответственно, вызывают потребность в других товарах и услугах, определяя новые стратегии организации;

- технологические факторы. Революционные технологические перемены и открытия последних десятилетий, например, производство с помощью роботов, проникновение в повседневную жизнь человека компьютеров, новые виды связи, транспорта, оружия и многое другое, представляют большие возможности и серьезные угрозы, воздействие которых менеджеры должны осознавать и оценивать. [2, с 21 - 25]

Особое значение для финансовой устойчивости предприятия имеет уровень, динамика и колебания платежеспособного спроса на его продукцию (услуги), ибо платежеспособный спрос предопределяет стабильность получения выручки. В свою очередь платежеспособный спрос зависит от состояния экономики уровня дохода потребителей - физических и юридических лиц - и цены на продукцию предприятия.

Существенно влияет на финансовую устойчивость и фаза экономического цикла, в которой находится экономика страны. В период кризиса происходит отставание темпов реализации продукции от темпов ее производства. Уменьшаются инвестиции в товарные запасы, что еще больше сокращает сбыт. Снижаются в целом доходы субъектов экономической деятельности, сокращаются относительно и даже абсолютно масштабы прибыли. Все это ведет к снижению ликвидности предприятия, их платежеспособности. В период кризиса усиливается серия банкротств.

Падение платежеспособного спроса характерное для кризиса, приводит не только к росту неплатежей, но и к обострению конкурентной борьбы. Острота конкурентной борьбы так же представляет собой немаловажный внешний фактор финансовой устойчивости предприятия.

Политика в области конкуренции является ключевым фактором, определяющим конкурентоспособность и эффективность предприятий с одной стороны, и уровень жизни граждан, с другой. Конкурентная политика представляет собой комплекс последовательных мер, осуществляемых государством и направленных на обеспечение условий для состоятельности хозяйствующих субъектов. Она направлена на повышение эффективности и конкурентоспособности национальной экономики, модернизацию предприятий и, тем самым, на создание условий для обеспечения потребностей граждан в товарах и услугах экономически эффективным образом.

Серьезными макроэкономическими факторами финансовой устойчивости служат, кроме того, степень развития финансового рынка, налоговая и кредитная политика, страхового дела и внешнеэкономических связей; существенно влияет на нее курс валюты, позиция и силы профсоюзов.

Экономическая и финансовая стабильность любых предприятий зависит от общей политической стабильности. Значения этого фактора особенно велико для предпринимательской деятельности в Казахстане. Отношение государства к предпринимательской деятельности, принципы государственного регулирования экономики (его запретительный или стимулирующий характер), отношения собственности, принципы земельной реформы, меры по защите потребителей и предпринимателей не могут не учитываться при рассмотрении финансовой устойчивости предприятия.

Также одним из наиболее масштабных неблагоприятных внешних факторов, дестабилизирующих финансовое положение предприятий в Казахстане, является на сегодняшний день инфляция.

С точки зрения влияния на финансовую устойчивость организации основными внутренними факторами являются:

- отраслевая принадлежность организации;

- состав и структура выпускаемой продукции (услуг), ее доля в спросе;
- размер уставного капитала предприятия;
- величина и структура расходов производства, их динамика по сравнению с денежными доходами предприятия;
- состояние имущества и финансовых средств, включая запасы и резервы, их структура и состав.

Степень их совокупного влияния на финансовую устойчивость предприятия зависит не только от соотношения выше перечисленных факторов, но и от той стадии производственного цикла, на которой в настоящее время находится организация, от компетенции и профессионализма ее менеджеров. Практика показывает, что значительное количество неудач организации может быть связано именно с неопытностью и/или некомпетентностью менеджеров, с их неспособностью брать во внимание изменения внутренней и внешней среды [3, с.52-59].

Финансовая устойчивость предприятия является характеристикой его деятельности и финансового благополучия, представляет собой результат его текущего, финансового и инвестиционного развития, содержит необходимую информацию для инвестора, отражает способность предприятия отвечать по своим обязательствам и является прогнозом для дальнейшего развития.

На наш взгляд, необходим дальнейший поиск факторов, влияющих на финансовую устойчивость. Финансово-устойчивое предприятие имеет преимущества в привлечении инвестиций, получении кредитов, выборе поставщиков и потребителей; оно более независимо от неожиданного изменения рыночной конъюнктуры, следовательно, тем меньше у него риск стать неплатёжеспособным и оказаться на грани банкротства.

Список литературы:

1. Грачев А.В. «Основы финансовой устойчивости предприятия» // Финансовый менеджмент, 2015г. – № 4.
2. Зуб А.Т. Стратегический менеджмент: теория и практика: Учебное пособие для вузов. - М.: ИД "ФОРУМ": ИНФРА-М, 2016. - 415 с.
3. Кован С.Е. «Финансовая устойчивость предприятия и её оценка для предупреждения его банкротства» / С.Е. Кован, Е.П. Кочетков // Экономический анализ: теория и практика – 2015г. – № 15.

Байдалина Г.Ш.

магистр юридических наук, старший преподаватель
Казахский агротехнический университет им. С. Сейфуллина
г. Астана

ОСОБЕННОСТИ УКРЕПЛЕНИЯ ЗАКОННОСТИ В ГОСУДАРСТВЕ

Аннотация. Появление законности неразрывно связано с развитием права и государства. Укрепление правопорядка, борьба с ростом преступности - жизненно важные задачи любого демократического государства. Правопорядок является величайшей социальной ценностью, основой нормальной жизни общества и политической системы. Чтобы успешно влиять на процесс законности, необходимо знать механизмы реализации правовых норм в деятельности людей и государственных органов.

Ключевые слова: государство, право, законность, правопорядок, правонарушение, правовое воспитание.

Возникновение принципа законности берет свое начало с развитием римского права. Еще римские юристы провозглашали широко известные постулаты: «Государством должен править закон», «Закон выше всего», «Закон выше любой должности». Все эти изречения несут глубокий смысл, опыт, мудрость. Пожалуй, трудно не согласиться с Платоном, который считал, что в плохом государстве над всеми стоят правители, а в разумном — над всеми стоят законы. И что закон призван ограничивать как власть правителей, так и свободу управляемых.[1]

В современной юридической литературе понятие законности рассматривается по-разному. Термин «законность» можно интерпретировать в следующих смыслах:

1. Принцип государственно-правовой жизни в качестве основополагающего общеправового начала жизни общества. Требование неукоснительного соблюдения и исполнения закона всеми субъектами правоотношений — населения, государственными органами, коммерческими юридическими лицами, общественными объединениями, должностными лицами.

2. Метод государственного управления обществом, предполагающий, что государство осуществляет свои функции, прежде всего правовыми средствами и в рамках закона.

3. Жизнедеятельность общества предполагает обеспечение реального верховенства права, установление правовых отношений между государственной властью и субъектом.

Таким образом можно сказать, что обеспечение законности не происходит спонтанно. Это требует целенаправленного воздействия на поведение (деятельность) субъектов общественных отношений, то есть представляет собой процесс управления. Чтобы успешно влиять на этот процесс, необходимо знать механизмы реализации правовых норм в деятельности людей; факторы, влияющие на поведение, определяющие его законность или противоправность, а также средства, которыми можно контролировать это поведение, обеспечивающие его соответствие правовым нормам и требованиям.

Существует четыре основных уровня факторов, влияющих на принцип законности:

- ✓ обще социальный,
- ✓ региональный,
- ✓ групповой,
- ✓ индивидуальный

Общий социальный уровень включает в себя факторы, которые влияют на выполнение правовых норм всеми участниками общественных отношений по всей стране. Большая часть социальных процессов и явлений влияет на поведение людей.

На региональном уровне, как и в целом, действие многих факторов становится «переменным»: их влияние на поведение людей может различаться по характеру и интенсивности (степень соответствия правовых норм с общественными отношениями).

Факторы, действующие на уровне группы, представляют собой специфические условия жизни конкретной группы (трудового коллектива, семьи).

Если рассматривать развитие законности на индивидуальном уровне, то это прежде всего правосознание субъекта (его правовые знания, стереотипы правового поведения, правовые навыки и умения). В то же время важно знать не права вообще, а правовые принципы и те нормы, с которыми человек постоянно сталкивается на протяжении жизни.

Для обеспечения законности в государстве необходимо уделить внимание не только правовой системе и законотворчеству, но и:

- ✓ разработке нормативно-правовых актов, соответствующих реальным условиям жизни;
- ✓ правильное определение необходимости правового регулирования;
- ✓ соответствие их нормам морали;
- ✓ ясность и т. д.

Уровень состояния законности в государстве зависит от соблюдения требований Конституции к исполнительным органам и их должностным лицам. Реализация норм Конституции Республики Казахстан, укрепление ее законности требуют принятия всех правовых актов в строгом соответствии с Основным законом при уважении общественных принципов и стандартов в области прав человека, а также повышения уровень конституционной культуры.[4]

Неразрывная связь законности и культуры проявляется в том, что законность не может функционировать без опоры на человеческие знания, опыт, общий кругозор, без осознания необходимости соблюдать законы, руководствоваться ими в повседневной жизни. Иначе говоря, культура служит основой законности, а законность, в свою очередь, выступает предпосылкой формирования правовой культуры общества.[3]

В современных условиях в процессе формирования правового государства и правового сознания нашего общества важным становится определение основных тенденций в разработке теории законности:

1) проведение четких разграничений законности как режима и форм ее реализации (как метода государственного руководства обществом);

2) изучение законности в связи с другими социально-политическими явлениями (правотворчеством, демократией, правосознанием);

3) анализ законности в механизме правового регулирования в целях более четкого ограничения от близких к ней государственно-правовых явлений, исследование ее структуры, т.е. состава элементов и связи между ними.

В вопросе обеспечения законности необходимо выделить правоохранительные органы и общественные организации, роль которых направлена на обеспечение действительности, законности, целесообразности и справедливости всех законов и нормативно-правовых актов.

Только целенаправленная работа по совершенствованию общих условий, эффективное применение специальных средств позволят обеспечить стабильную законность и устойчивый правопорядок – основу гармоничной жизни общества.

Список литературы:

1. Эмих Е.В., Тлеуов Т.М. Принцип законности как основа правового государства.
2. Иванников И.А. Общая теория государства и права: учеб. пособие.- М.: Дашков и К, 2007.- С.244
3. Морозова Л.А. Теория государства и права: учеб.- М.: Юрист, 2002.- С.351
4. Послание Конституционного Совета РК от 5 июня 2018 г. «О состоянии конституционной законности в Республике Казахстан»

Байменова А.К.

слушатель программы DBA «Международный бизнес»
Бизнес-школа Европейского университета
Казахский университет экономики, финансов и
международной торговли

РОЛЬ СИСТЕМЫ СТИМУЛОВ И МОТИВАЦИИ ПЕРСОНАЛА В ИННОВАЦИОННОМ РАЗВИТИИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация. В статье рассматриваются подходы к мотивации персонала, традиционные и новые методы стимулирования труда. Раскрыта сущность мотивации персонала с определением ее роли в системе развития предприятия.

Ключевые слова: мотивация, персонал, развитие предприятия, стимулирование, управление.

Почему сотрудники внедряют инновации в организации? Важность ожидаемых результатов при определении инновационного поведения человека отчасти подтверждается теориями обучения и теориями мотивации. Обуславливающая теория обучения подчеркивает важность Закона Эффекта, который гласит, что поведение, которое, по-видимому, приводит к положительным последствиям, имеет тенденцию повторяться, в то время как поведение, которое приводит к отрицательным последствиям, не повторяется. Теория социального обучения Бандуры предполагала, что люди узнают о последствиях, ожидаемых для определенных форм поведения, не только из своего собственного опыта, но и из наблюдения за другими на их рабочем месте. Подводя итог, можно сказать, что теория оперантного обуславливания и теория социального обучения отстаивают, что люди развивают ожидаемые результаты определенного поведения либо из непосредственного опыта, либо из альтернативного обучения. Ожидаемые результаты, в свою очередь, определяют их будущее поведение на рабочем месте.

Влияние ожидаемых результатов на поведение более прямо рассматривается в теории мотивации ожидания Врума. Известная теория мотивации ожидания предполагает, что мотивационная сила индивида для совершения действия определяется его ожиданиями того, что за действием последует достижение определенных результатов первого уровня (ожидание), что эти результаты первого уровня приведут к определенным результатам второго уровня (инструментальность) и ценность этих результатов второго уровня (валентность). Важность ожидаемых результатов отражена в концепции «ожидания», которая представляет собой субъективное убеждение относительно вероятности того, что поведение приведет к конкретным результатам первого уровня. Аналогичное наблюдение важности ожидаемых результатов в воздействии на индивидуальные поведенческие намерения можно также найти в теории аргументированного действия Айзена и Фишбейна[1].

Ожидаемые результаты определяют инновационное поведение на рабочем месте. В случае инновационного поведения сотрудников, каковы основные ожидаемые результаты, которые влияют на инновации сотрудников на работе? Два основных типа ожиданий результатов будут влиять на решение сотрудников участвовать в инновационном поведении: ожидаемые результаты работы и ожидаемые результаты имиджа. Ожидаемые результаты деятельности - это ожидания сотрудников от того, как его или ее инновационное поведение повлияет на производительность или эффективность рабочей роли или подразделения сотрудника. Ожидаемые результаты имиджа - это ожидания индивидуума о том, как его или ее инновационное поведение повлияет на восприятие других

членов организации. Ожидаемые результаты имиджа - это ожидания индивидуума о том, как его или ее инновационное поведение повлияет на восприятие других членов организации по отношению к нему.

В своем исследовании Айджун Руан, Вейронг Хонг, Цзюнь Цзинь представили общие системы мотивации путем интеграции внутренней мотивации, наград и поощрений, и организационного инновационного климата для анализа влияния на системы инновационного поведения инновационных сотрудников[2].

1) Внутренняя мотивация: ряд исследований показали, что внутренняя мотивация будет способствовать креативности и инновационному поведению. Свойства мотивации возникает, когда деятельность удовлетворяет основные человеческие потребности в компетентности, контроле и автономии. Это делает работу интересной и может быть выполнена для него ради себя, а не как средство для достижения цели. Но внутренняя мотивация - это личная врожденная ситуация; внутренняя мотивация, которая основана на теории внутреннего мотивирования, но более широкая по смыслу может быть упомянута в компании и более легко контролируется. Внутренние мотивы, в том числе инновационные цели, признание, оценка эффективности, гибкость, общение в значительной степени положительно влияет на индивидуальное инновационное поведение.

2) Организационный инновационный климат: много исследований показали, что организационный инновационный климат способствует творчеству и инновациям. Технические специалисты мотивированы организационными структурами и карьерными элементами. Организационная культура система общего смысла и убеждений, проводимых членами организации, которые в значительной степени определяют как они действуют по отношению друг к другу и во внешней среде. Инновационная организационная культура способствует инновационное стимулирование работников. Поддерживающее обучение климат усиливает инновации.

3) Награды и поощрения: последняя категория мотивационных методов включают в себя внешние награды и поощрения. Внешняя мотивация проистекает из среды, внешняя по отношению к задаче, и обычно применяется кем-то, кроме мотивируемого человека. Некоторые утверждают, что внешние награды менее мотивирующим технических специалистов, чем внутренние награды. Другие авторы предполагают, что внешние награды мотивации, повышение творчества и ценятся чрезвычайно больше, чем внутренние награды. Цзэн предполагает, что внешние награды влияют на индивидуальное инновационное поведение. Многие исследования показали, что существуют различия системы мотивации среди разных групп. Чен в своем эмпирическом исследовании предполагает, что основные требования работников умственного труда меняются с возрастом и уровнем образования: их первое требование

меняется с зарплаты на рост, а затем от роста к достижению, поскольку они стареют и уровень их образования улучшается. Гуан предполагает, что растущий спрос на сотрудников, основанных на знаниях по технической позиции, руководящей должности и маркетинговая позиция различаются, поэтому эффективный мотивирующий механизм должен быть соответствующе сконструирован. Лю предполагает, что есть различия в мотивации спроса и мотивирующими практиками, если карьерная ориентация НИОКР персонала различная.

Айджун Руан, Вейронг Хонг, Цзюнь Цзинь выдвинули следующие гипотезы: H1a: внутренняя мотивация, организационный инновационный климат, награды и поощрения будут иметь положительный эффект на инновационное поведение сотрудников. H1b: Есть значительные эффекты взаимодействия между внутренней мотивацией, организационным инновационным климатом, наградами и поощрениями. H2: Есть существенные различия между различными группами, классифицированные по ученой степени, возрасту и должности.

Указанная интегрированная модель обеспечила хорошее соответствие с данными. Результаты этого исследования подтвердили гипотезу о том, что внутренняя мотивация, организационный инновационный климат, награды и вознаграждения оказали положительное влияние на инновационное поведение сотрудников. Общая система мотивации предсказывает инновационное поведение. Награды и вознаграждения оказали более сильное влияние на инновационное поведение, чем другие. Это подтвердило точку зрения Штаудта, которая предполагает, что внешние вознаграждения являются чрезвычайно мотивирующими и ценятся более высоко, чем внутренние вознаграждения. Однако эффект взаимодействия внутренней мотивации, наград и вознаграждений показал, что оба фактора влияли на инновационное поведение зависимо и дополняюще. Таким образом, менеджеры должны правильно их сбалансировать. Организационный инновационный климат был положительно связан с инновационным поведением, что подтвердило, что поддерживающее обучение климат усиливает инновации.

Существовали значительные различия между различными группами. Чем ниже уровень образования сотрудников, тем сильнее влияние премий и наград на инновационное поведение сотрудников (от аттестата о среднем образовании до бакалавриата, β составляет от 0,705 до 0,157, $p < 0,001$). Влияние внутренней мотивации было наиболее сильным для работников с высшим образованием ($\beta = 0,629$, $p < 0,001$). Степень влияния премий и вознаграждений будет возрастать с возрастом сотрудников (от менее 26 до 46 лет, β составляет от 0,279 до 0,700, $p < 0,001$ и $p < 0,05$). Но для более молодых сотрудников внутренняя мотивация оказала положительное влияние на инновационное поведение сотрудников ($\beta = 0,362$, $p < 0,001$). На технических специалистов и менеджеров положительно повлияли внутренняя мотивация, а также

награды и вознаграждения, в то время как на других должностях работники оказали положительное влияние только на награды и вознаграждения.

Результаты этого исследования имеют несколько последствий для управленческой практики и организаций, подчеркивающих инновации. Во-первых, руководители на китайских предприятиях не должны игнорировать оплату труда. Хотя заработная плата является внешним фактором, она напрямую влияет на инновационное поведение инновационных работников, поскольку в настоящее время доходы работников в Китае не так высоки. Во-вторых, когда мы разрабатываем и назначаем работу, мы должны предоставлять сотрудникам автономию и ставить перед ними инновационные цели и сложные задачи. Менеджеры должны своевременно общаться с большим количеством обратной связи и признаний. И инновационные сотрудники хотят быть уверенными, что, если они придумают отличные инновации, их организация поддержит их в продвижении инноваций на рынок. В-третьих, в то время как организационный инновационный климат не является наиболее важным мотиватором, есть элементы, которые могут помочь поддержать и дать возможность развиваться инновационным сотрудникам. Таким образом, общая организационная культура, которая поддерживает инновации, мотивирует. Такие структуры, как карьерная лестница, партнерская программа и системы обучения, являются поддерживающими. Новаторские сотрудники мотивированы организацией, которая предоставляет критическую массу творческих людей для работы и создает командную атмосферу, в которой они могут взаимодействовать с другими творческими и интересными людьми. Наконец, когда мы разрабатываем системы мотивации, мы должны учитывать различия между группами.

Список литературы:

1. "Definition And Description of Employee Innovation Behaviour." UKEssays.com. 11 2013. All Answers Ltd. 02 2019 <<https://www.ukessays.com/dissertation/examples/management/definition-and-description-of-employee-innovation-behaviour.php?vref=1>>.
2. [Aijun Ruan](#) ; [Weirong Hong](#) ; Jun Jin .The impact of motivation on employee innovative behavior and the disparity analysis: An empirical study of Zhejiang Province in China. [2010 IEEE International Conference on Management of Innovation & Technology](#). 2-5 June 2010. DOI: [10.1109/ICMIT.2010.5492741](#)

Бейсембаева А.Д.
магистрант специальности 6М050600-Экономика,
Казахский университет экономики, финансов и
международной торговли

ГОСУДАРСТВЕННАЯ СОЦИАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА: СУЩНОСТЬ И ПОНЯТИЕ

Аннотация. Социальная политика представляет собой часть общей политики государства, которая касается, прежде всего, отношений между социальными группами, обществом и его членами, связанных с изменением в социальной структуре, ростом благосостояния населения, улучшением качества жизни граждан страны, удовлетворением их материальных и духовных потребностей, улучшением образа жизни

Ключевые слова: государственное регулирование экономики, социальная политика государства, социально-экономические отношения

Под социальной сферой понимается совокупность отраслей национального хозяйства, создающих социальные блага в виде услуг образования, здравоохранения, культуры, туризма и пр.

Всеобщая декларация прав человека 1948 г. утверждает, что «каждый человек имеет право на такой жизненный уровень, включая пищу, одежду, жилище, медицинский уход и необходимое социальное обслуживание, который необходим для поддержания здоровья его самого и его семьи; каждый человек имеет право на образование, труд и социальное обеспечение.

При определении роли социальной сферы необходимо учитывать не только ее экономический, но и социальный эффект. Последний состоит в удовлетворении потребностей общества в важнейших социальных благах (образование, здравоохранение, культура), что оказывает огромное влияние на трудоспособность населения, его благосостояние, качество жизни, уровень квалификации, образования и пр.

Количественное измерение социального эффекта сопряжено с большими трудностями. В некоторых случаях он может быть косвенно оценен через ущерб, возникающий у общества при слабом развитии отраслей социальной сферы или их отсутствии.

Удовлетворение социальных потребностей сегодня решающим образом воздействует на состояние и экономическую эффективность производственной деятельности, ибо в производственном процессе участвуют более здоровые, высококвалифицированные работники[1].

Статистика рассматривает следующие основные показатели состояния социальной сферы.

1. Синтетические показатели уровня жизни:

1.1. Показатели, характеризующие уровень удовлетворения потребностей, связанных с поддержанием жизни (рождаемость, смертность, естественный прирост).

1.2. Показатели, характеризующие удовлетворение потребностей по защите здоровья (заболеваемость, число коек в больницах и пр.).

1.3. Показатели удовлетворения потребностей в труде (уровень занятости населения).

1.4. Показатели развития личности (образование, культура).

1.5. Показатели состояния окружающей среды.

1.6. Показатели обеспеченности жильем.

1.7. Душевые показатели валового национального и внутреннего продукта, национального дохода.

2. Натуральные показатели потребления материальных благ (имущество, питание, прожиточный минимум).

3. Показатели распределения благосостояния:

3.1. Номинальные доходы (часть национального дохода, на которую население имеет права).

3.2. Денежные доходы, облагаемые налогами.

3.3. Натуральные доходы.

3.4. Реальные доходы на душу населения.

4. Индекс стоимости жизни.

5. Численность и удельный вес населения за чертой бедности (с доходами ниже прожиточного минимума).

6. Коэффициент бедности — доля лиц с низкими доходами.

Во всех странах Запада государство активно регулирует социальные процессы. При его прямом участии или контроле здесь в послевоенный период под воздействием примера СССР, созданы, достаточно эффективно функционируют и продолжают развиваться разветвленные системы социального страхования (пенсионного, медицинского и по безработице). Для этого им разрабатывается и реализуется социальная политика.

Государственная социальная политика (национальная и региональная) связана с реализацией таких программ, как занятость, помощь отдельным социальным группам, обеспечение доступности и равных возможностей граждан в социальной сфере (образование, здравоохранение, культура), социального страхования. Ее проведение требует значительных материальных ресурсов и развитой инфраструктуры. О результатах социальной политики можно судить по уровню и качеству жизни населения.

Эффективная социальная политика является важным элементом регулирования рыночной экономики. Наиболее активно она проводится в странах Западной Европы, где удельный вес расходов государственного бюджета на социальные нужды составляет 60—75 и более процентов (в Японии и США — 45—55%)[2].

Социальная политика складывается из двух базовых направлений: обеспечение достойного уровня и качества жизни населения и регулирование рынка труда.

Социальное государство - это правовое демократическое государство, которое провозглашает высшей ценностью человека и создает условия для обеспечения достойной жизни, свободного развития и

самореализации творческого и трудового потенциала личности. Под достойной жизнью человека понимается его материальная обеспеченность на уровне стандартов современного развитого общества, доступ к ценностям культуры, гарантированность прав личной безопасности, а под свободным развитием человека - его физическое, умственное и нравственное совершенствование.

Социальное государство - наиболее целесообразный способ соединения начал свободы и власти в целях обеспечения благополучия личности и благоденствия общества, обеспечения социальной справедливости и солидарности в распределении продуктов труда. Социальная справедливость и социальная солидарность предусматривают реализацию на практике таких положений, как: солидарная ответственность поколений и сословий - богатые платят за бедных; здоровые платят за больных; трудоспособные платят за еще или уже нетрудоспособных; обеспечение равных прав и равных возможностей мужчин и женщин.

Опыт многих европейских государств, являющихся по Конституции социальными, показывает, что они строят свою социально-экономическую политику, опираясь на такие важнейшие принципы, как:

- экономическая свобода человека, его право на свободный выбор любого вида деятельности в сфере наемного труда и предпринимательства;
- доверие к регулирующей роли рынка и, при необходимости, его регулирование с использованием экономических методов;
- развитие и экономическая эффективность социального рыночного хозяйства;
- социальная справедливость и социальная солидарность общества, которые обеспечиваются на основе развития акционерной собственности работников, а также путем налогового перераспределения доходов от богатых к бедным и большей загрузки наиболее трудоспособных членов общества для того, чтобы помочь менее трудоспособным;
- гендерное равенство мужчин и женщин;
- участие всех граждан в управлении государственными и общественными делами, участие работников в управлении производством, развитие системы социального партнерства.

Социальное государство - наиболее эффективный способ соединения реальной и гарантированной свободы с властью и правом.

Социальным является лишь то государство, которое не на словах и предвыборных лозунгах, а на деле проводит сильную социальную политику, гарантирует, как это закреплено в законодательстве страны:

- оптимальный прожиточный минимум, но не за счет социальной благотворительности, а на основе защиты от безработицы, обеспечения максимально возможной в данной ситуации занятости, установления разумного минимального уровня оплаты труда в сочетании с почасовой

оплатой труда и предоставления реальных возможностей на содержательный отдых;

- достойное социальное обеспечение по возрасту и инвалидности;
- реализацию права на бесплатное или социальное жилье на основе законодательно утвержденных федеральных и региональных стандартов социальной нормы жилой площади, уровня квартплаты, предельной стоимости жилищно-коммунальных услуг с учетом максимально допустимой доли собственных расходов граждан на оплату коммунальных услуг, приемлемых условий ипотечного кредитования и т.д.;
- доступность бесплатного или за доступную плату качественного медицинского обслуживания для широких слоев населения, включая бесплатную медицинскую помощь по всей номенклатуре официально утвержденных стандартов медицинских услуг;
- доступность бесплатного или за доступную плату качественного образования в соответствии с реальными возможностями человека, потребностями рынка труда и духовно-нравственного развития обществ[3].

Критериями оценки степени социальности правового демократического государства также являются:

- соблюдение прав и свобод человека;
- проведение активной и сильной социальной политики;
- обеспечение стандартов достойной жизни для большинства граждан;
- адресная поддержка наиболее уязвимых слоев и групп населения, сокращение и ликвидация бедности;

гарантии создания благоприятных условий для реального участия граждан в выработке и социальной экспертизе решений на всех уровнях власти и управления;

соблюдение прав и гарантий, признающих и развивающих систему социального партнерства в качестве основного механизма достижения общественного согласия и баланса интересов работника и работодателя при регулирующей роли государства;

гарантии, при которых любой хозяйствующий субъект, любой собственник должен нести конкретную социальную ответственность;

права и гарантии, ориентированные на укрепление семьи, духовное, культурное, нравственное развитие граждан и, прежде всего, молодежи; на бережное отношение к наследию предков и преемственность поколений, сохранение самобытности национальных и исторических традиций[4].

Социальная политика, является наиболее значимой сферой деятельности государства. Именно от правильно выбранного курса и механизма дальнейшего развития социальной сферы зависит благосостояние страны в целом, государство - есть его народ, и именно показатели уровня и качества жизни населения страны, определяют значимость государства и ее мощь. Были определены основные принципы и функции социальной политики, это важно, так как социальное государство - это социально эффективное государство, сущность которого

раскрывается в его функциях и принципах. Основные параметры социального государства описаны в самом главном законе нашей страны, Конституции, из чего следует что приоритетным развитием является упор на благосостояние российского народа, на обеспечение высокого уровня и качества жизни людей, на преодоление самой главной проблемы человечества - бедности и диспропорций между слоями общества. Сегодня, когда настали тяжелые времена, в связи с мировым финансовым кризисом, государство по прежнему приоритет оставляет за регулированием социальной сферы, чему свидетельствуют созданная Программа антикризисных мер и подстроенный под эту программу Бюджет на текущий год. Социальная политика государства вышеперечисленные антикризисные мероприятия направлены на решение самой острой и наболевшей проблемы - бедность населения нашей страны.

Список литературы:

1. Соловьева, И.А. Особенности механизма государственного регулирования экономики // Евразийский международный научно – аналитический журнал. – 2011. – № 4. – С. 73 – 80.
2. Самойлов, В.В. Государственно – правовое регулирование социально – экономических и политических процессов: Учебник. – М.: Юнити, 2013. – 272 с.
3. Ниналалова, Ф.И. Социальные расходы как приоритет бюджетной политики государства // Финансы и кредит. – 2013. – № 48 (576). – С. 16 – 21.
4. Туищева, М.Р. Социальная сфера как экономическая категория и ее структура // Вопросы инновационной экономики. – 2012. - № 1. – С. 35 – 39.

Бекситова З.К.

магистрант 1 курса экономического факультета
Казахский агротехнический университет им.С.Сейфуллина
г.Астана

АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ РЕГУЛИРУЮЩЕГО МЕХАНИЗМА НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ В РК НА ПОСТУПЛЕНИЕ ДОХОДОВ В ГОСБЮДЖЕТ

Аннотация. Для эффективного проведения структурных преобразований и реализации приоритетных направлений развития экономической сферы, необходимо совершенствование регулирующего механизма налогообложения, в чем и заключается актуальность данной темы. В данной статье рассматриваются налоговые поступления в

республиканский и местный бюджеты, структура налоговых поступлений в государственный бюджет.

Ключевые слова: налоговый механизм, налоговые поступления, государственный бюджет, местный бюджет, доходная часть, КПП, НДС, налоговый контроль, трансферт.

В Казахстане функционирует налоговый механизм, который включает взимание тринадцати видов налогов, уплату обязательных платежей, а также контроль над уплатой отчислений в Единый накопительный пенсионный фонд, Государственный фонд социального страхования. Динамика налоговых поступлений в республиканский и местные бюджеты по своим абсолютным показателям имеет положительную тенденцию роста, однако некоторые проблемы остаются по-прежнему неэффективными.

Рассмотрим налоговые поступления в республиканский и местный бюджет РК за 2015-2017 годы (таблица 1).

Таблица 1

Соотношение
фо
рми
рования доходной части

респ
убликанского и местного бюджета Республики Казахстан за 2015-2017 годы

Наименование	2015 год		2016 год		2017 год	
	сумма, млн.тг	уд. вес	сумма, млн.тг	уд. вес	сумма, млн.тг	уд. вес
Республиканский бюджет, всего	6136968	100	7662221	100	9691789	100
В т.ч. налоговые поступления	3332925	54,31	4275887	55,8	4848028	50,02
Местные бюджеты	3667358	100	4315582	100	4681296	100
в т.ч. налоговые поступления	1550988	42,29	1747376	40,49	1962823	41,93

Примечание - составлено автором на основе источника[1]

По данным таблицы 1 видно, что доля налоговых поступлений в доходах республиканского и местного бюджета существенно отличается. В республиканском бюджете удельный вес налоговых поступлений составляет в 2017 году 50,02%, в 2016 году – 55,80%, в 2015 году – 54,31%. Доля налоговых поступлений в местные бюджеты составляет 42,29%, 40,49% и 41,93% в 2015, 2016 и 2017 годах, соответственно. Несмотря на увеличение абсолютных сумм налоговых поступлений, их доля в 2017 году снизилась за счет увеличения доли полученных трансфертов.

Рассмот

рим вклад каждого из налогов в

фо
рми
рование доходной части бюджета (таблица 2).

Таблица 2

Структура налоговых поступлений в государственный бюджет Республики
Казахстан за 2015 – 2017 годы.

Наименование	2015 г.		2016 г.		2017г.	
	сумма, млн.тг	уд.вес, %	сумма, млн.тг	уд.вес , %	сумма, млн.тг	уд.вес , %
Налоговые поступления	4 883 913	100	6 023 263	100	6 810 851	100
Корпоративный подоходный налог	1 224 645	25,08	1 437 365	23,86	1 538 785	22,59
Индивидуальный подоходный налог	598 807	12,26	691 778	11,49	750 212	11,01
Социальный налог	464 674	9,51	530 440	8,81	576 607	8,47
Налоги на имущество	208 984	4,28	210 616	3,50	239 511	3,52
Земельный налог	14 935	0,31	15 255	0,25	15 353	0,23
Налог на транспортные средства	42 278	0,87	46 879	0,78	59 981	0,88
Единый земельный налог	833	0,02	944	0,02	1 004	0,01
Налог на добавленную стоимость	944 438	19,34	1 495 682	24,83	1 664 699	24,44
Акцизы	161 068	3,30	205 231	3,41	255 994	3,76
Сборы и платы	289038	5,92	386848	6,42	441528	6,48
Налог на игорный бизнес	10 570	0,22	11 876	0,20	13 348	0,20
Таможенные платежи	866 352	17,74	930 092	15,44	1 169 590	17,17
Прочие налоги	57290	1,17	60257	1,00	84238	1,24

Примечание - составлено автором на основе источника[1]

В 2015 году, согласно информации Министерства финансов РК, сумма НДС составляла 944 438 млн.тенге, что было связано с увеличением сумм возврата НДС из бюджета. В 2016г. сумма НДС составляла 1 495 682 млн.тенге, а в доленом - 24,83%, а в 2017г. поступления от НДС составили 1 664 699 млн. тенге, что составляет 24,44% от всех налоговых поступлений государственного бюджета.

Корпоративный подоходный налог (КПН) составлял в: 2015г. - 25,08% (1 224 645 млн.тенге), 2016г. - 23,86% (1 437 365 млн.тенге).В 2017г. сумма КПН составила 1 538 785 млн. тенге, что в доленом соотношении составляет - 22,59%.

Следующими по объему налоговых поступлений являются таможенные платежи, доля которых составила 17,74%, 15,44% и 17,17% в 2015, 2016 и 2017 годах, соответственно.

Рассмотрим структуру налоговых поступлений в государственный бюджет Республики Казахстан за 2017 год, наглядно.

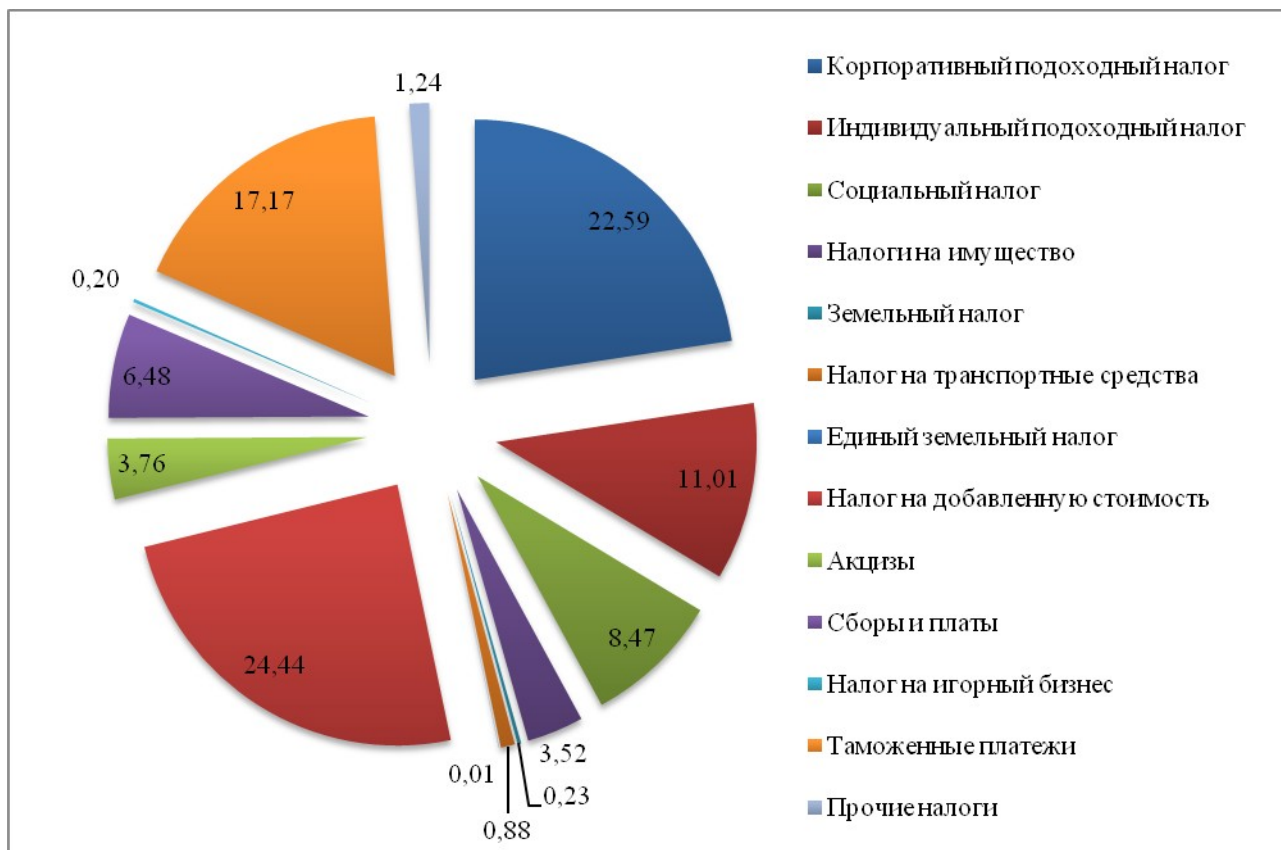

Рисунок 1 Структура налоговых поступлений в государственный бюджет Республики Казахстан за 2017 год, %

Примечание – составлено автором на основе источника [1]

Налог на имущество в 2017 году составил 239511млн. тенге (3,52% от общего объема налоговых поступлений), в 2016 году – 210616 млн. тенге (3,5%), в 2015 году – 208984 млн. тенге (4,28%).

Налог на землю в 2017 году составил 15353 млн. тенге (0,23% от общего объема налоговых поступлений), в 2016 году – 15255 млн. тенге (0,25 %), в 2015 году – 14935 млн. тенге (0,31%) .

Налог на транспортные средства в 2017 году составил 59981 млн. тенге (0,88 % от общего объема налоговых поступлений), в 2016 году – 46879млн. тенге (0,78 %), в 2015 году – 42278 млн . тенге (0,87%) .

Несмотря на незначительный удельный вес в доходах государственного бюджета Республики Казахстан, налоги на собственность по абсолютным размерам с каждым годом увеличиваются. Это говорит о постоянном налоговом контроле, проводимом не только в отношении юридических лиц, но и физических лиц.

Основная сумма недоимки приходится на КПН и НДС, т.е. основные налоги Республики Казахстан. В связи со снижением денежных потоков из Нацфонда в госбюджет в стране растет налоговая нагрузка на предпринимателей. В связи с этим, доля собираемости данных налогов должна увеличиваться согласно планам. И все же, несмотря на ежегодное снижение размеров недоимки в госбюджет, регулирующему механизму налогообложения есть куда совершенствоваться.

Список использованной литературы:

1. Статистический бюллетень Министерства финансов Республики Казахстан за 2015 – 2017 годы

Бисембина Г.К.

преподаватель биологии, Актюбинский сельскохозяйственный
высший колледж, г.Актобе

МОЛОДЕЖЬ - ИННОВАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА

Аннотация. Молодежь это будущее нашей страны. Для того чтобы наша страна вошла в 50развитых стран наша молодежь должна стремиться получить больше знаний в сфере экономики, инженерии и т.д. Для получения знаний для молодежи в республике сделаны очень много возможностей. От молодежи нужно только терпение трудолюбие и стремление .

Ключевые слова: молодежь, патриотизм, рыночная экономика, спорт, знания.

МОЛОДЁЖЬ – социально-демографическая группа, выделяемая на основе возрастных параметров, особенностей социального положения и социально-психологических качеств

Сознание молодого человека обладает особой восприимчивостью, способностью перерабатывать и усваивать огромный поток информации. В этот период развиваются: критичность мышления, стремление дать собственную оценку разным явлениям, поиск аргументации, оригинального мышления. Вместе с тем в этом возрасте ещё сохраняются некоторые установки и стереотипы, свойственные предшествующему поколению. Отсюда в поведении молодёжи удивительное сочетание противоречивых качеств и черт: стремление к идентификации и обособление, конформизм и негативизм, подражание и отрицание общепринятых норм, стремление к общению и уход, отрешённость от внешнего мира

Границы молодежного возраста подвижны. Они зависят от социально-экономического развития общества, достигнутого уровня благосостояния и культуры, условий жизни людей. Воздействие этих факторов реально проявляется в продолжительности жизни людей, расширении границ молодежного возраста от 14 до 30 лет

Необходимо помнить, что именно в молодом возрасте складывается система ценностных ориентаций, активно идёт процесс самовоспитания, самосозидания личности и утверждения в социуме.

В современном быстро меняющемся, динамично развивающемся мире, молодым людям приходится самостоятельно решать, что ценнее – обогащение любыми средствами или приобретение высокой квалификации, помогающей адаптироваться к новым условиям; отрицание прежних моральных норм или гибкость, приспособляемость к новой действительности; безграничная свобода межличностных взаимоотношений или семья.

Система ценностей является фундаментом отношения человека к миру.

К базовым ценностям относятся:

1. Человечность;
2. Воспитанность;
3. Образованность;
4. Терпимость;
5. Доброта;
6. Честность;
7. Трудолюбие;
8. Любовь

В постсоветское время молодёжь приобрела ряд новых качеств как положительных, так и отрицательных.

К положительным можно отнести такие как:

1. Стремление к самоорганизации и самоуправлению;
2. Интерес к политическим событиям в стране и регионе;
3. Неравнодушие к проблемам национального языка и культуры;
4. Участие в организации своего досуга;
5. Ориентация на самообразование;

К отрицательным качествам такие как:

1. Табакокурение, проба наркотиков и подростковый алкоголизм;
2. Ничего неделание;
3. Сексуальное экспериментирование;
4. Инфантильность и безразличие
5. Неопределённость и непредсказуемость

В условиях быстро меняющегося мира молодежи стало сложнее определиться со своими ценностными ориентирами, что характерно для всех государств.

Как и во все времена, в любом обществе наиболее актуальными проблемами казахстанской молодежи являются вопросы получения

качественного образования, устройства на работу, приобретения собственного жилья, занятия бизнесом.[1]

В этой связи большое значение приобретает общественно-государственный характер работы с молодежью.

Полнокровная интеграция молодежи в социально-экономические и политические процессы возможна только на основе широкого взаимодействия государства, молодежных объединений, всех институтов гражданского общества, бизнес-сообщества в решении проблем молодежи. В то же время государство и общество должны давать молодым людям шанс, всемерно поддерживать их, но воздерживаться от чрезмерной опеки, которая подрывает стимул к самостоятельной активности.

Патриотичная, образованная, обладающая здоровьем, ответственная и энергичная, успешно работающая в условиях инновационной экономики, владеющая казахским, русским и английским языками, впитавшая ценности и культуру казахского народа, толерантная, узнаваемая и уважаемая в мире – такой видится казахстанская молодежь 2020 года.

Уже сегодня можно говорить о качественном улучшении поведенческих и волевых характеристик казахстанской молодежи: растет самостоятельность, практичность, ответственность за свою судьбу, реальная оценка своих возможностей. В сознании молодежи повышается престижность образования, растет экономическая заинтересованность в сохранении своего здоровья. Это новые позитивные тренды.

Социологические исследования показывают, что традиционными жизненными ценностями молодежи остаются семья, друзья, здоровье, затем следует материальное благополучие, интересная работа, карьерный рост.

Для того чтобы позитивные тенденции стали доминирующими, требуется целенаправленная работа. Государственная молодежная политика, рассматривая молодежь как объект воспитательного воздействия, должна не просто предложить новые базовые ценности, но и активно формировать соответствующие этим ценностям поведенческие принципы и жизненные убеждения. Только в этом случае следование указанным ценностям будет восприниматься как естественная потребность, а связанные с ними действия как осознанная необходимость.

Доминирующими для казахстанской молодежи должны стать традиционные общечеловеческие ценности, такие как честность, доброта, справедливость, уверенность в будущем. Вместе с тем в новом веке необходима новая ответственность, что требует культивирования ценностей, соответствующих современному духу казахстанского развития, новым глобальным трендам и экономическим вызовам современности.

«Быть патриотом – это носить Казахстан в своем сердце» – так определил эту ценность Глава государства. Для молодых казахстанцев ярким примером патриота своей страны является трудовой и жизненный путь Лидера Наци

Новый казахстанский патриотизм – основа успеха нашего многонационального и многоконфессионального общества. Фундамент казахстанского патриотизма – это равноправие всех граждан и их общая ответственность за Родину.

Предельно важно сформировать у молодежи понимание того, что патриотизм – это великая ответственность за себя, свою семью и Родину.

Рыночная экономика и постиндустриальное развитие Казахстана обуславливают необходимость формирования новых стратегий социально-экономического поведения молодежи. Профессиональное самоопределение и карьера, интеграция в сферу труда и стремление к успеху должны рассматриваться как важный механизм социализации молодежи.

В поле реализации государственной молодежной политики должна войти пропаганда ценности здоровья и спорта. По-прежнему высоко значимым остается принцип солидарной ответственности за свое здоровье, отказ от вредных привычек, ведение здорового образа жизни.

Спорт в Казахстане сегодня является той сферой, где социальные лифты работают наиболее отлаженно. Мировые успехи казахстанских спортсменов наглядно показывают, что парни и девушки, проявляя упорство, характер и трудолюбие, могут добиться высоких результатов, а вместе с ними признания и уважения.[2]

Очевидно, что только законопослушные граждане способны совершенствовать демократию и строить подлинно правовое государство. Жизненной привычкой молодежи должно стать неукоснительное следование букве и духу закона. Это особенно важно на этапе, когда у подрастающего поколения только формируются навыки «взрослой» жизни. Рост правового сознания, формирование уважения к установленным правилам и нормам поведения должны стать объектом особого внимания всех социальных институтов. Авторитет закона должен прочно закрепиться в сознании казахстанской молодежи как базовая ценность современного этапа развития.

Сегодня, когда Казахстан движется к постиндустриальному миру, в котором правит триада «образование – наука – инновации», безусловным пропуском в третье тысячелетие являются знания и профессионализм. В этой связи качественной модернизации требует система технического и профессионального образования, которая должна быть направлена на детальный учет потребностей рынка и диверсифицированной экономики.

Знания – это результат труда. Чем больше труда и стремления молодежь вкладывает в самообразование, тем больше она познает. Знания рассматриваются как экономический ресурс государства, ключевой фактор производства.

Список литературы:

1.Н.А.Назарбаева «Казахстанский путь»

Бияшова А.С.

Арнайы пәндер оқытушысы
«Ақтөбе жоғары ауылшаруашылық колледжі»
МКҚК, Ақтөбе қ.

ҚАЗАҚТЫҢ ҰМЫТЫЛЫП БАРА ЖАТҚАН ҰЛТТЫҚ ТАҒАМДАРЫН ҚАЙТА ЖАҢҒЫРТУ

Түйіндеме. Қазақтың ұлттық асханасы халқымыздың рухты өмірі, ырым - нанымдары, салт-дәстүрлерінен көрініс табады. Ықылым заманнан бері келе жатқан ерекше қасиетіміз қонақжайлылық. Шақырылған қонақты әйел адам қарсы алып, хал - ақуалын сұрап, төрге отырғызып, дастархан жайып, ренжітпей қайтару құрмет көрсету болып саналады. Қазақ әйелдері қонақты сыйлау, күту мәселесін терең меңгерген және оны бала тәрбиесінде қатаң ұстанады, егер үйде ата - анасы болмаған жағдайда баласы келген қонақты үйге кіргізіп, шәй береді. Халқымызда нәр беретін, рух беріп, жігерлендіретін әрине - ас. Халқымыздың ұлттық дастарханында заман ағымына орай ұмытылып кеткен тағамдарымыз бар. Оларға: өрметөс, үлпершек, жаужүрек, балқаймақ, бас қарын, бүрме.

Кілттік сөздер: қазақтың ұлттық тағамдары, қонақжайлылық, ұмытылып кеткен тағамдарымыз.

Қазақтың ұлттық асханасы айна тәрізді, онда халқымыздың рухты өмірі, сан ғасырлық тарихы, салт-дәстүрімен ырым - нанымдары көрініс табады. Ықылым замандардан бері қонақжайлылық қазақтың ерекше қасиеттерінің бірі. Осы тұста айта кететін қазақтың қонақжайлылығы үйіне келген адамға ілтипат көрсетуден басталады. Әр ұлтта өз мәдениетіне сай әр түрлі әдет ғұрыппен сипатталады. Қазақтардың қанына ана сүтімен даритын қазақ ұлтына ғана тән асыл қасиет. Сондықтан да қонақты сыйлау, құрметтеу, қонаққа деген ілтипат көрсету, дастархан жаю бала кезден қалыптасады. Шақырылған қонақты әйел адамның жылы жүзбен бетіне күле қарсы алуы, хал ақуалын сұрап төрге отырғызып, дайындаған ас тағамдарын беріп, ренжітпей қайтаруы қонақты сыйлау мен оған көрсетілген құрмет болып саналады. Егер шақырылған қонақтардың ішінде келе алмағаны болса, әйелі дастарханнан сарқыт салып беріп, оған өз тарапынан сәлем айтады. Жоғарыда аталған құрмет тек қана шақырылған қонаққа көрсетілетін сый - сыяпат емес, ол кез - келген уақытта келген қонаққа көрсетіледі. Егер келген қонақ асығыс болса, онда әйелі дастарханнан ауыз тию жосынын жасайды. Қонақты күту, сыйлау көбінесе әйел адамға қатысты болады. Сондықтан қазақ әйелдері қонақты сыйлау, күту мәселесін терең меңгерген және оны бала тәрбиесінде қатаң

ұстанады, егер үйде ата - анасы болмаған жағдайда баласы келген қонақты үйге кіргізіп, қонаққа шай береді. Қазақтар арасында келген қонақты үйге кіргізбей сырттан қайтару ұят болып есептелініп, ата - анасына сын болған. «Ұяда не көрсең, ұшқанда соны ілесің» деген халық даналығында, отбасында алған тәрбиенің кез - келген уақытта көрініс табатындығын меңзейді. Сондай - ақ әйел адам қонақ келген кезде бала тәрбиесіне көп көңіл бөледі, қонақ отырғанда баласына ұрыспайды немесе дауыс көтеріп сөйлемейді. «Қонағын сүймеген, баласын ұрады, не үйін сыпырады» деген мақал осыған қатысты айтылған. Қазақта қонақтарға алдымен қымыз, шұбат, сусын беріледі. Содан кейін құнары мол қазақ үшін киелі болып саналған дастархан жайылады. Қонақ келсе, ет қызарар, ет қызармаса бет қызарар деген халқымызда сөз бар, осы орайда қонақжай қазақ халқы дастарханға бар игі жақсыны қояды. Алайда уақыт деген ұшқан құс, шапқан тұлпар іспетті, сол уақыттың алдында жанды - жансыз нәрсенің бәрі дәрменсіз. Алтай мен Атырау, Сахара мен Самарханд, Еділ мен Ертіс арасын мекендеген халқымызда нәр беретін, рух беріп жігерлендіретін басты нәрсе әрине - ас. Алайда бірінші халқымыздың ұлттық дастарханында заман ағымына орай ұмытылып қалған тағамдарымыз бар. Соларға тоқталып кетсек:

1. Өрметөс - күйеу бала қонаққа келгенде ұсынылатын тағам қазір қарапайымданып кеткен. Қазір қой сойғанда оның ішек - құрылысын тастай салады. Олардың өте пайдалы екенін ескере бермейді. Өрметөс - қой төсінен жасалатын тағам. Оны екіге айырып, екі шетін өру арқылы қос қанатына ұқсас қылып жасайды. Бұл күйеу балаға, "қанатын талмасың" деген тілектестікті білдіреді.

Қазақтың ұлттық тағамдарын өзге елге танытсақ, сұранысқа ие болатыны - сөзсіз. Алайда, бұндай ұмытылып бара жатқан салт - дәстүрлеріміз бен ұлттық тағамдарымыз өте көп. Дәстүрлерімізді жандандыру - жас ұрпаққа мұра қалдырудың іргетасы.

Одан өзге өрметөс ерекше түрде дастарханға сән келтіріп тұрады. Сонымен қатар, өрметөсті өру әр адамның қолынан келе бермейді. Өз ісінің маманы, қолынан бал тамған, нағыз аспаз адам дайындауы тиіс. Өрметөстің дайындауға арналған өзіндік ережелері бар. Жалпы Алматы облысында өрметөс дайындай алатын 10-15 адам ғана бар. Бұндай ерекше тағам түрі ел арасына таралуы тиіс деген ойдамын. Өрметөс дайындау сырын үйреніп, оны өзгелерге тәнті ету - өте тиімді.

2. Үлпершек - құрамында түрлі дәрумендері бар өте пайдалы тағам. Оны үйінен ұзатылып кеткен қыз төркіндеп келгенде пісіріп беретін болған. Ол «қайда жүрсең де біздің жүрегіміздесің» деген мағынада ұсынылады. Жылқы немесе сиырдың жүрегінен жасалады. Жүректі кітап сияқты ашатын қылып тіліп, қанын тазалайды да, ішіне тұз бен бұрыш себеді. Сосын ұсақталып туралған ет пен маймен толтырады да, бір ай бойы ұнға батырып қояды. Уақыты келгенде фольгаға немесе аспаздық целлофанға салып пісіреді.

3. Жаужүрек - тағам қойдың бауырынан жасалады. «Жаужүрек» деп аталуының себебі - оның құрамында қорқынышты жоятын гормонға әсер ететін элемент бар. Сондықтан оны ер адамдар мен балаларға береді. Сондай - ақ қойдың бауырында миокард инфарктының алдын алатын гепарин бар.

4. Балқаймақ - қазіргі кәмпиттерден де тәтті тағам. Оны жасау үшін қаймақты ақырын отта пісіріп тұрып, ұн мен бал қосады. 10-15 минут араластырып тұрып, отты өшіреді де, қаймақты бұқтырып қояды. Егер от қатты болып кетсе, қаймақ майға айналып кетуі мүмкін.

5. Бас қарын - бұл ерекше қонақтарға арналған. Мұны кәдімгі асылған ет тамақтың орнына да ұсынуға болады екен. Қой етінен дайындалады. Атауы да тамақтың құрамына байланысты қойылған. Еті мен қарыны өз майына бірнеше сағат қайнатылып дайындалады. Оның ішінде пияз, болгар бұрышын, картоп қосуға болады.

6. Бүрме - кесектеп туралған етті өзінің майы мен сөліне бұқтырып, дайындайтын тағам түрі. Жергілікті жерлерде мұндай тағамды бөртпе, көмбе, қарын бөртпе деп те атайды. Байырғы ортада осындай тәсілмен пісірілген етті суыған соң қарынға салып, тоңазытып қойып, көп ретте сапарға шыққан жолаушылар жолазыққа тұтынған. Бұл қысы қатты болатын жерлердің тұрғындары жасайтын тәсіл. Алғашқы суық түскен кезде қыс айларында желінетін ұсақ мал жемшөпке ортақ болмас үшін және арықтап кетпес үшін семіз кезінде сойып, ұшасын мүшелеген соң, тұздап өз қарнына салып, ауызын буады да, шошаларға апарып қояды. Ет өз сөлімен тұзы сіңіп көктемге дейін сақтала береді. Бүрменің тағы бір түрі етпен қоса үйітіліп, жуылған бас - сирақты, тазаланған ішек-қарынды бәрін қосып, малдың өзінің терісіне орап, сыртынан таңып қояды. Бас ұстауға лайық сыйлы қонақ келгенде мал сойып әуре болып жатпай - ақ, дайын бүрмедегі сыбағаны қазанға салады. Халқымыз қысқы азық - түлігін бүліндіріп алмай сақтаудың небір әдістерін бұрыннан - ақ білген. Бүрмеге салынатын еттің тұзы артық та, кем де болмауы тиіс. Тұзы көп болса, ет сіресіп қатпайды және сорпасы ащы болып ішуге жарамай қалады. Сорпаның тұзы ащы болып кеткен жағдайда қазанға бір қайнағаннан кейін қарағайдың екі-үш кесек көмірін дәкеге түйіп, сорпаға салып жіберсе, тұзын сорып алады. Бұл аталған тағамдарымыз бүгінде кеңпейіл қазақтың дастарханында кездесе бермейді, тіптен жоқ деп айтсақ та болады. Еліміз еркіндігін алып, тәуелсіз ел болып, тұғырымыз биік шыңнан көрініп тұрған тұста жоғалғанымыз табылып, ұмытылғанымыз жаңғырып жатқан кезде осы ұмытылып бара жатқан ұлттық тағамдарымызды дастарханымыздан неге қайта көрмеске?

Өзгенікін ұлықтағанша өз ата - бабамыздың пайдалы да дастарханға сән мен мән беретін асын әкелсек, нұр үстіне нұр емес пе? Дұрыс тамақтанған адамның ғұмыры да ұзақ болады. Осы орайда Елбасы «Қазақстан жаңа

жаһандық нақты ахуалды: өсім, реформалар, даму” атты жолдауын жариялады.

Онда мемлекет басшысы әлемдік дағдарыс жағдайында Қазақстанда қолға алынатын жаңа іс - әрекеттер туралы айтты. Оларды жүзеге асыруда халықтың тұрмысы мен денсаулығының мықты болу керектігін баса атақорсетті.

«Біздің халқымыз ешқашан бүгінгідей бақуатты тұрмыс кешіп көрген жоқ. Тәуелсіздік алғаннан бері 1300-ден астам денсаулық сақтау нысаны мен 1700-ден астам білім беру ошағын салдық. Жалпы халықтың тұрмысының, денсаулығының түзелуі, санының өсуінің нәтежисінде Қазақстандықтардың орташа өмір ұзақтығы 72 жасқа жуықтады», - деді Елбасы. Сондықтан салауатты өмір, дұрыс тамақтану әрқайсымыздың ең басты ұстанымымыз болуы шарт! Бүгінде көшелерде, тағы басқа да орталықтарда, дүңгіршектерде «фаст фуд», «тез әзірленетін тағамдар» өте көп. Донер, самса, суши т.б. сан түрлі атаулары бар. Ал өзіміздің дастарханымыздағы ұлттық тағамдарымыздың ішінде ұмытылып қалғандары қаншама?

Қазақ тамақтану академиясының академигі, медицина ғылымдарының докторы, профессор Төрегелді Шарманов та біздің ұлттық тағамдарымыздың пайдалы дәруменге бай түрлері өте көп екенін атап айтады.

Қазағымыздың бедірейген құм далалы ауылдарының үстелінде, ай сәулелі гүл қалаларының дастарханында, даламызды да, қаламызды да құнары мол, берері тегін дастарханы жиылмайды. Сондай дастархандарда ұмытылғанымызды жайнатқан қандай ғажап! Өзіміздің алдымыздағы асымызды бағаламай, сараламай жүргенде өзгелер өзегі жарылып ата - бабамыздан қалған асымызға патент алып жатқан жоқ па? Ұмытылғанды насихаттау Ұлт жанашырларының парызы. Өрметөс, ұлпершек, жаужүрек, балқаймақ, бас қарын, бүрме - барлығы біздің халқымыздың кең жүрегі, дархан дастарханымыздың бір бөлігі ғана.

Қарап отырсаңыз осы тағамдарда салт - дәстүрді ұмыттырмай, ұлттық сананы серпіндіретін атаулар, ырым - нанымдар қаншама! Мысалы «өрметөстің» құс қанаты пішінде дайындалып «қанатың талмасын» деген тілектестіктегі «ұлпершекті» ұсына отырып «қайда жүрсең де біздің жүрегіміздесің» деген пейілі, «жаужүректі» бере отырып батырлыққа баулуы халқымыздың ас дайындауында да ерекше мән бар екендігін тағы да айғақтайды.

Осы орайда біздің оқушыларымыз арнайы зертханалық дәрістерде ұмытылып бара жатқан ұлттық тағамдарымызды дәріптей отырып, іс жүзінде өз қолымызбен дайындаймыз. Сән салтанаты, ерекше көз тартатын пішімімен дәмі тіл үйіретін ас дастархан мәзірінде тұрғанының өзі халқымыздың салт-дәстүрін жалғастыруға дәнекер болғанымыз, қандай мақтаныш десеңізші! Осы аталған тағамдардың ұлттық, тәрбиелік мәні де зор. Теледидарды қарап отырсақ Coca-cola,

Fanta, Pepsi, бургер, гамбургер, чипсы, чизбургер т.б. сан алуан пайдасынан зияны көп сусындармен тамақтарды баршаға жарнамалап жария етіп жатқанда біз өзіміздің ұлттық тағамдарымызды не жарияламасқа. Әрине, оларды келешекке жеткізу бүгінгі біздердің қолымызда. Сондықтан да біз сабақтарымызды қызықты, сиқыры мен сыйы мол ұмытылып бара жатқан ұлтымыздың тағамдарымен танысып отырамыз.

Халқымыздың «Асы бардың ырысы бар, аты бардың тынысы бар» деген ендеше дастарханымыздың ырысы кетпесін! Осы тақырыпты көтере отырып халқымызды ұмытылып бара жатқан тағамдарын қайта жаңғырту мақсатын көздедік. Асымыз дәмді болсын!

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. 2017 жылғы 31 қаңтар «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік».
2. Шарманов Т.Ш. «Питание и здоровье» 1974.
3. Қазақ газеттері «Қазақтың ұлттық тағамдары ұмытылып барады», 09. 07. 2015.
4. Қазақтың ұлттық тағамдары Х.А.Тілемісов, 1995.

Болат А.Р.

магистрант, АО «Финансовая академия»

Сарыбаева И.Е.

магистр, ст.преподаватель

Казахский университет технологий и бизнеса, г.Астана

МӘТІНДІК ҚҰЖАТТАРДЫ ИНДЕКСТЕУДІҢ ІШКІ ҚҰРЫЛЫМЫ

Түйіндеме. Бұл мақалада құжаттарды индекстейдің ішкі құрылымы қарастырылған.

Кілттік сөздер: ДҚ, файл-сервер, клиент-сервер, SQL, ДҚБЖ

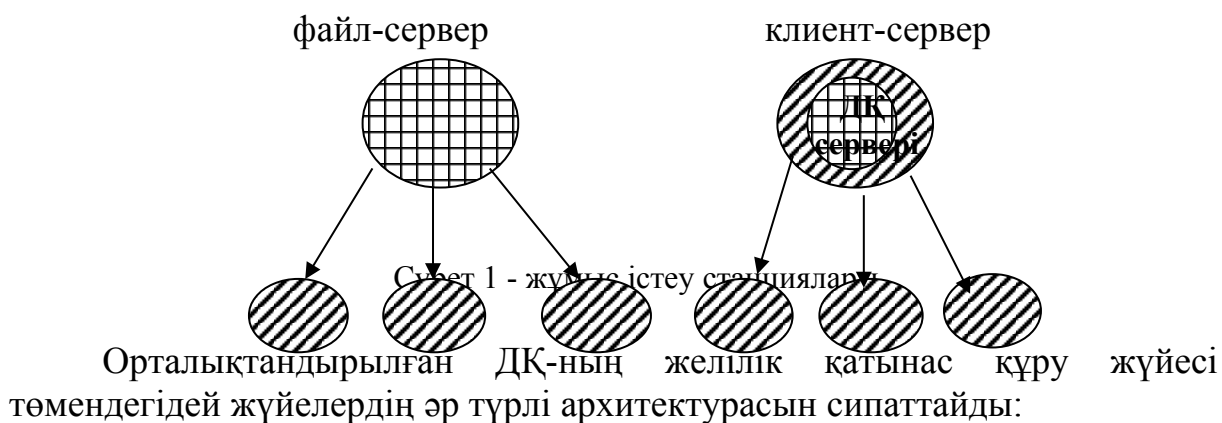
Деректерді өңдеу технологиясына қарай ДҚ орталықтандырылған және таратылған болып бөлінеді.

Орталықтандырылған ДҚ бір есептеу жүйесінің жадында сақталады. Таратылған қор есептеу желісінің әр түрлі ЭЕМ-де сақталатын бірнеше, мүмкін қиылысатын, мүмкін бір-бірін қайталайтын бөліктерден тұрады.

Деректерге қатынас құруына қарай ДҚ жергілікті (локальді) және ауқымды (желілік) ДҚ болып бөлінеді.

Деректер банкінің компоненттері көрсетілген (сурет 1).

ДҚ-ның желілік қатынас құру жүйесі

- Файл-сервер.
- Клиент-сервер.

«Файл-сервер», «клиент-сервер» архитектуралары. Файл – сервер архитектурасы. Желінің бір машинасы орталықтандырылған болып бөлінеді (файлдар сервері). Орталықтандырылған ДҚ-ның қолданушы жүйесіне қатынас құру жүзеге асырылатын желінің басқа машиналары жұмыс станцияларының қызметін атқарады. Бірігіп қолданылатын орталықтандырылған ДҚ машиналардың бірінде сақталады. Деректер қорының файлдары қолданушы сұратуларына сәйкес өңдеу жүргізілетін жұмысшы станцияларға жіберіледі[9].

«Клиент-сервер» архитектурасы. Бұл айқындамада орталықтандырылған деректер қорын сақтаудан басқа орталықтандырылған машина (ДҚ сервері) деректерді өңдеудің негізгі көлемін өз міндетіне алуы тиіс. Деректерге клиенттермен жіберілетін сұратулар серверде деректердің ізделінуіне және табылуына себепкер болады. Табылған деректер (бірақ файлдар емес) желі бойымен серверден клиентке тасымалданады. «Клиент-сервер» архитектурасының спецификациясына SQL сұратулар тілін қолдану жатады.

Деректер қорын актуалды жағдайда ұстау және қолданушылардың ондағы деректерге эффективті қатынас құруын қамтамасыз ету қызметін ДҚБЖ атқарады. ДҚБЖ – деректер қорын құруға, актуалды жағдайда ұстауға және ондағы қажетті ақпаратты іздеуді ұйымдастыруға қажет бағдарламалық және тілдік құралдар кешені.

ДҚБЖ деректер қорын орталықтан басқару үшін, осы жүйенің барлық жұмысшыларының қызығушылықтары үшін арналған.

Жан-жақтылық дәрежесіне қарай деректер қорын басқару жүйесінің екі класын қарастыруға болады:

- жалпыға қолданылатын ДҚБЖ;
- арнайы ДҚБЖ.

Жалпы қолданылатын ДҚБЖ қандай да бір қолданушылар топтарының ақпараттық қажеттіліктеріне немесе қандай да бір пәндік облысқа бағытталған. Мұндай түрдегі, белгілі бір операциялық жүйелердегі ЭЕМ-нің кейбір моделдерінде қызмет ете алатын бағдарламалық өнім ретінде жүзеге асатын әрбір жүйе көптеген

қолданушыларға коммерциялық өнім ретінде беріледі. Мұндай ДҚБЖ-да нақты деректер қорын баптау жұмыстарына арналған құралдар бар.

Арнайы ДҚБЖ-лар сирек жағдайда жалпыға қолданылатын ДҚБЖ-ларды мақсатқа лайықты қолдана алмағанда немесе қолдану мүмкін болмағанда құрылады.

Жалпыға қолданылатын ДҚБЖ – ақпараттық жүйенің деректер қорын пайдалану және құрумен байланысты барлық функциялар жиынын орындауға арналған күрделі бағдарламалық нышандар.

ДҚБЖ өнімділігі мынандай жағдайда бағаланады:

- сұратуларды орындау уақытымен;
- индекстелмеген өрістерден ақпараттарды іздеу жылдамдығымен;
- басқа форматтағы ДҚ импорттау операцияларын орындау уақытымен;
- индекс құрылуы мен деректерді жаңарту, қою, жою секілді көптеген операциялардың орындалу жылдамдығымен;
- көп санды қолданушылар режиміндегі деректерге параллельді қатынас құрудың максималды санымен;
- есеп беру генерациясының уақытымен.

«Клиент-сервер» технологиясы – ДҚБЖ қосымшасын екі бөлікке клиенттік (қолданушы компьютерінде орналасқан интерактивті графикалық интерфейс) және деректерді басқаруды, ақпараттарды бөлуді, администрациялауды және қауіпсіздікті жүзеге асыратын , белгіленген компьютерде орналасатын сервер болып бөлінеді. «Клиент-сервер» өзара байланысы келесі түрде жүзеге асырылады: қосымшаның клиенттік бөлігі барлық командалар орындалатын деректер қорының серверіне сұраныс құрастырады, ал сұраныстың орындалуы клиентке қарауға және пайдалануға жіберіледі. Бұл технология түрі деректер қорының, есептеу желісінің көлемі үлкен және қолданушы компьютерінде сақталмаған деректерді өңдеу кезіндегі өнімділік жоғары болған жағдайда қолданылады (ірі мекемелерде әдетте осындай жағдай орын алады).

Егер «клиент-сервер» технологиясы қолданылмаса, тіпті, санаулы жазбаларды өңдеу үшін де, алдымен бүкіл файл қолданушы компьютеріне көшірілгеннен кейін өңделеді. Бұл жағдайда желінің жүктелуі өсіп, көптеген қызметкерлердің еңбек өнімділігі төмендейді. Microsoft Access, Microsoft Visual FoxPro, Microsoft Visual Basic көру құралдары, графикалық интерфейс және сұраныстар құру құралдарынан тұратын «клиент-сервер» қосымшасының клиенттік бөлігін жасауға арналған құралдармен қамтамасыз етеді, ал Microsoft SQL Server бүгінгі таңда деректер қорының ең қуатты сервері болып табылады.

Бұл технологияға салынған негізгі ойы – желі бойынша жіберілетін деректер көлемін минимизациялау, өйткені негізгі уақытты жоғалтулар және істен шығулар көбінесе желі бойынша жоғары өткізгіштік қабілетінің жеткіліксіздігінен болады.

Көптеген ДҚБЖ-лар “клиент-сервер” жүйесі бойынша өздерінің жұмыстарын екі деңгейге бөледі. Орындалу жағынан қарайтын болсақ, бағдарлама клиенттік және серверлік бөлімдерге бөлінген. Клиенттік бөлігінде сыртқы ортамен контакт орнатылады. Компьютер серверде барлық клиенттер үшін жалпы деректер орналасқан және арнайы бағдарлама жұмыс істейді – клиенттер сұратуларының орындалуын тиімділейтін деректер қорының сервері.

Деректердің есептеу үрдістеріне жақындығы даусыз оның артықшылығы болып табылады. Тәжірибе жүзінде, бүкіл есептеулер оның жылдамдығын ондаған, жүздеген есе арттыратындай серверде орындалады.

«Клиент-сервер» технологиясы файл серверге қарағанда қолданушыны үлкен қауіпсіздікпен, тұрақтылықпен, келісімділігімен, масштабтылығымен, жасырындылығын және ақпаратты өңдеуде, сақтауда сенімділігімен қамтамасыз етеді. Клиент-серверлі архитектурасы бар жүйелердің дамуы келесі тексерілген фактқа сенімді: қымбат емес ДҚ дін қымбат емес серверлерге қосылу баға мен өнімділіктің тиімді қатынасының алуына мүмкіндік береді. Көптеген жағдайда өңдеу бағдарламасы бір компьютерде орналасқан, ал деректер қорының өзі басқасында сақталады. Мұнда бөліну әбден жаратылысты болып көрінеді: бағдарлама – клиент желі бойынша басқа компьютерлерге өңдеуге сұрату жібереді, ал онда ДҚ –сервері оларды оқып, қажеттіні орындап, сосын желі бойынша дайын жауаптарды қайтарады. Осының өзінде желі арқылы тек пайдалы ақпарат жіберіледі.

Басқа ой бойынша: әрдайым ақпаратты өңдеу мен сақтау әдістерін жетілдіру бағытында жұмыс істеуде, және егер де оның іске асуы ауысса, онда барлық құрастырылған бағдарламаларды жаңа библиотекаларымен қоса қайта компиляцияға жібермей, ал тек жаңа ДҚ серверін ескісінің орнына инсталляциялау және деректер қорын жаңа сервердің форматына ауыстырған жеткілікті. Әрине, мұның барлығын егер жаңа сервер ескісі сияқты дәл сол өзінің және қолданбалы бағдарлама арасындағы алмасу ережелерін ұстанатын болса орындауға болады.

Көптеген кішігірім компьютерлерді қолданып, клиент сервер жүйесінің құрастырушылары қолданбалы есепті түрлі микрокомпьютерлер мен серверлерге бөліп орналастырып, үлкен ЭЕМ-дердің есептеу қуатын арттыра алады. Олардың әрбіреуі өз басына желінің басқа процессорларымен бірігіп, ақпаратты қолданып белгілі бір есептеу бөлігін жүргізеді. Бұл жоспардың мәні, бір компьютердің өнімділігін арттырмай, көптердің құралдарын біріктіру арқылы жүйенің қуатын өсіру.

Жылдамдық – клиент сервер архитектурасы үшін жүйені құрастырудың жинақтылығының негізгі факторы. Borland компаниясының Delphi, PowerSoft фирмасының PowerBuilder және Microsoft корпорациясының Visual Basic сияқты бағдарламаларды жылдам құрастырудың құралдарын қолдану өте қысқа уақытта құрастырушыларға

клиент-сервер архитектурасы үшін қолданбалы жүйелерді “штамптауға” мүмкіндік береді. Деректер қоры серверінің технологиясы да қолдануда оңайланады және RAD құралдарымен бір жүйеде сәйкеседі. Осылайша, жылдам және ақымақтықтан қорғалған құрастырудың платформаларының көмегімен қолданбалы бағдарламаны дайындауға және қолданушыға жіберуге кететін уақыт қысқарады.

Соңында клиент-сервер архитектурасы бағдарламалық қамтамасыздандырудың құрастырушыларына клиент үшін компоненттің әр түрлі типтерінің, серверінің және барлық аралық бөлімшелерінің келісімділігін және таңдау еркіндігін ұсынады.

Клиент-сервер архитектурасының қарапайымдылау формасы – есептеу жүктемесінің екі бөлек процесстердің клиент және сервердің арасына бөлінуі. Сервер де, клиент те бір компьютерде орналаса алғанымен, ақпарат алмасу үшін желілік байланысты қолданып осы архитектураның жүйелерінің көбі клиенттік процесті бір компьютерде, ал сервер процесті басқа компьютерде орындайды. Бұл модельде бір процесс басқасынан тәуелсіз жұмыс істей алады, белгілі бір тапсырмаларды орындай алады және есептеу жүктемесін бөле алады. Көбінде клиент ретінде ақырлы қолданушының бағдарламалық қамсыздандыруын орындайтын үстелдік ДК қолданылады. Ақырлы қолданушының бағдарламалық қамсыздандыруы (front-end software) – бұл дегеніміз сұратуларды желі бойынша бағдарлай алатын және жауапқа қайтарылған ақпаратты өңдей алатын кез келген қолданбалы бағдарлама немесе пакет. Ал сервер өз кезегінде сұратуларды қабылдайды және клиент атынан іс шаралар қолданылады.

Windows XP басқаруымен жұмыс істейтін және клиент-сервер бағдарламасын орындайтын деректер қорына мысалға, Delphi, деректер қорының серверін қарастыруға сұрату ұсыныла алады. Көбінде клиент деректер қорының серверіне түсінікті диалектті қолданып сұратуды деректер қорына құрылымды сұрату тіліндегі (SQL) сөйлемдер түрінде жібереді.

Сақталып жатқан процедуралар ол (stored procedures) – SQL тіліндегі сөйлемдер тобы мен құрастырушылар компиляция жасай алатын және деректер қорының серверінде объект ретінде сақтай алатын процедуралық логика.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Костин А.Е., Шангин В.Ф. Организация и обработка структур данных в вычислительных системах - М.: Высшая школа, 1987.–704с.
2. Иванов Ю.Н. Теория информационных объектов и управления базами данных - М.: Наука, 1988. - 560с.
3. Костин А.Е., Шангин В.Ф. Организация и обработка структур данных в вычислительных системах - М.: Высшая школа, 1987.–704с.

4.Оскарахан Э. Машины баз данных и управление базами данных - М.: Мир, 1989.- 416с.

5. Мартин Д.Ж. Организация баз данных в вычислительных системах. Изд. 2, доп. - М.: Мир, 1995.–305 с.

6.Нагао М., Катаяма Т., Уэмура С. Структуры и базы данных. - М.: Мир, 1986.–271с.

Газизбатылова А.А.

магистрант КАТУ им. С.Сейфуллина

Омарханова Ж.М.

соавтор к.э.н, профессор КАТУ, г. Астана

ФОРМИРОВАНИЕ ЭФФЕКТИВНОГО КОРПОРАТИВНОГО ПОДОХОДНОГО НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ

Аннотация. В условиях рыночной экономики налоги являются основным источником финансирования деятельности государства и содержания его аппарата. Одним из основных источников финансирования всех направлений деятельности государства и фискальным инструментом реализации государственных приоритетов является корпоративный подоходный налог.

Ключевые слова: корпоративный подоходный налог, фискальная политика, налоговый механизм, бюджет, предпринимательство.

В Казахстане развитие предпринимательства стало общегосударственной доктриной проводимых социально – экономических преобразований, оснащенной четким механизмом ее реализации. Мировой опыт показывает, что налоговый механизм включает в себе огромные возможности воздействия на развитие предпринимательской деятельности, динамику и структуру общественного производства, его размещение.

Приоритетной проблемой современной экономической политики в Казахстане является формирование эффективной системы налогообложения, отвечающей требованиям времени, разумно сочетающей интересы государства и налогоплательщиков. По мнению Сейдахметовой Ф.С., «все функции в органическом единстве определяют эффективность налоговой системы государства и его бюджетной политики»[1].

На сегодняшнем этапе развития и реформирования налоговой системы Казахстана необходимо уделять внимание изучению налогообложения доходов хозяйствующих субъектов различных видов деятельности и основных отраслей экономики по следующим причинам.

Корпоративный подоходный налог обладает высокой возможностью переложения путем компенсации своих затрат с помощью перекалывания налогового бремени на конечного потребителя за счет повышения уровня цен; высок уровень нарушения пропорциональности и справедливости

налогообложения; сложность администрирования; чрезмерная налоговая нагрузка субъектов хозяйствования определенных отраслей экономики и видов деятельности, а также унифицированность (неравномерность распределения налоговой нагрузки по отраслям и видам экономической деятельности) отрицательно влияет на экономическое развитие секторов экономики; научно необоснованное льготное налогообложение, оказывает искажающее воздействие на структуру экономики в целом.

Происходящие в Республике Казахстан реформы в области корпоративного налогообложения, процесс интегрирования казахстанского налогообложения в мировую требуют проведения адекватной налоговой политики, представляющий собой сложный многоплановый комплекс правовых, методологических, организационных мероприятий и имеющий своей целью построение эффективной, справедливой и стабильной налоговой системы.

Корпоративный подоходный налог является традиционно бюджетообразующим налогом, пополняя консолидированный бюджет Казахстана.

Объект обложения корпоративного налога - валовой доход предприятия, за исключением фактически произведенных и документально подтвержденных расходов, совершенных с целью получения доходов.

Налогооблагаемый доход определяется как разница между скорректированным совокупным годовым доходом и предусмотренными Налоговым кодексом вычетами, с учетом корректировок налогооблагаемого дохода.

Расходы налогоплательщика, связанные с получением совокупного годового дохода, подлежат вычету при определении налогооблагаемого дохода, например себестоимость купленных или произведенных товаров, работ, услуг, транспортные расходы, услуги коммунальных служб, амортизация и ремонт фиксированных активов в пределах установленных норм по группам фиксированных активов, вознаграждение за полученные кредиты, расходы по страховым премиям, расходы на социальные выплаты, превышение отрицательной курсовой разницы над положительной, расходы по налогам и т.д. При этом некоторые виды расходов относятся на вычеты в пределах установленных законодательством норм - по представительским расходам, расходам по вознаграждению, расходам по налогам, расходам по фиксированным активам (ремонт и амортизация), расходам на обучение сотрудников и т.д.

Вычеты производятся налогоплательщиком при наличии документов, подтверждающих расходы, связанные с получением совокупного годового дохода. Данные расходы подлежат вычету в том налоговом периоде, в котором они фактически произведены, за исключением расходов будущих периодов. Расходы будущих периодов подлежат вычету в том налоговом периоде, к которому они относятся.

Деятельность любого предприятия, а вместе с тем и ведение налогового учета, зависит от двух факторов, которые условно можно назвать как внешний и внутренний. Под внешним фактором можно понимать, во-первых, состояние экономики в стране в целом, во-вторых, уровень развития законодательной и нормативно-правовой базы и, в-третьих, политические и межгосударственные отношения. Внутренним же фактором является учетная политика, принятая на предприятии. Конечно, на формирование учетной политики на предприятии также влияет действующее в стране законодательство[2].

В отношении предприятий товаропроизводителей в данное время действует фиксированная ставка по корпоративному подоходному налогу, что совсем не стимулирует такие предприятия на расширение своего производства, а имеет обратный эффект, т.е. главной задачей налогоплательщиков является сокрытие своих доходов и увеличение расходов.

Относительно предприятий, в зависимости от величины их налогооблагаемой базы, по корпоративному подоходному налогу следует также разработать шкалу, но уже с регрессивными ставками, т.е. чем больше величина налогооблагаемого дохода, тем ниже ставка налога. Данная мера позволит направить дополнительные денежные средства на расширение производства, улучшение социального обеспечения работников, укрепление финансовой устойчивости предприятия.

Возникает вопрос: почему получается так, что одними предприятиями при прочих равных условиях уплачиваются большие суммы по корпоративному подоходному налогу, а другие платят незначительные суммы или совсем не платят. Конечно, это связано, прежде всего, с увеличением объемов производства и реализации, а также с тем, что предприятие не пытается скрыть свои доходы путем проведения всех операций за наличные деньги. Свободное обращение наличных денег во взаимных расчетах между юридическими лицами это одна из важнейших причин не получения бюджетом налоговых поступлений. Единственно правильным решением в данной ситуации является запрещение наличных взаиморасчетов между юридическими лицами и при оптовой торговле, расчеты в этом случае должны проходить через банк и иметь абсолютную прозрачность.

В налоговом законодательстве внимание уделяется усилению роли налогового регулирования предпринимательской деятельности. В целях стимулирования роли собственного капитала в предпринимательской деятельности, предусмотрено введение сдерживающих мер по финансированию за счет заемных средств, следовательно, налоговое законодательство в определенной степени создает стимул для финансирования предпринимательской деятельности за счет увеличения собственного капитала. Такое стимулирование предполагает обеспечить за счет введения ограничений вычетов по вознаграждениям и отрицательной

курсовой разнице при исчислении налогооблагаемой базы по корпоративному подоходному налогу. Данная мера налогового регулирования не является существенной в политике капитализации предпринимательской деятельности за счет собственного капитала.

Выбор источников формирования капитала определяется не действующими нормами налогового права, а ценой капитала. Цена капитала формируется на финансовом рынке с учетом спроса и предложения. Ценой собственного капитала является та часть чистого дохода, которая направляется на уплату дивидендов, вознаграждения. Данная цена является одной из самых дорогих, поэтому считается, что собственный капитал является одним из самых дорогих по цене источников формирования капитала[3].

Однако на практике в отсутствие правового оформления политических документов в сфере налогообложения субъекты правоприменения зачастую не могут правильно интерпретировать нормы налогового права и настолько искажают первоначальный их смысл, что придают им диаметрально противоположное значение.

Одним из основных факторов, влияющих на состояние и перспективы развития экономики Республики Казахстан, является налоговая реформа в области корпоративного подоходного налога. Но существуют проблемы корпоративного подоходного налога, которые надо решать сообща.

Совершенствование системы корпоративного налогообложения должно быть направлено сейчас на всемирную активизацию процессов инвестирования всех видов. Это крайне необходимо для становления и развития рынка ценных бумаг и финансового капитала, являющихся центральным звеном рыночного хозяйства регулируемого типа.

Цель налоговой реформы в области корпоративного подоходного налога должна заключаться не в том, чтобы собирать больше налогов и тем самым решать бюджетные проблемы. Сегодня можно констатировать, что Казахстан признан в мировом сообществе как государство с рыночной экономикой.

В современных условиях налоговая политика государства воплощает в себе его официальные ориентиры и приоритеты в развитии налоговой системы, вырабатывается субъектами политической власти государства в виде основных идей, концепций и направлений развития с учетом интересов общества, его отдельных слоев и групп и реализуется (проводится) в налоговом правотворчестве и правоприменении государства.

Основные направления реформирования корпоративного подоходного налога должно стать:

- максимальное приближение размеров вычетов из совокупного дохода к реальным затратам, в частности увеличение вычетов на текущий ремонт, на страхование ответственности предприятий, эксплуатирующих

опасные производственные объекты, и затраты страховых обязательств страхователя перед третьими лицами, затраты, связанные с экономической деятельностью юридических лиц

- дополнительные льготы для инвестиционной деятельности, в частности перерабатывающей промышленности и туристической деятельности

- максимально возможное снижение налоговых ставок в зависимости от эффективности расширения налоговой базы

- содействие развитию благоприятного инвестиционного климата, рынка капитала и предпринимательства.

Таким образом, фискальная политика в Казахстане развивается в сторону уменьшения налоговой нагрузки на ее граждан. Главной целью реформирования корпоративного подоходного налога является упрощение порядка исчисления и оптимизация налоговых льгот с одновременным снижением ставки налога.

Список литературы:

1 Сейдахметова Ф.С. Налоги в Казахстане: Сущность налогообложения и сравнение с действующим законодательством [Текст] : учебное пособие / Ф. С.Сейдахметова. - Алматы : Изд-во "LEM", 2002. - 160 с.

2 Абдракимова Ж. Корпоративный подоходный налог. / Финансы Казахстана, Каржы-Каражат Алматы, 2008.

3 Е. Ю. Алексейчева, Е. Ю. Куломзина, М. Д. Магомедов Налоги и налогообложение Учебники и учеб. пособ. д/ высшей школы Издательство: Дашков и К школы (ВУЗы) 2017. – 299 с.

Ғазизақызы К.

КазННТУ им. К.И. Сатпаева, Алматы

Джумашева А.Б.

маг.п.н., лектор, научный руководитель

ФРАНЦУЗСКАЯ ЛЕКСИКА В СОСТАВЕ АРХИТЕКТУРНОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ РУССКОГО ЯЗЫКА

Аннотация. В статье проводится анализ влияния французского языка на русский язык и культуру. Предметом рассмотрения данной статьи выступают галлицизмы, связанные с профессиональной деятельностью архитектора. Автор опирается на материалы Национального корпуса русского языка, представляющего язык в разных социолингвистических вариантах и охватывающего период с середины XVIII века до начала XXI века. На примере анализа отдельно взятой лексики рассматривается история ее функционирования в русском языке.

Ключевые слова: французский язык, французская культура, архитектура, терминосистема, этимология, НКРЯ, лексема, лексическая сочетаемость.

Влияние французской культуры на духовный мир Европы XVII-XVIII связано с выбором Франции в качестве эталона образованности и нравов. Эпоха Просвещения в России так же сопровождалась модой на все французское: влияние коснулось таких важных сфер как наука и образование, политика, культура, искусство. В этот период российская аристократия предпочитает родному языку общения французскому. В период с XVII до начала XIX века в русскую лексику проникает огромное количество французских заимствований. Как правило, в качестве иллюстрации выступают произведения русских классиков (А.С. Пушкин, Л.Н. Толстой, И.С. Тургенев и др.). Между тем, русская литература – далеко не единственная часть общественной жизни, испытывавшая на себе влияние французского языка и культуры.

История строительства в России насчитывает несколько веков. Поэтому и архитектурно-строительная терминология складывалась на протяжении длительного времени. Предметом рассмотрения данной статьи выступает архитектурно-строительная терминология, заимствованная из французского языка. В ходе языкового анализа, на примере отдельно взятой лексемы рассматривается история ее функционирования в русском языке. Анализируя этимологический состав архитектурной терминосистемы в русском языке, К.А. Классен [1, с.107] отмечает, что исконно русская лексика составляет 30,5%. Среди языков, повлиявших на формирование архитектурной терминологии русского языка, на первом месте по заимствованиям находится французский язык (22,1%), далее идут слова греческого (17,5%) и латинского (13,2%) происхождения. Заимствования из немецкого языка составили 6,4%, из английского – 1,0%. Польские, тюркские, испанские, португальские, персидские, турецкие, эстонские, бретонские, санскритские, арабские, голландские, вавилонские и скандинавские слова составили менее чем по 1%. Тот факт, что процент французской лексики в архитектурной терминологии приближается к русской, обусловлен рядом причин. Во-первых – это укрепление контактов России с Францией (начавшееся в эпоху правления Петра I), и как следствие – распространение французского языка и культуры. Во-вторых – сложившаяся к XVIII веку ситуация в области градостроительства России. А.М. Павлинов объясняет появление заимствований из итальянского языка в архитектурной терминологии тем, что «после монгольского завоевания русское зодчество развивалось медленно и в основном было представлено деревянным строительством, поэтому были приглашены архитекторы из Италии, которые ввели новые понятия [2, с. 32-80].

В эпоху правления Елизаветы Петровны наряду с итальянскими появляются и французские архитекторы, «в России начинает преобладать французская мебель, статуи, картины, французские костюмы, французские

танцы, французская кухня»[3, с. 342]. Наиболее известные архитектурные термины, заимствованные из французского языка: анфилада, аллея, балюстрада, барельеф, витраж, декор, интерьер, колонна, консоль, мансарда, нервюра, павильон, парапет, пьедестал, терраса, трибуна, фасад, фронтон, этаж. Некоторые из вышеперечисленных слов имеют латинские корни.

В качестве примера выполним языковой анализ лексемы «анфилада». Ниже в таблице приведены значения слова, взятые из Исторического словаря галлицизмов русского языка [4]. Информация о частотности и примерах употребления взята из Национального корпуса русского языка[5], который охватывает период с середины XVIII века до начала XXI век и представляет язык в разных социолингвистических вариантах – литературном, разговорном, просторечном, отчасти диалектном.

В основной подкорпус входят прозаические (включая драматургию) письменные тексты XVIII – начала XXI века[6, с. 420].

Таблица 1.

Этимология	Лексическое значение	Число вхождений (по годам)	Примеры употребления (осн. подкорпус НКРЯ)
Анфилада			
От франц. enfilade «анфилада» из enfiler « нанизывать , вдевать нитку в иголку», далее из en+fil« волокну ; нить , нитка ».	<i>Архит.</i>–ряд примыкающих друг к другу помещений, двери которых расположены на одной оси (обычно во дворцах барокко и классицизма). <i>Воен.</i>–продольное обстреливание неприятеля, когда выстрелы направлены вдоль его фронта. <i>Морск.</i> – построение судов на одной линии или по прямой черте, на желаемый предмет. <i>Сад. - парк. искусств.</i> –1. ряд отдельных разграниченных насаждениями замкнутых пространств, соединенных друг с другом проходами,	Всего: 434 вхождения, 309 док.; 1828-1856 гг. -15 док.; 1857 – 1882 гг. - 40 док.; 1883-1908 гг. – 42 док.; 1909 – 1934 гг. - 72 док.; 1936 – 1959 гг. – 41 док.; 1960-1985 гг. – 34 док.; 1986-2015 гг. – 184	Комнат – целая <i>анфилада</i>; можно ходить взад и вперед до усталости. [М. Е. Салтыков-Щедрин. Сборник (1875-1879)] Японская артиллерия заняла позицию, с которой могла обстреливать траншеи <i>анфиладным</i> огнем. [Неизвестный. Вести (1904.12.31) // «Русское слово», 1904] Его парк — <i>анфилада</i> из огромных полей, Среди которых стоят, сидят, возлежат, парят, тоскуют скульптуры — его гигантские

	расположенными по одной оси; 2. фигура расположения ворот на слаломной трассе, состоящая из вертикальных и горизонтальных ворот. <i>Перен.</i> – чередующийся ряд событий (о жизненном пути).	док.	окаменевшие идеи. [Андрей Вознесенский. На виртуальном ветру (1998)] Перед ним открылась бесконечная <i>анфилада</i> дней и ночей однообразной, пустой, скучной жизни. [А. И. Герцен. Кто виноват? (1841-1846)].
--	--	------	--

Как видно из таблицы, история вхождений охватывает период в 187 лет (до 2015 г. включительно).

Первое вхождение лексемы «анфилада» в НКРЯ зафиксировано в 1828 г. Наименьшее число вхождений зафиксировано в период с 1828 по 1856 год. Лексема «анфилада» встречается преимущественно в произведениях И.А. Гончарова, Ф.М. Достоевского, А.И. Герцена, М.Е. Салтыкова-Щедрина, Н.С. Лескова, Л.Н. Толстого, А.П. Чехова и др. В последующем активно проникает в публицистику (газеты «Вести» (1904), «Петроградский листок», «Новое время» (1915), журналы «Советское искусство» (1939) и «Юность» (1971)). Наибольшее число вхождений зафиксировано в период с 1986 по 2015 год. Помимо произведений современной художественной литературы (О. Славникова, Д. Рубина, Л. Улицкая и др.), лексема зафиксирована в периодических изданиях, причем не только в культурных, общественно-политических и научно-популярных («Российская музыкальная газета», «Сибирские огни», «Вечерняя Москва», «Сельская новь», «Известия», «Новый мир», «Наука и жизнь» и др.), но и в специализированных («Ландшафтный дизайн», «Мир. Дом. City», «Сад своими руками»).

Важным представляется также рассмотрение смысловых особенностей слова, определяющих правила лексической сочетаемости. Лексическая сочетаемость – способность слова употребляться совместно с другим словом в речевом отрезке. По способу номинации выделяются два типа лексических значений – прямое и переносное. Анализ лексической сочетаемости в НКРЯ основывается на частотных характеристиках биграмм, триграмм, четырехграмм и пятиграмм приведенных текстов. Ниже приведены результаты анализа сочетаемости лексемы «анфилада» на материале основного подкорпуса НКРЯ на основе биграмм. Биграмма — это два слова, являющихся соседними в корпусе текстов.

Таблица 2.

	Прямое значение		
	комнат	84 документа	96 вхождений

Анфилад* (основной подкорпус НКРЯ)	залов, дворцовых, парадных, покоев	26 документов	29 вхождений
	Переносное значение		
	дней, зла, праздников, истории, заговоров	5 документов	5 вхождений

Как видно из таблицы, наиболее устойчивыми являются сочетания с лексемами в значении «жилое здание, строение, жилое пространство человека». Гораздо реже лексема употребляется в переносном значении. Кроме того, встречаются такие формы как «анфиладность» (обозначение архитектурного принципа) и «анфиладный» (анфиладные аллеи/дали/комнаты).

Помимо основного корпуса, лексема «анфилада» встречается в газетном (59 документов, 69 вхождений) и поэтическом (21 документ, 21 вхождение) корпусах. В газетном корпусе, где представлены статьи из средств массовой информации 1990–2000-х годов, лексема «анфилада» употребляется преимущественно в прямом значении: «Потрясающе», «невероятно» – только и могли произнести члены американской делегации, глядя на анфилады залов во дворцах Петергофа и Царского села [7]. В корпусе поэтических текстов лексема употребляется как в прямом, так и в переносном значении:

Анфилады комнат устланы коврами,
Окна в пышных складках шелковых гардин.
С. Я. Надсон (1884)

В любой из наших мыслей ряд
Красивых, стройных *анфилад*.
К. К. Случевский(1902)

Примечательно, что в корпусе устной речи зафиксировано лишь одно вхождение, а в диалектном корпусе лексема не обнаружена. Это позволяет сделать вывод, что употребление лексемы «анфилада» не выходит за пределы определенного круга людей, объединяемых профессией, социальными признаками, общими интересами, и т.п. В художественной речи употребляется как средствостилизации художественного повествования.

В заключении хочется отметить важную роль французских заимствований в формировании русской архитектурной терминосистемы. Лексико-семантический и этимологический анализ слов позволяет лучше понимать их значение, находить взаимосвязь между культурами, изучить историю их употребления в русском языке.

Список литературы:

1. Классен К.А. Этимологический состав архитектурной терминосистемы в русском языке //Материалы IV Международной

- научно-практической конференции «Язык науки и техники в современном мире». – Омск, 2015. 324 с.
2. Павлинов А.М. История русской архитектуры академика А.М. Павлинова. – Москва: типолит. т-ва И.Н. Кушнеров и К, 1994, 256 с.
 3. Брызгалина Е.Д. Влияние французского языка на русскую культуру// Перевод как средство взаимодействия культур: II Международная научная конференция; 17–21 декабря, 2015 г., Краков, Польша: Материалы конференции. – М.: МАКС Пресс, 2015. – 377 с.
 4. Исторический словарь галлицизмов русского языка. – М.: Словарное издательство ЭТС http://www.ets.ru/pg/r/dict/gall_dict.htm. Николай Иванович Епишкин epishkinni@mail.ru. 2010.
 5. Национальный корпус русского языка [Электронный ресурс]. URL: <http://www.ruscorpora.ru> (дата обращения 26.12.2018)
 6. Суровцева Е. В. Общеязыковые корпуса русского языка: подкорпусы художественных текстов // Молодой ученый. – 2018. – №49. – С. 420-422. – URL <https://moluch.ru/archive/235/54583/> (дата обращения: 03.01.2019).
 7. Светлана Бабаева, Санкт-Петербург. Иванов и Рамсфелд говорили в питерских дворцах // Известия, 2004.08.16.

Джуманова Л.С.

Иманғазиев А.С.

«Шетел тілдері» кафедрасының оқытушылары
Қарағанды мемлекеттік техникалық университеті, Қарағанды қ.

АҒЫЛШЫН ТІЛІН МЕНГЕРУДЕ ИНТЕРНЕТ ЖҮЙЕСІН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Түйіндеме. Ғылыми мақалада білім беру үрдісіне жаңа ақпараттық технологияларды қолданып оқытудың жаңа әдістері жетілдіріліп, интернет жүйесін қолдана отырып тіл үйренушілердің жүйе материалдарын қолдану арқылы олардың оқу мен жазу іскерлігін қалыптастыруға сөздік қорын байытуға мүмкіндік туғызу мәселелері қарастырылады. Білім беру үрдісін ақпараттандыру арқылы көптеген әдістемелік және педагогикалық міндеттерді заманауи талаптарға сай қайта жаңғырту түбегейлі талқыланады.

Кілттік сөздер: инновациялық технологиялар, тренингтер, теле – видеоконференциялар, мультимедиялық және техникалық құралдар, электрондық пошта, сервер.

Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті, Елбасы Н.Ә.Назарбаев бекіткен Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған бағдарламасы

ақпараттық технологиялар саласындағы ақпараттық теңсіздікті төмендетудің және білім деңгейін арттырудың шешуші тұтқасы болып табылады. Қазақстан Республикасының «Білім беру туралы» Заңында еліміздің білім беру жүйесінің басты міндеттері атап көрсетілген. Соның бірі: «Білім беру жүйесін ақпараттандыру, оқытудың жаңа технологиясын енгізу, халықаралық коммуникациялық желілерге шығу» делінген [1, 166]. Бұл міндеттерді шешу үшін, нәтижеге бағытталған білім берудің жаңа жүйесіне көшу үшін әр оқытушы, жеке тұлға күнделікті ізденіс арқылы барлық жаңалықтар мен өзгерістерге батыл жол ашарлық жаңа тәжірибеге, жаңа ақпараттық технологияларға, әлеуметтік, тұлғалық және жеке құзыреттіктерге ие болуы тиіс. Қазіргі кезеңде білім, ғылым саласында инновациялық педагогикалық технологиялар қаншалықты маңызды болса, тәрбие бағытында да заманауи технологиялар ұғымы кеңінен қолданылатын ұғымдардың біріне айналды.

Болашақ құзыретті мамандарды өсіріп, дамыту мәселесі мемлекеттік саясаттың ажырамас бөлігі болып отыр. Жаңа заман маманы ертеңгі еліміздің болашағы. Кәсіби құзыретті маманды қалыптастырып, дамыту үшін, тұлғаның ішкі дүниесі мен оның қыр сырын анықтап, мүмкіншіліктері мен қабілетінің дамуына жағдай туғызу қажет. ХХІ ғасыр - ақпарат ғасыры болғандықтан адамзатқа компьютерлік сауаттылық қажет. Жаңа әлем - жаңа технологиялардың жетістігі. Қазіргі кезде білім кеңістігін заманға сай ақпараттық технологияларсыз елестету мүмкін емес [2,1826].

Біздің қоғамымыз дамудың жаңа кезеңі – заманауи технологияларға толықтай көшіп келеді, бұл кезең, компьютерлік техника мен оған байланысты барлық ақпараттық - коммуникациялық технологиялар мұғалім қызметінің барлық саласына кіргізіп, оның табиғи ортасына айналып отыр. Қоғамымызда болып жатқан әлеуметтік-экономикалық өзгерістер мен еліміздің білім беру саласының әлемдік білім кеңістігіне өтуі білім беру саласында, соның ішінде кәсіптік білім беру уақыт талабына сай өзгерістер енгізуді талап етіп отыр, себебі жаңа технологиялар уақыт өткен сайын жоғары қарқынмен дамып жатыр. Бүгін үйренген білімнің ертеңгі күні жарамсыз болып қалса, таң қалуға болмайды. Білім беру мекемелерінде студенттердің жеке басының қалыптасуы мен дамуында педагогтардың заманауи тәрбие технологияларын қолдана білу сауаттылығына да байланысты. Сондықтан, тәрбиенің жаңа педагогикалық технологияларды қолдану негізінде келешек ұрпақтың еркін дамуына, жан-жақты білім алуына, белсенді, шығармашыл болуына жағдай жасау қазіргі таңдағы әрбір педагогтың міндеті.

Компьютермен оқытудың мақсаты білім деңгейлері жоғары дәрежелі болуына жағдай жасайды, студенттің тілге деген қызығуы, сабақ сапасы бұрынғыдан да арта түседі. Әсіресе, қазіргі таңда ағылшын тілін жаңаша оқыту жоғары қарқынға ие болды. Оқытушылардың сабақты жобалаудағы жауапкершілігі студенттердің ағылшын тілінде нәтижелі

тілдік қарым-қатынас жасауына мүмкіндіктер туғызады. Олар аз уақыт ішінде жаңа технология көмегімен үлкен жетістіктерге жете алады. Оқудың дәстүрлі үрдісіне инновациялық технологияны ендіру, яғни оқытушылар мен студенттерге оқитудың жаңа әдістерін жетілдіруге мүмкіндік береді, атап айтқанда: тренингтер, дөңгелек үстелдер, пресс-конференциялар және т.б.

Инновация дегеніміз - тек қана жаңалық енгізу емес, сонымен қатар жаңа технологияны дәстүрлі оқу- тәрбие үрдісіне қолдана білу. Білім беру үрдісіне жаңа ақпараттық технологияларды қолдану мәселесі өзекті мәселелердің қатарынан орын алуда. Білім беру үрдісін ақпараттандыруда төмендегідей әдістемелік, педагогикалық міндеттерді шешуге болады:

- білім беруде көлемді ақпаратқа қол жеткізе алу; өз бетінше жұмыс істеу; өзін-өзі бақылау және т. б.
- жеке тұлғаны жетілдіру (тұлғаның ой-өрісі, эстетикалық тәрбие, зерттеу жұмысымен шұғылдану іскерлігін дамыту және т. б.)
- компьютерлік біліктілікті қалыптастыру, белгілі бір сала бойынша маман дайындау және т. б.
- білім берудің сапасы мен тиімділігін арттыру, пәнаралық байланыстарды тереңдету және т. б.

Бірден-бір маңызды мәселелердің бірі - компьютерлік технологияны пайдалана отырып, ағылшын тілі сабағында интернет жүйесін қолдану мәселесі болмақ [3, 166].

«Интернет» деген термин ағылшынның «international net» деген сөзінен шығып, аудармасында «халықаралық байланыс» деген ұғымды береді. Интернет жүйесін қолдану негізінде, тіл үйренушілердің жүйе материалдарын қолдану арқылы олардың оқу мен жазу іскерлігін қалыптастыруға, сөздік қорын байытуға мүмкіндік туғызады. Сонымен қатар интернет жүйесі арқылы тіл үйренуші тіл өкілімен тура, тікелей байланысқа түсе алады.

Студенттердің ағылшын тілін үйренуге деген ынтасын арттыру олардың төмендегі шараларға қатысуы негізінде жасалынады: диспуттар, байқаулар, олимпиадалар және т. б.

Интернет жүйесінің келесі ақпараттық қоры мен ресурстарын ағылшын тілі сабағында пайдалану өте тиімді:

- электрондық пошта(e-mail), телеконференция, видеоконференция;
- жеке ақпараттарды жарыққа шығару мүмкіндігі немесе басқаша айтқанда Web
- серверге жеке шығару;
- ақпараттық каталогтар (Yahoo, Rambler, Google, Yandex), іздеу жүйесі (Alta, Vista, HotBob, Open Text), жүйе ішіндегі әңгіме(Chat).

Ағылшын тілін дәстүрлі оқытуда тіл үйренушілер тілдік жаттығуларды жасап, қажетті материалды жаттаумен ғана шектеледі. Бірақ берілген материалды жаттаумен шектелу, тілді толық меңгеруге мүмкіндік бермейді. Ағылшын тілін меңгеру үшін шынайы, өмірлік жағдайларды

тудыру қажет. Оған мысал ретінде студенттер арасында оқытушымен бірігіп, қызықты ойындар, қысқаша көріністер жүргізуге болады.

Ағылшын тілін оқыту технологиясының тиімділігінің көрсеткіштері мыналар:

- Студенттердің психологиялық, интеллектуалдық және жас ерекшеліктерін ескеру;
- Оқуға жағымды көңіл-күй қалыптастыру;
- Оқытушы мен студент арасында сөз алмасу, ғылыми қарым-қатынас және әріптестік принципін орнықтыру;
- Студенттердің еске сақтау қабілеті мен творчестволық деңгейін көтеру арқылы белсенділігін арттыру;
- Оқуды игеруге мультимедиялық және басқа да техникалық құралдарды кең іске қосу.

Жаңа ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы дамыта оқыту, қашықтан оқыту, дара тұлғаға бағыттап, оқыту мақсаттарын жүзеге асыра отырып, оқу-тәрбие үрдісінің барлық деңгейлерінің тиімділігі мен сапасын жоғарылату – бүгінгі күннің басты талабы [4, 142б]. Осы мақсатта техникалық мамандықтарға арналған арнайы пәндерде әртүрлі әдістермен жүргізуге болады. Оқу – тәрбие үрдісінің сабақта дұрыс жүргізілуі үшін әр алуан оқыту әдіс-тәсілдерінің тиімдісін мүмкіндігінше және студенттердің жеке жағдайларына байланысты таңдап алуға көп көңіл бөлу керек.

Инновациялық технологияларды сабақта қолдану - бұл оның нәтижелігіне қолайлы жағдайды жасаудың бірден-бір жолы, ал ол өз кезегінде бірлесе жұмыс жасауға, адами қарым-қатынастарға себепкер болады. Оқытуға жаңашыл көзқарасты қолдану, тәжірибеге бағытталған оқытудың үлкен жетістігі болып табылады. Сонымен қатар оның сапасы алынған білімнің нақты жағдайда мақсатқа жетумен қатар өмірдің сапасын көтеруде үлкен сұранысты қанағаттандыруды қамтамасыз етеді [5, 129б].

Қорыта айтқанда, өмірде әр мамандықтың өз орны бар. Дегенмен қазақ жастарының жаңа технологияға негізделген техникалық мамандықтарға көп бара бермеуі бәрімізді ойландыруы тиіс. Елбасымыз биылғы Жолдауында: «Кәсіптік және техникалық білім беру кәсіби стандарттарға негізделіп, қатаң түрде экономиканың қажеттіліктерімен өзара байланыстырылуы керек», деп атап көрсеткен болатын. Осыған алып-қосарымыз жоқ. Сондықтан жас ұрпақ желаяқ заман ағымынан қалып қоймас үшін ең алдымен жаңа технологияларды меңгеруі қажет. Оқыту үрдісінде ақпараттық технологияны қолдану білім сапасын жақсартуға көмектеседі. Өйткені, ауылшаруашылық пәндері, ол студенттердің интеллектін, логикалық ойлауын және шығармашылық қабілеттерін дамытуға, табиғат заңдылықтарын толығымен түсінуге ықпал жасайды. Елбасы «Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай жаңа білім беру өте қажет» деп атап

көрсеткендей, инновациялық оқыту технологиясын қолдану - жаңа білім берудің бірден – бір шарты деп есептейміз.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы Заңы»
2. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. –М.: «Академия», 1999. - 169б.
3. Тәттімбетова Ә.Б. Шетел тілін оқыту әдістемесі.-Алматы: «Нұр-принт», 2004.-255б.
4. Джуманова Л.С., Тулегенова М.К. Применение мультимедийных технологий в обучении иностранным языкам //Научный журнал «Austrian Journal of Humanities and Social Sciences», Volume 1. ISSN 2310-5593.2014. - №1. – 142б.
5. Бұзаубақова К.Ж. Жаңа педагогикалық технологиялар. – Тараз: ТарМУ,1999.-128б.

Дуйсебекова Ж.М.
магистр, старший преподаватель
Университета Сулеймана Демиреля, Каскелен

CONTROVERSIAL ISSUES OF TEACHING SPEECH CULTURE DISCIPLINES

Summary. Today, the methodological issues of modern teaching the disciplines of the culture of speech remains open. Until today, we have paid much attention to the theory of the culture of speech. But now we are faced with the problem of his training. The article is devoted to the controversial issues of learning the culture of speech. We will try to answer questions using certain postulates.

Keywords: speech culture, disciplines, controversial issues, training.

Methodological issues of modern rhetorical education can be formulated in the form of questions about which among modern scholars there are disputes and conflicting opinions. Below we will try to resolve the existing contradictions, giving quite definite answers to the questions posed.

These questions and our stated postulates are:

1. Is the rhetoric a private science, private knowledge, or problems spread across many sciences and is universal? The universality of rhetoric as a science / art of speech skill and speech as a means of communication for comprehending and expressing special knowledge is proved by the universality of the Word as a tool used to master all areas of knowledge. This classic idea comes from Plato and Aristotle (rhetoric is “universal knowledge” necessary for any person entering voice contact and wanting to “find ways to convince about each given subject” [3, p.19]. These thoughts were repeatedly spoken in the Russian philological and pedagogical literature, in the study of any such historical material, its stylistic

elegance is essential, which becomes an important aid in rhetorical teaching): "Rhetorical matter is everything you can talk about, that is, all known things in the world those "(M.V.Lomonosov);" All sciences and knowledge ... just through the eloquent speak "(V.K.Trediakovsky);" Rhetoric is the science of talking about everything without exception. All other knowledge has a limited subject, but this limited to only the limits of a single nature, and every thing belongs to its area "(Children's rhetoric, or the prudent development of 1787, quoted in: [1, p.149, 161, 193]).

Such a universal also extends to the modern information society, because the possession of effective speech is required in all areas of activity. The science and art of convincing and expedient speech in the field of humanitarian knowledge are especially in demand, since every intellectual profession is associated with speech skills. This provision is also extended to school teaching of rhetoric, where rhetoric is also a general methodological discipline, the recourse to which or possession of which is required by any subject specialist or schoolchild (especially the humanities) in order to effectively comprehend and express the knowledge being studied.

2. Whether there are postulates speech (rhetorical) pedagogy as a theory and art of teaching effective speech? If so, what are they? It was in rhetoric that the rules and recommendations of speech pedagogy were developed as a theory of speech education and personality education from infancy to mature skill. Unfortunately, this knowledge is absent in modern school-university philology. Classical recommendations to the methodology of rhetorical training are as follows: 1) the development of natural talents (a classification was given of the external and internal qualities of a person, requiring development); 2) knowledge of the theory, rules and recommendations for speech management; 3) imitation as a way of learning, mastering literary and oratorical samples; 4) development of speech abilities, reading and commenting of texts, declamatory reading, speech technique. Our practice of teaching speech based on writing essays and expressing one's own opinion, unfortunately, ignored many classical forms of teaching speech, for example, organizing public debates, debates, did not prepare for a critical assessment of the real and diverse world of communications in which modern people live . The passion for the American system of organizing debates at the beginning of perestroika proceeds precisely from the shortcomings of our rhetorical upbringing, where such or similar forms were lacking. Meanwhile, the lacunae are simply filled in our speech training system, where there are not enough games, serious speech contests, or the ability to organize discussions, debates, and correct polemics.

3. What is the scope of the subject of modern school rhetoric? Often, lessons in rhetoric do not go beyond the lessons of verbal stylistics (metaphorics, figures of speech, ie, work on the expressiveness of speech) or eloquence (skills of pronunciation). However, classical and modern rhetoric extends its problems to the totality of the conditions of speech communication: the ethos of speech (the conditions of the situation of speech contacts, the texture of speech); the pathos

of speech (the creation of the meaning of speech, the development of content through the knowledge of common places, methods of argumentation); speech logos (verbal means to which rhetoric spreads the requirements of stylistic expressiveness, fixed in the theory of figures of speech and construction of periods, the theory of taste, decency - everything that the "conservative" pedagogy of the mid-19th century was so jealous of and that various "revolutions" destroyed simplify the style).

4. How do school and university rhetoric contribute to the formation of the student's linguistic identity? It is in rhetoric that the problem of the image of the orator as an appropriate and expedient representation of oneself in speech is traditionally posed. For oral speech, this is the problem of the image of the speaker (speaker), for writing, the problem of the image of the author (the writer). Collectively, the problem of the image of the orator is associated with the upbringing of the whole personality, perception and manifestation of the personality of a person in thought and word, and therefore is based on the concept of oratorical mores - the requirements for the personality of the speaker. These requirements begin with ethical qualities, which are always described in rhetoric textbooks (honesty, wisdom or knowledge, justice, kindness, modesty, etc. - different eras and ethical-philosophical systems put forward different demands on the image of the person being formed), and then continue speech qualities, or qualities of speech (now they are often called communicative qualities of speech). The "speech quality" section is found in every textbook of stylistics, but usually it is limited to a dozen qualities that come from old rhetoric textbooks (correctness, clarity, accuracy, purity, consistency, figurativeness, expressiveness, etc.). Modern rhetorical knowledge should restore the described qualities of speech in all their richness and diversity, which relate to both the quantitative composition and the depth of interpretation.

5. Is modern school rhetoric going beyond monologic speech? If the problem of oratory is connected with the theory of monologue, then the theory of dialogue looks in a completely new way in modern rhetorical science and pedagogy. The dialogue is mastered both from the point of view of general rhetoric and from the standpoint of examining different types of dialogue that can be included in school classes at different stages of learning. These types of dialogues include, at least: a) conversational and everyday dialogue in different situations (family and household, requiring training in literary examples and correct correlation with practice, medical, commercial, friendly, etc.); b) the basics of professional dialogue, requiring the development of school business games. In this case, all stages of the speech act become important: the conditions of speech, the intent, content, argumentation, composition, execution in words and pronunciation. This is where the problem of speech etiquette ripens.

The new rhetoric is developing in a new way and the experience of Hriya, criticized by V.G.Belinsky. After all, hriya is a general scheme for constructing speech, the ignorance of which simply knocks the ground out from under the speaker's feet. The elementary inability of modern speakers to build a simple

congratulation, or else to create a composition of speech comes from the fact that speakers untrained by a modern school do not suspect the existence of common places and hriya as traditional models that can be creatively followed when constructing speech. When such a pseudo-improviser turns out to speak as if by itself, he does not even suspect that he has used semantic models of rhetoric, called topos or common places.

Finally, in modern high school and school speech training, no matter what word this aspect or subject is called, there are no clear and creative developments or recommendations for rhetorical (effective and appropriate) pronunciation. Meanwhile, the student and the student must be taught to “sound”: pause (is it time to finally say “no!” To mindless speed reading and “machine gun” thoughtlessness?), Be expressive, develop the dynamics of the voice, learn rhythm and tempo, give the concept about the timbre of the voice and to teach many the basics of speech techniques traditionally incorporated in rhetoric as the art of speech. Unfortunately, in modern teaching, many achievements in teaching expressive reading are beginning to be forgotten - something that both the old school of literature of the XIX century and the Soviet pedagogy could be proud of.

This wealth is quite accessible to modern knowledge and it will be unforgivable if school and university transformations pass by the gigantic opening opportunities inherent in classical and modern rhetoric. This problem is important for the training of any specialists, since humanitarian training involves the mastery of language - speech - the word as an effective tool for comprehending knowledge and subsequent use in professional activities.

Bibliography:

1. Annushkin V.I. History of Russian rhetoric. Reader: A manual for students. humanitarian universities. - M., 2002. 416 p.
2. Annushkin V.I. Rhetoric. Express course. Tutorial. 2nd ed., M., Flint: Science, 2008. 224 p.
3. Annushkin V.I. Language and life. The book is about the Russian language - speech - word. Moscow, Russian School, 2009. 320 p.
4. Antique rhetoric / Ed. A.A. Taho-Godi. - M., 1978.
5. Baranov M.T. From rhetoric to the development of speech in schools of Russia // Russian language at school. - 1998. - № 4. - P. 50–57.
6. Mikhalskaya A.K. Pedagogical rhetoric: history and theory. Study Guide for stud. ped. universities and institutes. - M., 1998.
7. Christmas Yu.V. On the rules of speech according to proverbs and sayings. // Paremiological collection. Proverb, mystery. - M., 1978. - P. 211–229.

Дуйсенбаева Б.Б.

Э.Ф.К., доцент

Кулумбетова Д.Б.
э.ғ.к., профессор
Қоштанбекова Ш.Д.
«Қаржы» мамандығы магистранты
Қазақ-Орыс Халықаралық Университеті, Ақтөбе қ.

ӘЛЕУМЕТТІК МӘСЕЛЕЛЕРДІ ШЕШУДЕГІ МЕМЛЕКЕТТІҢ РӨЛІ

Түйіндеме. Мақалада қоғамды көп мазалайтын мәселелердің бірі, әлеуметтік қамтамасыз ету мәселелері қарастырылған. Осы мәселелерді шешудегі мемлекеттің рөлі айқындалған. Мемлекеттің әлеуметтік саясатының негізгі бағыттары айшықталған. Мемлекеттік реттеу әдістері нақтыланған. Реттеу әдістеріне сипаттама берілген.

Кілттік сөздер: әлеуметтік сала, әлеуметтік мәселелер, әлеуметтік саясат мемлекет.

Халықтың тұрмыс халі мен өмір сүру деңгейінің көтерілуі халықты әлеуметтік қамтамасыз етуді басқарудың тиімді жүйесінің қалыптасуына байланысты. Мемлекетке әлеуметтік қатынастар жүйесінде әлеуметтік саясат моделін жасау мен оны іске асыруда маңызды рөл беріледі, оның стратегиялық мақсаттары халықты жұмыспен қамтылуымен қамтамасыз ету, халықтың елеулі өмір сүру деңгейіне жеткізу, еңбек, білім беру, денсаулық сақтау, тұрғын үймен қамтамасыз ету, еліміздегі демографиялық жағдайды жақсарту аясында азаматтарға конституциялық құқықтары мен әлеуметтік кепілдіктерді қамтамасыз ету.

Адам жер бетінде тіршілік етіп, саналы деңгейге жеткеннен бері саясаттың тиімді сырын, қоғамға тигізер пайдасы мен зиянын өте ерте заманнан түсініп, өмір сүрген ортаға тән нақтылы саясат жүргізіп, сонымен қатар өз қауіпсіздіктерін ойлауға мәжбүр болғаны белгілі. Себебі, қандай қоғамда болмасын саясат негізгі рөл атқарады және оның дұрыс немесе бұрыстығы сол қоғам мүшелерінің тағдырымен тығыз байланысты.

Саясаттанушы және әлеуметтанушы ғалымдар әлеуметтік қамтамасыз етудің өзіне тән көп бағыттылығы мен әр қырлылығын айқындап, мәнін аша түсетін аяқталған теориясы жоқ деп түсіндіреді. Әлеуметтік қамтамасыз етудің мәні де, мақсаты да, нысаны да тек адам болғандықтан, уақыт талабына сай анықтамасы, мазмұны, бағыты әрдайым жаңа идеялармен, тұжырымдамалармен толықтырылып, үнемі даму үстінде болады.

Әлеуметтік-экономикалық саясаттың негізгі бағыттары[1]:

1. Халықтың өмір сүру деңгейін көтеру, яғни халықты материалдық және рухани игіліктермен қамтамасыз ету. Ресейлік ғалымдар өмір сүрудің 4 деңгейін атап көрсетеді:

- а) молшылық – жан-жақты қамтамасыз етілген өмір, яғни өмір сүрудің жоғарғы деңгейі;

- b) қалыпты өмір – адамның физикалық және интеллектуалды күшін қалпына келтіру деңгейі;
- c) кедейшілік – еңбекке қабілетін сақтау мүмкіндігі;
- d) жоқшылық – бұл биологиялық критерий бойынша өмір сүру.

БҰҰ бойынша өмір сүру деңгейінің көрсеткіштер жүйесі құрылған. Оған мыналар кіреді: өмірге келу, өмірден кету, өмір сүрудің санитарлық-гигиеналық жағдайы, азық-түлікті тұтыну, тұрғын үй жағдайы, жұмысбастылық, білім деңгейі немесе сауаттылық, мәдениеттілік деңгейі, демалыс, көлікпен қамтамасыз етілуі, адам құқықтарының қорғалуы.

2. Мемлекеттің әлеуметтік саясатының маңызды бағыты әлеуметтік қорғаудың тиімді жүйесін қалыптастыру. Халықтың кедейшілікке ұшыраған тобына аурулар, мүгедектер, қаттар, көп балалы отбасыларға мемлекет тарапынан әлеуметтік көмекті қажет ету жүйесін қалыптастыру. Бұл топтар мемлекеттен өмірге қажетті минималды игіліктер мен қамтамасыз етілуі тиіс. Ол үшін түрлі мақсаттағы қорлар, арнайы көмектер, тегін мемлекеттік мектептер, тегін медициналық көмек көрсетілу түрлі жеңілдіктер алуға міндетті.

Мемлекеттік әлеуметтік саясатта міндетті түрде еңбекпен халықты жұмыспен қамту бағытын қамтиды.

Мемлекеттік еңбек нарығы тек құқықты мамандық таңдау еркіндігіне кепілдік беруі тиіс. Ол үшін орта және жоғарғы білім беру жүйелері бар минималды жалақы деңгейі белгіленіп, жұмыс аптасының ұзақтығы демалыс уақыты заңды келісім арқылы белгіленеді. Сондай-ақ жұмыссыздықпен күресу шаралары қолданылады. Мұндай бағдарламалармен еңбек биржалары айналысады. Олардың қызметтеріне сонымен қатар төмендегілер жатады[53]:

- көші-қон үрдістерін реттеу;
- зейнетақы жүйесін жетілдіру;
- мемлекеттің денсаулық сақтау мен әлеуметтік медициналық саласындағы рөлі.

Бұл бағыт мемлекет тарапынан тегін медициналық көмек берілуін қамтамасыз етілуін көздейді.

Әлеуметтік саясатты жүзеге асыру үшін мынадай мемлекеттік реттеу әдістері қолданылады[2]:

- құқықтық реттеу – бұл барлық деңгейде қабылданған құқықтық актілер мен нормативтік құжаттардағы міндеттердің орындалуы.
- қаржы-несиелік реттеу – қаржы ағындарын реттеу құралдары, яғни әлеуметтік саланы қаржыландыру үшін мемлекеттік бюджетте арнайы баптың қаралуы. Сондай-ақ бюджеттен тыс әлеуметтік қорлар құру (зейнетақы, әлеуметтік сақтандыру, міндетті медициналық сақтандыру т.б.).
- жекешелендіру – әлеуметтік саладағы кәсіпорындарды және

меншікке беру шектелген, өйткені мұндай кәсіпорындардың шығындарын көпшілік жағдайда мемлекет өтейді.

Сурет-1. Әлеуметтік саясатты жүзеге асырудағы мемлекеттік реттеу әдістері

Әлеуметтік қауіпсіздік пен азаматтарымыздың бақуаттылығы мәселелерін шешу – бұл әрбір қазақстандыққа әсер ететін қиын және өте маңызды міндет. Сондықтан бұл тұста әр қадам мұқият ойластырылған болуы тиіс. Мемлекетіміздің әлеуметтік саясаттың жаңа қағидалары[3]:

Біріншіден, мемлекеттік әсіресе жаһандық дағдарыс жағдайында, азаматтарға ең төменгі әлеуметтік стандарт кепілдігі беруі тиіс. Басты міндет – кедейшіліктің өсуіне жол бермеу. Кедейшілік ешбір қазақстандық үшін әлеуметтік перспективаға айналмауы керек. Біз өз азаматтарымыз үшін экономика мен бюджеттің өсіміне тікелей тәуелді болатын ең төменгі әлеуметтік стандарттар мен кепілдіктер белгілеуіміз керек. Олар мынаны қамтуға тиіс. Ең алдымен, тұлғаның қажеттіліктері тізімін кеңейту және оған білім беру мен денсаулық сақтау баптарын енгізу (соның ішінде жұмыссыздар мен еңбекке қабілетсіздер үшін оларды барынша әлеуметтендіру мақсатында), саламатты тамақтану, саламатты өмір салты, зияткерлік және ақпараттық сұраныстарын өтеу, т.б. Нақты бағалар бойынша тұлғаның қажеттіліктерінің құнының есебі (тиісінше, елдегі статистиканы жетілдіру қажет). Экономиканың өсіміне байлаулы өмір сапасының кезең-кезеңмен сапалы арттыру. Осы стандарттарды сақтау бүкіл әлеуметтік саланы бюджеттік қаржыландыру көлемін айқындауы тиіс. Бұл бюджеттік процестің қаражаттың атаулығын күшейтеді.

Екіншіден, мемлекет әлеуметтік қолдауды тек бұған мұқтаж азаматтарға ғана көрсетуі тиіс. Мемлекеттік қоғамның әлеуметтік жағдайы төмен топтарына зейнеткерлерге, мүгедектерге, еңбекке жарамсыздарға, науқас балаларға және т.б. атаулы көмек үшін толық жауапкершілік алатын болады. Ұдайы әлеуметтік және зейнетақылық қамтамасыз ету жүйесін жетілдіріп отыру, ананы және баланы жан-жақты қорғау қажет. Бізде жұмыссыздарды оқыту мен қайта даярлаудың еңбек нарығына бейімделген айқын бағдарламалары болуы керек. Мемлекеттік жұмыссыздарға әлеуметтік қолдауды бұл санатқа жататын адам жаңа мамандық игеріп, қайта даярлықтан өтуге бет бұрған жағдайда көрсетуі

керек. Жұмыс берушілер халықтың әлеуметтік жағдайы төмен топтарын жұмысқа белсене тартып, оларды еңбекақымен қамтамасыз ететіндей жағдай тудыру қажеттігі маңызды. Ең алдымен, бұл мүмкіндігі шектеулі адамдарға қатысты. Әлемнің дамыған елдерінде осылай жасайды. Біз олардың толыққанды еңбек етуіне жағдай туғызуға тиіспіз. Мемлекеттік жәрдемақы тек шынымен нақты жұмыс істей алмайтындар ғана алуы тиіс. Жұмысқа мүгедектерді алып, оларға жағдай жасайтын компаниялар мен корпорацияларды көтермелеу керек.

Үшіншіден, біз өңірлерді дамытуда әлеуметтік теңгерімсіздік мәселелерін шешуге назар аударуға тиіспіз. Қазіргі кезде бірқатар өңірлердің экономикалық баяу дамуы еңбекпен қамтудың қамтамасыз етілмеуіне алып келеді. Халықтың кірісінің деңгейі тербеліп тұр. Ең алдымен, мемлекеттік органдардың өңірлік даму саласындағы жұмыстарын үйлестіруді күшейту қажет. Міндет – мемлекеттік және салалық барлық бағдарламалардың орындалуын өңірлерді дамытудың басылымдыққа ие міндеттерін шешумен үйлестіру. Өткен жылда біз моноқалаларды дамыту бағдарламасын жүзеге асыруды бастадық. Жаңа жұмыс орындарын ашуға, әлеуметтік мәселелерді шешуге, кәсіпорындар жұмысын жетілдіруге айтарлықтай ресурстар бағытталды. Сонымен бірге, бізге өңірлерде әлеуметтік-экономикалық жағдайларды теңестірудің тиімділігі жаңа тетіктері қажет. Үкімет облыстардың әкімдерімен бірлесіп, 2018 жылы шағын қалаларды дамыту жөніндегі бағдарлама қабылданды. Бұл олардың арқауында көптеген индустриялық жобалар жасай отырып, ұзақ мерзімге арналуы керек. Олардың міндеті – өңірлердің салаларға мамандану жүйесін құруға көмектесу, ірі агломерациялардың индустриялық өндірістік потенциалын анықтап, жергілікті халықтың тұрмыс-тіршілігін арттырып, ауыл жастарын жұмыспен қамту[4].

Бізге көші-қон мәселелерін кешенді түрде шешу бойынша ел өңірлеріндегі еңбек нарығына ықпал ететін шаралар қабылдау қажет. Шектес елдерден келіп жатқан көші-қон ағынына тексерісті күшейту керек. Перспективалық міндет ретінде біздің алдымызда шетелдік еңбек нарығына көптеп кетіп қалмауы үшін отандық білікті мамандарға қолайлы жағдай жасау міндеті тұр.

Төртіншіден, біз еңбекпен қамтуды қамтамасыз ету және еңбек төлемі саясатын жаңғыртуға тиіспіз.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Мұхамеджанов М.Ә. Қазақстандағы әлеуметтік саясаттың кейбір мәселелері. // Ақиқат.- 2012.- №4.- 39-40 б.
2. Салимбаева С.К. Методика назначения социальных выплат из системы обязательного социального страхования//Экономика и статистика.-2016.- №1.-С.7.

3. Окаев К.О. Индустриально-инновационное развитие и условия эффективного взаимодействия рычагов механизма управления экономикой// Вестник КазЭУ.- 2014.- № 4.-С.18-20

4. Лавров В. Характеристика социальных инвестиции// Финансы.-2007.- №7.-С.45-46.

Дуйсенбаева Б.Б.

Э.ғ.к., доцент

Кулумбетова Д.Б.

Э.ғ.к., профессор

Наурзбаева А.Е.

Нуруллаева Н.Е.

«Қаржы» мамандығы магистранттары

Қазақ-Орыс Халықаралық Университеті, Ақтөбе қ.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ БАНКТІК СЕКТОРЫНЫҢ ЖАҒДАЙЫН ТАЛДАУ

Түйіндеме. Мақалада Қазақстанның банктік секторының қазіргі жағдайына жан-жақты сараптама жасалған. Қазақстандағы банк секторының экономикадағы рөлі сандық көрсеткіштер арқылы талданған. Банк секторының құрылымына жүйелі зерттеу жасалған. Банк секторының тұрақтылығының өзгермелі көрсеткіштері де толыққанды зерделенген. Қазақстан Республикасындағы коммерциялық банктердің меншікті капиталының жеткіліктілігінің серпінінің динамикасы да қарастырылған.

Кілттік сөздер: банк, банктік сектор, коммерциялық банк, банктік қызмет, талдау.

Коммерциялық банктердің еліміздің экономикалық өсуіне тікелей әсер ететіні сөзсіз. Олардың қызметін саралай отырып, мемлекеттің барлық салаларында орын алып жатқан өзгерістерді бақылауға болады. Ендеше Қазақстан Республикасының коммерциялық банктерінің 2015-2017 жылдар арасындағы жағдайына зерттеу жасауға кірісейік.

2017 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Қазақстан Республикасында жұмыс істейтін 33 банк пен 8 ұйым банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын.

Кесте 1

ҚР-ның банк секторының құрылымы

Банктік сектордың құрылымы	2015 жыл	2016 жыл	2017 жыл
Екінші деңгейдегі банктердің саны, с.і:	37	35	33
— жарғылық капиталға 100% мемлекеттің қатысуымен	1	1	1
ЕДБ-дің филиалдар саны	324	352	379

Есеп айырысу-кассалық бөлімшелер саны	1489	2028	2167
ЕДБ-дің шетелдегі өкілдіктерінің саны	22	177	14
ҚР-ғы бейрезидент-банктердің өкілдіктерінің саны	23	26	25
Жеке тұлғалардың салымдарын міндетті ұжымдық кепілдендіру жүйесінің қатысушы-банктерінің саны	35	33	32
Кастодиандық қызметті жүргізуге арналаған лицензиясы бар банктер саны	9	10	10
Е с к е р т у: ҚРҰБ, Ақпараттық бюллетені 2015-2017жж.			

Оның ішінде 3 ипотекалық ұйым (2016 жылдың басында, 35 банк және банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдар).

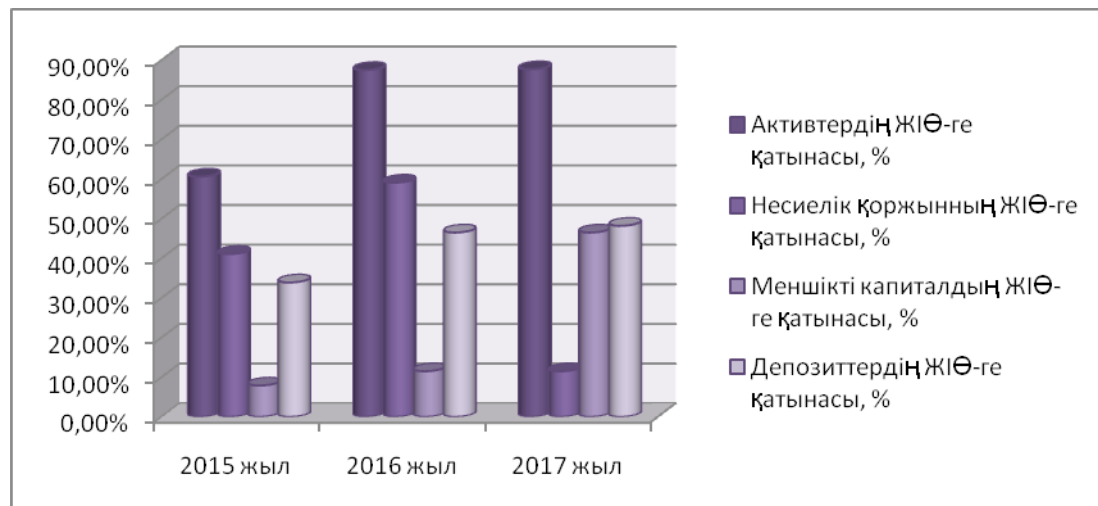
2017 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша қазақстандық банктік секторды 33 екінші деңгейлі банктер, оның ішінде 15 шетелдік қатысуы бар банктер, оның ішінде 11 еншілес банк. Жыл ішінде банктердің саны 2 банкке азайды: ЕБ «Қазақстан Позитив Банкі» өзінің лицензиялық төлем мен аударым операциялары бойынша шарттық міндеттемелерді тиісті орындамағаны үшін қайтарылып еді, желтоқсан айында «Казинвестбанк» АҚ, «Еуразиялық банк» орайластырылды[1].

Кесте 2

Қазақстандағы банк секторының экономикадағы рөлі

Көрсеткіштер	2015 жыл	2016 жыл	2017 жыл
ЖІӨ, млрд теңге	40755	40884	46193
Активтердің ЖІӨ-ге қатынасы, %	60,6	87,5	87,7
Несиелік қоржынның ЖІӨ-ге қатынасы, %	41,1	59,1	66,6
Меншікті капиталдың ЖІӨ-ге қатынасы, %	7,9	11,5	13,4
Депозиттердің ЖІӨ-ге қатынасы, %	33,9	46,5	48,2
Е с к е р т у: ҚРҰБ, Ақпараттық бюллетені 2015-2017жж.			

Бұл сандық мәліметтерді диаграммаға салатын болсақ, келесідей сурет бой түзеді.

Сурет 1- Қазақстанның банктік секторының экономикадағы рөлі

2015 жылдан бастап, экономикалық өсудің жыл сайын орта есеппен 10% тұрақты өсуге ие болуына банктердің активтерінің өсуі ықпал еткендігі белгілі. Банк активтерінің өсуіне келсек, олардың өсуі экономикаға және жеке тұлғаларға берген несиелер көлемінің артуымен байланысты болды. 2015 жылдан бастап, 2017 жылдың 1 қаңтарына дейін банктік сектордың активтерінің ЖІӨ-гі үлесі 60,6%-дан 87,7%-ға дейін өскен. 2015 жылдан бастап 2017 жылдың 1 қаңтарына дейін несиелік қоржынның ЖІӨ-гі үлесі де 41,1% -дан 66,6%-ға дейін өскендігі байқалады.

2015 жылдан 2017 жылдың 1 қаңтарына дейін банктердің меншікті капиталының ЖІӨ-гі үлесі де 7,9%-дан 13,4%-ға артқанан байқауға болады. Меншікті капиталдың артуына біріншіден, банктердің активтерінің өсуіне қарай жеткілікті мөлшерде норматив бойынша капитал деңгейін ұстау қажеттігі себеп болса, екіншіден банктердің субординирленген қарыздарының артуы және олардың кейбірінің шетелдік нарықта өздерінің бағалы қағаздарын IPO-ға шығаруы да ықпал етті. Ал депозиттерге келсек, олардың да ЖІӨ үлесі 2015 жылдан бастап, 2017 жылдың 1 қаңтарына дейін 33,9%-дан 48,2%-ға артып отыр. Банктердегі клиенттердің депозиттерінің өсуі де халықтың табыстарының артуымен, яғни олардың артық ақша көлемінің пайда болуымен тікелей сипатталады.

Кесте 3

Банк секторының тұрақтылығының өзгермелі көрсеткіштері

Көрсеткіштер	% -бойынша		
	2015	2016	2017
Қызмет көрсетілмейтін несиелер (несиелердің жалпы сомасынан)	2,2	1,6	1,5
Несиелер бойынша залалдарға құрылған провизиялар:			
- несиелердің жалпы сомасына	5,6	5,0	5,0
- жіктелген (күмәнді және үмітсіз) несиелердің жалпы сомасына	13,4	10,5	9,2
Банк жүйесі бойынша капиталдың жеткіліктілік коэффициенті (к2)	15,9	14,5	14,4
Банк жүйесі бойынша ағымдағы өтімділік коэффициенті (к4)	1,0	1,5	1,6
Е с к е р т у: ҚРҰБ, Ақпараттық бюллетені 2015-2017жж.			

Банк секторының тұрақтылығының өзгермелі көрсеткіштеріне жоғары кестеде берілген көрсеткіштер жатады. Ондағы банк активтерін басқаруда ең маңызды көрсеткіш ретінде қызмет көрсетілмейтін несиелердің (үмітсіз) үлесі 2015 жылы 2,2%-ды құраса, ал 2017 жылы 1,5%-ға дейін төмендегендігін көруге болады.

Несиелер бойынша залалдарға құрылған провизиялардың берілген несиелердің жалпы сомасына қатысты үлесі 2015 жылы 5,6%-ды құраса, ал 2017 жылы 5%-ға дейін төмендеген, ал олардың жіктелген (күмәнді және үмітсіз) несиелердің жалпы сомасы 2015 жылы 13,4%-ды құраса, ол

керсеткіш 2017 жылы 9,2%-ға дейін төмендеген. Банк жүйесі бойынша капиталдың жеткіліктілік коэффициентінің (к2) мәні (нормативтік мәні 0,12) 2015 жылы — 15,9-ден 2007 жылы 14,4-ке дейін азайған, оның себебі банктер активтерінің өсуіне капиталдың өсуін тек қана пруденциалдық норматив деңгейінде қолдауымен сипатталады. Банк жүйесі бойынша ағымдағы өтімділік коэффициентінің (к4) мәні (нормативтік мәні 0,3) 2015 жылы — 1,0-ден 2017 жылы 1,6-ға дейін артқандығы байқалады[2].

Кесте 4

Банктер топтары несиелер портфелінің кредиттеу субъектілері бойынша құрылымы (%-бойынша)

Көрсеткіштің атауы	Барлық сектор			Орташа банктер			Шет елдік банктер		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Банкаралық қарыздар	1,8	0,9	0,7	1,6	0,8	0,7	1,4	2	1,9
Ірі бизнес	61	56,8	50,2	39,5	32,5	31,9	56,8	45,5	39
ШОБ	16	17,5	22,9	22,5	25,6	23,9	17,7	23,6	27,7
ЖТ	21,7	24,7	26,1	36,3	41	43,6	24	28,9	31,3
Топ қарыздарының НП-гі үлесі				29	33	35	26,5	20,7	22

Ескерту: ҚРҰБ, Ақпараттық бюллетені 2015-2017жж.

2017 жылы берілген банкаралық қарыздар 0,7 % -ға төмендеді. Портфель құрылымында барлық банк секторлары бойынша 2017 жылы ірі бизнес 50,2%, шағын және орта бизнес 22,9%, жеке тұлғаларға 26,1% берілген несиелер болып табылады. Ал орташа банктерде банкаралық қарыздар 0,7 %, ірі бизнес 31,9%, шағын және орта бизнес 17,7%, жеке тұлғаларға 46,3% құрады. Шет елдік банктер бойынша банкаралық қарыздар 1,9%, ірі бизнес 39%, шағын және орта бизнес 27,7%, жеке тұлғаларға 31,3% құраған көріп отырмыз.

Кесте 5

Қазақстан Республикасындағы ЕДБ-дің меншікті капиталының жеткіліктілігінің серпіні

Көрсеткіштер	2015	2016	2017
Жиынтық меншікті капитал, млрд теңге, о.і.:	587,2	1168,6	1781,8
1-деңгейлі капитал, млрд теңге	368,4	816,5	1 283,7
2-деңгейлі капитал, млрд теңге	218,7	385,4	560,9
3-деңгейлі капитал, млрд теңге		1,5	1,5
I деңгейлі капиталдың барлық активтер сомасына қатынасы (к1)	0,08	0,09	0,11
Меншікті капиталдың тәуекел дәрежесіне қарай топтасқан активтерге және баланстан тыс	0,16	0,15	0,14

Кестеден көріп отырғанымыздай банктеріміздің меншікті капиталы соңғы жылдары онша қатты өспеген. 2018 жылдың 1 қаңтар айына капиталдың мөлшері 1 781,8 млрд. теңгені немесе 5,44 млрд АҚШ долларын құрайды. Мұны салыстырмалы түрде қарасақ АҚШ-тағы банк капиталының ЖІӨ-ге қатысты шамасынан 20 есе немесе Шығыс Еуропа елдерінен 35 есе, ал Германиядан 25 есе кіші болып келеді.

Егерде әлемдегі үш ірібанктің жиынтық капиталы 145 млрд. АҚШ долларын құраса, онда оның мөлшері біздің отандық банктеріміздің капиталынан шамамен 20 есе үлкен болып келеді.

Банктер капиталының төмендігінің, біздің ойымызша мынадай себептері орын алуда, атап айтсақ соңғы жылдары пруденциялық нормативтер қатарындағы жарғылық капиталдың ең төмегі мөлшерінің 2 млрд теңгеден 1,5 млрд теңгеге дейін төмендетілуі, банктердің ағымдағы пайдасын капиталды өсіруге жұмсағаннан гөрі, оның құрылтайшылары арасында бөлінуі, бағалы қағаз нарығының дамымауы, яғни банктердің қосымша акцияларды эмиссиялау және оларды орналастыру мүмкіндігінің шектеулігі және т.с.с.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Ақпараттық бюллетень.Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі. 2017ж. №1.

2. Банктердің шығындары мен кірістерінің шоғырландырылған есебі, 2017 жыл

Дуйсенбаева Б.Б.

Э.ғ.к., доцент

Кулумбетова Д.Б.

Э.ғ.к., профессор

Умирова З. С.

«Қаржы» мамандығы магистранты

Қазақ-Орыс Халықаралық Университеті, Ақтөбе қ.

КӘСІПОРЫНДА ҚАРЖЫЛЫҚ ЖОСПАРЛАУ ЖҮЙЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ РӨЛІ

Түйіндеме. Мақалада қаржылық жоспарлауды ұйымдастырудың теориялық тұстары қарастырылған.Кәсіпорында қаржылық жоспарлаудың мәні мен мағынасы ашылған. Қалыпты жағдайда кәсіпорында қаржылық жоспарлауды ұйымдастырудың басты бағыттарына назар аударылған. Кәсіпорында өңделетін ағымдық қаржылық жоспардың негізгі түрлеріне де тоқталған.

Кілттік сөздер: кәсіпорын, қаржылық жоспарлау, қаржылық жоспарлауды ұйымдастыру, кәсіпорын қызметі.

Қазақстан Республикасының қазіргі дәуір талабындағы кемел экономикасы белсенді нарықтық қайта өзгеру кезеңінде. Оны реформалау жиналған тәжірибені қолдануды, нарықтық реформаларды игеруге эволюциялық үрдістер мен қадамдарды, шаруашылық субъектілердің кәсіпкерлік қызметін басқарудағы әдістер мен қағидаларды анықтауды талап етеді. Нарықтық экономиканың негізгі қағидалары шаруашылық субъектілерден олардың шешімдерін өздері қабылдауын және қызметтерінің нәтижелеріне өздерінің жауап беруін талап етеді. Бұл жағдайларда, әсіресе, жоғары талаптар қаржы саласында жұмыс істейтін қызметкерлерге қойылады. Себебі қаржы нарықтық қатынастар құрылымында да, оларды реттеу жүйесінде де маңызды орын алады. Сондықтан, әрбір кәсіпкер қаржылық тетіктерді дұрыс қолдана білуі және шаруашылық субъектісінің тиімді дамуы мүддесінде олардың толық пайдаланылуы тәсілдерін терең пайымдай отырып көруі керек.

Қазіргі заманғы экономикалық орта жоғары жылдамдық пен өзгерістер үздіксіздігімен сипатталады. Бұл жағдайларда кез келген кәсіпорынның өзін-өзі сақтап қалуы, дамуы мен көркеюі көбінесе оның менеджментінің дер кезінде болуы мүмкін өзгерістерді болжап, олардың салдарына бейімделуге мүмкіндік беретін шешімдерді қабылдау қабілеттілігімен анықталады.

Жоспарлаудың негізгі міндеттері[1]:

- кәсіпорынның болашағы бар даму бағыттарын анықтау;
- барлық бизнес-үдерістердің, жеке бөлімшелердің, қызметтердің және қызметкерлердің мақсаттық бағдарлануы, шоғырлануы мен үйлесуі;
- әлеуетті тәуекелдерді тауып, олардың деңгейін төмендету;
- сыртқы экономикалық ортаның өзгерістеріне бейімделу, икемділікті жоғарылату.

Қаржылық жоспарлаудың көмегімен белгіленетін болжамдар нақтыланады, нақтылы жолдар, көрсеткіштер, өзара үйлесілген міндеттер, оларды іске асырудың дәйектілігі, сондай ақ таңдалынған мақсатқа жетуге көмектесетін әдістер анықталады.

Қаржылық жоспарлау – қаржы жоспарларын (тапсырмаларын) әзірлеу, қаралған мерзімде оларды орындау, белгіленген мақсаттарға жету. Жоспарлау - басқарудың элементі ретінде қаржы саясаты құралдарының бірі. Ол ірі шаруашылық өзгерістерді байсалды және елеусіз жасауға мүмкіндік туғызады[2].

Қаржылық жоспарлаудың объектісі шаруашылық жүргізуші субъектілері мен мемлекеттің қаржылық қызметі, ал қорытынды нәтижесі қаржы жоспарлары мен жеке мекеменің сметаларынан бастап мемлекеттің жиынтық қаржы жоспарына дейінгі қаржы жоспарларын жасау болып табылады. Әрбір жоспарда белгілі бір мерзімге белгіленген кірістер мен шығыстар, қаржы және кредит жүйелерінің буындары мен байланыстары анықталады. Қаржылық жоспарлау фирма қызметін

жоспарлау жүйесінің маңызды бөлігі болып келеді де, негізгі назарын инвестициялық, қаржы және операциялық саясатының негізгі элементтеріне аударады. Олардың маңыздылары[3]:

- активтердің әр түрлеріне қажет инвестициялар;
- қаржы қорларына қажеттілік және оларды тарту көздері;
- келешек табыстарды үлестіру; фирманың қаржылық тұрақтылығы мен

операциялардың тиімділігі араларында ымыраны іздеп табу және т.б.

Қаржылық саясатты қаржылық қызметтің жеке аспектілері бойынша өңдеу, неғұрлым жауапкершілікті қажет етеді. Қаржылық саясат кәсіпорынның қаржылық идеология мен қаржылық стратегиясының өткізу формасын сипаттайды. Қаржылық стратегиядан ерекшелігі, қаржылық саясат кәсіпорынның қаржылық қызметінің нақты бағыттары бойынша ғана қалыптасады, ол осы қызметтің басты стратегиялық мақсатына жету үшін неғұрлым тиімді басқаруды қамтамасыз етуді қажет етеді. Кәсіпорынның қаржылық қызметінің аспектілері бойынша қаржылық саясаттың қалыптасуы көпдеңгейлі сипатқа ие болуы мүмкін. Өңделген қаржылық стратегияның тиімділігін бағалау. Ол кәсіпорынның қаржылық стратегияларын өңдеудің соңғы этапы болып табылады және келесі негізгі параметрлер бойынша жүргізіледі:

- кәсіпорынның қаржылық стратегиясының, оның жалпы даму стратегиясымен келісімділігі.
- кәсіпорынның қаржылық стратегиясының келісімділігі, ол қаржылық

ортаның өзгертулерін ұсынады.

- Қаржылық стратегияның ішкі балансы.
- Қаржылық стратегияның іске асырылуы.
- Қаржылық стратегияны іске асырумен байланысты тәуекел деңгейі.
- Өңделген қаржылық стратегияның нәтижелігі.
- Қаржылық стратегияның және қаржылық саясаттың, қаржылық қызметтің негізгі аспектілері бойынша талдауы кәсіпорынның қаржылық дамуы бойынша тиімді басқарушылық шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді.

Қаржылық қызметтің ағымдық жоспарлау жүйесі өңделген қаржылық стратегия және қаржылық саясаттың қаржылық қызметтің жеке аспектілері бойынша жасалады. Бұл жоспарлау ағымдағы қаржылық жоспардың нақты түрлерінің талдауында тұрады, ал ол кәсіпорынның қаржылық дамуының алдыңғы кезеңге арналған барлық көздерін анықтауға мүмкіндік береді, оның табыстары мен шығындары құрылымын қалыптастырады, кәсіпорынның үнемі төлемқабілеттілігін қамтамасыз ету, жоспарланған кезеңнің соңына оның активтері мен капиталының құрылымын алдын ала анықтау. Қаржылық қызметтің ағымдағы жоспары алдыңғы жылға тоқсан бойынша құралады.

Кәсіпорында өңделетін ағымдық қаржылық жоспардың негізгі түрлері мыналар[4]:

- операциялық қызмет бойынша табыстар мен шығындар жоспары;
- инвестициялық қызмет бойынша табыстар мен шығындар жоспары;
- ақша құралдарының түсуі мен шығындалу жоспары;
- баланстық жоспар.

Елдің қазіргі заманғы экономикалық тұрақсыздығы жағдайында ағымдық жоспарларды талдаудың бастапқы алғышарттары параметрлері әркелкі болғандықтан, кәсіпорынның ағымдық қаржылық жоспарын негізгі көрсеткіштері бойынша өңдеу 3 нұсқа бойынша жүргізіледі – «оптимисттік», «реалистік», «пессимисттік».

Қаржылық жоспарлау нәтижесінде кәсіпкер өз ісінің нығаюына мүмкіндік алады, алдына қойған мақсаты мен міндеттерін орындауға байланысты жетекшілікті өзгертеді, ал бұл өз кезегінде:

- оңды техникалық саясатын жүргізуге;
- маркетингтік және кадр саясатын жүргізуге;
- өндірістік дамытуға қажетті инвестициялар тартуға тиісті жағдай туғызады.

Қорыта айтқанда, қалыпты жағдайда кәсіпорында қаржылық жоспарлауды ұйымдастырудың басты бағыттарына төмендегілерді жатқызуға болады:

- Кәсіпорында жеке меншіктік құралдарды пайдалану және қаржылық-шаруашылық қызмет нәтижесінде шаруашылық органдардың жауапкершілігін күшейту;
- Табысты бөлудің жаңа принциптерін енгізу;
- Тауар-ақша қатынасын пайдалану аясын кеңейту.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Стоянова Е.С. Финансовый менеджмент.-М.: Перспектива, 2011,-47с.
2. Ковалев В.В. Введение в финансовый менеджмент. М.: Финансы и статистика. 2014 г.- 76 с.
3. Райымбекова А.Т. Кәсіпорынның қаржылық жағдайын жақсарту стратегиясы//<http://rusnauka.com>
4. Дүйсенбаев К.Ш., Төлегенов Э.Т., Жұмағалиева Ж.Г. Кәсіпорынның қаржылық жағдайын талдау/Оқу құралы. – Алматы: Экономика. 2011 ж.

Дүйсенбаева Б.Б.

к.э.н., доцент

Начевская А.

студент специальности «Финансы»

Яцко Н.

студент специальности «Учет и аудит»

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ КРУГООБОРОТ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

Аннотация. В данной статье представлено несколько теоретических аспектов обоснования функционирования экономического кругооборота. Раскрыта сущность и значение экономического кругооборота в целом. Определена роль государства в экономическом кругообороте. Рассмотрено несколько вариантов толкования данного понятия.

Ключевые слова: государство, экономический кругооборот, домашние хозяйства, фирма, ресурсы, денежный поток.

Экономический кругооборот (circularflow) – это круговое движение реальных экономических благ, сопровождающееся встречным потоком денежных доходов и расходов. Основными субъектами рыночной экономики являются домохозяйства и фирмы. Домохозяйства предъявляют спрос на потребительские товары и услуги, являясь одновременно поставщиками экономических ресурсов.

Исследуя данную тему, рассмотрев точку зрения таких авторов, как Носова С.С., Емцова Р.Г., Лукина М.Ю., Ноздрина-Плотниченко М.И., Нуреева Р.М. можно сделать следующие выводы: спрос домохозяйств выражается в расходах, которые осуществляются на рынках потребительских благ и услуг. Продажа этих благ и услуг составляют выручку фирмы. Покупка ресурсов, необходимых для этого, предполагает издержки фирмы. Домохозяйства, поставляя необходимые ресурсы (капитал, труд, землю, предпринимательскую способность), получают денежные доходы (заработную плату, ренту, проценты, прибыль). Таким образом реальный поток экономических благ дополняется встречным денежным потоком доходов и расходов.

Роль государства в современном мире весьма многообразна, поскольку оно влияет как на агентов рыночной экономики, так и на рынки продуктов, факторов производства, кредита. Домашние хозяйства и фирмы платят в пользу государства налоги, получая от него в свою очередь трансфертные платежи и субсидии. Кроме того, правительство осуществляет на всех рынках крупные закупки как потребительского, так и производственного характера.

Модель экономического кругооборота имеет важное значение не только для понимания механизма функционирования рыночной экономики, но и для исследования специфики функционирования различных экономических систем.

Поскольку домашние хозяйства владеют факторами производства и «предоставляют» их фирмам, они получают взамен доходы. Эти доходы позволяют домашним хозяйствам удовлетворить свои потребности в товарах и услугах, производимых фирмами. Плата за товары и услуги это затраты для домашних хозяйств и доходы для фирм. Важную роль в экономике играет государство. Конкретно о его функциях речь пойдет в следующей теме. Сейчас необходимо только охарактеризовать основные потоки в экономическом кругообороте, которые государство отвлекает на себя. Основным источником государственных доходов являются налоги, собираемые с домашних хозяйств и фирм. Часть этих налогов возвращается семьям и фирмам назад в форме разнообразных пособий, субсидий и т.д. Разницу составляют так называемые чистые налоги, потоки которых зафиксированы на схеме.

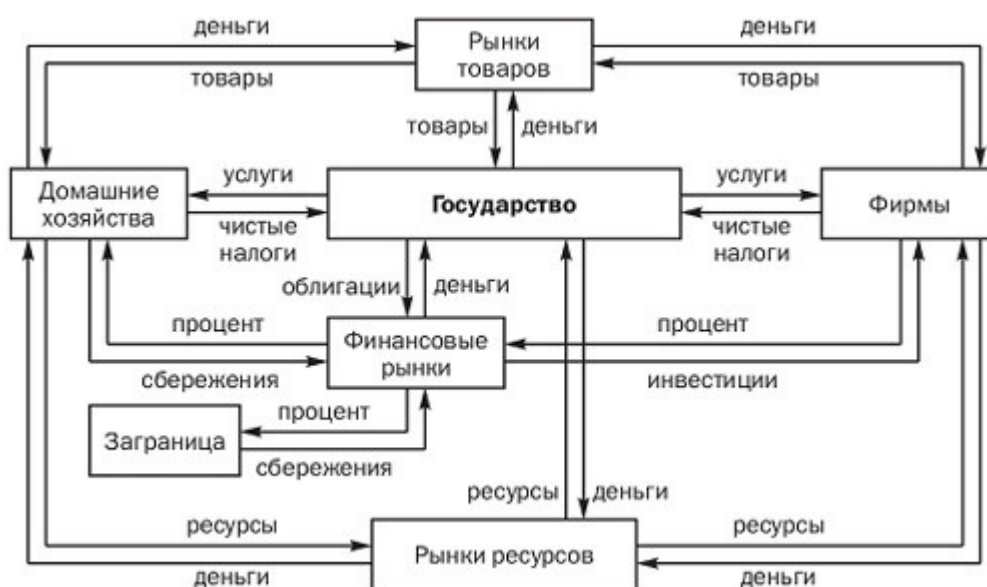

Рисунок 1 – Экономический кругооборот

Собрав чистые налоги, государство закупает на соответствующих рынках необходимые для осуществления его деятельности товары и ресурсы. Например, государство нанимает милиционера и покупает для него патрульную машину. С помощью закупленных товаров и ресурсов государство оказывает услуги как домашним хозяйствам, так и фирмам. Примерами таких услуг являются национальная оборона, правопорядок, фундаментальная наука, разработка стандартов в разных областях и т.д. Зачастую государственные расходы оказываются больше доходов, т.е. образуется дефицит государственного бюджета. Если скоро налоги и прочие поступления уже утверждены, покрыть дефицит можно только за счет займов. При этом существуют два источника заимствований: кредиты Центрального банка и займы на финансовых рынках, аккумулирующих сбережения домашних хозяйств данной страны и заграницы.

Для этого предположим, что государство выступает как экономический агент, получающий доходы в виде налогов и расходующий его на закупки товаров и услуг. Обобщенная таким образом диаграмма кругооборота доходов и расходов в смешанной экономике домохозяйства распоряжаются своими доходами тремя способами: они покупают потребительские товары и услуги, делают сбережения и платят налоги государству. Фирмы производят товары и услуги и получают доходы от их реализации, а государство собирает налоги, делает трансфертные платежи, пособия по безработице, бедным, инвалидам, ветеранам войны и т. д., а остальное расходует на покупку товаров и услуг. При этом надо учесть, что домохозяйства часть доходов расходуют на потребление, а часть на сбережения. Фирмы же часть дохода направляют на инвестиции с целью расширения производства. В конечном итоге государство как бы интегрируется в кругооборот и становится органичной частью экономической деятельности.

Цены на все товары и услуги, как и на все факторы производства, постоянны и постоянные материальные потоки уравниваются встречными постоянными денежными потоками. Иначе говоря, между миром денег и физическим миром существует однозначное соответствие. В реальной экономике такое соответствие отсутствует, что неизбежно вызывает проблемы. Наиболее распространенной является ситуация, когда скорость изменения денежной массы отличается от скорости изменения физического объема товаров и услуг. Если скорость роста денежной массы превышает скорость роста физического объема продукции, это принято называть инфляцией.

Вмешательство государства в экономику объективно вызвано стремлением правительства смягчить неэффективность и «несправедливость», связанные с функционированием рыночной экономики.

Экономическая сила государства определяется долей национального дохода, сосредоточенной «в его руках», что приводит к формированию государственного сектора. Если государству (правительству) принадлежит весь национальный доход, то это чисто государственная, или командная, экономика. В таком случае управление экономикой осуществляется из единого центра. Если государство распоряжается частью национального дохода, то такая экономика является смешанной. Государственное вмешательство, или регулирование, выступает в двух видах: как косвенное и прямое. Косвенное, или административное, регулирование без инвестиций, без государственных расходов. Это законы, указы, постановления, распоряжения и т. д. Косвенное регулирование осуществляется через механизм законодательной и исполнительной власти с целью создания благоприятных условий для частного предпринимательства в стране. В арсенал косвенного регулирования можно отнести такие виды государственной деятельности, как налоговая, бюджетная, денежно-кредитная, валютная политика. Прямое

государственное регулирование непосредственное участие государства в экономической деятельности и социальной сфере. Оно осуществляется в результате государственных расходов с целью уменьшения неравенства в распределении доходов и создании государственного сектора в экономике, или так называемых общественных благ (инфраструктуры) как в экономической сфере, так и в социальной.

Традиционно в развитых и особенно развивающихся странах производство общественных благ, или инфраструктуры, является сферой деятельности государственного сектора. Это достигается путем налогообложения частного сектора и населения. Налоги высвобождают ресурсы из частной сферы. Правительство через закупки товаров и услуг направляет эти ресурсы (налоги) в производство общественных благ и услуг. Более широко правительственные закупки - это расходы правительства на закупку оружия, строительство автомагистралей, информационных центров, оплата услуг врачей, судей, пожарных, учителей и т. д. Правительство сознательно перераспределяет ресурсы с целью осуществить значительные изменения в структуре национального продукта страны. Оно может пустить ресурсы как на производство управляемых ракет, военных самолетов, так и на строительство новых школ и автомагистралей, т. е. объектов инфраструктуры. Подробнее об инфраструктуре смотрите ниже.

Общественные блага (инфраструктура) удовлетворяют коллективные потребности. К ним относятся: национальная оборона, космос, информация, электроэнергия, общественный транспорт, здравоохранение, образование, охрана окружающей среды и т. д.

По своему потребительскому назначению они противоположны товарам индивидуального потребления.

Во-первых, общественные блага неделимы, их нельзя продать поштучно, как, скажем, автомобиль. Например, дорогой пользуется любой человек: имеет он автомобиль или нет.

Во-вторых, каждый человек пользуется этими благами, и не существует эффективных способов отстранения его от пользования ими, как только эти блага возникают. Классическим примером общественного блага служит маяк, предупреждающий корабли от коварного морского побережья или гавани. Практически нет способа исключить для некоторых кораблей возможность пользования выгодами от маяка

В модели кругооборота выделяются два сектора: реальный (поток ресурсы — продукция) и денежный (поток доходы — расходы).

Эта модель может быть уточнена при помощи включения оборотов внутри секторов. Простая модель кругооборота несколько идеализирует реальную действительность. Во-первых, она не учитывает накопления, как экономических благ, так и денежных ресурсов, а также то, что какие-то ресурсы могут выпадать из процесса оборота. Например, если потребители начинают сберегать часть полученных доходов, влияние совокупного

спроса уменьшается. Такие обстоятельства могут существенно модифицировать модель кругооборота. Самым важным является здесь развитие кредитной системы. Во-вторых, схема абстрагируется от роли государства.

Модель экономического кругооборота имеет важное значение не только для понимания механизма функционирования рыночной экономики, но и для исследования специфики функционирования различных экономических систем. Поведение основных экономических агентов может быть выражено кругооборотом спроса и предложения. При всей условности схемы кругооборота она отражает главное — в развитой рыночной экономике существует постоянное взаимодействие спроса и предложения: спрос рождает предложение, а предложение развивает спрос.

Список литературы:

1. Носова, С. С. Экономическая теория. Элементарный курс : учебное пособие для студентов вузов по направлению "Экономика" - М.: «Дашков и К°», 2013. - 696 с.
2. Емцов, Р. Г. Микроэкономика: учебник для вузов/ Р. Г. Емцов, М. Ю. Лукин ; под общ. ред. А. В. Сидоровича; МГУ им. М. В. Ломоносова. Москва : Издательство Московского университета, 2009.
3. Ноздрина-Плотницкого, М. И. Микроэкономика : учебник М. И. Ноздрина-Плотницкого. – Минск : Современная школа, 2014. – 384 с.
4. https://xstud.ru/128576/ekonomika/ekonomicheskiiy_krugovorot
5. Нуреев Р.М.«Курс микроэкономики», 3-е изд., испр. и доп. - М.: 2014.— 624с

Ерсаинов Д.Е.

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университетінің бакалавриат студенті

Молдашов Н.О.

жетекші: э.ғ.к.,
экономика және кәсіпкерлік кафедрасының профессор м.а., Астана қ.

ЖАСТАРДЫҢ КӘСІПКЕРЛІК ҚЫЗМЕТТЕГІ ЛИЗИНГТІ ҚОЛДАНУ МӘСЕЛЕСІ

Түйіндеме. Бұл мақалада лизинг туралы негізгі түсініктер келтірілген. Лизингтің шығу тарихы қарастырылады. Қазақстан Республикасының жастарына несие мен лизинг айырмашылығын түсіну үшін материалдар келтірілген. Қазіргі сәтке дейін лизингтік операциялардың қолданылуы, қарқыны жазылған. Қазақстан

Республикасындағы лизингтік операцияларды атқаратын ұйымдар көрсетілген.

Кілттік сөздер: лизинг, несие, лизингтік операция, лизинг беруші, лизинг алушы.

Лизинг — бұл лизингберетін адамға тиесілі құрал-саймандарды, машина түрлерін, өндіріс саласына, саудаға, қоймаға қажетті құрылғыларды лизинг затын алушыға белгіленген лизингтік шартпен, белгілі бір уақытқа пайдалануға беруін қарайтын жалға беру келісімі. Лизингтік келісім уақыты аяқталғаннан кейін: лизинг алушы қалдық құнына байланысты құралдарды сатып алуы, лизинг мерзімін ұзартуы, лизинг берушінің мүліктік құндылықтарын қайтаруы мүмкін. Лизинг процесіне үш тарап қатысады: лизингті беруші, лизингті алушы және үшінші тарап жабдықтаушы болады. Тарихта лизинг процесіне ұқсас процестің шамамен б.з. 2000 жылдай бұрын ертедегі Вавилон қаласында жасалғандығы белгілі болғанмен, шетелдік ғалымдар лизингтік операциялардың жасалғандығы жайында нақты зерттеу ретінде 1877 жылы болған «Белл Телефон Компани» атты американдық компанияның телефон құрылғыларын тұтынушыға сатудың орнына келісім бойынша жалға бергендігін көрсетеді. «Юнайтед Стейтс лизинг корпорация» атты алғашқы лизинг операцияларын жүргізетін компания 1952 жылы Сан Франциско (АҚШ) қаласында құрылған. Еуропада 1962 жылы «Дойче лизинг» деген алғашқы лизингтік компания Дюссельдорф қаласында пайда болған. Нақты 1972 жылдан бастап еуропада лизинг нарығы дамып келеді. Бірінен кейін бірі жаңа лизингтік компаниялар пайда болды, олардың қызметтерінің ауқымы қарқынды түрде кеңейді. Бұл компаниялар қаржы лизингтік компаниялар деп атала бастады және олардың қызметі қажетті жабдықтарды жеткізушілерді іздеумен, лизингтің ұйымдастырылуымен қатар, келісімдерді қаржыландырумен және соған байланысты тәуекелшілігімен ерекшеленді. 50-жылдардың соңында американдық лизингтік компаниялар сыртқы нарықтарды жаулай бастады. Континенталды Еуропада 60-шы жылдардың бірінші жартысында лизингтік компаниялар құрылды. Лизинг институты Еуропада тиісті заңнамалық және нормативтік базаны дереу қабылдамады, оның жылдам дамуы көптеген заңды нормативтік құқықтық актілерді қайта қарауды талап етті. Бүгінде барлық қиыншылықтарға қарамастан, көптеген еуропалық елдерде лизинг табысты дамып келеді. 60-70-жылдары көптеген дамыған елдердің ішкі нарықтарында құрылған лизингтік бизнес тез арада халықаралық сипатқа ие болды. Еуролизинг мәліметтері бойынша, 1999 жылы еуропалық лизингтік компаниялардың айналымы 157 млрд еуроны құрады. Лизингтік операциялардың негізгі бөлігін құралдар лизингі құрады: 13,172 млрд еуро (жалпы лизингтік операциялардың 84% -ы), оның ішінде Германияда - 31,06 млрд, Ұлыбритания - 30,5 млрд, Италия - 14,1 миллиард еуро. Негізгі лизингтік қызметтер нарығы өнеркәсіптік дамыған елдерде орналасқан,

бірақ соңғы жылдары өтпелі экономикасы бар елдерде оның өсу қарқыны байқалады. Мәселен, 1999 жылы Венгрияда лизингтік операциялардың көлемі 36,6%, Польша мен Словенияда - 53,3%/1/. Шығыс Еуропа елдерінде лизингтік операциялардың басым бөлігі өнеркәсіптік жабдықтар мен жердегі

көлік құралдарының лизингіне жатады. Біздің пікіріміз бойынша, ҚР және басқа Кеңес Одағының мемлекеттік социалистік жүйесінде ұзақ болып, нарық экономикасын қалыптастырып отырған мемлекеттерде лизинг қатынасын тежеп отырған келесі кедергілерді атап өтуге болады:

- 1) жастардың нарықтық экономика бағытында білімінің болмауы немесе таяз болуы;
- 2) лизинг пен несиенің ара-жігін, ерекшелігін жете түсінбеуі;
- 3) өз елдеріндегі лизинг операцияларымен айналысатын ұйымдар туралы білмеуі.

Бұл кедергілерді зерттеу мақсатында Қазақстан Республикасының студенттерінің арасында “Лизинг дегеніміз не?” атты сауалнама жүргізілді. Алғашында ЕҰУ-нің экономика факультетінде білім алатын 30 студентке осы сұрақ қойылып, 28 студенттен лизинг туралы дұрыс анықтама алынды. Осы университеттің құрылыс, энергетика, филология, заң факультеттерінде білім алатын 30 студенттен сауалнама алынып, 4 студенттен ғана лизинг туралы дұрыс анықтама алынды. Бұл зерттеуден көріп отырғанымыздай арнайы экономикалық білім алмаған жастар экономикалық қаржы құралы-лизинг туралы білмейтіндігі немесе аз білетіндігі анықталды. Екінші кедергі жастардың лизинг пен несиені ажырата алмауы болып отыр. Лизинг пен несие айырмашылығы келесі кестеде көрсетілген.

/кесте №1/

Талаптар	Лизинг	Несие
Реттелуі	Қазақстан Республикасының 2000 жылғы 5 шілдедегі N 78-II Заңы Қаржылық лизинг туралы (өзгертулерімен және толықтыруларымен 05/10/2018) /2/	Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 31 тамыздағы № 2444 Заңы Қазақстан Республикасының банктер және банк қызметі туралы /2/
Қандай мүлікті алуға болады	Жылжитын және жылжымайтын мүлік(бағалы қағаздар, табиғи ресурстардан басқа)	Несие беруші бере алатын барлық мүліктер
Мүлікті дұрыс ұстауға кім жауапты?	Лизинг беруші немесе лизинг алушы. Лизинг беруші тұтынушыға объектіні пайдалану барысында туындайтын қосымша шығындарды қайтарады	Несие алушы

Кесте №1. Лизинг пен несиенің негізгі айырмашылығы.

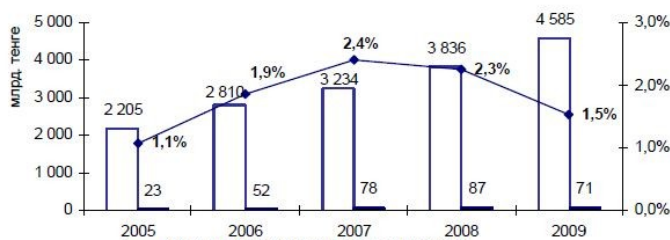
Бүгінгі таңда ҚР“Бизнес дамуының жол картасы” бағдарламасы аясында 13 лизингтік ұйым жұмыс атқаруда. Олардың негізгілері: АҚ «БРК-Лизинг» -«Қазақстанның Даму Банкі» АҚ еншілес ұйымы, ЖШС «ТехноЛизинг», АҚ «Лизинг Групп», АҚ «СК Лизинг» секілді 13 лизингтік ұйым жұмыс атқаруда. /3/

Өндіріс саласын және айналымды трансформациялау, сондай-ақ экономикалық басқарудың жағдайындағы терең өзгерістер біздің экономикамыз үшін материалдық базаны жаңартудың дәстүрлі емес әдістерін енгізуді талап етеді. Қазақстан Республикасындағы нарықтық қатынастардың дамуы әр түрлі экономикалық субъектілердің алдына қойылған мақсаттарға жетудің барлық нұсқалары бар несие-қаржы жүйесін жақсарту және мемлекеттік инвестицияларды қысқартуды көздейді. Осы проблемаларды шешу жолдарының бірі- лизинг арқылы өнеркәсіптік құлдырауды еңсеру болып табылады. Қазақстан Республикасының экономикасын дамытудың басты шарты - бүкіл ұлттық экономиканы қайта құрылымдау болып табылады, ол инвестициялардың өсуі мен оларды пайдалануды жетілдіруге мүмкін емес, ал қаржы қатынастары кез-келген салада экономикалық қатынастардың нақты негізі болып табылады. Осылайша, Қазақстан Республикасында қаржы лизингінің

калыптасуы мен жұмыс істеуінің қысқа мерзімінде лизингілік ұйымдардың санының өсуі және лизингтік мәмілелер көлемінің ұлғаюы жағымды үрдіс болып табылады, бұл несиенің осы түріне қолжетімділік пен сұранысқа ие екендігін көрсетеді. Қазақстанның қаржы лизингі нарығы бүгінгі таңда дамудың үлкен әлеуетіне ие. Қазақстандағы лизинг нарығы - ең қарқынды дамып келе жатқан қаржы нарықтарының бірі. Соңғы бес жылда жалпы лизингтік портфель жыл сайын 1,5-2 есе өсті. Бұл нарықтың дамуы негізгі құралдардың құнсыздануының жоғары деңгейімен, жаңа өндірістерді дамытумен, жедел құрылыста, сондай-ақ мемлекеттік қолдаумен түсіндіріледі. Қазақстан Республикасының кәсіпорындарының негізгі құралдарының құнсыздануы өте үлкен болғандықтан, лизинг негізгі құралдарды жаңартудың ең қолайлы жолдарының бірі болып табылады. Ал 2004 жылы нарық жақсы ынта алды - лизингтік компаниялар қаржылық лизинг шарттарымен тауарлардың жекелеген түрлерін импорттау кезінде ҚҚС төлеуден босатылды, сонымен бірге амортизацияның мерзімдеріне қатысты шектеулер төмендеді. Мұның бәрі лизинг нарығының дамуының динамикасын жақсартты. 2005 жылдан бастап лизинг нарығының негізгі операторлары банктердің еншілес және мемлекеттік компаниялар болды. Соңғы екі жыл ішінде нарықта сауда және қаржы-өнеркәсіптік топтардың бөлігі болып табылатын банктер, лизингтік компаниялар, сондай-ақ шетелдік операторлар пайда болды. Лизинг алушылардың құрылымы өзгерді. Бастапқыда лизингтік қызметтердің негізгі тұтынушылары шағын бизнес компаниялары болды. Орташа және ірі компаниялар қор нарығында банктік несиелерді немесе ресурстарды тартуға тырысты. Егер 2006 жылы барлық лизингтік қаражаттардың 60% -ы шағын бизнестің сегментінде шоғырланған болса, онда соңғы жылдарда белгіленген шектеулі лимиттерді және салықтық жеңілдіктердің болуына байланысты орташа және ірі кәсіпорындардан лизингке қызығушылық артты. Үлкен қалаларда лизингке көлік қызметкерлерінің сұранысы артты, ал Алматыда жұмыс істейтін автобустардың айтарлықтай үлесі соңғы жылдары лизинг схемалары бойынша сатып алынды. Лизинг заттарының құрамы 2004 жылға дейін негізгі сұраныс көліктік және ауылшаруашылық техникаларына болды. /4/ Қазіргі уақытта арнайы құрал-жабдықтар мен техникалар лизингі нарығы белсенді дамып келеді. Лизинг - темір жол көлігі, құрылыс, көлік, металлургия, коммуникациялар саласында да жүзеге асады.

Жоғарыда айтылып кеткен лизингті қарқынды дамытулардың арқасында 2009 жылы ҚР жалпы инвестициялар көлемінде лизинг үлесі 1,5% құраған. /диаграмма №1/

№1 диаграмма. 2009 жылы ҚР жалпы инвестициялар көлеміндегі лизинг үлесі. /5/

■ -Лизинг түріндегі инвестициялар

□ -негізгі құралдарға арналған инвестиция

● -инвестициядағы лизинг үлесі

Бүгінде лизинг тек жалға алу қатынастарынан асып, көптеген мемлекеттердің экономикалық саясатының бір бөлігі болды. Әрине, лизингтік қатынастардың белсенді дамуы жастардың қатысуынсыз мүмкін емес. Экономикалық лизингтің дамуының тұтқасы – жас кәсіпкерлер. Лизингті дамытуда басты жол, ең алдымен, лизингтік қатынастарды дамытуға, сондай-ақ инвестицияларға және салықтық жеңілдіктерге қолайлы кепілдіктерді қалыптастыруға мүмкіндік беретін қалыпты, қолайлы нормативтік базаны құру және еліміздің жастарын лизинг қызметін қолдануға деген қызығушылығын, оған қажетті білім беруді дамыту болып табылады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Г. В. Семеко. Совместное предпринимательство: оқу құралы/Г.В. Семеко, экон. ғылым. канд. — М.: ИКД «Зерцало-М». - 120 с.. 2004
2. <https://online.zakon.kz>
3. <https://www.damu.kz>
4. Лизинговая сделка: механизм заключения и экономические расчеты // Вестник университета «Туран» № 1-2 (10).- Алматы, 2010.
5. <https://raexpert.kz>

Жумағалиев Р.А.

ст.преп., магистр педагогики и психологии
Таразский государственный педагогический университет, г.Тараз

ОБЩЕНИЕ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ

Аннотация: Данная статья посвящена проблеме общения как средству развития личности. Даются определения понятий «Личность», «Общение». Дается характеристика видов общения. Выделяются уровни общения. Даются конкретные примеры.

Ключевые слова: личность, индивид, общение, уровень, диспут, социализация, противоречия, субъект отношений.

В становлении и развитии личности значимое место отводится общению как фактору социализации личности и средству коммуникации с людьми разных национальностей и вероисповеданий. На вопрос: чем же отличается личность от индивида?, то на него можно ответить следующим образом: индивид- это биологическое существо, а личность- существо-социальное. В процессе взаимодействия происходит обмен информацией, практическим опытом.

Сначала остановимся на характеристике понятия «Личность»:

Личность- это термин, обозначающий: 1) человеческого индивида как субъекта отношений и сознательной деятельности и 2) устойчивую систему социально значимых черт, характеризующих индивида как человека того или иного общества или общности [1, с.178].

Особенностью психологии любого человека в процессе социализации является со ориентированность на нормы поведения, действующие в группе его общения.

Общение- это взаимодействие двух и более людей, состоящее в обмене между ними информацией познавательной или аффективно- оценочного характера [1, с.228].

Предметом общения в данном случае выступает другой человек, партнёр по общению как субъект, продуктом общения выступают образования материального и духовного характера, создающиеся в итоге общения.

Таким образом, в процессе общения выделяют три стороны- коммуникативную (передача, обмен информацией), интерактивную (взаимодействие), перцептивную (взаимовосприятие).

Также к общению можно отнести совместную трудовую деятельность, учение, игру.

Известный психолог Д.Б.Эльконин выделил четыре уровня развития детских игр. Первый уровень- это игровые действия ребёнка, воспроизводящие поведение взрослых и направленные на другого человека, то есть игры, предполагающие простую форму человеческого общения. Второй уровень- игровые действия, последовательно восстанавливающие систему деятельности взрослых с начала и до конца. Третий уровень- связан с выделением в игре определённой роли взрослого и её исполнением. Четвёртый уровень представляет собой способность гибко менять тактику поведения и переходить от одной роли к другой в рамках развития сюжета одной и той же игры, контролируя не только своё, но и чужое ролевое поведение [2, с.161].

Общение как средство развития личности особенно сильно начинает проявляться на ребёнке с третьего уровня развития игры.

В формировании и развитии коммуникативных качеств личности учащегося либо студента значимую роль играет деятельность учителя или преподавателя высшего учебного заведения.

В ходе занятия преподаватель должен уметь донести мысль таким образом, чтобы у студентов появилась желание задать ему вопрос, углубляясь в суть рассматриваемой проблемы. Он должен сочетать изложение материала с такими формами организации учебной работы, как дискуссии, диспуты, семинары, нацеленные на полноценное развитие личности.

У студента появляется возможность выражать свои мысли, свои оригинальные идеи, предлагать выводы и рекомендации. Повышается мотивация к совершению деятельности. Акцент делается и на формировании лидерских качеств. Зачастую даже в самом скрытом ученике или студенте есть способности, которые трудно определить с первого раза, но в процессе общения ты узнаёшь об этом человеке всё, а именно; какие у него способности?, к чему он стремится?. Сюда можно отнести склонность к рисованию, к поэзии и к другим наукам.

Опора делается не на «зубрёжке» теоретического материала, а на понимании его сути и осмыслении его. Вызубрив материал, студент может забыть его через определённый промежуток времени, а общаясь с ним, излагая ему доступно информацию, у него проявляется интерес к предмету. Это может быть диалоговая форма обучения, то есть в форме вопросов или ответов.

В процессе общения могут возникнуть и противоречия, но этого нельзя бояться. Противоречия и есть результаты общения с личностью. Не всё может быть «гладко» как говорится.

Сами противоречия в отношениях с людьми автоматически не становятся двигателями личностного развития; породив в нём проблемы внутреннего характера, заставляющие ребёнка менять свои отношения и взгляды, внешние противоречия превращаются во внутренний источник активности, направленный на формирование новых полезных личностных качеств[2, с.162].

Кроме всего этого, устойчивость социальной направленности поведения и деятельности выступает как проявление таких важнейших субъектных качеств личности, занимающей активную жизненную позицию, как верность общественному долгу, единство слова (суждения) и дела.

Если разрешёнными оказываются только внешние противоречия, но не внутренние, то жизнь личности раздваивается на создающую видимость внешнего благополучия и внутреннюю конфликтную. Важнейшая задача педагога- психолога – пообщаться с этим ребёнком, узнать причину его конфликта с товарищами, зачастую и с учителями. Бывает такие случаи, когда личность ученика или студента находится в каком-то напряжении, то есть он боится высказать ему проблему, боится родителей, что они его накажут, боится учеников, что они его будут высмеивать. Прямое общение с таким ребёнком помогает снять внутренние противоречия, по- новому взглянуть на окружающий мир.

Когда внутренние конфликты снимаются, а внешние сохраняются, то это создаёт ситуацию отчуждения человека из-за его неумения общаться с людьми, хотя сам по себе он может быть вполне хорошим человеком.

Список литературы:

1. Давыдов В.В., Запорожец А.В. Педагогический словарь.- Москва, 1983.- сс.178-228.
2. Немов Р.С. Психология. Книга 2.- Москва, 1997.-с.161.
3. Уледов А.К., Журавлёв В.В. Теоретическая и прикладная социальная психология.- Москва, 1988.

Жунусова Ж.Н.

магистр экономики и бизнеса,
Высший технический колледж, г.Щучинск

**МЕТОДИКА CLIL:
ПРЕДМЕТНО-ЯЗЫКОВОЕ ИНТЕГРИРОВАННОЕ ОБУЧЕНИЕ
В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ СПЕЦИАЛЬНЫХ ДИСЦИПЛИН
НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ**

Аннотация. В статье анализируются основные характеристики методологии интегрированного обучения языку и предмету (CLIL) как одного из инновационных подходов в системе языковой подготовки будущих специалистов.

Ключевые слова: предметно-языковое интегрированное обучение, непрерывное языковое обучение, межпредметная связь, межкультурная коммуникация, профессиональная мобильность.

В современном обществе преимуществом преобладает специалист, для которого межнациональное пространство является зоной комфорта, при этом владение иностранным языком является уже не предметом высокого интеллекта, а рассматривается как уровень компетентности в области профессиональных знаний. В условиях высокого уровня интеграции и интернационализации национальной экономики каждое учебное заведение ставит перед собой задачу выпустить рабочие кадры, способных к мышлению на мировых языках в области своей профессии. В послании Президента Н.А. Назарбаева народу Елбасы отметил: «Казахстан должен восприниматься во всем мире как высокообразованная страна,- население которой пользуется тремя языками. Казахский язык – государственный язык, русский язык- как язык межнационального общения и английский язык – язык успешной интеграции в глобальную экономику». В связи с этим появляются новые образовательные

технологии обучению иностранным языкам. Одной из таких технологий является предметно-языковое интегрированное обучение CLIL.

Что же такое CLIL? Аббревиатура «CLIL» означает сочетание следующих слов: Content, Language, Integrated. И здесь ключевыми словами служит Language, Integrated. Language- это дополнительный язык , т.е. подход CLIL применяется в том случае, где вторым языком служит какой-либо язык, который не является родным языком для обучающихся.

Второй аспект Integrated, т.е. интеграция. CLIL - это образовательный подход, где обучение содержанию предмета и обучение языка ведется одновременно. При этом эти два аспекта интегрированы и согласованы между собой. CLIL был введен в научный оборот Дэвидом Маршем в 1994 г.

Используя данную методику, преследуются две цели, а именно – изучение самого предмета, а также изучение профессионального иностранного языка через преподаваемый предмет.

Приступив к проектированию курса обучения, следует учесть 4«С» методики CLIL:

CONTENT - развитие знаний умений, навыков предметной области.

COMMUNICATION - рабочий язык , на котором будут даваться задания и будет организована деятельность на уроке.

COGNITION – развитие познавательных и мыслительных способностей , которые формируют общее представление.

CULTURE – представление себя как часть культуры, а так же сознание существования альтернативных культур.

Чтобы использовать метод 4С необходимо:

- Начать с контента - CONTENT (содержания), то есть определить его, ответив на вопросы:

- Что я буду преподавать?

- Что они выучат?

- Каковы цели обучения?

- Каковы ожидаемые результаты?

- Затем соединить содержание с изучаемым языком:

- Какие языковые знания нужны будут для этой темы?

- Какие специализированные слова или фразы?

- Какую грамматическую структуру им нужно использовать, чтобы донести свою мысль?

- Какие активити будут использованы для развития языка?

- Далее необходимо подумать, какие навыки мышления вы можете развивать.

- Какие вопросы я буду задавать, чтобы побудить студентов к мышлению?

- Какие задания необходимо разработать, чтобы развить мышление высокого порядка (high-order thinking) ?

- На каких навыках мышления необходимо сконцентрировать в данной теме?

- Аспект культуры будет проходить тонкой нитью по всей теме, помогая студентам взглянуть на тему с точки зрения другой культуры, тем самым развивая межкультурное мышление.

В зависимости от цели урока, тщательно разрабатываются задания на урок.

Примеры активити на слушание:

- Прослушать и заполнить таблицу;
- прослушать и сделать заметки по специфической информации (даты, цифры, время и т.д);
- прослушать и поставить информацию по порядку;
- прослушать и определить местоположение/спикеров/места и т.д;
- прослушать и отметить этапы процесса/инструкции/последовательность действий;
- прослушать и заполнить пропуски в тексте;
- продуктивные задания (productive activities), ориентированные на предмет.

Полезные CLIL активити

Активити «Информация, которая отсутствует»

В данном активити студенты работают в паре. Каждый имеет карточку, где часть информация пропущена, вместо нее стоит пропуск. Чтобы получить эту информацию, студенту необходимо задать вопрос своему партнеру и записать ответ в пропуск.

Например: у студента А есть информация с биографией знаменитого человека, но пропущена информация о дате и годе рождения. В то время как у студента В эта информация имеется, зато отсутствует информация о городе проживания и хобби знаменитого человека. Вместе задавая вопросы друг другу, они могут заполнить все имеющиеся пропуски в своих текстах. Такой вид задания полезен по нескольким причинам. Он предоставляет возможность продолжительной практики устной речи, мотивирующей студентов.

Runningdictation- диктант во время бега

Данный вид активити хорошо развивает навыки чтения, говорения и письма. Преподаватель выбирает маленький текст или слова или предложения. Развешивает их по кабинету или за пределами кабинета. Студенты работают в паре. Один студент должен бежать к стене, читать слово/предложения или текст и бежать к своему партнеру, чтобы продиктовать прочитанное. Так повторяется несколько раз, пока второй студент не запишет все слова/предложение/текст. Победит та пара, которая закончит первой без ошибок.

Активити «Grabit» (схвати его).

Применение 1. Студентов необходимо разделить на группы.

В каждой группе выбираем спикера (произвольным образом). Спикеру даются термины на карточках, относящиеся к определенной теме. Спикер не должен показывать эти слова другим участникам. Далее объясняет термины на английском языке не называемое имя темы. Кто найдет, тому дается эта карточка. Через определенное время участники обмениваются ролями.

Применение 2. Все карточки со словами расположим на стол. Спикер описывает какой-то термин, а остальные участники находят этот термин и быстро забивают себе. Этот активити называется grabit (схвати его).

True/False

Необходимо написать несколько предложений по определенной теме/тексту. Часть предложений может быть правдой, часть неправдой. Затем дается текст, студенты читают текст и отмечают, такие предложения исходя из текста являются правдой, а какие нет.

Скимминг и скэннинг

Скимминг и скеннинги - две специфические техники чтения, которые схожи в процессе, но отличаются по цели.

Скимминг – это метод быстрого просмотра текста с целью получения общих представлений о содержании.

Этапы чтения статьи;

- прочитать заголовок – это самый короткий способ получения идеи о тексте;

- прочитать первый абзац или вступление. Если подзаголовки, прочитать их, чтобы предугадать идею текста;

- прочитать первое или последнее предложение каждого параграфа/абзаца. Обычно главная идея – это первое или последнее предложение нового параграфа;

- найти ключевые слова. Такие как КТО, ЧТО, КОГДА, ПОЧЕМУ КАК;

- найти имена собственные/необычные слова/специфические слова.

Скэннинг нужен когда идет поиск специфической информации, такой как имена, даты, статистика факты без деятельного прочтения всего текста. Здесь идет концентрация на поиски определенной информации. Преимущество по сравнению с традиционным обучением:

Во-первых, происходит полноценное погружение студентов в языковую среду, так как они пропускают через себя достаточно большой объем языкового материала.

Во-вторых, обогащается словарный запас студента за счет предметной терминологии, развиваются его умения и навыки в области использования академического иностранного языка.

В-третьих, понятия студентам легче усвоить научное понятие, так как приобретение термина и его соотношение с соответствующим научным понятием происходит одновременно.

Вовлечение студентов в другую языковую среду нужно начинать постепенно, безболезненно для освоения основного материала. Для наглядного представления приведу пример первого занятия данной дисциплины и фрагмента из практической работы.

При планировании урока необходимо учесть следующие моменты:

1. Изучение языка идет через какую-либо предметную область, т.е. урок CLIL это урок не иностранного языка, а предметный урок на иностранном языке.

2. Аудирование, одно из важнейших видов речевой деятельности при обучении языку.

3. Чтение, основной вид речевой деятельности, материалы для чтения должны иметь смысл.

4. Необходимо сосредоточиться на ясности изложения, простоте и беглости, грамматика вторична

5. Письмо, та деятельность, посредством которой развиваются лексические и грамматические навыки.

6. Урок должен основываться на текстах (печатанных либо аудиозапись).

7. Лексический подход важнее грамматического.

8. Задачи, поставленные на уроке, зависят от уровня подготовки ученика.

Как мы знаем, 2019 год объявлен Годом молодежи в Казахстане, при этом в государстве большой проблемой является ее трудоустройство. Подход к обучению молодежи должен быть более рациональным, обдуманным, ориентированным на потребности рынка труда.

Современный специалист – это многогранная личность, шагающая в ногу со временем в стремительно изменяющемся мире, знающая языки, постоянно занимающаяся самообразованием. Перед нами, преподавателями, предоставляется множество различных методик обучения нашей молодежи. Именно предметно-языковое интегрированное обучение CLIL, по моему мнению, является огромным порталом перемещения студентов в мировое пространство. Знающая языки и компетентная в своем деле молодежь – это рычаг национальной экономики страны.

Список литературы:

1. Лалетина Т.А., Интегрированный подход и использование предметно-языковой интеграции при обучении иностранному языку. [Электронный ресурс].
Режим доступа: http://conf.sfukras.ru/uploads/3_Laletina%20T%5B1%5D.A.pdf
2. Интегрированное обучение дисциплине и иностранному языку: языковая поддержка и речевые стратегии. Салехова Л.Л., Якаева Т.И. Инновации в образовании, (2017), 10 октябрь, с. 88-101

3. Культура и деловой иностранный язык (опыт применения предметно-языкового интегрированного обучения) Девель Л.А. Вестник Пермского национального исследовательского политехнического университета. Проблемы языкознания и педагогики, (2015), с. 64-70.

Жылкайдарова А.М.

география пән мұғалімі,
«Ә.Бөкейхан атындағы №76 ЖББОМ»
КММ., Қарағанды қ.

ГЕОГРАФИЯ ПӘНІНДЕ ДИАЛОГТІК ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУДЫ ДАМУ

Түйіндеме. Алынған білім нәтижелі болу үшін сабақ үрдісінде қолданылған әліс-тәсілдердің тиімділігі айтылды. Білім алушыда сын тұрғысынан ойлау қабілетінің даму ерекшелігі бөлімнің жиынтық бағалауының сапалы болуына көмек тигізетіні қарастырылды. Білім берудегі заманауи тәсілдердің тиімділігін практикалық негізде айқындалды.

Александрдің диалогтік оқыту теориясына сәйкес көзбен көру және ауызша ақпарат көздерімен тікелей қарым-қатынас жасау балаларға дәйектеу дағдыларын шынықтыруға және жеке тәсілдермен білім алуға мүмкіндік бере отырып, формалды түрде оқытуды азайтады [1, 35-бет]

География пәнінде білім мен зерттеу үдерісін басқармай бағыттап отыру, оқушыларды диалог пен дәйектеуге, пікірталасқа тарту белсенді жүргізілген жағдайда олардың оқуы тиімдірек және зияткерлік жетістіктері жоғарлайтынына көзіміз жетті. Оқушыларды ХХІ ғасырда және кейінгі ғасырларда өмір сүруге қажетті дағдылармен және қасиеттермен қаруландыруды мақсат тұта сабақ үрдісінде диалогты оқытуды негізге алғанда оқушылар арасында көшбасшылар анықтала басталды. Бұл оқушының өзіне сенімділігі мен жігерін ынталандырады. «Қазақстанның физикалық географиясы» курсына білімді игерудің бес үлгісін қолдана отырып, оқушыларды мәнмәтінді негізге ала бақылау мен тыңдау арқылы дәлелдер жинастыру, шешім қабылдау дағдыларын қалыптастыруға жағдай жасадық. Механикалық есте сақтау «Қазақстанның көлдері» тақырыбында көлдер атауы мен орналасқан жерлерін үнемі қайталап отыру арқылы фактілерді, ойларды және күнделікті іс-әрекеттерді жаттау аясында «Insert» әдісі арқылы дамытқан тиімді. Өз білімін түртіп алу арқылы шындаса, топтық жұмыс барысында есте сақтағанын ортаға салып, сенімсіздік ойын ортақ шешіммен нақтылайды. Бұл оқушының өз ойын нақтылап, табандылыққа бағыттайды. Бұл кезеңді қорытындылау барысында картасызба жеке жұмысқа беріліп, нысандарды толық, дұрыс орындағандар 80% дейін жетті. Бұл алға қойылған SMART

мақсаттың нәтижесі. Декламация үй тапсырмасын тексеру үшін қолдану, оқушыларды аз уақытта толық қамтуға жағдай туғызады. «Көлдер», «Ірі көлдер» тақырыптары бойынша оқушыны тексеру барысында тестілеу үшін дайындалған сұрақтарды пайдалану арқылы бұрын өткендерді еске түсіруге ынталандырдық. Оқушыларға жауап туралы ойлауға түрткі болу үшін тірек сөздер арқылы эссе жазу оқушының білім мен түсінігін толықтыруға мүмкіндік берді. Талқылау үлгісі топтық жұмыс арқылы оқушыларға ақпаратты тарату және мәселелерді шешу мақсатында ой бөлісу жұмыстары арқылы өткізу оқушыларды ынталандырып, бәсекелестікке әкелді. Топтық жұмыстарда бірін-бірі оқыта отырып, бірлескен оқу тәсілі байқалды. Бұл тәсіл аясында оқушылар ақпаратты бірлесіп отырып белсенді іздеу, талқылау, талдау, жинақтау арқылы білім алады. Топ мүшелерінің ұжымдасып, әрекет етуі арқылы ымыраға келіп, қорғаушы анықтайды. Қорғау барысында көшбасшылар анықтала отырып, ынтасы төмен оқушыларды топ жұмысына араластыра бастады. Бұл сынып ұжымын бірлік пен ұжымдыққа тәрбиелейді. Сынып оқушылары толық сабаққа қамтылып, бір-біріне сенімділікпен қарайды. Диалогтық оқыту сабақ үрдісінде тәуекел мен қателікті азайтып, түсініктер мен қағидаттарды тез игеруге құрылымдалған. Сабақ үрдісінде «Ойлан.Бірік.Бөліс» әдісі арқылы оқушылар мәтінді оқып, түсініп, оны жұптық жұмыс арқылы бірінің білімін бірі толықтырып, топтық жұмыста ортаға салып, ортақ шешім шығарады. Топтық жұмыста кумулятивтік әңгіме мен пікірталас арқылы өзара түсінікке жол жеткізеді. Диалог барысында оқушыларға баламалы мүмкіндіктер беріліп, басқа оқушының көзқарасын өзінің тұжырымдамалық түсінігін тереңдетіп, дамуын ынталандырады. «Топырақ жамылғысы», «Топырақ түрлері» тақырыбында топырақ және топырақтану жөніндегі алтыншы сыныпта алған білімдері негізінде, қазақ жерінің топырақ түрлері мен зоналарының айырмашылығын анықтауда «Симантикалық карта» толтыру арқылы жеке жұмыс жасалса, кескін картаға түсіру кезеңі жұптық жұмысқа кірісіп, топырақ маңыздылығы мен эрозиясы, пайдасы мен антропогендік өзгерістерге ұшырауы аясында сыни тұрғыда көзқарастарын білдіру кезінде ВЕНН диаграммасы, Кластер әдісі ерекше рөл атқарды. «Автордың орындығы» әдісін қолдана отырып, Докучаев атынан түсіндіру жүргізді. Оқушылар өздерінің құрдастарымен, сарапшылармен диалог жүргізу барысында тәжірибе жинақтап және ой әрекетінің жоғары деңгейде көтерілуге талпына отырып, баламалы мүмкіндіктер туралы сын тұрғысынан ойлап, зерттеу жүргізуге қабілетті бола түседі. Түсінуді басты назарға ала отырып, ынтымақтастықпен оқу немесе мәселені шешу үдерісі оқушылардың тиімді дәлелдері жүйелеу қабілеттерін жоғарлатады. Мерсер сыныпта талқылау кезінде өз сөзін дәйектеудің үш түрін анықтаған[2, 168-бет]. Осы дәйектеу түрлерін сабақ үрдісінде қолдануынан шығатын нәтижеге тоқталайық. Диалогтік оқыту арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту аясында сабақ үрдісінде әңгіме-дебат әдісін қолдана

отырып, оқушылар бойында бәсекелестік пайда болып, басқа адамдардың көзқарасын қабылдамай, өз ұстанымын дәлелдеді. Топырақ зоналарын анықтағанды үш зонаға қарама-қайшы мәтіндер беру арқылы, оқушылардың қазақ жеріндегі топырақ зоналарын дәлелді сипатауға бағыттап, статистикалық деректер арқылы бекітіп отырды. Қазіргі таңдағы топырақ түрлерінің эрозиясы тақырыпшасына келгенде кумулятивтік-әңгімеге көшеміз. Себебі мұнда оқушылар бір –бірінің үлесін сынамайды және сындарлылыққа негіздейді. Яғни әркім өз ой-пікірінде қалады. Ойлар ортаға салынып, тыңдалады. Топырақ эрозиясының түрлерін айта отырып, оған қарсы жүргізілетін жұмыстарды ортаға салғанда әрбір жеке тұлғаның ой-пікірі құнды. Және оған келісе отырып, мен былай жасар едім деген қосымша дәлелдер келтіріледі. Сынып ұжымын екі топқа бөліп «Қазақстан өсімдік және жануарлар түрлеріне бай немесе бай емес» тақырыбында зерттеушілік әңгіме жүргізгенде, ұсыныстар жайында күмән туып, қарсы дау айтылып, негізделген дәлел мен сын тұрғысынан ойлау арқылы жасалды. Бірінші топ жануарлар мен өсімдіктердің байлығын, орналасқан жерін айта отырып, статистикалық дәлелмен келтіргенде, екінші топ олардың бұрынғы түрі мен санын айта отырып, проблемалар ашылды. Байлықты қорғай алмау себептеріміз ортаға салынып, оқушылардың биология, тарих пәндеріндегі білімдері де байқалды. Оқушылар қате жауап бергені үшін қорықпай, өз идеяларын еркін жеткізіп, бір-біріне өзара түсіністікке жетулеріне жағдай туады. Оқушылар идеясын тыңдап, балама көзқарастарын қарастырып, бір-біріне икемделуі құрмет сенімге негізделеді.

Жоғарыда айтылған әдіс тәсілдер арқылы сын тұрғысынан ойлау арқылы мынадай дағдылар қалыптасады: көру арқылы немесе ауызша дәлелдермен алынған деректер жадыда ұзақ сақталады; жеке, топтық пікірлерді салыстыра отырып, сыни тұрғыда тұжырым жасауға, өз ойын қорқынышсыз айтуға дағдыланады; дұрыс қойылған сұраққа жауап беру арқылы мүмкіндіктер мен қиял-ойларын шыңдауға мүмкіндік береді.

Сабақ үрдісінде алынған білімді ұзақ мерзімде есте сақтау үшін мнемониканы пайдаланған жөн. География пәнінде нысандар биіктігі, ұзындығы, көлемі, халық саны статистикалар көп кездеседі. Осы сандарды Лосі әдісі арқылы сақтауға мүмкіндік жасаймыз. Яғни, ақпаратты танымал жерлермен байланыстырып елестетуге негізделген мнемоникалық әдіс. Елдерді әйгілі суреттер арқылы, сандырды туысқандардың туылған күні, жылы, мекен –жай бойынша, нысан атауын күнделікті кездесіп жүрген заттармен салыстырмалы түрде, яғни визуалды образдарды құру бойынша жаттауға жағдай туғызу. Мысалы: Қазақстандағы мұздықтар атауын жаттағанда, картасхема арқылы орнын, ал атауын зерттеушілер Тегі, ақындар аты деп алсаңыз тез есте қалады. Салыстырмалы түрде: Берг мұздығы, ол Арал теңізін зерттеген, жағалау аудармасына ұқсас(берег), Жетісу Алатауында Безсоновпен көрші. Осындай салыстырмалы түрде күнделікті сабақта нысандарды бес минутта жаттап, оны дәптерге түсіртіп,

берілген уақыт ішінде қанша сөз жаттағанын жазып алып, өзіне қайта тексертіп, толықтыру жұмысын жүргізіңіз. Күн өткен сайын оқушыда сөздер саны көбейіп, есте сақтау қабілеті шыңдала түседі. Осы әдіс-тәсілдер жетінші, алтыншы сыныптарда да қолданылады. Бұл жаңартылған білім беру аясында нәтижеге жетелейді. 7-сыныптарда қолданыс нәтижесі бөлімнің, тоқсандық жиынтық бағалауында оң нәтижесін берді.

Қорыта келгенде сын тұрғысынан ойлау әдісі негізделген дәлелдер мен мәнмәтіндерді, тұжырымдар мен әдістер және критерийлерді қолдана білетін, нысаналы, өзін реттей алатын ой үдерісі ретінде бейнеленіп отыр. Оқушылар сын тұрғысынан ойлау қабілеттерін дамытуға байланысты: тыңдау мен зерттеу арқылы оқу, мәнмәтінге көңіл бөліп, шешім қабылдау үшін тиісті өлшемдерді қолдана білу дағдылары қалыптасады. География пәнінде диалогтік оқыту арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту заманауи талаптарға сай келеді.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, Мұғалімге арналған нұсқаулық, 2015 жыл
2. Мельникова Е.Л. «Проблемный урок, или как открывать знания с учениками: пособия для учителя» М: АПКи ПРО, 2006 жыл

Жылқыбай А.Э.

магистрант 2 курса специальности «Переводческое дело»

Малгаждарова А. М.

научный руководитель, старший преподаватель,
магистр гуманитарных наук

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, г. Алматы

ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА МЕДИЦИНСКОГО ДИСКУРСА

Аннотация: Проблемы перевода возникают как из-за различий между языковыми системами, так и из-за концептуальных различий, поскольку не все языки имеют термины для обозначения различных понятий. Кроме того, медицинский язык – это язык, соответствующий различным случаям и ситуациям использования: он служит для общения врача с пациентом, охватывает область общения от специалиста к специалисту, а также обращается к широкой общественности в виде популярных журнальных статей. Поскольку переводчики могут быть незнакомы с понятиями научных текстов, они могут неверно истолковать синтаксическую конструкцию, делая целевой текст бессмысленным. Цель данной статьи – изучить некоторые проблемы, с которыми сталкиваются медицинские переводчики, и предложить решения для успешных переводов.

Ключевые слова: медицинский язык, перевод, терминология, лингвистика

Недавняя технологическая экспансия в развитых странах привела к появлению новых сфер, областей техники, а также связанной с ними терминологии. Медицина не исключение; развитые страны постоянно вкладывают большие суммы денег в исследования, отсюда беспрецедентное продвижение и прогресс в области медицинских наук.

Для большого числа исследователей и врачей, пишущих биомедицинские статьи, владение несколькими языками редко бывает возможным. Поэтому для публикации своих статей в известных журналах с высоким фактором воздействия медицинские исследователи обращаются к переводчикам. Тем не менее, переводчики не являются профессионалами в области медицинских наук и полагаются на различные стратегии в решении проблем, с которыми они сталкиваются. Проблемы бывают разных типов, но их можно разделить на терминологические, лингвистические и экстралингвистические.

Язык медицины находится в постоянном изменении и развитии. Добавляются новые термины, другие становятся лишними. Поэтому переводчикам приходится сталкиваться с многочисленными трудностями при переводе медицинских текстов.

Терминология клинических дисциплин представляет большую проблему для любого переводчика. Термины, относящиеся к патологической анатомии, изобилуют в медицинской литературе, в диагнозах или названиях болезней. Несомненно, греческий и латинский языки составляют основу медицинской терминологии. Однако, поскольку лингвистических единиц иногда недостаточно для описания современных достижений науки, терминология может «использовать современные производные древнегреческих и латинских слов» [1] в «микроскопических и макроскопических терминах» [2].

В то время как в средние века врачи полагались на латынь при общении между докторами, современные специалисты здравоохранения используют английский язык. Если первоначально медицинский язык был основан на классических греческих и латинских корнях, то реальность сегодня сместилась в композиции слов, заимствованных из обычного английского. Это может быть в случае таких терминов, как скрининг, шунтирование, стенд, кардиостимулятор и так далее. Влияние английского языка настолько велико, что многие языки просто заимствуют термины в своей английской форме, вместо того, чтобы искать варианты перевода или находить местные варианты. Поскольку многие такие термины описывают новые реальности, импорт этого слова представляется наилучшим выбором для заполнения лексического пробела.

Существует два уровня грамматических проблем в переводе: морфология и синтаксис. Если морфология рассматривает такие аспекты,

как компаундирование, рефлексия, деривация и т. д., синтаксис будет учитывать расположение и взаимосвязь слов в предложениях. Синтаксическая структура языка накладывает различные границы на то, как сообщения организованы в этом языке, что приводит к различным трудностям при переводе. Выбор в языке бывает двух типов: грамматический и лексический. Что касается перевода, то наиболее важное различие между этими двумя вариантами состоит в том, что лексический выбор является в некоторой степени факультативным, а грамматический – обязательным. Другое отличие состоит в том, что, в отличие от лексических структур, грамматические структуры являются более жесткими, сопротивляющимися изменениям. Новые слова, термины, понятия гораздо легче ввести в язык, чем изменить какую-либо из его грамматических структур или систем, что потребует длительного периода времени.

Именно такие различия в грамматических системах исходного языка и языка перевода накладывают изменения в содержании информации при переводе. Такие изменения могут быть сделаны либо путем добавления необходимой информации, либо путем удаления частей, которые были бы неуместны в тексте на целевом языке. Бейкер указывает, что «перевод, в котором неоднократно указывается информация, и которая обычно остается неопределенной на целевом языке, обязательно будет звучать неестественно» [3].

Пассивный залог может также создавать проблемы при переводе, из-за различий в языках и наличия таких структур в целевом языке. Это проблематично в случаях, когда целевой язык не имеет соответствующего глагола, который мог бы отображать подобную структуру.

Как отмечает Ньюмарк, «у медицинского переводчика гораздо больше свободы в грамматике, чем в лексике» [4]. Чтобы переведенная биомедицинская статья была точной и соответствовала стандартам целевого языка, переводчик должен сопоставить частоту характеристик текста на исходном языке (терминология, соединения, синтаксис, порядок слов) с равной частотой соответствующая функция в тексте на целевом языке [4]. Поскольку медицинский английский имеет трезвый, умеренный и консервативный стиль, переводчик должен определить как степень формальности, так и технический характер текста на целевом языке [4].

В случае научных текстов, в целом и биомедицинских статей в частности, переводчик должен придерживаться норм, регулирующих такие типы текстов на целевом языке. Обычно биомедицинская статья имеет фиксированную структуру, она разделена на разделы: введение, материал и метод, результаты, обсуждение, следовательно, перевод на иностранный язык должен редактироваться в соответствии со структурой научной статьи оригинального исследовательского типа. Здесь «грамматика целевого языка, безусловно, потребует грамматических транспозиций, но императивные приоритеты заключаются в уважении структурной и

интеллектуальной целостности сообщения исходного языка и соблюдении конвенций целевого языка для формулирования таких сообщений» [5]. Это объясняется тем, что такие тексты являются жесткими и имеют строгие правила и нормы составления, обусловленные характером темы, с одной стороны, и руководящими принципами их редактирования – с другой.

Любой перевод «одомашнивает иностранные тексты, вписывая в них языковые и культурные ценности, понятные конкретным национальным группам» [6]. Процесс начинается с принятия решения о переводе иностранного текста, продолжается с разработки перевода и заканчивается публикацией и распространением переведенного текста. Хотя переводы биомедицинских статей полезны, поскольку они вносят значительный вклад в широкое распространение научных знаний, переводы литературы могут представлять угрозу культурной самобытности, «конструируя представления иностранных культур» [6].

Сложность перевода медицинских статей определяется и другими экстралингвистическими аспектами. Переводчик также может столкнуться с жесткими сроками, стрессом, различными темами, отсутствием опыта, недостаточными экстралингвистическими знаниями о предмете, ограничением пространства (ограниченное количество страниц и максимальное количество слов) и т. д.

Стратегии вывода широко используются в понимании исходного текста, и здесь экстралингвистические знания играют ключевую роль. Помимо овладения методологией перевода, экстралингвистические знания должны сопровождаться лингвистической компетентностью, которая в случае перевода специализированных текстов может, по-видимому, играть незначительную роль, а это означает, что профессионал в области медицины может выполнять лучший перевод, чем переводчик, которому не хватает научных знаний в этой области. Таким образом, на качество переводческого продукта большое влияние оказывают экстралингвистические знания.

В результате, для того, чтобы читатель не перестал понимать текст, могут потребоваться объяснения специфических для культуры предметов, слов, понятий. Упущение элементов, связанных с культурой, в переводе может привести к подготовке стандартизированного общего текста. Однако такое стилистическое ухудшение играет слишком мало роли в случае научных текстов.

Экстралингвистические культурологические проблемы при переводе медицинских научных статей могут быть обусловлены различиями между двумя иностранными языками в следующих областях: социальные условия (группы, субкультуры, условия жизни, условия труда) и образ жизни (малоподвижный образ жизни, жилищные условия, питание, досуг). Все эти аспекты могут быть частью беседы между врачом и пациентом и могут играть важную роль в диагностике состояния пациента, а также в установлении его этиологии. Решение таких проблем в

значительной степени зависит от компетенции переводчика в экстралингвистических знаниях в двух культурах.

Другие культурные элементы в переводе медицинских текстов касаются наименований лекарственных средств, процедур и протоколов (например, протоколов резекции в хирургии или постановочных методов в патологии), наименований приборов, единиц измерения, вопросов, касающихся истории болезни пациента, наличия терапевтических методов (кинезиотерапия, гидротерапия). Хотя все эти специфические проблемы культуры зависят от контекста, их методы перевода не могут быть обобщены.

Если в прошлом медицина не развивалась с такой же скоростью, как сегодня, медицинский перевод был довольно простой задачей, потому что базовая физиологическая и анатомическая терминология была во многом схожей во всем мире [7]. Ситуация изменилась с появлением технологических и научных достижений, свидетелями которых стал двадцатый век. Это беспрецедентное стремление к открытиям вряд ли скоро закончится, поскольку все больше и больше профессионалов участвуют в научных исследованиях, на которые выделяются значительные средства.

Прежде чем приступить к процессу перевода, переводчик должен определиться с назначением исходного текста, а также с назначением целевого текста. Установление жанра текста под рукой помогает с выбором правильных стратегий. Типы текстов, принадлежащих к одному и тому же жанру, могут значительно отличаться от исследовательской статьи до описания случая [7].

Преимущество в техническом, юридическом, медицинском, научном или финансовом переводе состоит в том, что переводчик может заранее знать, к какому жанру относится большинство исходных текстов. Эмпирические жанры будут иметь дело с реальным миром, тексты будут информативными и займут объективную позицию, в то время как язык, как ожидается, будет однозначным, фактическим и объективным.

Возникает вопрос: должен ли переводчик исправлять неточности исходного текста? Плохо написанные исходные тексты могут привести переводчика на неверный путь, не говоря уже о том, что нецелевые конструкции не должны включаться в целевой текст. Хотя задачей переводчика не является исправление ошибок в исходном тексте, следует устранить двусмысленности или неясности, чтобы конечный продукт сохранял фактическую точность.

Список литературы:

1. Леон Макморроу. 1998. Разрушение греко-римской модели в медицинском письме: многие языки медицины XX века в переводе и медицине. Амстердам/Филадельфия: издательство Джона Бенджамина. 21 с.

2. Генри Фишбах. 1993. Великий опылитель науки: краткий обзор медицинского перевода в научно - техническом переводе. Амстердам/ Филадельфия: издательство Джона Бенджамина. 94 с.
3. Мона Бейкер. 1992. Учебник по переводу. Лондон, Нью-Йорк: Рутледж. 87 с.
4. Питер Ньюмарк. 1979. Медицинский перевод для неспециалистов. Британский медицинский журнал, том. 2. 1406 с.
5. Шандор Херви, Ян Хиггинс. 2002. Думая о переводе на французский. Второе Издание, Лондон/ Нью-Йорк: Рутледж. 405 с.
6. Лоуренс Венути. 1998. Проблемы перевода. К этике различия. Лондон/ Нью-Йорк: Рутледж. 47 с.
7. Мортен Пилегард. 1997. Перевод статей медицинских исследований в области типологии и перевода текста. Амстердам/Филадельфия: издательство Джона Бенджамина. 161 с.

Идрисов М.М.

магистрант специальности «Экономика»,
Казахский университет экономики, финансов и
международной торговли

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ УЧАСТИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН В ЕВРАЗИЙСКОМ ЭКОНОМИЧЕСКОМ СОЮЗЕ

Аннотация. В современном мире не обойтись без глубокой экономической интеграции. В связи с этим исследование взаимовыгодности образования и функционирования Евразийского экономического союза (ЕАЭС) для его стран-участниц является актуальным.

Ключевые слова: Евразийский экономический союз, интеграционный проект, таможенный союз, евразийская экономическая комиссия, единое экономическое пространство России, Белоруссии, Казахстана.

2015 год для Казахстана стал историческим годом когда начал функционировать Евразийский экономический союз. Евразийский экономический союз — международная организация региональной экономической интеграции, обладающая международной правосубъектностью и учрежденная Договором о Евразийском экономическом союзе. Государствами членами Евразийского экономического союза являются Республика Армения, Республика Беларусь, Республика Казахстан, Киргизская Республика и Российская Федерация. Актуальностью данной статьи является изучение положительных и отрицательных сторон вступления в

Евразийский экономический союз. В Евразийском экономическом союзе ожидается обеспечение свободы движения товаров, а также услуг, капитала и рабочей силы, и проведение скоординированной, согласованной или единой политики в отраслях экономики.

ЕАЭС создан в целях всесторонней модернизации, кооперации и повышения конкурентоспособности национальных экономик и создания условий для стабильного развития в интересах повышения жизненного уровня населения государств - членов.

Что касается истории о самой идеи создания такого рода союза, то она уходит далеко в первые годы нашей независимости. В ходе первого официального визита в Россию Президент Казахстана Нурсултан Абишевич Назарбаев, 29 марта 1994 года, в Московском государственном университете им. М. В. Ломоносова впервые выступил с идеей формирования Евразийского Союза на основе единого экономического пространства и совместной оборонной политики.

Со временем назревает необходимость в переходе на качественно новый уровень взаимоотношений наших стран на основе нового межгосударственного объединения, сформированного на принципах добровольности и равноправия. Таким объединением мог бы стать Евразийский Союз. Он должен строиться на иных, чем СНГ, принципах, так как основу нового объединения должны составить наднациональные органы, призванные решать две ключевых задачи: формирование единого экономического пространства и обеспечение совместной оборонной политики. Данный вопрос оставался открытым и нерешенным. Но после того, как в июле 2010 года вступили в силу договорённости о создании Таможенного союза в рамках ЕврАзЭС, в декабре 2010 года на саммите ЕврАзЭС было достигнуто соглашение о создании Евразийского экономического союза на базе Единого экономического пространства Белоруссии, Казахстана и России[1].

В 2011 году 19 октября главы стран Евразийского экономического сообщества приняли решение о присоединении Киргизии к Таможенному союзу России, Белоруссии и Казахстана.

18 ноября этого же года в Москве президент России Дмитрий Медведев, президент Белоруссии Александр Лукашенко и президент Казахстана Нурсултан Назарбаев подписали документы следующего этапа интеграции:

- Декларацию о Евразийской экономической интеграции;
- Договор о Евразийской экономической комиссии;
- Регламент работы Евразийской экономической комиссии.

В Декларации о Евразийской экономической интеграции говорится о переходе с 1 января 2012 года к следующему этапу интеграционного строительства — Единому экономическому пространству. Декларация должна была основываться на нормах и принципах Всемирной торговой организации и быть открытым на любом этапе своего формирования для

присоединения других государств. Цель ЕАЭС – обеспечение условий для стабильного развития экономик государств-членов в интересах повышения жизненного уровня их населения, всесторонняя модернизация, кооперация и повышение конкурентоспособности национальных экономик в условиях глобальной экономики.

Как отметил Президент Казахстана Назарбаев Н.А., данный союз является долговременным вектором мира, согласия, взаимного согласия и выгоды. Договором утверждается создание экономического союза, в рамках которого обеспечивается свобода движения товаров, услуг, капитала и рабочей силы, проведение скоординированной, согласованной или единой политики в отраслях экономики, пояснили в пресс-службе Евразийской экономической комиссии. Все экономические изменения одной страны - участницы прямо влияет на изменения экономических показателей другой.

В рамках Евразийского экономического союза заложены базовые основы взаимодействия в экономических сферах. В их числе внешнеторговая политика, энергетика, фармацевтика, транспорт, промышленность, сельское хозяйство.

Евразийский экономический союз представляет собой единый емкий рынок без таможенных границ численностью 182 млн. человек с внешнеторговым оборотом более 1 трлн. долл. США.

В рамках ЕАЭС достигнуты договоренности, которые в перспективе принесут дополнительную выгоду для нашей экономики.

- Поэтапное формирование общих рынков в сфере электроэнергетики к 2019 году, нефти и газа к 2025 году. В 2015 году Главами государств одобрена Концепция формирования общего электроэнергетического рынка ЕАЭС, которая позволит обеспечить стабильность энергосистемы и активизировать экспортный потенциал электроэнергетической отрасли Казахстана.

- Подписаны базовые соглашения для создания общего фармацевтического рынка на основе передовых международных стандартов. На условиях общего рынка казахстанские производители фармпрепаратов намерены в перспективе увеличить собственный экспорт продукции на рынки стран-партнёров до 360 млн. долл. в год.

- с 2015 года применяются внутренние железнодорожные тарифы при перевозках грузов из Казахстана в Европу через морские порты России, в связи с этим экономия казахстанских отправителей и получателей составила в 2015 году более 104 млн. долл. США.

С начала функционирования Таможенного союза, экспорт увеличился на 33%. Доля обработанных товаров в общем объеме казахстанского экспорта в страны-партнеры выросла с 45 до 53 процентов.

- проведены ряд реформ по улучшению условий для привлечения инвестиций. С учётом формирования общего рынка, объёмы прямых иностранных инвестиций в обрабатывающую промышленность с начала

функционирования Таможенного союза по сравнению с предыдущим пятилетним периодом (2005-2009 годы) возросли почти в 3 раза.

- созданы определённые стимулы для осуществления трудовой деятельности. Трудящимся-мигрантам не требуется получение разрешений на работу на территориях государств-членов, а также взаимно признаются дипломы об образовании.

В нынешнем году Казахстан председательствует в органах ЕАЭС - Высшем совете, Евразийском межправительственном совете и Совете ЕЭК.

В перспективе это даст возможность сформировать общее экономическое пространство без барьеров для передвижения товаров на всем евразийском континенте. Также одним из ключевых направлений деятельности ЕАЭС обозначена необходимость повышения инвестиционной привлекательности, улучшения бизнес-климата, функционирования общего рынка без изъятий и барьеров.

Весьма актуальным становится вопрос сопряжения ЕАЭС и китайской инициативы «Экономический пояс Шёлкового пути». Географическое положение нашей страны, государств, входящих в состав ЕАЭС и Шанхайской организации сотрудничества - это центральная часть континента, «ключевой узел» международных торговых путей, дающий возможность для расширения экономического сотрудничества и создания в перспективе зоны свободной торговли между странами ЕАЭС и ШОС.

Совокупный объем экономик на этом пространстве составляет более 11 трлн. долл. США или 15% общемирового объёма ВВП. Численность населения более полутора миллиардов человек или почти четверть численности населения планеты.

Ещё одним важным направлением должно стать взаимодействие в формате Евразийский экономический союз - Европейский союз. 21 декабря прошлого года в Астане подписано Соглашение о расширенном партнёрстве между Казахстаном и Европейским союзом, которое создаст еще более благоприятные условия для инвестиционного сотрудничества с ЕС[2].

ЕАЭС имеет следующие преимущества для бизнеса: свободное перемещение рабочей силы, доступ к системе госзакупок, равные условия конкуренции, сокращение инвестиционных издержек за счет образования единого рынка, защита прав на интеллектуальную собственность, отсутствие таможенных пошлин внутри ЕАЭС, общая система технического регулирования, унифицированные тарифы на грузовые ж/д перевозки.

Таким образом, для вхождения Казахстана в тридцатку развитых стран мира необходимо, чтобы население было образованным и здоровым, располагало широкими возможностями трудоустройства в условиях гибкого рынка труда и надежной системой социальной защиты для нуждающихся. При отставании этих четырех компонентов стратегии

человеческого развития – образования, здравоохранения, занятости и социальной защиты – экономический рост останется пустым звуком для населения нашей страны. С момента создания Евразийского союза начинается новая эпоха развития не только для нашего региона, но и всей планеты, а это должно подтвердиться в будущем. Участие Казахстана в ЕАЭС отвечает национальным интересам нашей страны, обеспечивая отечественных производителей дополнительными рынками сбыта, что в свою очередь, во-первых, способствует расширению предприятия, а значит – созданию новых рабочих мест, во-вторых, способствует модернизации производственного цикла, а значит повышению конкурентоспособности казахстанских товаров. И самое главное – стабильное социально-экономическое положение внутри страны, что в условиях глобальных финансовых потрясений и неустойчивости экономической ситуации является одной из основных составляющих успеха в развитии Казахстана.

Список литературы:

1. Мансуров Т. Евразийский проект Нурсултана Назарбаева, воплощенный в жизнь. // Казахстанская правда. -2011 - 6 декабря.
2. Куандык А., Жунусов Б., Евразийский экономический союз: проблемы становления и перспективы развития. Электронный ресурс: <http://economics.kazgazeta.kz/?p=17747>

Исетова Н.Р.

магистрант специальности 6М050900-Финансы,
Казахский университет экономики, финансов и
международной торговли

СУЩНОСТЬ ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Аннотация. В работе проводится рассмотрение предмета, сущности и функций государственно-частного партнёрства (ГЧП).

Ключевые слова: государственно-частное партнерство (public-private partnership (PPP)), инвестиционный проект, лизинг, аренда, государственные контракты, концессии

В последние годы тема государственно-частного партнерства (ГЧП) в различных сферах деятельности становится все более и более актуальной во всем мире. Однако, широко и подробно освещая эту тему, разрабатывая и реализуя проекты на условиях государственно-частного партнерства, специалисты не выработали единого мнения о том, что именно определяет этот термин, являющийся дословным переводом английского "public-private partnership" (PPP).

Несмотря на то, что подавляющее число исследователей относит к ГЧП любое взаимодействие государственного и частного сектора в различных сферах деятельности - экономике, политике, культуре, науке и

т.п., существуют так же виды сотрудничества, которые ГЧП фактически не являются, к примеру, традиционные закупки.

Таким образом, нашей задачей является выяснить, какие формы сотрудничества государства и бизнеса можно отнести к ГЧП.

Для конкретизации понятия в узкой (экономической) трактовке определены основные, или базовые признаки государственно-частных партнёрств [1]:

1. Сторонами ГЧП являются государство и частный бизнес.
2. Взаимоотношения сторон носят партнерский, равноправный характер.
3. Стороны имеют общие цели, четко выраженный государственный интерес и общественную направленность.
4. Стороны объединяют свои активы (ресурсы и вклады) для достижения общих целей.
5. Стороны ГЧП распределяют между собой расходы и риски в заранее согласованных пропорциях, а также участвуют в использовании полученных результатов.
6. Взаимоотношения сторон зафиксированы в официальных документах (договорах, контрактах и др.).

Рассмотрим подробнее каждое положение.

Как следует из названия, одной из сторон ГЧП выступает государство или, точнее сказать, публично-правовые образования - Российская Федерация и ее субъекты. В качестве партнера в ГЧП со стороны государства также могут позиционироваться муниципальные образования, которые, строго говоря, государственными структурами не являются.

Вторую сторону ГЧП представляют различные заинтересованные представители частного сектора - инвесторы, инвестиционные фонды, кредитные организации и т.п., а также некоммерческие неправительственные организации. В некоторых сегментах, например, связанных с научными изысканиями, может участвовать не бизнес (как источник финансовых либо материальных ресурсов), а консультанты, исследователи, научные работники и др. лица, не обладающие иным ресурсом, кроме интеллектуального.

В зависимости от того, в каком контексте рассматриваются вопросы партнерства, значимость какой из сторон предполагается подчеркнуть, наряду с термином "государственно-частное партнерство" нередко употребляется равнозначное название "частно-государственное партнерство".

Требование организации государственно-частного партнерства на паритетных началах присутствует, как правило, во всех реализуемых проектах. Считается, что ГЧП позволяет максимально раскрыть и усилить потенциал каждого из партнеров, а также их возможность делать то, что получается лучше всего [2]. Условия государственно-частного партнерства

нередко отличаются от обычаев делового сотрудничества тем, что государство в ГЧП использует свои исключительные права, которыми бизнес не владеет (право устанавливать тарифы, налоги и пр.). Кроме налоговых преференций, государство имеет возможность предоставлять различные виды финансового стимулирования (программы софинансирования контрактных научных исследований, субсидирования услуг по коммерциализации технологий, предоставление стартового капитала для start-up компаний - новых, начинающих компаний, как правило, малых или средних предприятий) и т.д.

Метод "предоставления услуг вместо денег" успешно используется для замены финансовых стимулов натуральными преференциями (обучение персонала; содействие в патентовании; содействие в сертификации продукции; предоставление площадей в инкубаторах и технопарках и т.п.). Данный метод обладает хорошим антикоррупционным стимулом, поскольку стимулы к извлечению ренты из взаимодействия с государством заметно ослабевают, когда компании вместо прямых финансовых транзакций получают услуги [1].

Таким образом, несмотря на взаимовыгодный характер сотрудничества, партнерство можно считать равноправным достаточно условно, т.к. одна из сторон имеет ни с чем не сравнимую возможность использовать то, что у другого партнера отсутствует в принципе. Но в любом случае, и государство, и бизнес, извлекая из партнерства собственный интерес, стремятся максимально эффективно использовать возможности друг друга "в нужном месте и в нужное время". Для чего и объединяются во имя общих целей, формируя ГЧП.

Потребность в образовании ГЧП возникает, как правило, при наличии проблем с реализацией задач, традиционно считающихся прерогативой государства. Создание ГЧП предполагает, что инициатором сотрудничества является государство, которое приглашает частных инвесторов принять участие в реализации общественно-значимых проектов. Однако инициатива бизнеса в сфере разработки, строительства, финансирования и работы объектов общественной инфраструктуры или общественных услуг также приветствуется. Условие в таком случае выдвигается одно – предложения должны соответствовать требованиям, выдвинутым государством.

Существуют два подхода к определению государственно-частного партнерства:

- ГЧП является косвенной приватизацией. Здесь учитывается то, что частному сектору передаются весомые права собственности и большая ответственность за финансовую составляющую проектов, проектирование, управление, строительные работы, дальнейшую эксплуатацию.
- ГЧП стоит четко на границе между приватизационными и национализационными процессами в экономике.

ГЧП выступает заменой приватизационных программ, позволяет реализовывать потенциал инициативы частного бизнеса при одновременном сохранении контрольных функций государства в социально значимых секторах экономики. В отличие от приватизации в государственно-частных партнерствах право собственности сохранено за государством. [3]

Степень непосредственного участия частного предпринимательства в государственно-частных проектах может варьироваться в зависимости от формы партнерства и передачи прав собственности частному предприятию.

Крайними точками отношений государства и частного сектора в партнерствах относительно прав собственности являются простые контрактные отношения (контракты на работы и услуги) с полным сохранением партнерами прав собственности и полная приватизация – окончательная передача прав собственности частному предпринимателю.

На основании чего можно сделать вывод, что ГЧП – это юридически оформленные отношения органов власти и субъектов предпринимательства в отношении объектов, находящихся в юрисдикции государства, основанные на обязательном разделении рисков, учете интересов и координации усилий сторон, осуществляемые в целях наиболее эффективной реализации проектов, имеющих общественно-государственное значение.

Список литературы:

- 1.Международный опыт коммерциализации технологий. Предложения для использования в российском законодательстве. Материалы проекта EUROPEAID "Наука и коммерциализация технологий". Ноябрь 2015 г. (http://www.rtt.ru/_files/fileslibrary/34.doc)
2. Reich, MR. Public-private partnerships for public health. Nat Med. 2000;6:617–620. doi: 10.1038/76176. (PubMed)
3. Варнавский В.Г., Клименко А.В. Государственно-частное партнерство: теория и практика/ Гос. ун-т- Высшая школа экономики.-М.: Изд.дом Гос ун-та- Высшей школы экономики, 2016. С. 38.

Искакова М.К.

докторант университета "Туран-Астана", г.Астана

ОНЛАЙН-ТУРИЗМ: ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Аннотация: В статье рассмотрены основные особенности развития туристической отрасли в Республике Казахстан в условиях цифровизации. Проведен анализ онлайн-путешествий. Динамично развивающийся рынок онлайн-туризма в Казахстане набирает существенные обороты.

Показатель бронирования туристских услуг через онлайн-продажи занимает 50 процентов всего туристского рынка. Изучены данные по оцифровке объектов культурного наследия.

Ключевые слова: цифровая экономика, туристическая отрасль, онлайн-продажи, онлайн-туризм.

Цифровая экономика – это использование онлайн-возможностей и инновационных цифровых технологий как для крупных предприятий, так и для малого и среднего бизнеса [1].

Наряду с развитием информационных технологий, ростом числа интернет пользователей и уровня интернет-грамотности, соответствующее развитие и рост наблюдается и в сфере «e-commerce» - казахстанцы все активнее совершают покупки в глобальной сети. По оценкам экспертов, текущая доля электронной коммерции в экономике страны составляет \$1 млрд. Доля «онлайн» торговли от всего ритейла составляет около 1-1,5%, в 2017 г. прирост на рынке электронной коммерции составил около 30%.

Не обошло это, конечно же, и туристическую отрасль страны, в которой рынок «онлайн» активно набирает обороты. С каждым годом растёт количество поездок, оформленных самостоятельно, то есть без услуг «оффлайн»-турагентств. И в ближайшие годы их количество, вероятно, будет только расти. Бытует мнение, что «онлайн»-бронирование билетов и гостиниц упрощает выбор тура и, нередко, позволяет сэкономить немалые средства. Кроме того, скандалы, возникающие в отечественной туриндустрии, подрывают доверие к «оффлайн» и заставляют часть путешественников переходить в «онлайн».

Рынок онлайн-путешествий во всем мире развивается бурными темпами и оценивается в \$300 млрд. Однако, если в США уже не менее 60% билетов продается через Интернет, в Европе – не менее 50%, то в Казахстане – не более 8-10%. Сегодня путешествовать значительно проще чем, скажем, лет 10-15 назад. Гостиницы, авиабилеты, туристические программы, автомобиль в прокат и даже столик в ресторане можно забронировать по всему миру с помощью систем бронирования, то есть онлайн. Согласно статистике Национального банка РК, в 2013 году объем интернет-платежей составил 265,4 млрд. тенге. Рост по сравнению с 2012 годом - 81,5% (119,2 млрд. тенге). При этом доля туристической сферы от общей суммы всех интернет-платежей не превышает 1%.

В первую очередь мобильные технологии вывели туризм на новый уровень. В настоящее время с увеличением количества пользователей смартфонов и планшетов, растёт спрос и на мобильные тревел приложения. В западных странах не менее 50% туристов планируют свои поездки посредством мобильных устройств. Современные путешественники предпочитают многофункциональные приложения, облегчающие им жизнь. Эти приложения становятся неотъемлемой частью процесса путешествий.

В наиболее развитых странах игроки туристического бизнеса активно начали использовать современные мобильные технологии, дающие возможность предлагать не только самые выгодные цены, но и персонализированный перечень услуг, зарабатывая тем самым доверие и лояльность клиентов, что критически важно в условиях, когда технологии меняют весь ландшафт туристической отрасли.

Очевидно, что рынок туризма Казахстана меняется, онлайн туризм активно набирает обороты и в последующие годы будет расти. Этому есть логичные объяснения. Жёсткая конкуренция, рыночные тренды, связанные с техническим прогрессом и молодое поколение туристов, так называемые «миллениалы» являются движущей силой этих изменений. Кроме того, скандалы, возникающие в отечественной туристической индустрии, подрывают доверие к «офлайн» и заставляют часть путешественников переходить в «онлайн»[2].

Что касается доли, то по некоторым оценкам, «онлайн»-тревел агентства (ОТА) занимают около 15% казахстанского туристического «пирога». И в ближайшем будущем этот показатель может удвоиться.

Драйвером роста «онлайн»-туризма Казахстана сегодня является продажа авиа и ж/д билетов, где одними из крупнейших игроков являются АО «Air Astana» и АО «КТЖ». Доля онлайн-покупок авиабилетов, по некоторым данным, в 2017 году составила чуть более 10%, в 2016 г. – около 10%, в 2015 г — около 8%, а в 2014 г – не более 4% (для сравнения, в США уже не менее 60% билетов продается через Интернет, в Европе – не менее 50%). Основная часть «онлайн» туризма приходится на крупнейшие города Казахстана – Алматы и Астана, где выше число интернет пользователей, уровень благосостояния и IT просвещенности населения.

Что касается сервисов по бронированию туристических услуг, то их на казахстанском рынке присутствуют уже немало: Tickets.kz, Chocotravel.com, Santufei.com, Aviata.kz, Aviabilet.kz, Bestar.kz, и др. То есть, игроков достаточно, соответственно, растёт конкуренция, но выиграть лишь за счет цены не получится, на первый план выходят качество сервиса, технологичность, широкий продуктовый ряд и, конечно же, безопасность[3].

Основная часть онлайн-туризма приходится на Алматы и Астану, где выше число пользователей, уровень благосостояния и просвещенности населения в сфере IT. Жители других регионов страны при планировании путешествий пользуются онлайн-сервисами значительно реже.

Развитие "онлайн" туризма набирает обороты, об этом свидетельствует то что посетители с помощью новейших технологий виртуально смогут ознакомиться с уникальными местами Казахстана. В список исторических мавзолеев Казахстана 3D формата вошли известные сооружения Ходжи Ахмеда Ясави, Жошы Хана, Карахана и Айша-Биби.

Оцифрованные объекты могут демонстрировать всему миру. Люди из любой точки мира могут видеть не просто 3D, а почувствовать настоящий эффект присутствия.

Создана интерактивная виртуальная карта по сакральным объектам общенационального и локального значения с подробным описанием и 3D-турами.

Кроме того, ведется работа по оцифровке данных библиотечного фонда и исторических документов, где одним из новшеств проекта станет объединение всех баз данных библиотек Казахстана.

Планируется, что все оцифрованные данные будут доступны на портале e-Culture, который ориентирован на формирование мультимедийного фонда достижения культуры, сети виртуальных 3D-платформ, создание электронных туристских гидов и экскурсии по культурным объектам Казахстана, отражающий все элементы культуры жизни страны.

Для того, чтобы популяризовать сакральные объекты, ведомство на местах создаст визит-центры. На сегодняшний день они подготовлены в таких историко-культурных музеях-заповедниках, как «Улытау», «Отрар» и «Танбалы»[4].

Создание подобных музеев-заповедников позволит сохранить уникальные памятники культуры, повысить конкурентоспособность по привлечению туристов, обеспечить необходимые условия для осуществления научно-исследовательских, археологических, просветительских и образовательных программ.

Список литературы:

1. <https://digitalkz.kz/ru/cifrovizaciya-otraslei-economiki/>
2. Состояние развития туристской отрасли РК // Агентство РК по статистике
3. <https://www.wttc.org/>
4. <https://factum.kz/2018/69306/>

Капенова А.З.

к.э.н., доцент кафедры «Финансы»

Казахский университет экономики, финансов и
международной торговли

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ НАЛОГОВОЙ СИСТЕМЫ КАЗАХСТАНА

Аннотация. Налоговая система Республики Казахстан динамично развивающаяся и изменяющаяся в соответствии реалиями и требованиями

современного времени, нацелена на повышение эффективности функционирования экономики страны.

Ключевые слова: налог, налоговое регулирование, налоговый механизм, предпринимательство.

Налоговая система Казахстана создавалась без соответствующей теоретической концепции и практического опыта и имела ряд значительных недостатков:

- фискальный подход к налогообложению, т.е. при решении вопросов о введении тех или иных налогов, в первую очередь, рассматривалась их возможность пополнять бюджет и игнорировалась регулирующая функция налогов;
- нестабильность налогового законодательства;
- высокий уровень налогообложения юридических лиц.

Современная налоговая система Казахстана сложилась в результате различных преобразований, проводимых в рамках налоговых реформ.

В конце 2017 группа Всемирного банка совместно с PwC опубликовала 12 выпуск исследования «Налогообложение» в рамках проекта Doing Business. Результаты проведенного исследования отражают интересные тенденции в части изменений в подходе к исчислению и оплате налогов в мире. Исследование оценивает благоприятность условий для уплаты налогов в 190 странах мира, моделируя налогообложение в каждой стране в отношении местной компании среднего размера.

Ключевыми показателями, по которым в сравнении с другими странами производится оценка эффективности налогообложения, являются:

- эффективная налоговая ставка по основным налогам и обязательным платежам, которые предприятие средних размеров должно уплатить в соответствующем году;
- время, необходимое для исчисления и уплаты таких налогов и отчислений;
- количество производимых платежей;
- процессы после подачи налоговой отчетности и уплаты налогов.

Изменения в показателе по эффективной налоговой ставке в 2018 незначительны и неоднородны по различным странам мира.

В то же время изменения в показателях по времени и количеству платежей демонстрируют наличие мировой тенденции по всё большему внедрению информационных технологий при исполнении налоговых обязательств предприятиями и их администрировании налоговыми органами.

Количество налоговых платежей и время для исполнения налоговых обязательств продолжают существенно сокращаться. Количество произведённых налоговых платежей сокращается в среднем по миру на

один платёж в течение второго года подряд. При этом ключевыми движущими силами таких изменений являются внедрение возможности электронной подачи налоговой отчетности и оплаты налогов, а также совершенствование налогового и бухгалтерского программного обеспечения. Это является подтверждением тому, что налоговые органы во многих странах мира прикладывают всё больше усилий для упрощения и облегчения исполнения налоговых обязательств, прежде всего, посредством автоматизации процессов.

В целом развитые страны показывают лучшие результаты по индексу процессов после подачи отчётности, по сравнению с развивающимися странами. Это может быть следствием более развитой системы налогообложения и доступности информационных технологий и ресурсов для осуществления возврата переплат по налогам.

Сравнивая Казахстан с другими странами мира в контексте этих изменений, очевидно, что показатели нашего государства по первым трем индикаторам (время и количество платежей, эффективная налоговая ставка) стабильно лучше среднемировых. Возможность электронной подачи налоговой отчетности и уплаты налогов существует в Казахстане продолжительное время и широко используется налогоплательщиками.

Соответствующие законодательному акту корпоративные налоговые ставки влияют на инвестиционные решения. Законодательные ставки важны, потому что они являются значимыми величинами, основой налогового климата государства, когда страна снижает свою законодательную ставку, она посылает сильный, открытый для бизнеса импульс мировым инвесторам. Аналогично, в Казахстане ставки налогов сводятся к допустимому минимуму, увеличивая привлекательность нашей страны для бизнеса и инвестиций и уменьшая, таким образом, уклонение от налогов. С 1 января 2009 года введена ставка корпоративного подоходного налога 20%, ранее ставка КПП составляла 30%. Основным наиболее важным и концептуальным моментом в Казахстане является поэтапное снижение ставки корпоративного подоходного налога (КПП).

Стоит отметить, что по сравнению с развитыми государствами ставка КПП в Казахстане является низкой.

Если рассматривать уровень корпоративного налогообложения в мире, то Соединенные Штаты занимают третье место в мире по величине максимальной предельной ставки корпоративного подоходного налога - 38,92 процента (таблица 1)[1]. В связи с недавним снижением ставки корпоративного налога в ЧАД ставка в США превышает только Объединенные Арабские Эмираты и Пуэрто-Рико.

Таблица 1 - Двадцать самых высоких предельных ставок корпоративного налога в мире

Страна	Максимальная ставка	Регион
Объединенные Арабские	55,0%	Азия

Эмираты		
Пуэрто-Рико	39,0%	Северная Америка
США	38,9%	Северная Америка
Аргентина	35,0%	Южная Америка
Чад	35,0%	Африка
Конго, Демократическая Республика	35,0%	Африка
Экваториальная Гвинея	35,0%	Африка
Гвинея	35,0%	Африка
Мальта	35,0%	Европа
Виргинские острова, США	35,0%	Северная Америка
Замбия	35,0%	Африка
Индия	34,6%	Азия
Синт-Мартен	34,5%	Северная Америка
Франция	34,4%	Европа
Бразилия	34,0%	Южная Америка
Венесуэла	34,0%	Южная Америка
Бельгия	34,0%	Европа
Монако	33,3%	Европа
Сент-Люсия	33,3%	Северная Америка
Камерун	33,0%	Африка
По всему миру в среднем	22,5%	-
Средневзвешенное значение в мире (по ВВП)	29,5%	-

Средняя по всему миру максимальная ставка корпоративного подоходного налога в 188 странах и налоговых юрисдикциях составляет 22,5 процента. После взвешивания по ВВП каждой юрисдикции средний показатель составляет 29,5 процента.

По регионам в Европе самая низкая средняя ставка корпоративного налога - 18,88 процента (26,22 процента, взвешенная по ВВП). У G7 самый высокий простой средний показатель - 30,21 процента.

Более крупные, более промышленно развитые страны, как правило, имеют более высокие ставки корпоративного подоходного налога, чем развивающиеся страны.

Средняя ставка корпоративного налога в мире снизилась с 2003 года с 30 до 22,5 процента. За последние тринадцать лет во всех регионах мира наблюдается снижение средней ставки корпоративного налога.

Хорошо известно, что в Соединенных Штатах самая высокая ставка корпоративного подоходного налога среди 35 промышленно развитых стран Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР). Тем не менее, менее известно, как Соединенные Штаты противостоят странам всего мира. Расширяя выборку стран и налоговых юрисдикций до 188, ставка корпоративного налога в США, составляющая почти 39 процентов, является третьей по величине в мире, ниже, чем ставка в 55 процентов в Объединенных Арабских Эмиратах и ставка в 39 процентов в Пуэрто-Рико. Налоговая ставка в США на 16,4 процентных пункта выше,

чем в среднем по миру в 22,5 процента, и чуть более, чем на 9 процентных пунктов выше, чем в среднем по миру, взвешенная по ВВП, в 29,5 процента. За последние десять лет средняя мировая налоговая ставка снижалась, отталкивая США от нормы.

Самой высокой предельной ставкой корпоративного налога среди 188 обследованных стран были Объединенные Арабские Эмираты, которые имеют максимальную ставку 55 процентов (Таблица 1).

Соединенные Штаты с совокупной максимальной предельной налоговой ставкой 38,9 процента (состоящей из федеральной налоговой ставки 35 процентов плюс средняя налоговая ставка среди штатов) имеют третью по величине ставку корпоративного подоходного налога в мире, немного уступая Пуэрто-Рико. Напротив, среднее значение по всем 188 странам составляет 22,5 процента, или 29,5 процента, взвешенных по валовому внутреннему продукту (ВВП).

Каждый регион мира, кроме Океании, представлен в двадцатке лучших стран. Шесть из двадцати ведущих стран находятся в Африке, две из двадцати ведущих стран находятся в Азии, а четыре - в Европе. Восемь оставшихся стран находятся в Южной и Северной Америке.

Другими крупными странами в первой двадцатке, помимо США, являются Франция (34,4 процента), Бразилия (34 процента) и Индия (34,6 процента).

Ставки корпоративного налога значительно различаются между регионами мира. Средняя предельная ставка корпоративного подоходного налога в Африке, составляющая 28,53 процента, является самой высокой среди всех регионов. В Европе самая низкая средняя налоговая ставка составляет 18,88 процента, что на 3,6 процентных пункта ниже среднего мирового показателя в 22,49 процента. Взвешенный по ВВП, Северная Америка является регионом с самой высокой средней предельной ставкой корпоративного налога в 37 процентов. Это неудивительно, учитывая, что Соединенные Штаты составляют более 80 процентов ВВП региона и имеют ставку корпоративного налога в размере 38,9 процента. В Азии самая низкая средневзвешенная максимальная предельная ставка корпоративного налога составляет 26,2 процента. Более крупные, более промышленно развитые страны, как правило, имеют более высокие ставки налога на прибыль, чем мир в целом. G7, которая является группой семи крупнейших стран мира по чистому богатству, имеет среднюю ставку корпоративного подоходного налога 30,21 процента (33,75 процента взвешенного). 35 стран ОЭСР имеют среднюю ставку корпоративного налога в размере 24,66 процента (31,39 процента взвешенного). Средний показатель по странам БРИКС (Бразилия, Россия, Индия, Китай и Южная Африка, пять основных развивающихся экономик) составляет 28,32% (взвешенный 27,39%).

За последние тринадцать лет страны во всем мире снизили ставки корпоративного подоходного налога, значительно снизив среднюю

мировую ставку налога . В 2003 году средний мировой показатель составлял примерно 30 процентов. К 2016 году средняя ставка снизилась примерно на 7 процентных пунктов до 22,5 процента.

После взвешивания по ВВП, средняя максимальная ставка корпоративного налога снизилась меньше. Это в основном связано с тем, что в Соединенных Штатах, на которые приходится примерно 25 процентов мирового ВВП, по-прежнему сохраняется высокая ставка налога на прибыль корпораций, равная 38,92 процента, которая не менялась более 10 лет. Тем не менее, средневзвешенная ставка налога на прибыль в мире за последние 10 лет снизилась с 34,1 процента до 29,5 процента.

Эта тенденция к снижению сохраняется во всех регионах земного шара. Средняя максимальная ставка корпоративного налога во всех регионах за последние тринадцать лет снизилась.

Наибольшее абсолютное снижение средней предельной ставки корпоративного налога произошло в Азии. Средний показатель снизился с 31 процента в 2003 году до 20,1 процента в 2016 году, что составляет примерно 11 процентных пунктов. Страны Южной Америки сократили свои корпоративные доходы ставки налога наименьшие, с 29,9 процента до 27,27 процента за последние тринадцать лет.

Таким образом, ставка корпоративного подоходного налога является одним из многих аспектов того, что делает налоговый кодекс и экономику страны привлекательными для инвестиций.

Проводимая налоговая политика Казахстана и условия, создаваемые предпринимателям, дают свои результаты. К примеру, по критерию «инвестиционная привлекательность» Казахстан в 2018 году в рейтинге «Doing Business» (Ведение бизнеса), составляемой группой аналитиков Всемирного банка, занимает 36-е место (по 10 индикаторам) среди 190 стран. Казалось бы, страна достигла определенного роста, предпринимает меры по повышению показателей в указанном рейтинге, однако далеко не все иностранцы знают или осведомлены о Казахстане.

О проводимой страной реформах, конкурентных преимуществах и инвестиционной привлекательности ее экономики говорить не приходится. Этому свидетельствует занятие нашего государства по индикатору «Международная торговля», в рейтинге «Doing Business» («Ведение бизнеса») 123-го места. Не лучшим мы выглядим и в Индексе восприятия коррупции, опубликованном Transparency International, в 2018 году Казахстан занял 122-е место (где по шкале 100 баллов означает самый низкий).

Список литературы:

1. OECD Tax Database, Table II.1 – Corporate income tax rates: basic/non-targeted, May 2016, <http://www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-database.htm>.

Карпенко Д.В.

магистрант Национального университета
биоресурсов и природопользования

Лобунец Т.В.

научный руководитель, к.е.н., доцент кафедры производственного и
инвестиционного менеджмента

Национального университета биоресурсов и природопользования, г. Киев

СОВРЕМЕННЫЕ РЕАЛИИ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАСШИРЕНИЯ ПРОИЗВОДСТВА ОРГАНИЧЕСКОЙ ПРОДУКЦИИ

Аннотация. В данной статье рассматриваются современное состояние экономики Украины и уровень жизни населения, процессы инфляции за последние 5 лет. Также описывается отношение к современному мировому тренду – экологически чистой продукции и раскрываются перспективы расширения производства и реализации органической продукции.

Ключевые слова: уровень жизни населения, инфляция, экологически чистая продукция, органическое производство.

Мир стремительно развивается и меняется каждый день. Изобретаются и используются новые технологии, которые облегчают жизнь людей. И поэтому человек стремится жить дольше, лечиться качественнее, учиться интереснее, потреблять экологически чистую натуральную продукцию.

Уровень жизни человека отображает благосостояние вместе с доходами и расходами, степень развития и удовлетворенности потребностей человека, то есть условия труда и быта, объем и структуру рабочего и свободного времени, показатели культурного и образовательного уровня населения, а также здоровья, демографической и экологической ситуации.

Обновленный рейтинг ООН исследовал качество жизни в разных странах. Украина здесь оказалась на 88-й позиции. Верхние строчки занимают – Норвегия, Швейцария, Ирландия и Германия. В лидирующую пятерку к европейским странам затесалась лишь Австралия. Из постсоветских стран лучший показатель в этом плане зафиксирован в Эстонии - 30-я позиция в глобальном рейтинге. Западные соседи Украины – Польша, Словакия и Венгрия – заняли 33-е, 38-е и 45-е места соответственно. Россия попала на 49-ю позицию, а Беларусь - на 53-ю. Украина же находится в одной группе с Китаем, Эквадором, Перу, Колумбией и Арменией [1].

Впрочем, по некоторым показателям, из которых комплексно рассчитывается этот индекс, Украина опережает многие страны мира. Например, находится в пятерке наиболее грамотных стран. Однако по

уровню бедности – на одном из последних мест. Украинцы живут существенно меньше жителей развитых стран, в среднем - на 7-10 лет. Кроме того, на индекс счастья населения существенно влияют боевые действия на востоке страны, которые не добавляют ощущения безопасности гражданам Украины[1].

Стоит отметить, что после событий 2013-2014 года (революционной смены власти, аннексии Крыма и войны на Донбассе) Украину настиг один из самых серьезных экономических кризисов за последние 28 лет. Одной из главных проблем для миллионов украинцев стал галопирующий рост цен. По статистике МВФ, инфляция за последние пять лет составила суммарно 87%. Резко подорожали все товары первой необходимости – продукты, топливо, коммунальные платежи, транспорт.

Национальная валюта за это же время обесценилась более, чем втрое. Средняя зарплата украинца, по официальным данным, в конце 2013 года составляла 3619 гривен. В 2018 этот показатель в среднем составлял 8867 гривен. При этом осенью 2013 года курс доллара был чуть более 8 гривен, курс евро – около 11. Сейчас доллар стоит около 28 гривен, евро – в районе 31 гривны [2].

Соответственно, эквивалент средней зарплаты в 2013 году составлял 443 доллара, а нынешняя средняя зарплата не дотягивает и до 317 (табл. 1).

Таблица 1

Сравнение зарплат 2013 и 2017 года

Год	2013	2018
Средняя зарплата в гривнах	3 619	8867
Средняя зарплата в долларах	443	317

Источник: [https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/ - официальный сайт Минфин Украины]

По продуктам питания аналогичная ситуация – за пять лет цены выросли в несколько раз (см. табл. 2)[2].

Таблица 2

Сравнение цен на основные продукты питания 2013 год и 2018

Год	2013	2018
Хлеб пшеничный	4,78	12,35
Говядина	54,17	150
Молоко	7,7	27,6
Сало	23,89	120
Масло сливочное	60	185
Масло подсолнечное	14,55	38,82
Гречка	9,11	25,17
Рис	7,7	22,54
Картофель	3,3	6,18

Источник: [https://www.imf.org/external/russian/index.htm - официальный сайт МВФ]

Что же касается инфляции в Украине, с помощью интернет-ресурса <https://www.statbureau.org/> [3], есть возможность сравнить уровень инфляции в Украине и Казахстане (рис. 1)

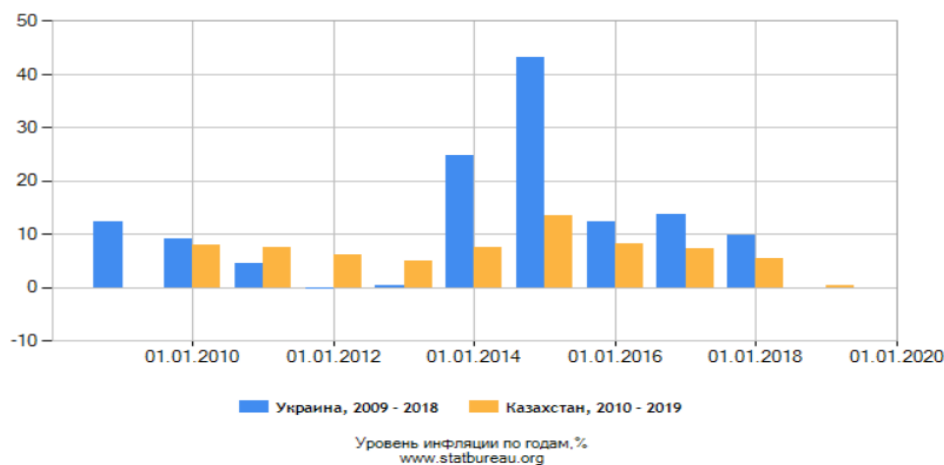

Рис.1 «Уровень инфляции по годам за последние 10 лет: Украина и Казахстан»

Источник: [<https://www.statbureau.org/ru/ukraine/inflation-charts-yearly> - сайт "СтатБюро"]

Бизнес, и в первую очередь малые предприятия в Украине в своей деятельности сталкиваются с большими трудностями. Главная проблема – недостаточная ресурсная база как материально-техническая, так и финансовая. Для выведения экономики из кризиса необходимо акцентировать внимание на развитии наиболее востребованных отраслей экономики и привлечение международного капитала.

Что же касается популярного бизнеса в Украине – наша страна постепенно выбирает для себя, актуальный сейчас тренд – выращивание органически чистой продукции. На сегодняшний день Украина входит в ТОП-20 стран по выращиванию органической продукции.

С незапамятных времен главной задачей сельского хозяйства считалось обеспечение людей продовольствием в максимальном количестве. Во второй половине XX в. с этой целью все более широко внедрялись индустриализованные методы агропроизводства. Однако проблемы экологии вынудили обратить внимание на теневую сторону этого процесса. Выяснилось, что пренебрежение почвозащитными мерами привело к стремительной деградации почв, а интенсификация сельхозпроизводства вызвала нарушение экосистем. Кроме того, безудержное применение на различных этапах производственного процесса всевозможных химических веществ (удобрений, пестицидов, добавок в корма, консервантов и т.д.) заставило медиков бить тревогу ввиду того, что продукты питания стали нести угрозу здоровью людей [4].

По статистике Международной федерации органических сельскохозяйственных движений (IFOAM), в 2002г. в Украине было зарегистрировано 31 хозяйство, получившее статус «органического», а в

2016г. насчитывалось уже 360 сертифицированных органических хозяйств. К концу лета 2017г. на рынке экопродукции действовали 485 операторов, имеющих сертификаты «Органик Стандарт», а сейчас - уже 599. В это число входят как крупные агропредприятия, переработчики, трейдеры, так и мелкие фермерские хозяйства [4].

Общая площадь сельскохозяйственных угодий в Украине, на которых ведется органическое производство, в 2002-2016гг. выросла, по статистике IFOAM, со 164,4 до 411,2 тыс. га. По данным Минагрополитики за июнь 2017г., сертифицированным органическим производством занято 421,5 тыс. га земель (в этой площади не учтены 550 тыс. га земель под сертифицированными дикоросами - травами, ягодами и грибами). Более половины этой площади приходится на четыре области - Одесскую, Херсонскую, Днепропетровскую и Житомирскую. По общей площади сельскохозяйственных угодий, сертифицированных как органические, Украина занимает 11-е место среди стран Европы и 20-е место в мире. В Европе наибольшую площадь под органическими культурами имеет Испания (2 млн га). За ней идут Италия (1,7 млн га), Франция (1,5 млн га) и Германия (1,1 млн га) [4].

Уже из этих цифр видно, что органическое сельхозпроизводство в Украине имеет большой неиспользуемый потенциал. Доля сертифицированных органических земель в общей площади сельскохозяйственных угодий Украины составляет лишь около 1% [5].

Сдерживающим фактором является слабый внутренний рынок. Правда, он растет весьма быстрыми темпами. Исследования Федерации органического движения Украины (ФОДУ) свидетельствуют, что внутренний потребительский рынок органических продуктов в Украине в 2005г. составил 200 тыс. евро, в 2010г. - 2,4 млн евро, в 2015г. - 17,5 млн евро, в 2016г. - 21,2 млн евро, в 2017г. - 29,4 млн евро. В последние годы, отмечает ФОДУ, наблюдается тенденция активного наполнения внутреннего рынка украинской органической продукцией за счет налаживания собственной переработки органического сырья. В частности, это крупы, мука, молочные и мясные продукты, соки, сиропы, повидло, мед, масло, чай, лекарственные травы.

Но все равно пока что украинский рынок очень слабый. Год назад сообщалось, что по объему внутреннего рынка органической продукции Украина занимает лишь 25-е место в Европе. И хотя в 2017г. получился заметный прирост, достигнутый уровень еще не вдохновляет. Все-таки 29,4 млн евро на 42,5 млн жителей - это менее чем по 1 евро на человека в год [6].

Наиболее широкие перспективы в этой отрасли пока что сулит экспорт. Популярность экопродукции на рынках развитых стран растет столь быстрыми темпами, что уже сейчас спрос значительно превышает предложение. И этим успешно пользуются украинские производители. В 2017г. они экспортировали органической продукции на \$100 млн. Это в

три раза больше, чем пошло на внутренний украинский рынок. Иными словами, украинцы потребляют только четверть собственной экопродукции, а три четверти продают за рубеж. Наибольшую долю в украинском экспорте занимают кукуруза, пшеница, соя, ячмень, подсолнечник, рапс, фрукты и ягоды. Крупнейшими странами - потребителями украинской "органики" являются Германия, Австрия, Польша, Италия, Франция, Нидерланды, Дания, Швейцария, США, Канада [6].

С 2019г., после вступления в силу закона, гармонизирующего отношения с европейским законодательством, можно ожидать еще более уверенной экспансии украинской "органики". По оценкам ФОДУ, этот закон должен дать дополнительный толчок устойчивому развитию органического производства в Украине, повысить конкурентоспособность отечественной органической продукции и расширить географию ее сбыта на международных рынках.

Что же касается внутреннего украинского рынка, то его динамика будет определяться, конечно же, в первую очередь ростом уровня доходов населения. Ведь органическая продукция конкурирует не ценой, а качеством, гарантируя натуральный состав и отсутствие добавок, вредных для здоровья. Можно надеяться, что украинцы все более активно будут переходить на экопродукты украинского производства. И уже в недалеком будущем как в самой Украине, так и во всей Европе утвердится формула: "Украинское - значит натуральное" [6].

Список литературы:

1. <http://www.un.org/ru/index.html> - Официальный сайт ООН
2. <https://www.imf.org/external/russian/index.htm> - официальный сайт МВФ
3. <https://www.statbureau.org/ru/ukraine/inflation-charts-yearly> - сайт "СтатБюро"
5. <https://www.ifoam.bio/> - официальный сайт Международной федерации органических сельскохозяйственных движений
6. <http://www.dsnews.ua/economics/>

Кашкинбекова Г.К.

магистрант специальности 6М050900-Финансы
Казахский университет экономики, финансов и
международной торговли

ПОДХОДЫ К ИЗУЧЕНИЮ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация. В данной статье рассмотрены различные подходы специалистов к определению понятия «финансовое состояние», выявлено

соотношение понятий «финансовое состояние» и «финансовая устойчивость», рассмотрены типы финансового состояния предприятий, определены цели и задачи оценки финансового состояния предприятия, приведена последовательность анализа финансового состояния.

Ключевые слова: финансовое состояние, финансовая устойчивость, платежеспособность, типы финансового состояния предприятий, анализ финансового состояния

Финансовое состояние является важнейшей характеристикой деловой активности и надежности предприятия. Оно определяет конкурентоспособность предприятия и его потенциал в деловом сотрудничестве, выступает гарантом эффективной реализации экономических интересов всех участников хозяйственной деятельности как самого предприятия, так и его партнеров. Устойчивое финансовое положение предприятия зависит от умелого, просчитанного управления всей совокупностью производственных и хозяйственных факторов, определяющих результаты его деятельности.

М.И. Баканов и А.Д. Шеремет отмечают, что «финансовое состояние ха -рактеризует размещение и использование средств предприятия. Оно обусловлено степенью выполнения финансового плана и мерой пополнения собственных средств за счет прибыли и других источников.., а также скоростью оборота производственных фондов и особенно оборотных средств» [1, с. 283]. По мнению этих авторов, финансовое состояние проявляется «в платежеспособности предприятий, в способности вовремя удовлетворять платежные требования поставщиков техники и материалов в соответствии с хозяйственными договорами, возвращать кредиты, выплачивать заработную плату рабочим и служа - щим, вносить платежи в бюджет» [1, с. 286].

Исходя из содержания определения финансового состояния, данного М.И. Бакановым и А.Д. Шереметом, можно сделать следующий основопола -гающий вывод о том, что финансовое состояние предприятия выражается в:

- рациональности структуры активов и пассивов, т.е. средств предприятия и их источников;
- эффективности использования имущества и рентабельности продукции;
- степени его финансовой устойчивости;
- уровне ликвидности и платежеспособности предприятия.

При этом следует обратить внимание на то, что, по мнению А.Д. Шеремета и Е.В. Негашева, финансовая устойчивость выступает одной из важнейших характеристик финансового состояния предприятия [2, с. 139]. Особенно яркое отражение эта мысль нашла в предложенной ими классификации финансового состояния предприятия по степени его финансовой устойчивости. Они выделили четыре типа финансового

состояния, в которых может находиться предприятие: абсолютная устойчивость финансового состояния, нормальная устойчивость финансового состояния, неустойчивое финансовое состояние, кризисное финансовое состояние [2. с. 156-157]. Следует обратить внимание на то, что для оценки финансовой устойчивости предприятия ими рекомендована определенная, только ей присущая система показателей, в которую не входят показатели платежеспособности, ликвидности, рациональности размещения и использования имущества.

Так, ЕА Маркарян и Г. П. Герасименко в книге "Финансовый анализ" определяют это понятие так: "Финансовое состояние предприятия — это совокупность показателей, которые отображают его способность погасить свои долговые обязательства". Такое определение не раскрывает экономическую сущность этого понятия, а указывает лишь на одну из его характеристик - соответствующий уровень показателя ликвидности.

Довольно суженное определение понятия "финансовое состояние предприятия" находим у А. И. Ковалева и В. П. Привалова. Они понимают финансовое состояние предприятия как совокупность показателей, которые отображают наличие, размещение и использование финансовых ресурсов. Следует заметить, что финансовое состояние предприятия - это не совокупность показателей, с их помощью оно лишь количественно измеряется.

Так, в учебнике "Финансы предприятий" под редакцией проф. А. М. Поддерегина приведено такое определение: "Финансовое состояние" — это комплексное понятие, которое является результатом взаимодействия всех элементов системы финансовых отношений предприятий, определяется совокупностью производственно-хозяйственных факторов и характеризуется системой показателей, которые отображают наличие размещения и использование финансовых ресурсов".

В частности наиболее полное определение понятия "финансового состояния предприятия" приведено в финансовом словаре-справочнике под редакцией М.Я. Демьяненко, где среди его характеристик, на первый план выступает качественная сторона деятельности предприятия. "Финансовое состояние - это комплексное понятие, которое отображает качественную сторону его производственной и финансовой деятельности и является результатом реализации всех элементов внешних и внутренних финансовых отношений предприятия. Оно характеризуется системой показателей, которые отображают состояние капитала в процессе его кругооборота, способность рассчитываться по своим обязательствам и обеспечивать эффективное финансирование своей производственной деятельности на определенный момент времени".

У автора учебника "Теория анализа хозяйственной деятельности" для студентов экономических специальностей В. В. Осмоловского при определении понятия "финансового состояния предприятия" на первом месте также его комплексность: "Финансовое состояние предприятия —

комплексное понятие, характеризуется обеспеченностью финансовыми ресурсами, необходимыми для нормальной производственной деятельности коммерческих и других субъектов хозяйствования, целесообразностью и эффективностью их размещения и использования, финансовыми взаимоотношениями с другими субъектами хозяйствования, платежеспособностью и финансовой стойкостью". Как видно из определения, основной акцент сделан не только на обеспеченности необходимыми финансовыми ресурсами, которые весьма важно, а и на целесообразности и эффективности их размещения и использование, платежеспособности предприятия и финансовой стойкости. Вместе с тем не понятно, почему автор выделяет лишь производственную деятельность.

Довольно полным и более широким есть определения сущности этого понятия у М.Я. Коробова - автора учебного пособия "Финансово-экономический анализ деятельности предприятий". Он утверждает, что "финансовое состояние предприятия - это сложная, интегрированная за многими показателями характеристика качества его деятельности". Финансовое состояние предприятия можно определить как меру обеспеченности предприятия необходимыми финансовыми ресурсами и степень рациональности их размещение для осуществления эффективной хозяйственной деятельности и своевременных денежных расчетов по своим обязательствам. Довольно весомым, но несколько противоречивым есть определения "финансового состояния предприятия", приведенное авторами в учебном пособии "Экономический анализ" под редакцией М. Г. Чумаченка. По их определению, финансовое состояние предприятия — это показатель его финансовой конкурентоспособности, т.е. кредитоспособности, платежеспособности, выполнение обязательств перед государством и другими предприятиями. Но, с точки зрения доктора экономических наук М.И. Билык, конкурентоспособность предприятий определяется немного иной характеристикой, а тем более "финансовая конкурентоспособность" нуждается в дополнительном выяснении.

В учебнике "Анализ хозяйственной деятельности" сущность понятия "финансовое состояние предприятия" его автор Г. В. Савицкая определяет таким образом: "финансовое состояние предприятия — это экономическая категория, которая отображает состояние капитала в процессе его кругооборота и способность субъекта к саморазвитию на фиксированный момент времени". Особенность такого определения заключается в том, что автор впервые признает финансовое состояние экономической категорией и подчеркивает, что эта категория отображает состояние капитала в процессе его кругооборота и способность предприятия к саморазвитию именно на фиксированный момент времени (сегодня и только, а завтра ситуация уже может быть другой).

Не уточняют это понятие и авторы учебного пособия "Финансовый менеджмент" О. П. Крайник, З. В. Клепикова. Ими приведено такое определение: "финансовое состояние предприятия является комплексным

понятием и характеризуется системой показателей, которые отображают наличие и размещения средств, реальные и потенциальные финансовые возможности предприятия". Так, здесь не уточняется определение сущности понятия финансового состояния предприятий, а повторяется трактование, приведенное в Положении о порядке осуществления анализа финансового состояния предприятий, которые подлежат приватизации[3].

Важным инструментом финансового менеджмента является не только анализ уровня и динамики основных коэффициентов в сравнении с определенной базой, но и определение оптимальных пропорций между ними с целью разработки наиболее конкурентоспособной финансовой стратегии.

Список литературы:

1. Баканов М.И., Шеремет А.Д. Теория экономического анализа. М., 2002.
2. Шеремет А.Д. Методика финансового анализа / А.Д. Шеремет, Е.В. Негашев. М, 2003.
3. Лысенко Д.В. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности: учебник для вузов / Лысенко Д.В. — М.: Инфра-М, 2009. — 320 с.

Келиманова Ж.М.

Жумагалиев Р.А.

Тараз мемлекеттік педагогикалық университеті, Тараз қ.

ТӨМЕНГІ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Түйіндеме: Мақалада төменгі сынып оқушыларына патриоттық тәрбие берудің маңыздылығы ашылды. Халқымыздың ұлттық ерекшеліктері сипатталынды.

Бала тәрбиесі жайлы сөз қозғалды. Тәрбиелеу еліміздің негізгі міндеті болып саналады. Пән мазмұнына ерекше орын берілді.

Кілттік сөздер: тәрбие, патриот, ұлттық ерекшелік, патриотизм, ынтымақтастық,

Қай ғасырда болмасын жас ұрпақты жан-жақты дамытудағы негізгі міндет - өсіп келе жатқан жас ұрпақты ақылды да саналы, тәртіпті де еңбек сүйгіш, өз халқының патриоты болатын ұрпақ тәрбиелеу болып табылады. Бүкіл ұлт ұрпағының қайырымды да адал, әділ де ержүрек, мейірімді, қамқоршы, ар-ұяты мол ұлтжанды болып өскенін қалайды. Президентіміз Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан Халқына Жолдауында» жас ұрпақты жауынгерлік, Отансүйгіштік рухты, ата-бабамыздың ерлік өнегесімен тәрбиелеуді мақсат етіп қойды. Бұл мақсатқа жету барысында біздер

халықтың өзіндік ерекшеліктерін жете зерделеп, жас ұрпақ тәрбиесінде алатын ролін айқындауымыз тиіс. Болашағымыз жастарға сол тұрғыда білім мен тәрбие беруіміз қажет.

Ұлттық ерекшеліктеріміздің бала тәрбиесіне тигізер пайдасы болғандықтан балаға патриоттық тәрбие беруіміз керек. Бұл үшін ұтымды әдіс-тәсілдердің тиімді пайдаланылуы ғана біздің қажетті нәтижеге жетуімізге мүмкіндік береді.

Атақты ғалым К.Д.Ушинскийдің өзі «Тәрбие дәрменсіз болмауы үшін ол халықтық болуы тиіс» - деген, яғни әрбір ұлттың өзіндік дәстүрін, салтын сақтап, сондай рухани рухта тәрбиелеуге баса назар аудару қажеттігін ескертіп кеткен. Сол себепті де біз өскелең ұрпақты тәрбиелеуде халқымыздың салт-дәстүрін, ерлік үлгілерімен сабақтастыра жүргізгеніміз орынды болып саналады. Бүгінгі таңда егемен елімізде жалпы орта білім беретін мектептерде тәрбие жұмысын қазіргі заман талабына сай ұйымдастыру мәселесі жалпы ұлттық, халықтық, мемлекеттік деңгейде жұмыла көтерді қажет ететін өзекті мәселе болып саналады. Халық даналығы «Отан – отбасынан басталады» дейді. Яғни, бала тәрбиесі – Отанымыз бен еліміздің мүддесінде. Әрбір бала тек отбасының ғана емес, сонымен қатар бүкіл қоғамның болашағы екенін есте шығармағанымыз абзал. «Ел боламын десең, бесігіңді түзе» деген халық даналығының мәніне үңілсек бала тәрбиесіне көңіл бөлу міндеті тұрғанын аңғаруымыз қажет. Тұлғаның келешегіне оның тегінен дарыған қасиеттері ерекше рөл атқарады. Олай болса, патриоттық сезім де – адам бойына туа бітетін сезім. Бірақ, оның өрбіп– өрбімеуі тәрбиеге тікелей байланысты болады. Осы арада мектеп оқулықтарының маңызы мен мазмұнына ерекше тоқталуымыз керек. Қай оқулыққа болмасын үш түрлі міндет қойылады: білім беру, дамыту, тәрбиелеу. Тәрбиелеу ерекше маңызды міндетіміз болып табылады. Білім мен тәрбие беру саласында күрделі өзгерістердің нәтижесінде осыған дейінгі пайдаланылып келуде. Қазіргі оқу бағдарламаларын, оқулықтарды, оқу-әдістемелік кешендерді зерделеп шықсақ, бастауыш сынып оқулықтарында халықтық педагогиканы негізге ала отырып, қазақстандық патриотизмге тәрбиелеу жағына баса назар аударылып отырғанын байқауымызға болады.

Қазіргі таңда бастауыш мектепте білім беруге арналған пәндерді кіріктіре оқыту арқылы білім беріп, оқушыларды шығармашылыққа жетелеу, жеке бас дербестігін дамыту мәселесін шешу мақсатын қойып отыр. Бастауыш сыныпқа арналған оқулықтар мазмұны оқушыларға патриоттық тәрбие беруге мүмкіндік береді. Пән мазмұнында оқушы бойында қалыптасуға тиісті мына ізгіліктерге көңіл аударылды:

-туған тіліне сүйіспеншілік – туған тілін білу, өз ана тілінде оқу мен сөйлей алу және жаза білу; ана тіліндегі шығармаларды еркін оқи білу – оқырмандық қабілет қалыптастыру аясы;

-туған жерге сүйіспеншілік – туған өлке табиғатын сүйу, туған жерінің орман – көлі, тау-тасы, аң-құстарына қамқорлық жасау, оны аялау мен қорғау, күтіп баптау; -туған елге сүйіспеншілік - өз ұлтын сүйу, Отанын сүйу, өз ұлтының әдет-ғұрпын, салт-дәстүрін қастерлеу, ұлт мәдениетінің өркендеуіне, ел экономикасының гүлденуіне үлес қосу – азаматтық аясы; -отбасына сүйіспеншілік, ата-анасын, туыс –бауырын сыйлап, құрметтеу, қамқорлық жасау, сыйластық қатынас орната білу – кісілік қасиет қалыптастыру аясы;

-Қазақстанда мекен еткен халықтарға деген құрмет сезімін қалыптастыру – ұлт өкілдеріне, түсініктікпен қарап, сыйластық қатынас орната білу, өзге ұлттардың салт-дәстүрін сыйлау, халықтар мәдениетінен, әлемдік мәдениеттен үлгі алу - қатынас мәдениетінің аясы.

Бастауыш сынып оқушыларының бойына осы тектес құндылықтарды қалыптастыру барысында олардың ұлттық рухы, еліне, жеріне деген сүйіспеншілік сезімі, тұлғалы қалыптасу қуаты арта түседі.

Көркем шығармалар - өмір мектебі болып табылады. Көркем туындыларда халқымыздың тарихы жүріп өткен жолы, өмір белесі, елдік-ерлік дәстүрі, тұрмыс салты, өзіндік тілі, діні жинақталған, табиғаты кескінделген, адамгершілік ұғым-түсінігі көрініс . Көркем шығарманы оқыту арқылы бастауыш сынып оқушыларының патриоттық сезімін қалыптастырамыз, дүниеге көзқарасын дамытамыз. Көркем шығарма балаларда алуан түрлі сезім, ой туғызады. Төменгі сыныптардағы ана тілі – маңызды пән болып есептеледі, имандылыққа, адамгершілікке тәрбиелеудің негізі, қарым-қатынас жасау мен дүниетанудың құралы, баланың шығармашылығын дамытудың арнасы. Бастауыш мектептерде қазақ тілін оқытудың негізгі мақсаты – оқушыларды оқуға, сауаттылыққа және қарым-қатынас жасау түрлерін меңгеруге үйрету, ойлау қабілеттерін дамыту, өз ойы мен пікірін еркін жеткізе алатын етіп тәрбиелеу. Бұл мақсатты орындауға мынадай міндеттер қойылады: сөйлеу туралы қарапайым түсінік беру, тілдік құбылыстарды талдау, баланың өзінің ана тілін білуіне барынша көмектесу, балалардың жас ерекшелігіне сай орфографиялық дағдылар қалыптастыру, диалогтық және монологтық сөйлеу дағдыларын, сөйлеу әдебін, өзінің ой-пікірін нақты және орынды жеткізуін, өзінің бақылау дағдысын дамыту, оқушылардың сауатты, көркем жазу дағдыларын жетілдіру.

Бастауыш сынып оқушыларының патриоттық тәрбиесін қалыптастыруда мұғалімнің атқаратын ролі ерекше болып табылады. Себебі сынып мұғалімінің міндеттерінің көлемі өте ауқымды, әрі қиындықтарға толы болып тұр. Ұстаз болу – педагогикалық қарым-қатынасты, ынтымақтастықты жүзеге асырушы, өзінің әрбір шәкітіне қажет болуға талпынушы және жеке тұлға тәрбиелеудегі кішігірім жетістіктер мен үлкен жеңістердің қуанышына ие болу [18].

Қай заманда болмасын патриоттық тәрбие өзінің өзектілігінен айрылған емес. Осылайша қазіргі таңда да еліміз егемендігімізді алып, патриоттық тәрбиеге баса көңіл бөлініп жатқан уақытта бүкіл ұстаздардың алдындағы негізгі міндет - өскелең ұрпақты ұлтжандылыққа, отансүйгіштікке баули алу болып табылады. Төменгі сыныпта оқитын балаларға патриоттық тәрбие беру үшін сынып жетекшісі мынадай мәселелерді жүзеге асыруы тиіс: оқушыларды көркем әдебиетке жұмылдыру, оқушыларға бар мүмкіндігінше білім алуға көмектесу, төменгі сынып оқушыларының ғылыми білік-дағдыларын, дүниетанымын, өмірлік ұстанымын қалыптастыру, көркем шығармалар арқылы патриоттық тәрбие беру мақсатында әрқилы саяхаттар, интеллектуалдық ойындар, тәрбиелік іс-шаралар ұйымдастыру, ата-аналармен жұмыстар ұйымдастыру

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. И.А. Зимняя. Педагогическая психология, Москва. 1999 ж.
2. Л.Н. Прохорова. Мастер клас по созданию творческого коллектива в ДОУ
3. Отбасы және балабақша, 2007 ж. №1,2,3,5.
4. Қазақстандағы мектепке дейінгі білім. Журнал 2007ж. № 4,5. Бүкіләлемдің жоба «Инклюзивті оқытуды ұйымдастыру».
5. Баланы мектепке дайындаймыз. (Ата –аналар мен тәрбиешілерге арналған құрал). Астана – Қарағанды 2003ж.
6. Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты №3. 2008 ж.

Коноз О.В.

магистрант Национального университета
биоресурсов и природопользования

Ралко А.С.

научный руководитель, к.е.н., доцент, доцент кафедры
производственного и инвестиционного менеджмента
Национального университета биоресурсов и
природопользования, г.Киев

ВОЗМОЖНОСТИ КРАУДФАНДИНГА В ФИНАНСОВОМ ОБЕСПЕЧЕНИИ ИНФРАСТРУКТУРНЫХ ПРОЕКТОВ

Аннотация. В данной статье рассматривается краудфандинг как источник финансирования проектов, в частности, необходимых для восстановления разрушенных объектов инфраструктуры Донбасса; перечисляются ведущие мировые и украинские краудфандинговые платформы, а также их специфика деятельности, анализируются их сильные и слабые стороны.

Ключевые слова: инфраструктура, инфраструктурные объекты, краудфандинг, финансовое обеспечение проектов.

Инфраструктура – совокупность сооружений, зданий, систем и служб, необходимых для функционирования отраслей материального производства и обеспечения условий жизнедеятельности общества[1]. Большинство привычных вещей таких как телевидение, Интернет, транспорт, водоснабжение являются составляющими инфраструктуры. На сегодняшний день, трудно представить свою жизнь без таких вещей, она была бы не такой комфортной. Инфраструктура служит не только для создания комфортной повседневной жизни, но и улучшает ее качество, увеличивает продуктивность.

Инфраструктура Донбасса, в связи с военными действиями очень пострадала: разрушены дороги, закрыты многие предприятия, спортивные сооружения, учреждения культуры и административные здания находятся в неудовлетворительном состоянии. Для восстановления потребуется не только много времени, а также привлечение большого объема финансовых и материальных ресурсов. В силу сложившейся ситуации в стране, к сожалению, на финансовую поддержку государства надеяться нельзя. Но из этой ситуации есть выход – создание проектов, с помощью которых, можно привлечь необходимое финансирование.

Финансовое обеспечение реализации инвестиционных и инфраструктурных проектов имеет длительную историю и занимает особую нишу на мировом финансовом рынке. В Украине рынок финансового обеспечения проектов находится в затруднительном положении, что связано с внутренними и внешними политическими конфликтами, дестабилизацией национальной экономики, низким уровнем инвестиционной активности, недостаточным качеством массового финансового образования, слабой инфраструктурой финансового рынка страны и, что не мало важно, малым количеством качественно подготовленных проектов.

Расширение перечня источников финансирования проектов как способ привлечения финансовых ресурсов для реализации экономически обоснованных социально значимых задач тормозится и сложившимися условиями внешней среды. Так, неблагоприятный инвестиционный климат в Украине, является одним из негативных факторов сдерживания рынка финансирования проектов.

Выбор формы финансирования проекта является сложным и одновременно важным заданием, ведь от этого зависит успех проекта. Одной из форм финансирования проекта является краудфандинг, который активно используется в развитых странах. Краудфандинг – коллективное сотрудничество людей (доноров), которые добровольно объединяют свои деньги или другие ресурсы вместе, как правило, через Интернет, чтобы поддержать усилия других людей или организаций (реципиентов)[2]. С

помощью краудфандинга можно финансировать разнообразные социальные, культурные, творческие проекты, бизнес, изобретения. По большей части, с помощью краудфандинга финансируются инновационные и социальные проекты. Данный вид финансирования разного вида проектов за последние года набирает популярности и в Украине, ведь это самый эффективный способ собрать необходимые средства, чтобы профинансировать реализацию своего проекта. Согласно экспертной оценки украинского центра ГУРТ и Клуба устойчивого бизнеса, в Украине имеется доступ к отечественным и зарубежным краудфандинговым платформам, которых в общей сложности насчитывается более двадцати[3,4].

А именно:

Indiegogo- эта краудфандинговая платформа направлена на финансирование любых проектов; не устанавливает ограничений на типы и тематику проектов; ресурс является открытым для пользователей с любой точки мира.

Causes- сервис для создания онлайн-кампаний по поддержке различных социальных, политических и экологических инициатив.

GoFundMe- платформа для сбора средств для проектов и частных инициатив.

Kickstarter - одна из крупнейших в мире финансовых платформ, которая финансирует проекты в 13-ти категориях: искусство, комиксы, шоу-программы, дизайн, мода, фильмы и видео, еда, видеоигры, музыка, фотография, издательство, технология, театр.

Украинская Биржа Благотворительности - это всеукраинская социальная инфраструктура онлайн-благотворительности.

Na-Starte - краудфандинговая платформа для реализации творческих проектов, которая дает по-настоящему ценные возможности: полезные знакомства, аудиторию для проекта, практические навыки ведения бизнеса.

Biggggidea - украинская платформа социальных инноваций, сфокусированная на развитии гражданского общества в Украине.

Fundly - лучший сайт по сбору средств для благотворительных и некоммерческих организаций, школ, групп и других.

Medstartr - платформа для медицинских проектов, пациентов, врачей и медицинских учреждений.

Атакжедоступными для предпринимателей всего мира, в том числе и Украины,естькраудфандинговыеплатформы:Crowdrise, GlobalGiving, Firstgiving, Patreon, Smallknot, RocketHub, GoFundEd, Fundable, FundAnything, Facebook`sFundraiser, Thrinacia, Utule, Plumfund.

В топ-5 лидеров краудфандингового финансирования в мире по версии InVenture входят такие секторы как: бизнес и предпринимательство(6,70 \$ млрд), социальные инициативы(3,06 \$ млрд),

кино и театральное искусство(1,97 \$ млрд), недвижимость(1,01 \$ млрд), музыка и звукозапись(0,74 \$ млрд).

При выборе краудфандингового финансирования возникает вопрос на каких же платформах размещать проекты. Разобраться в этом можно проанализировав преимущества и недостатки отечественных и зарубежных платформ. Украинский краудфандинг подходит для поддержки малого бизнеса, ориентированного на местных потребителей. Однако для амбициозных технических стартапов, ориентированных на создание продукта для западного или азиатского рынков, нужна другая аудитория.

С одной стороны, суммы сборов на украинских краудфандинговых платформах незначительны и не смогут покрыть масштабные проекты. С другой – они доступнее для местных проектов – легче проводить кампанию, не требуется владения английским языком для общения с бекерами, без чего на зарубежных платформах не собрать ни доллара; нет трудностей с получением собранных средств[5]

На многих международных платформах, можно сбыть партию товаров или найти инвесторов для организации сбыта, на украинских это вряд ли получится. Но с другой стороны, если ваш проект напрямую касается обычных жителей, это вызовет интерес и скорее всего соберет нужную сумму. Также при размещении на международных платформах крайне необходимо учитывать отличия в менталитете и культуре между инициатором проекта и бекерами, поэтому представлять свой проект важно с позиции конкретной аудитории. К сожалению, в Украине отсутствует культура инвестирования. Например, для американцев вполне привычное дело инвестировать 20\$ на интересный проект, в то время как в украинцы могут длительное время изучать проекты, но так и не сделать вклад в развитие проекта.

Таким образом, можно подытожить, что с помощью внедрения в практику развитых за рубежом способов привлечения финансирования, в странах, которые развиваются, появляются новые возможности преобразовать окружающую нас инфраструктуру. Опыт успешного краудфандингового финансирования, в том числе, в Украине, уже есть. Остается только научиться грамотно оформлять проекты, определять их целевую аудиторию и составлять бюджеты.

Список литературы:

- 1.Современная энциклопедия: инфраструктура / [Электронный ресурс] – [Режим доступа]:<https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/19986>
- 2.Википедия: краудфандинг / [Электронный ресурс] – [Режим доступа]:<https://ru.wikipedia.org/wiki/>
- 3.7 платформ для сбора средств на развитие вашей организации/ [Электронный ресурс] – [Режим доступа]:<https://www.gurt.org.ua/news/recent/31173/>

4.Подборка: 17 лучших краудфандинговых платформ/ [Электронный ресурс] – [Режим доступа]: <https://sbiz.club/9705/pidbirka-17-krashhyh-kraudfandyngovyh-platform/>

5. Краудфандинг в Украине: с миру по доллару – сбор средств / [Электронный ресурс] – [Режим доступа]:https://inventure.com.ua/news/ukraine/kraudfanding_v_ukraine_s_miru_po_dollaru

Кулбаев А.А.

магистрант специальности 6М050900-Финансы
Казахский университет экономики, финансов и
международной торговли

РОЛЬ ЗАЕМНЫХ СРЕДСТВ В ФИНАНСИРОВАНИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация. Использование заемных средств позволяет организации обеспечить покрытие потребности в текущем финансировании и способствует реализации инвестиционной стратегии организации. Методы анализа использования заемных средств на предприятии должны обеспечить выявление степени эффективности и экономической целесообразности его привлечения, определения необходимых мер совершенствования управленческих процедур в области управления заемным капиталом.

Ключевые слова: заемный капитал, обязательства, цена заемного капитала, оборот заемного капитала, рентабельность заемного капитала

В настоящее время, большинство предприятий за счет заемных средств финансируют свою деятельность.

Заемные средства, в первую очередь, требуются для финансирования предприятий в стадии развития, когда темп роста предприятия на много превосходит темп роста собственных источников, (для улучшения производства, для расширения своей доли прибыли на рынке, для освоения нового вида продукции, для приобретения и развития другого бизнеса и т.д. Недостаток собственных средств в денежном обороте предприятия и инфляция вынуждают, для финансирования оборотного капитала, привлечь заемные средства очень многих предприятий. Значительным преимуществом финансирования является нежелание и даже в редких случаях полный отказ владельцев увеличивать количество акционеров, а также, по сравнению со стоимостью акционерного капитала на много более низкая стоимость кредита, и выражается она в эффекте финансового рычага.

Заемный капитал - это совокупность всех заемных средств, которые приносят прибыль предприятию.

Цель управления финансовыми и денежными потоками - обеспечение кругооборота средств предприятия, являющегося значимым условием для его нормального бесперебойного функционирования - обуславливает значимость темы данной работы и её актуальность для предприятий разных сфер.

Управление потоками денег и оценка денежных средств является, для менеджера по финансам, важным направлением деятельности. Оно включает в себя: анализ денежного потока, расчет времени обращения денежных средств (или иначе финансовый цикл), прогнозирование потока денежных средств, составление бюджетов денежных средств, определение оптимального уровня денежных средств.

Эффективная финансовая деятельность предприятия невозможна без постоянного привлечения заемного капитала. Использование заемного капитала позволяет существенно расширить объем хозяйственной деятельности организации, обеспечить более эффективное использование собственных средств, ускорить формирование различных целевых финансовых фондов, а в конечном итоге - повысить рыночную стоимость предприятия.

Основа любого бизнеса составляет собственный капитал, субъекты хозяйствования ряда отраслей народного хозяйства объем используемых заемных финансовых средств значительно превосходит объем собственного капитала. В связи с этим привлечение и использование заемных финансовых средств является важнейшим аспектом финансовой деятельности предприятия, направленной на достижение высоких конечных результатов хозяйствования.

Финансовые обязательства в современной хозяйственной практике дифференцируются на долгосрочные финансовые обязательства и краткосрочные финансовые обязательства. Политика привлечения заемных средств представляет собой часть общей финансовой стратегии, заключающейся в обеспечении наиболее эффективных форм и условий привлечения заемного капитала из различных источников в соответствии с потребностями развития предприятия.

Заемные средства привлекаются субъектами хозяйствования на строго целевой основе, что является одним из условий последующего эффективного их использования.

Основными целями привлечения заемных средств являются:

- пополнение необходимого объема постоянной части оборотных активов. В настоящее время большинство организаций, осуществляющих производственную деятельность, не имеют возможности финансировать полностью эту часть оборотных активов за счет собственного капитала. Значительная часть этого финансирования осуществляется за счет заемных средств;

- обеспечение формирования переменной части оборотных активов. Какую бы модель финансирования активов не использовало предприятие,

во всех случаях переменная часть оборотных активов частично или полностью финансируется за счет заемных средств;

- формирование недостающего объема инвестиционных ресурсов. Целью привлечения заемных средств в этом случае выступает необходимость ускорения реализации отдельных реальных проектов предприятия (новое строительство, реконструкция, модернизация); обновление основных средств (финансовый лизинг) и т.п.

- обеспечение социально-бытовых потребностей своих работников. В этих случаях заемные средства привлекаются для выдачи ссуд своим работникам на индивидуальное жилищное строительство, обустройство садовых и огородных участков и на другие аналогичные цели;

- другие временные нужды. Принцип целевого привлечения заемных средств обеспечивается и в этом случае, хотя такое их привлечение осуществляется обычно на короткие сроки и в небольших объемах.

Основная цель бизнеса состоит в приращении стоимости предприятия, а значит и в увеличении богатства владельцев, посредством расширения дела[1].

К заемным средствам относятся:

- а) долгосрочные кредиты и займы. Долгосрочные кредиты — это суммы задолженности предприятия банку по ссудам, полученным на срок более 1 года. Долгосрочные займы — это задолженность по полученным от других предприятий займам на срок более одного года;

- б) краткосрочные кредиты характеризуют суммы задолженности по полученным от банков кредитам со сроком погашения до одного года. Краткосрочные займы показывают задолженность по полученным от других предприятий и учреждений краткосрочным займам со сроком погашения до одного года;

- в) авансы покупателей и заказчиков являются разновидностью кредитования;

- г) Кредиторская задолженность. Кредиторы — это юридические и физические лица, перед которыми предприятия имеют определенную задолженность. Сумма этой задолженности называется кредиторской. Кредиторская задолженность может возникать вследствие существующей системы расчетов между предприятиями, когда долг одного предприятия другому возвращается по истечении определенного периода после возникновения задолженности; в случаях, когда предприятия сначала отражают в учете возникновение задолженности, а потом, по истечении определенного времени, погашают эту задолженность вследствие отсутствия у предприятия денежных средств для расчета;

- д) долгосрочная аренда основных фондов. Основные средства и наиболее стабильная часть оборотных средств финансируются за счет долгосрочного капитала, остальная часть оборотных средств финансируется за счет краткосрочного капитала.

При таком соотношении средства, вложенные во внеоборотные активы, а также в создание необходимых запасов, не могут неожиданно быть востребованы кредиторами и, таким образом, нарушить производственно-хозяйственную деятельность[2].

Предприятия в процессе своей деятельности совершают материальные и денежные затраты, связанные с расширенным воспроизводством основных фондов и покрытием потребности в оборотных средствах, с производством и реализацией продукции, социальным развитием коллектива трудящихся.

Основой для определения необходимой суммы оборотных средств и основных фондов является, как известно, объем производства, размер затрат на производство, длительность производственного цикла, прирост и выбытие фондов из-за физического и морального износа, условия заготовки и приобретения сырья, топлива и других необходимых материалов.

Без заемных средств предприятия должны были бы находиться полностью на самофинансировании, что резко ограничивало бы возможности их развития.

Заемное, долговое финансирование предприятия обычно выступает в двух формах: в виде получения краткосрочных и долгосрочных банковских ссуд и облигационных займов.

Одним из важнейших ресурсов, мобилизуемых предприятием на финансовом рынке, является банковский кредит. Необходимость кредитования объективно вытекает из несоответствия имеющихся у предприятия средств и потребностей в них для воспроизводства. Именно в этих условиях возникают кредитные отношения, которые дают возможность заемщику получить деньги раньше, чем он сможет их извлечь из обращения после реализации товара. Преимущества кредитного финансирования затрат связаны с возвратностью и платностью заемных средств, что предполагает взаимосвязь между фактической прибыльностью и окупаемостью затрат и возвратом ссуды в срок. За счет собственных средств покрывается действительная потребность предприятия в денежных ресурсах, обеспечивающая непрерывность процесса производства и реализации продукции на протяжении года. За счет заемных источников восполняются средства на образование сезонных запасов материальных ценностей, покрытие затрат в производстве, а также колебания рыночной конъюнктуры, например платежеспособный спрос потребителей.

Список литературы:

1. Ельмурзаева А.Б. Методический подход к анализу финансирования структуры капитала // Российской предпринимательство. - 2015. № 4 Вып 1 (181). - С. 74-80.

2. Колобова Е.А. Механизм привлечения и использования заемных средств в условиях финансового кризиса // Аудит и финансовый анализ. - 2016. - №4.

Кулумбетова Д.Б.

профессор, кандидат экономических наук,

Дуйсенбаева Б.Б.

доцент, кандидат экономических наук,

Бекешева С.К.

магистрант специальности «Финансы»

Кендирбаев К.К.

магистрант специальности «Финансы»

Казахско-Русский Международный университет, г.Актобе

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРИМЕНЕНИЯ КРЕДИТНОГО МЕХАНИЗМА В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ РК

Аннотация. В статье анализируются различные подходы к определению кредитного механизма, проводится исследование его сущности и структуры. Установлено, что кредитный механизм в условиях рыночной экономики является важным инструментом влияния на процесс расширенного воспроизводства и движущей силой стимулирования производства. Показано, что кредитный механизм на уровне коммерческого банка охватывает процессы кредитного планирования, организации кредитования и регулирования. В работе рассматриваются элементы структуры кредитного механизма, включающего комплекс методов и инструментов, а также законодательное, нормативное и информационное обеспечение.

Ключевые слова: кредит, кредитный механизм, коммерческий банк, кредитная политика.

В настоящее время проблемы взаимодействия банковского и реального секторов экономики и обеспечение устойчивого роста национальной экономики являются наиболее актуальными. Важная роль кредитного механизма, обеспечивающего взаимодействие банковского и реального секторов экономики, определяется особенностями организации денежно-кредитных отношений, складывающихся в национальной экономике вследствие объективной потребности субъектов хозяйствования в привлечении в определенный период денежных средств на возмездной основе для обеспечения непрерывности кругооборота капитала. Изменения в объемах кредитования не просто отражают экономические операции, такие, как операции, связанные с производством и продажей товаров, но и обусловлены чисто финансовыми процессами, связанными с организацией кредита. Стабильность банковского сектора является важным драйвером

дальнейшего роста ВВП. Периоды нестабильности обычно сопровождаются снижением реального роста производства [1].

Банковский сектор обладает целым рядом инструментов влияния на финансово - экономические процессы в реальном секторе экономики, применение которых требует определенного комплекса мероприятий и последовательности действий, то есть определенного механизма.

Кредитный механизм является интегральным элементом хозяйственного механизма, который охватывает распределительные отношения. В экономической литературе освещению понятия кредитного механизма значительное внимание уделяли А.И. Лаврушин, И.А. Хисамутдинов, В.А. Шаповалов и др.

Так, А.И. Лаврушин кредитный механизм определяет, как совокупность приемов, связанных с аккумулярованием ресурсов, установлением границ использования кредита и методами предоставления его хозяйству [2]. С точки зрения И.А. Хисамутдинова под данным термином подразумевают «совокупность организационно-технических приемов, при помощи которых осуществляется предоставление и возврат банковских ссуд...» [3].

В.А. Шаповалов считает, что кредитный механизм охватывает совокупность форм, способов и инструментов организации кредитных взаимоотношений банка с кредиторами и заемщиками [4].

Мы поддерживаем мнение, что кредитный механизм на макроуровне включает в себя не только процесс кредитования, но и управленческие субъекты в лице государства и его органов, которые регулируют посредством организационно-экономических методов кредитные отношения [5]. Кредитный механизм на микроуровне охватывает процессы кредитного планирования, регулирования и непосредственно кредитования в рамках конкретного коммерческого банка. Соответственно в структуре кредитного механизма выделяют три подсистемы. Кредитный механизм предусматривает совокупность организационно-экономических мер, осуществляемых в процессе кредитного планирования, регулирования кредитной деятельности передачи средств субъектам хозяйствования во временное пользование. Схематично структуру кредитного механизма в рамках коммерческого банка можно изобразить следующим образом (рисунок 1).

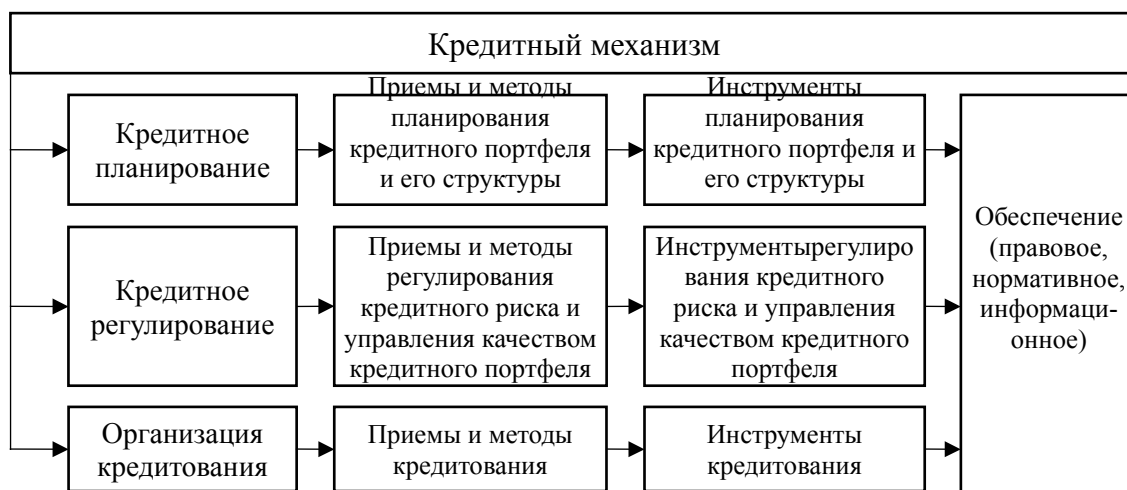

Рисунок 1. Структура кредитного механизма

Практика банковской деятельности свидетельствует о том, что планирование создает для банков важные преимущества: способствует рациональному использованию кредитных ресурсов банка, обеспечивает подготовку к использованию будущих благоприятных условий для развития конкретных направлений кредитной банковской деятельности; предупреждает о возможных проблемах.

Процесс формирования кредитного портфеля можно разбить на укрупненные этапы:

- формирование системы лимитов кредитования в соответствии с целями и стратегией кредитной политики банка;
- отбор конкретных объектов кредитования для включения в кредитный портфель.

Унифицированной методики по формированию лимитов кредитования и отбора конкретных объектов кредитования не существует. Каждый коммерческий банк может применять собственные методы и приемы. При определении лимитов на одного заемщика необходимо учитывать следующие факторы: удельный вес капитала финансового института, которым он готов рисковать; отраслевая принадлежность заемщика; финансовая устойчивость заемщика; перспективы развития взаимоотношения банка с данным заемщиком; ожидаемая доходность с учетом риска по операциям с данным заемщиком.

Осуществление регулирования кредитной деятельности происходит с помощью инструментов (средств и методов), обеспечивающие надежность кредитной деятельности банка как основы его финансовой стабильности и поддержания высокого уровня финансовой устойчивости. К ним относят определение и регулирование норм обязательных резервов, формирование адекватной процентной политики и др.

Неотъемлемыми составляющими кредитного механизма является разработка кредитной политики и стратегии управления кредитным риском. Согласно кредитной политике и выбранной стратегии управления

кредитным риском определяются кредитные технологии применения кредитных рычагов. Таким образом, в основе механизма применения кредитных рычагов банке лежат кредитные технологии, которые являются конечным результатом разработки стратегии кредитной политики и управления кредитным риском.

Кредитная политика обеспечивает регламентацию процесса кредитования, последовательность действий, создает основу организации кредитной работы банка в соответствии с общей стратегией его деятельности. Согласно кредитной политики диверсифицируют направления деятельности банка, определяют должностные полномочия и обязанности кредитных работников, а также приоритетные секторы экономики, которые целесообразно кредитовать в данный момент времени [6].

Каждый банк отдельно разрабатывает кредитную политику, которая имеет общие принципы построения. Она должна отражать следующие ключевые моменты: организация кредитной деятельности, управление кредитным портфелем; контроль над кредитованием; принципы распределения полномочий; общие критерии отбора кредитов; лимит по отдельным направлениям кредитования; принципы текущей работы с клиентами (сопровождение кредитных договоров), резервирование на случай потерь по кредитам. Общие элементы кредитной политики представлены на рисунке 2.

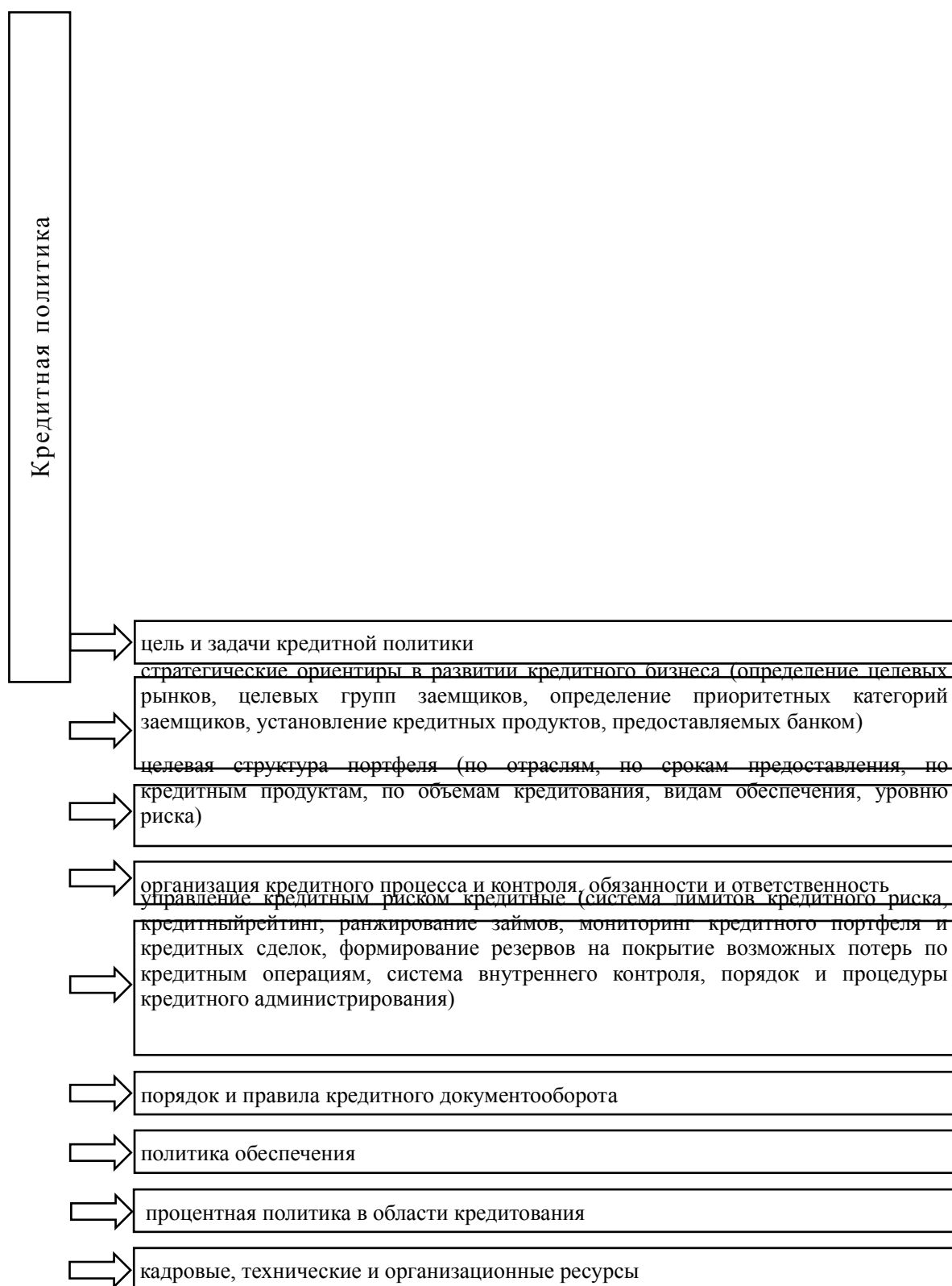

Рисунок 2. Структурные элементы кредитной политики

Кредитные технологии – это «целесообразно организованная последовательная практическая деятельность, опирающаяся на совокупность приемов и методов, направленных на принятие оптимальных управленческих решений по предоставлению клиенту банковского кредитного продукта» [7]. Четкое понимание банком закономерностей технологии кредитования

позволяет научно обоснованно прогнозировать развитие всего кредитного процесса. Кредитные технологии регулируются и регламентируются конкретными нормами и инструкциями.

Определим общие элементы кредитных технологий (рисунок 10), характерные для большинства коммерческих банков [8].

Правовое обеспечение кредитного механизма включает законы по вопросам регулирования взаимоотношений между субъектами рынка банковских услуг, постановления Кабинета Министров, Правления Национального банка Республики Казахстан, разъяснения и комментарии к нормативно-правовым документам.

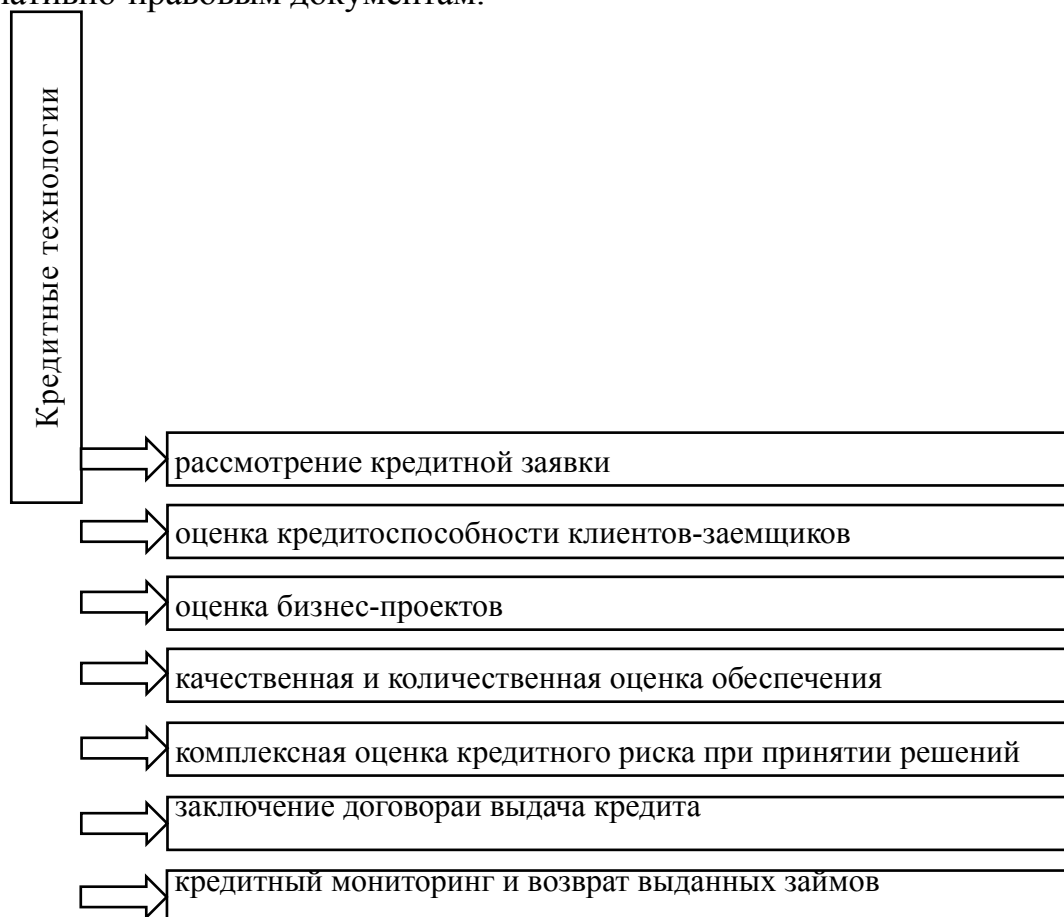

Рисунок 3. Структурные элементы кредитных технологий

Нормативное обеспечение содержит внешнюю систему норм, регулирующих деятельность банков, определяющих принципы кредитной деятельности, а также внутреннюю нормативную документацию, разработанную самим банком (положения и инструкции по формированию кредитного портфеля, организации процесса кредитования, регламент выдачи кредитов, положения о политике управления кредитным риском, по работе с просроченной задолженностью, методики оценки качества кредитного портфеля, методики формирования резерва возможные потери и т.п.

Под информационным обеспечением кредитной деятельности банка, по нашему мнению, следует понимать систему получения, оценки, хранения, обработки массива данных, касающихся процесса кредитования: кредитная информация, предоставляемая заемщиком, информация, собираемая службой безопасности банка, документация, формируемая кредитными работниками, информация для отслеживания текущего финансового состояния и результатов деятельности заемщика, аналитические материалы по мониторингу кредита, а также определении проблемных аспектов, которые могут повлиять на погашение займа и т.п.

Таким образом, нами определено понятие кредитного механизма, обеспечивающего взаимодействие банковского и реального секторов экономики и охватывающего процессы кредитного планирования, регулирования и непосредственно кредитования в рамках конкретного коммерческого банка. Улучшение механизма применения банками кредитных рычагов требует совершенствования кредитных технологий: оценки кредитоспособности заемщика, оценки обеспечения, оценки кредитного риска, кредитного мониторинга и возврата выданных займов и правильной оценки кредитного влияния на деятельность заемщика и кредитора. Результативность кредитной деятельности банка зависит от эффективности управления кредитным портфелем, которая заключается в балансировании между доходностью и риском, их оптимальном соотношении.

Список литературы:

1. Monnin, P and T Jokipii (2010), "[The impact of banking sector stability on the real economy](#)", SNB Working Paper 2010-5.
2. Лаврушин О.И. Банковский менеджмент. Учебник. М.: КНОРУС, 2016. – 800с.
3. Курс экономики и теории рынка: учеб. пособие / под общ. ред. И.А. Хисамутдинова. - Уфа: Уфим. гос. нефтяной техн. ун-т, 2009. - 365 с.
4. Шаповалов, Вячеслав Анатольевич. Кредитная политика банка и механизм ее реализации: автореферат дис. ... кандидата экономических наук : 08.00.10 / Сарат. гос. соц.-эконом. ун-т Саратов, 2005 20 с.
5. Тер-Карпетов Р.А. Сущность и структура кредитного механизма управления деятельностью коммерческого банка // Инновации и инвестиции. – 2014. - №3. – С. 65-68.
6. Ляликова Ю.Н. Понятие кредитной политики коммерческого банка. // Материалы IV Международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы развития финансового сектора». Тамбов, 18 ноября 2016 г. – Тамбов: ФГБОУ ВПО «Тамб. гос. ун-т им. Г.Р. Державина». – 2016. – С. 235-241.
7. Горевский А.С. Виды банковских кредитных технологий. // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета – 2010. - №4(33). - С. 77-80.

8. Горевский А.С. Содержание кредитных технологий и их место в системе банковского кредитования. // Фундаментальные и прикладные исследования кооперативного сектора экономики. – 2011. - №4. С. 90-94.

Кулумбетова Д.Б.

профессор, кандидат экономических наук

Дуйсенбаева Б.Б.

доцент, кандидат экономических наук

Давлеткалиева К.Б.

магистр финансов

Елпанов А.И.

магистрант специальности «Финансы»

Казахско-Русский Международный университет, г. Актобе

СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ БАНКОВСКОГО МАРКЕТИНГА В КАЗАХСТАНЕ

Аннотация. В современных условиях рыночной экономики одной из главных задач, стоящих перед коммерческими банками является повышение эффективности банковской деятельности, а также занятие устойчивых позиций на внутреннем и международном рынках. Достижение этой задачи невозможно без использования маркетинговых принципов и подходов в банковском деле. Маркетинговая стратегия банка является одним из главных инструментов достижения им успеха в современной динамичной рыночной среде. В статье анализируются этапы становления и развития банковского маркетинга в Республике Казахстан, исследовано эволюционное развитие теоретических представлений о сущности и содержании банковского маркетинга. В заключении установлено, что эффективное использование маркетинговых подходов к ведению бизнеса выступает значительным потенциалом повышения эффективности деятельности банков через формирование конкурентных преимуществ.

Ключевые слова: банк, банковская деятельность, банковский маркетинг, стратегия.

В условиях динамичного развития розничного банковского бизнеса и возрастающей конкуренции в денежно-кредитной сфере казахстанские коммерческие банки начинают уделять существенное внимание потребителям своих услуг, понимая, что их успех в будущем будет зависеть от долговременных тесных партнерских отношений с клиентами и от уровня их удовлетворённости услугами и деятельностью банка в целом. К вышеуказанному мы пришли в результате проведенного анализа эволюции отечественного банковского маркетинга.

Процесс активного внедрения комплекса банковского маркетинга в Казахстане начался в конце 1990-х – начале 2000-х годов и прошел ряд периодов своего развития в отечественной банковской практике. Авторские исследования позволили выделить три основных этапа становления банковского маркетинга в Казахстане, которые представлены на рисунке 1.

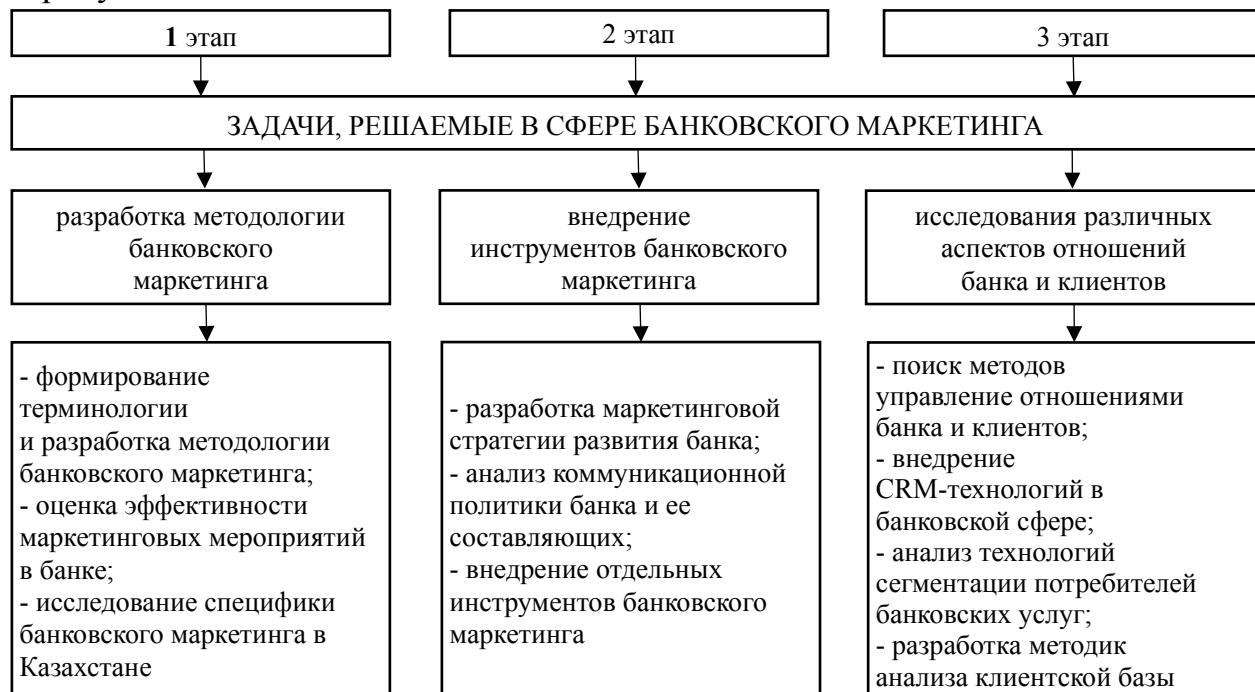

Рисунок 1. Этапы становления и развития банковского маркетинга в Казахстане

Проведенный нами анализ показал, что на 1 этапе (1991-2002 гг.) в отечественных научных исследованиях нашли свое отражение актуальные разработки, подтверждающие необходимость использования приёмов маркетинга в коммерческих банках, были сделаны первые попытки определения банковского маркетинга как концепции управления, формирование его инструментария, анализа путей его дальнейшего развития, предоставлялись рекомендации по осуществлению оценки эффективности маркетинговых мероприятий в банковской сфере, рассматривалась специфика реализации принципов маркетинга в отечественных банках [1-6].

Анализ публикаций и научных статей по банковскому маркетингу на II этапе его развития (2003-2005 гг.) показал, что в настоящее время учёных и банкиров-практиков беспокоили прежде всего вопрос разработки маркетинговой стратегии развития банка и её влияния на эффективность банковского бизнеса, определение этапов стратегического маркетингового планирования в целом, а также методов внедрения новых банковских продуктов [7, 8].

Коммерческими банками стал активно использоваться SWOT-анализ и другие методики анализа и прогноза факторов внешней макросреды. Осуществляется выбор конкурентной стратегии банка, которая отражает его ориентированность на повышение конкурентоспособности в долгосрочной перспективе. Наличие эффективной конкурентной стратегии банка предоставляет преимущества, поскольку на основании такой стратегии управленческие решения принимаются персоналом банка более сознательно и активно; минимизируется несогласованность действий различных подразделений банка; менеджеры имеют возможность в процессе текущей деятельности отделять главные проблемы повышения конкурентоспособности и задачи от менее важных; сотрудники работают эффективнее. Также банками разрабатываются программы реализации конкурентной стратегии банка.

Кроме того, в настоящее время уже были созданы условия для исследования отдельных инструментов банковского маркетинга, поскольку внедряя маркетинговый подход в банках, работники финансово-кредитных учреждений сталкивались с конкретными прикладными проблемами, которые требовали немедленного решения. Учёные-маркетологи и практики банковского дела на данном этапе активно изучали коммуникационную политику банка, реализация которой позволяет банкам достичь взаимопонимания с партнерами на финансовых рынках и собственными клиентами, и её составляющие, рассматривали вопросы влияния связей с общественностью и рекламной деятельности банка на эффективность его работы. В научной литературе этого периода исследовались также проблемы повышения эффективности банковской рекламы, формирование имиджа услуги и банка в целом в сознании массовой аудитории и управления ними, проблемные вопросы реализации PR-мероприятий в банковской сфере, развитие банковских брендов и необходимость налаживания в банках комплексной системы управления качеством.

Исследовав труды учёных в области банковского маркетинга на III этапе его становления (2006 г. – наше время) [9-15], мы пришли к выводу, что в основу многочисленных разработок положен актуальную проблему налаживания взаимовыгодных отношений банка и его клиентов, решение которой будет способствовать реализации стратегии удовлетворения потребностей потребителей банка и существенном повышению эффективности маркетинга в целом. Нужно отметить, что в течение всего развития банковского маркетинга учёные так или иначе исследовали потребности и проблемы клиентов кредитных учреждений, поскольку внедрение маркетингового подхода заключается в переориентации банков на запросы собственных потребителей. Однако в последние годы изучение различных аспектов взаимодействия банков и их клиентов стало рассматриваться как ключевой фактор построения клиентоориентированной маркетинговой стратегии банка.

Банки стали шире использовать стратегии активного управления присутствием клиента в пункте продаж, банковский маркетинг ориентируется на повышение лояльности клиентов к банку, привлечение потенциальных клиентов и удержание существующих на основе оценки значимости каждого потребителя для банка, выявлении целевых сегментов клиентов, персонализации банковских услуг.

Таким образом, нами было выявлено, что в разрезе данной проблемы авторами исследуется целый ряд важных вопросов, среди которых: внедрение новых методов организации и управления отношениями банка с клиентами, в том числе внедрение CRM-технологий в банковской сфере; анализ преимуществ и принципов сегментации потребителей финансово-кредитных учреждений; изучение организации VIP-банкинга как нового направления банковской деятельности, связанного с выделением категории элитных потребителей банка и предоставлением им персонального обслуживания; поиск эффективных механизмов анализа маркетинговой информации о клиентах банковского учреждения и разработка методик оценки и анализа клиентской базы банка и тому подобное.

Список литературы:

- 1 Нысанбаев С.Н., Тулембаева А.Н. Банки Казахстана и маркетинг. - Алматы: КазГУ, 1998. – 72с.
- 2 Нургалиев К.Р. Банковский маркетинг: учеб. пособие / К.Р. Нургалиев, А.Н. Тулембаев. - Алматы: Қазақун-ті, 1998. - 120 с.
- 3 Жамалов А. Совершенствование организации управления сферой финансовых услуг: на примере коммерческих банков Республики Казахстан.: диссертация ... кандидата экономических наук: 08.00.05, Москва, 1998. – 157с.
- 4 Особенности банковского маркетинга в Республике Казахстан // А.Е. Есентугелов, А.Т. Ашимбаева, А.Ф. Дебердеев, И.Н. Дауранов. Проблемы и перспективы взаимодействия финансового и реального секторов экономики: Материалы республиканской научно-практической конференции. -Алматы: РГП «Институт экономических исследований» Министерства экономики и торговли Республики Казахстан. – 2001.- 148с.
- 5 Абдильманова, Ш.Р. Банковский маркетинг: учеб. пособие / Абдильманова Ш.Р. - Семипалатинск: Экономика, 2001. - 122с.
- 6 Хамитов Н.Н. Корнилова Л.П. Управление банковскими рисками. - Алматы - 2002. – 119с.
- 7 Тулембаева А.Н. Банковский маркетинг. Завоевание рынка: учеб. пособие / Рек. МОН РК. - Алматы: Триумф Т, 2004. - 448 с.
- 8 Хамитов Н.Н. Банковское дело. - Алматы: Экономика, 2005. - 216с.
- 9 Туршекова А.Е. Система "7-С" социальной концепции банковского маркетинга. // Вестник университета Туран. – 2011. - № 4(52). – С. 84-87.

10 И.В. Порядина. Анализ маркетинговой деятельности коммерческих банков Казахстана. // Финансовая аналитика: проблемы и решения. – 2012. № 3(88). – С. 32-38.

11 Дуйсебаева А.М. Анализ маркетинговой деятельности банков второго уровня РК [Текст] / А.М. Дуйсебаева // Транзитная экономика. - 2012. - № 3. - С. 47-52.

12 Момынова С.А., Сохатская Н.П. Банковский маркетинг в Казахстане. // Вестник университета Туран. – 2018. - № 2(78). – С. 171-176.

13 Оразгалиева А.К., Ахметкереева А.Н. Оценка маркетинговой стратегии развития банковских продуктов и услуг в коммерческих банках Казахстана. // [Вопросы структуризации экономики](#). – 2012. - № 2. – С. 178-182.

14 Имрамзиева М.Я. Современные научные подходы к инновационной деятельности коммерческих банков Республики Казахстан // Наука вчера, сегодня, завтра: сб. ст. по матер. XX междунар. науч.-практ. конф. № 1(18). – Новосибирск: СибАК, 2015.

15 Ж.М. Сейсенбаева, Б.Б. Токкулиева. Совершенствование инновационных банковских услуг в банках Казахстана. // Наука и мир. – 2015. - № [2 \(18\)](#). – С. 49-52.

Кумарханова Н.Н.

Магистр экономических наук

Алматинский государственный бизнес колледж, г.Алматы

НОВЫЙ ЭТАП РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В КАЗАХСТАНЕ: ЭКОНОМИЧЕСКИЕ И ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Аннотация: Для Казахстана как страны с весьма серьезной сырьевой ориентацией экономики в нынешних условиях проявлений мирового финансово-экономического кризиса и ставшего устойчивым падения цен на сырьевые ресурсы (прежде всего нефть) форсированное развитие туризма может стать одним из действенных направлений диверсификации экономики и обеспечения устойчивого развития страны в целом.

В июне 2017 года правительством Республики Казахстан утверждена новая Концепция развития туристской отрасли страны до 2023 года. Это событие является начальной точкой отсчета нового этапа развития туризма в Казахстане. Он ставит целый ряд фундаментальных вопросов экономического, социального и технологического характера, весьма принципиальных для дальнейшей модернизации данной сферы.

В условиях глобализации современного мира туризм претерпел значительные изменения. Сегодня он является сложной социально-экономической системой, включающей природные, социально-экономические и социально-культурные ресурсы, инфраструктуру, уже

использующиеся или пригодные для создания туристического продукта, развитую методологию и многочисленные специальные технологии.

Социально-экономические позиции туризма быстро укрепляются, он стал одним из ведущих драйверов мировой экономики. Его доля в мировой торговле услугами составляет более 30 %.

По данным исследований [2] Всемирного совета по туризму и путешествиям (WTTC) в сотрудничестве с OxfordEconomics вклад туристской отрасли в мировой ВВП опережает по темпам роста глобальную экономику уже шестой год подряд и в 2016 году составил 10,2 % мирового ВВП (7,6 трлн долл. США). В секторе занято 292 миллиона человек – это каждое десятое рабочее место на планете.

Прогнозы на следующие 10 лет также выглядят чрезвычайно благоприятными с темпами роста 3,9 % в год.

В этой связи весьма актуальным для Казахстана является поиск фундаментальных, методологических и практических подходов к всемерному развитию сектора туризма. Одним из системных проявлений такого поиска является принятие упомянутой Концепции развития туристской отрасли страны.

Целью исследования является выявление базовых характеристик нынешнего состояния отрасли и ряда ключевых факторов, использование которых позволит более эффективно и системно развивать сектор туризма в Казахстане.

Исследование выполнено методами сопоставительного анализа стратегической, фактологической, статистической и научной информации. Для Казахстана как страны с весьма серьезной сырьевой ориентацией экономики в нынешних условиях проявлений мирового финансово-экономического кризиса и ставшего устойчивым падения цен на сырьевые ресурсы (прежде всего нефть) форсированное развитие туризма может стать одним из действенных направлений диверсификации экономики и обеспечения устойчивого развития страны в целом.

Поэтому в стратегическом курсе, формируемом Президентом Республики Казахстан Н. Назарбаевым и последовательно проводимом в жизнь, этот сектор экономики и социально-культурной сферы неоднократно приводится в качестве приоритетного и перспективного. К примеру, на него обращено внимание в Посланиях Президента РК на 2014 год «Казахстанский путь – 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее» [3], провозгласившем стратегическую цель вхождения Казахстана в число 30 развитых стран мира, и на 2015 год «Нұрлы Жол – путь в будущее» [4], где было объявлено о Новой экономической политике Казахстана. В нем, в частности, подчеркнуто, что главным преимуществом инфраструктуры туризма является возможность создания большего числа рабочих мест. Здесь создание одного рабочего места обходится в 10 раз дешевле, чем в промышленности.

Благодаря такому вниманию, туризм является одним из устойчиво развивающихся видов казахстанского бизнеса [5].

Тем не менее туристский рынок Казахстана демонстрирует все еще низкие темпы и уровень развития [1, 6]. Доля туризма в ВВП Казахстана к настоящему моменту составляет 0,9 %, что намного ниже не только показателей развитых стран, но и среднемирового уровня.

Анализ имеющейся информации показывает, что рост в сфере туризма Казахстана сдерживается целым рядом факторов, среди которых:

- низкий уровень развития инфраструктуры (в целом и туризма в частности) и сервиса;
- недостаточность законодательной базы развития и стимулирования туризма;
- ориентация на внутренний и выездной туризм, на типовые услуги и продукты;
- недостаточная информационная прозрачность, низкий уровень эффективности коммуникативной и информационной подсистем;
- ограниченные (относительно развитых стран) материальные возможности и высокий (в том же сопоставлении) уровень дифференциации доходов населения;
- недостаточная эффективность государственного регулирования отрасли, институциональная волатильность соответствующих органов госуправления и слабость координации усилий для межотраслевого развития туристического сектора;
- отсутствие должной согласованности и баланса интересов государства и частного сектора, и другие факторы.

Опыт зарубежных стран показывает, что достичь конкурентоспособности на мировом туристическом рынке возможно за счет развития новых форм экономической интеграции между государством, туристическим бизнесом и населением страны [6]. К числу наиболее эффективных форм такой интеграции можно отнести государственно-частное партнерство (ГЧП) и формирование туристических кластеров.

Этим вопросам посвящено большое число научных работ [5, 7], но внедрение их в практику сильно тормозится.

Значительная часть указанных проблем нашла свое отражение в предлагаемых решениях в новой Концепции развития туристской отрасли. В частности, предусмотрены такие механизмы, как усиление государственной поддержки сектора туризма, вклад в развитие регионов и сельских районов Казахстана, в том числе развитие инженерно-транспортной и туристской инфраструктуры, инфраструктуры пунктов пропуска через государственную границу, развитие индустрии туризма в определенных шести культурно-туристских кластерах с конкурентоспособным туристским бизнесом, выработка форм ГЧП совместно с бизнес-сообществом по финансированию и инвестированию

туристских зон, а также прилегающих к ним территорий для размещения сервисных объектов и другие.

Впервые в казахстанской нормативной практике (например, по сравнению с предыдущими концепциями 2001 и 2014 годов [8, 9]) государством обращено внимание на специализированные виды туризма, ускоренное развитие которых является одним из мировых трендов. В их числе культурно-познавательный и этнографический туризм, сакральный или духовный туризм, социальный, детско-юношеский, спортивный, медицинский, деловой, пляжный, аграрный, охотничий и рыболовный, гастрономический туризм, автотуризм и караванинг.

Это весьма принципиальные подвижки, способные оживить развитие отрасли.

Но серьезным сдерживающим фактором является то, что, как показывает наш анализ и мнение научно-экспертного сообщества, туристские услуги Казахстана в целом слабо конкурентоспособны на мировом рынке по доступности, цене и качеству сервиса и существенно уступают зарубежным аналогам.

Во многом это связано с неадекватным ценовым уровнем. К примеру, цены на проживание в гостиницах с высоким уровнем услуг в Казахстане гораздо выше, чем в аналогичных гостиницах в ведущих туристских дестинациях мира. Подобные недостатки могут быть устранены интенсивным развитием туристской инфраструктуры, которое должно привести к возрастанию конкуренции в данной сфере и установлению адекватных цен на услуги.

Но пока Казахстан, как отмечено в Концепции, остается «туристским донором» [1] для таких стран как Турция, Китай, ОАЭ, Таиланд, где интенсивно развивается индустрия туризма, создаются новые рабочие места, улучшается структура платежного баланса и растет благосостояние населения. Спрос казахстанских туристов на выездной туризм и слабый приток въездных туристов представляет упущенную выгоду и потерю доли бизнеса для туристских дестинаций и объектов размещения в Казахстане.

Еще одним мощным фактором низкой конкурентоспособности, как показывают результаты анализа, является системное отставание казахстанского туризма в технологической сфере.

Мы очень серьезно отстаем в технологиях современного менеджмента и маркетинга, брендинга (от локального до странового), индивидуализации турпродуктов, а также эффективного использования глобальных туристских информационно-коммуникационных ресурсов и систем, разработки и внедрения локальных информационных ресурсов и программных продуктов (специализированных туристских порталов, сайтов, форумов, online-версий профессиональных туристских изданий, аналитических систем, БД и др.) [10].

Ряд из них отмечен в Концепции (например, брендинг, менеджмент с освоением иностранного опыта, маркетинг, единый туристский портал),

что дает основания надеяться на подвижки в этих вопросах, но многие еще остаются недостаточно воспринятыми и нуждаются в дальнейших научных исследованиях и разработках.

И, безусловно, одним из основополагающих элементов развития самого туризма и государственной политики его поддержки на нынешнем этапе становится привлечение и эффективное использование инвестиционных ресурсов. Специфические особенности современного состояния мировой инвестиционной среды (глобализация и одновременное обострение глобальных политических и экономических противоречий, расширение санкционных режимов, нарастание как интеграционных, так и деструктивных явлений на мировой арене, изменение инвестиционного климата и т.п.) требуют целенаправленной разработки новых адекватных подходов и методов управления привлечением инвестиций в туризм и использованием.

В отечественной научной литературе инвестиционным проблемам, в том числе новым вопросам управления инвестициями в такой сложной системе, как туризм, уделяется еще явно недостаточное внимание, и эту проблему необходимо исправлять.

В Концепции предложен ряд механизмов данного направления общегосударственного уровня: привлечение стратегических (якорных) инвесторов, проведение работ с иностранными донорами по развитию туристской отрасли Казахстана (программы помощи ЕС, США, ООН, ОБСЕ, международных финансовых институтов, а также КНР, РФ, Индии, Ирана и др.).

Но, на наш взгляд, их необходимо существенно дополнить формированием реальных механизмов инвестирования туризма на всех уровнях отрасли, принципиальным и адекватным динамике современной ситуации совершенствованием стратегического инвестиционного менеджмента отдельных фирм, объединений, кластеров, регионов и т.д.

Анализируя вышесказанное, можно сделать вывод о том, что реализация новой Концепции развития туристской отрасли Казахстана до 2023 года позволит приступить к решению целого ряда принципиальных проблем туристской отрасли, не пользовавшихся особым вниманием ранее. На этой основе развитие туризма может выйти на новый этап существенной интенсификации, что в итоге окажет значительное позитивное влияние на экономику страны. Сделан вывод и о том, что необходима научная и практическая проработка и ряда других направлений, имеющих важное значение для отрасли.

Список литературы:

1. Агентство Республики Казахстан по статистике stat.kz/digital/turizm/Pages/default.aspx.

2. Постановление Правительства Республики Казахстан от 28 февраля 2013 года № 192 «Об утверждении Концепции развития туристской отрасли Республики Казахстан до 2020 года».

3. Экономические доклады о воздействии. The Authority on World Travel & Tourism. wttc.org/research/economic-impact-research/country-reports/.

Легезин И.

студент Высшего технического колледжа, г. Щучинск

РОЛЬ ФИЛОСОФСКИХ ЗНАНИЙ В ОБРАЗОВАНИИ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА

Аннотация: Статья посвящена актуальным вопросам гуманитарного образования, разносторонней подготовки современных специалистов. Важным условием формирования личности, специалиста является, в частности, философия. Автор обращает внимание на роль философского знания на различных ступенях развития общества.

Ключевые слова: образование, философия, специалист.

Современный этап развития общества, стремление к техническому процессу, глобальные изменения в мире приводят к переоценке системы образования, требований к современному специалисту.

Все чаще с высоких трибун, из уст родительской, студенческой аудитории выражается сомнение о нужности гуманитарного образования, в частности, философии. Зачем будущему, электрику, механику, строителю изучать философию, которая в работе ему скорее всего не пригодится? Зачем перегружать студента излишней информацией? Ведь для выполнения профессиональных задач ему важно усвоить специальные знания?

С давних времен не прекращаются споры об актуальности философских знаний. Философию называют матерью всех наук, учительницей жизни, залогом мудрости, знанием, которая направляет жить, а также служить сохранению здоровья духа. Уверен в том, что философия не теряет своей актуальности.

Настоящий профессионал во все времена – это, в первую очередь гражданин, ответственная, думающая личность, умеющая жить в социуме, обладающий видением жизни, мудростью. Только вот мудрость, как и добро, милосердие все чаще попадает в разряд дефицитных категорий. А ведь именно мудрость, честность, милосердие могут показать, какой человек на самом деле.

Кто-то скажет, что для обустройства жизни, для самоопределения важно прежде дать конкретные, полезные профессиональные знания, а

мудрость придет с годами. Как юный гражданин, студент понимающий свое будущее, считаю, что мудрости, широте мышления, знакомству с историей мысли надо учить всегда.

Современный работник любого уровня должен состояться как профессионал, но ему предстоит так же реализоваться как культурную личность. И здесь особая роль принадлежит гуманитарным знаниям, особенно философии. Ограничение средне-профессионального образования лишь специальным техническим неизбежно приведет к снижению уровню способностей в жизни человека. Философия, как мне кажется, есть «стыковщик», пограничник» между профессиональным и гуманитарным аспектом в развитии человека.

Философским мыслящим, думающим, размышляющим должен быть каждый человек если он не хочет жить подобно роботу, если он стремится дойти до сути своего дела, своей истории, своих отношений с друзьями, людьми, если он хочет быть самобытным человеком, свободным в определении своей жизни.

Поиск нестандартных решений, умение обнаружить новое на «старом» месте, способность посмотреть на ту или иную ситуацию со стороны и прийти к какому-либо выводу-это позволяет каждому из нас шагать перед самим, эффективно взаимодействовать с другими и развивать все общество».

Еще в 18 веке прусский министр Цедлиц «внушал своим подчиненным уважение к философии»; «студент должен усвоить, полагал министр, что после окончания курса наук ему придется быть врачом, судьей, адвокатом и т.д. лишь несколько часов в сутки, а человеком целый день. Вот почему наряду со специальными знаниями целесообразно давать философскую подготовку».

Замечание М.Ф. Достоевского о том, что «там, где образование начиналось с техники ... никогда не появлялось Аристотелей. Напротив замечалось необходимое суживание и скудость мысли. Там же, где начиналось с Аристотеля ... тотчас дело сопровождалось великими техническими открытиями ... и расширением человеческой мысли ...».

Будущий специалист, благодаря изучению философии, становится более подготовленный к профессиональной деятельности в сложных условиях глобализированной системы мирового хозяйства.

Культура мышления современного человека-это умение правильно и глубоко мыслить, самостоятельно анализировать явления, умение подойти к известному с новой стороны. Философия-это апробированная многовековым опытом человечества школа разумного мышления, «философия-вождь жизни, породившая города, создавшая разрозненных людей в сообщества жизни» (Цицерон Марк Туллий).

Я будущий бухгалтер-экономист что даст мне изучение дисциплина «Основы философии»? Не преувеличу, если скажу, что эта дисциплина-своеобразная инструкция к пониманию мира, и руководство к

правильному диалектическому научному методу в организации будущей работы, и методике аналитического мышления. Изучение нравственных проблем философии-это правильное мышления к людям, к коллегам, правильная оценка общечеловеческих ценностей. Уроки философии-это уроки развивающие культуру общения, речи, в целом коммуникации. Все это считаю очень важным для своей будущей жизни, для карьерного роста, грамотного выполнения профессиональных задач.

Именно изучение философии способствует усвоению уроков нравственности, развитию эрудиции и культуры, осознанию ответственности за свою судьбу и судьбу человечества.

Философия как тип мышления, как учебная дисциплина-скучно, неактуально? Думаю все же – и интересно, полезно, и актуально во всем времена.

Список литературы:

1. Статья «зачем студенту философия» Деминская Галина
2. Статья «Зачем механику философия» Корябкин Владимир
3. <https://www.bestreferat.ru/referat-67989.html>
4. <https://ru.wikipedia.org/wiki>
5. <https://cyberleninka.ru/article/n/filosofiya-i-obrazovanie-istoriko-filosofskiy-analiz>

Лесова 3.3.

тарих пәнінің оқытушысы

Ақтөбе жоғары ауылшаруашылық колледжі, Ақтөбе қ.

БІЛІМ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ – ТАБЫСТЫ БІЛІМ КЕПІЛІ

Түйіндеме. Білім беруді дамыту-жалпы ұлт үшін аса маңызды міндет болып табылады. Білім беру саласының оза дамуы-заңдылық, сонымен бір мезгілде қоғамның қалыпты дамуының шарты. Себебі білім беру не бұл дамуға шек қояды, не оның жаңа даму көкжиектерін ашады. Жаңа инновациялық оқыту технологиясы кәсіптік қызметтің ерекше түрі болып табылады.

Кілттік сөздер: білім, инновация,білім беру сапасы

Еліміздің дербес даму бағыты айқындалып, халықтың тарихқа деген көзқарасы жаңа қырынан жаңғыра бастаған бүгінгі таңдағы негізгі міндеттердің бірі – «білім беруді жаңа инновациялық жолмен дамыту болып отыр». Инновациялық процестерді ендіру өзара байланыс негізінде анықталады: енгізілген технологияның ерекшеліктерімен; жаңашылдардың инновациялық әлеуетімен; жаңалықты енгізу жолдарымен. үшін педагогикалық аса зор тәжірибені жұмылдыруды қажет етеді.

Білімді иновациялаудағы «Иновация» терминіне тоқталсақ: (лат. «novatio», «жаңарту» («өзгерту»), «in», «бағыттау», егер толық аудармасы «Innovatio» — «өзгеріске бағыттау») — «жаңару, өзгеру» деген мағынаны білдіреді. Иновациялық құбылыстар білім беру саласында өткен ғасырдың сексенінші жылдарында кеңінен тарала бастады. Бұл процесс адамзаттың интеллектуалдық қызметінің нәтижесімен, яғни ойтанымымен, шығармашылық жаңа ашылуларды ойлап табумен айқындалады. Сондай-ақ, «инновация» бірнеше өзекті мәселелердің түйіскен жерінде пайда болады да, берік түрде жаңа мақсатты шешуге бағытталады, педагогикалық құбылысты үздіксіз жаңғыртуға жетелейді. Осы негізде жаңа технологияны игеру мен оны әлемдік тәжірибеден үлгі алып, өндіріс саласында қолдана білу білім саласының алдына жаңа міндеттерді жүктеп отыр.[1]

Білім беруді дамыту-жалпы ұлт үшін аса маңызды міндет болып табылады. Білім беру саласының оза дамуы-заңдылық, сонымен бір мезгілде қоғамның қалыпты дамуының шарты. Себебі білім беру не бұл дамуға шек қояды, не оның жаңа даму көкжиектерін ашады. Сондықтан барлық өркениетті әлемде мемлекет пен экономикалық өрлеу мен әлеуметтік-саяси тұрақтылыққа ұмтылатын қоғам, білім беруді дамытуға қызығушылық танытып қана қоймай, сондай-ақ оған өзінің қатысуын үнемі ұлғайтып отырады. Қызмет түрлерінің ешқайсысы да білім беру саласы сияқты эмоциялар мен жан күйзелісіне толы емес. Біздің балаларымыз оқып жүрген мектептердің сапасы әр баланың дербес өмір жолын қалыптастыра отырып, олардың өмірінің барлық аспектілеріне және қоғамның жалпы алғанда шығармашылық әрі экономикалық тұрғыда дамуына әсер етеді. Сондықтан да мектеп жүйесінің реформасы білім беру саласындағы мамандар үшін ғана емес, сондай-ақ саяси көшбасшылар, жұмыс берушілер және ата-аналар үшін де басымдылық болып табылады. Сол себепті мектептеріміздегі білім беру сапасын арттыру міндетінің айрықша маңыздылығын түсіну тоқтамайтын қызу таластар туғызып отыр.

Білім беру деңгейі - экономикалық және ғылыми-техникалық прогрестің бастау көзі, мемлекет пен қоғамның табысты дамуының кепілі. Білім беру саласында кенжелеп қалу елдің бәсекеге қабілеттілігіне, ұлт болашағына және мемлекеттің қауіпсіздігіне тікелей әсер етеді.

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев білім мен ғылымды республикамыздың таяу онжылдықта дамуының стратегиялық бағыты ретінде анықталады. «Мен білім беру жүйесіндегі іс-жағдайын түбегейлі өзгертуді стратегиялық міндет деп санаймын»; «Ұлттың бәсекелестікке қабілеттілігі бірінші кезекте оның білімділік деңгейімен айқындалады»; «Білімін дамыта алмаған елдің ХХІ ғасырда тығырыққа тірелері анық»; «Білім беру реформасы-Қазақстанның бәсекеге нақтылы қабілеттелігін қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін аса маңызды құралдардың бірі. Бізге экономикалық және қоғамдық жаңару қажеттіліктеріне сай келетін осы

заманғы білім беру жүйесі қажет», - деп атап көрсетті Қазақстан Президенті Қазақстан халқына жолдауларында.

Елбасы еліміздің білім беру саясатының мақсаттары мен міндеттерін шынайы анықтап берді. Еліміздің білім беру әлеуетін дамытудың стратегиялық міндеттері, мемлекет пен қоғамның келісімделген әрекеттерін жүзеге асыру қажеттілігі анықталады.

«XXI ғасыр идеялар мен инновациялық технологиялардың бәсекелестік ғасырына айналып барады. Егер қоғамда білімді адамдар жеткілікті болса, онда кез-келген ноу-хау барлығымыз үшін қолдан келерлік іске айналады. Жаңа идеялар тудыра білу қабілеті-міне, осы ғана қандай да бір елдің ғаламдану жағдайында алатын орнын анықтайтын болады. Сондықтан қазақстандық өскелең ұрпақ бәсекеге қабілетті білімге ие болуы керек», «Үздік халықаралық тәжірибе елдің бәсекеге қабілеттілігінің жоғары деңгейінің негізгі факторларына қолайлы макро-экономикалық саясат, инвестициялық климат (хал-ақуал), тең дәрежедегі бәсекелестік жағдайлары және ең маңыздысы-білім беру және денсаулық сақтау саласының жоғары сапасы жататынын растайды», - деп көрсетті Елбасы.[2]

Білім берудің сапасы-қоғамдағы білім беру үдерісінің күйі мен нәтижелігін, оның жеке адамның адамзаттық, тұрмыстық және кәсіби біліктілігін дамытудағы және қалыптастырудағы қоғам (сан алуан әлеуметтік топтар) қажеттілігі мен үмітіне сәйкестігін анықтайтын әлеуметтік категория. Білім беру сапасы білім беру мекемесінің оқыту қызметінің әртүрлі: білім беру мазмұны, кадрлық құрам, оқыту және тәрбиелеудің формалары мен әдістері, материалдық-техникалық база және басқару тиімділігі сияқты аспектілерін сипаттайтын көрсеткіштер жиынтығымен анықталады. Еліміздің дамуының басты көрсеткіші-білім екенін ескерсек, білім саласындағы жаңа реформалардың тиімді, ыңғайлы үйлесуіне, қалыптасуына ұстаздар қауымы ерекше ат салысатын тұлғалар екендігі белгілі. Сондықтан да бүгінгі күн ұстазға жүктелер міндет те, талап та ауыр.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

- 1.Қабдықайыров Қ. Инновациялық технологияларды диагностикалау. – А., 2004
- 2.Елбасы жолдаулары

Мешелова Р.Ж.

педагогика магистрі, оқу бөлімінің меңгерушісі

Бимендинова М.М.

директордың ТІЖ орынбасары, биология пәнінің оқытушысы
«Қостанай гуманитарлық колледж» мекемесі, Қостанай қ.

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫ-ЗАМАН ТАЛАБЫ

Түйіндеме. Мақала жаңартылған білім беру мазмұны заман талабына сай. Рухани жаңғыру арқылы халықтың ой-санасында серпіліс болып, мемлекетіміздің әрі қарай дамуы маңызды рөл атқармақ. Бұл үшін Қазақстанда ХХІ ғасыр заманының талабына сай «Цифрлық Қазақстан», «Үштілдік», «Мәдени және конфессия аралық келісім» арқылы дайындауға бастайды.

Кілттік сөздер: мәдени мұра, жаңартылған білім, «Күнделік жобасы», мәдени мұраны таныту.

Президентіміз Н.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы бүгінгі таңда бүкіл Қазақстандықтар арасында жан-жақты талқыланып, ондағы міндеттер іс жүзіне асырылуда. Еліміздің рухани жаңғыруы – Қазақстанның жаһандық бәсекеге қабілеттілікке қол жеткізуге бағытталған ұлт жоспарын орындаумен, бәсекеге қабілетті үздік елдің қатарына кіру мақсатындағы ауқымды іс-шаралармен қатар жүргізілетін басты міндет екені де бәрімізге белгілі [2].

Рухани жаңғырудың нақты тетіктерін атап айтқан Н.Назарбаевтың өз мақаласында ұлттық салт-сананы, мәдени дәстүрлерімізді, әдет-ғұрпымызды мықты сақтап, оны жаңа жетістіктермен, адами құндылықтармен байыта отырып, дамытуға үндейді. Мемлекет басшысы өз мақаласында жастардың тәрбиесіне баса мән берді. Өрендер мен аға ұрпақ өкілдері арасындағы сабақтастық жібінің үзілмеуіне көңіл бөлді. Жаһандық бәсекеге қабілетті алдыңғы қатарлы елдердің дамуына мән беріп, тереңірек үңілетін болсақ, алға қойылған мақсаттарымыз, ұлттық құндылықтарымызбен рухани санамыз тежеліп қалмайды. Бұл рухани жаңғыру арқылы халықтың ой-санасында серпіліс болып, мемлекетіміздің әрі қарай дамуына, құлдырамауына маңызды рөлі атқарылады.

Рухани жаңғыруды ұсынудағы негізгі мақсат – ауқымы. Ол – тіліміз, мәдениетіміз, әдебиетіміз, дәстүріміз, білім, ғылым, өнер, жастар тәрбиесі, ұлтжандылық, отан сүйгіштік сияқты әр бірінің бес атанға жүк боларлықтай салмағы бар дүниелерді тереңнен қаузады. Ел басымыздың рухани жаңғыру ұғымын ұсынуы – көнерген әдеттермен артта қалып қоймай, жаһандық әлеммен бәсекеге қабілетті болып, еліміз алдыңғы қатарда жүруін көздегені. Н.Назарбаевтың «Цифрлық Қазақстан», «Үштілділік бағдарламалары арқылы бүгінгі ұрпақты ХХІ ғасыр заманының талабына сай дайындауға бастайды.

Қазақстан жаңа тарихи кезеңге енгендіктен, қазіргі таңда жастар, біз аса ауқымды және іргелі жұмыстарға кірісуге тиіспіз. Яғни, қоғамымыз жаңаша бағытқа көз тігуі керек. Атап айтатын болсам, әр нәрсеге аса мән беру, қызығушылық таныту, бәсекеге қабілетті болу, мәдени білімділік, ұлттық бірегейлігімізді сақтау, бұл дегеніміз, бәсекеге қабілетті екендігімізді білдіреді.

«Ел болам десең, бесігіңді түзе!» – деген мақала бекер айтылмаған. Бәсеке болған жерде ғана жақсылыққа ұмтылып, жаманшылықтан арылып, санамызды жөндейміз. Бәрі санадан басталады. Сол үшін сана түзелуі керек. Сананы рухани жағынан үнемі жетілдіріп, дамытып отыру – әрқайсысымыздың абыройларымыз.

Болашақта ұлттың табысты болуы оның табиғи байлығымен емес, адамдардың бәсекелестік қабілетімен айқындалады. Сондықтан әрбір Қазақстандық, сол арқылы тұтас ұлт ХХІ ғасырға лайықты қасиеттерге ие болу керек. Мысалы компьютерлік, сауаттылық, шет тілдерін білу, мәдени сияқты факторлар әркімнің алға басуына сөзсіз қажетті алғы шарттардың санаттарында. Сол себепті, «Цифрлі Қазақстан», «Үш тілде», «Білім беру», «Мәдени және конференциялық келісім» сияқты бағдарламалар ұлтымызды, яғни барша Қазақстандықтарды ХХІ ғасырдың талаптарына даярлаудың қамы. Қоғамыздың қазіргі кездегі даму кезеңі. Оқу тәрбиелік процесті цифрландыру замана талабы. Қай саланы алсаныз да барлығында цифрландырудың бағдарламалары жүргізілуде. Білім саласындағы «Цифрлық Қазақстан» аудандағы мектептерде «Күнделік» электрондық мектеп журналының жүйесін енгізумен басталады. Былтыр басталған бастамаға биыл қалған мектеп қосылды. «Күнделік» жобасы, әсіресе, ата-ана үшін тиімділігі зор екенін дәлелдеген. Сонымен қатар, «BilimLand» білім беру ресурсы жұмыс жасайды. Бұл цифрлы білім беру контентімен мұғалімдерге интерактивті сабақтар дайындалуға арналған виртуальды жабдықтырғыш танымдық бейне сабақтар көріп, пайдалануға мүмкіндік береді. Осы бағдарлама аясында аудан тұрғындарының цифрлық сауаттылығын арттыру мақсатында білім беру мекемелерінде компьютерлік сауаттылық курстары ұйымдастыру жоспарланған. Отбасы мен мектептердің өзара іс-қимылын күшейту үшін қамқоршылық кеңестің маңызы зор.

Қоғамымыздың қазіргі даму кезеңі мектептегі білім беру жүйесінің алдына оқыту үрдісін технологияландыру мәселесін қойып отыр. Оқытудың әр түрлі технологиялары жасалып, білім беру мекемелерінің тәжірибесіне енуде. Жаңа технологияларды меңгерту мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және де басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді [1]

Жаңа технологиялар теориялық тұрғыда дәлелденіп, тәжірибеде жақсы нәтижелер беруде. Жаңа педагогикалық технологияларды күнделікті сабақ үрдісінде пайдалану үшін, әр мұғалім алдында отырған оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, педагогтік мақсатына, мүддесіне сай, өзінің шеберлігіне орай таңдап алады. Бұл жаңа технологиялар – оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, терең ойлай білуін, теориялық негіздерін, эстетикалық көзқарастарын пайымдауын, баға беруін, танымдық белсенділігін дамытуға бағытталған. Жаңа технологиялардың негізгі қағидалары: – балаға ізгілік тұрғысынан қарау; – оқу мен тәрбиенің бірлігі;

– баланың танымдық және шығармашылық икемділігін дамыту; – баланың танымдық күшін қалыптастыру және дамыту; – әр оқушыны оның қабілеті мен мүмкіндік деңгейіне қарай оқыту; – барлық оқушының дамуы үшін жүйелі жұмыс істеу. Міне, бұл технологияда оқушы өз топшылауын, өз пайымын еркін білдіреді, өзіндік дәлелдер келтіреді, басқалардың ой түйіндерін сынайды, өз пікірін, өз тоқтамын жасайды. Бұл әдіс шәкірттерге де, оқытушыларға да үлкен жауапкершілікті жүктейді. Оқыту әдістерін жетілдіруге, дамытуға олардың тиімділігін арттыруға көмектеседі.

Осындай жұмыстардың нәтижесінде бүгінгі күн талабына сай сауатты, білімді оқушылар тәрбиелеуге болады. Ол үшін мұғалім көп ізденіп, көп оқып, ізденіс үстінде болуы керек. Әрине, әр сабаққа дайындық керек, сондықтан да мен оқушыларға шығармашылық бағыт-бағдар бере отырып, үздіксіз ісәрекетке жетеледім. Бұл бағдарламаны оқып, үйреніп оны өз жұмысымда қолданып мұғалімдік кәсіптің қыр-сырына тереңдей түстім. Бағдарлама стратегиялары оқушылардың бірінбірі тыңдап, құрметтеуіне үйретті. Қуанышпен айта кететін жайт, бұрын үндемей отыратын балалардың сабаққа қызу араласуы. Жай уақытта олар өздерін бұлай көрсетуге бара қоймас еді. Сабақтардың ерекше, жаңа технология жобасымен өтуі – оларға еркін сөйлеп, ойларын ашық жеткізуге, сыншыл көзқарас байқатуларына мүмкіншілік туғызғандай. Бүгінгі қоғамға да, оқу орындарында да керегі осылар.

Қорыта айтқанда, педагогикалық жаңа технологиялардың барлығы жеке тұлғаның өзін-өзі дамытуына, өздігінен шығармашылықпен жұмыс істей білу қабілетін және біліктіліктері мен дағдыларын қалыптастыруға, сонымен қатар, алға қойған мақсатқа жетудің тиімділігін, нәтижелілігін қамтамасыз етуді көздейтін, берілген материалды жедел, әрі сапалы меңгертуге бағытталған.

Қазіргі уақытта ұялы телефондарда жарнамалар, хабарламалар латын әліпбиімен жазылуда. Сонымен қатар, интернет желісінде де латын әліпбиіне аударатын транскрипция орнатылған, бірақ, орыс графикасында ғана жасалған, болашақта қазақ графикасында жасалады деген ойдамыз. Латын әліпбиіне көшуде осындай бастапқы жұмыстар атқарылып отыр.

Қорыта келгенде, латын әліпбиіне көшу – ұлтымыздың санасын бұғаудан босатады. Түркі және жаһандық әлемімен ықпалдасуға, қазақ халқы ертеден қолданған әліпбиімізге қайта оралып, ұлттық санамыздың қайта жаңғыруына жол ашады, – демекпін.

Бір сөзбен айтқанда, тұлғаға бағытталған білімдер жүйесі білім стандартына сай тұлғаның жан-жақты дамуына негізделген, алған білімін өмірдің қандай бір жағдаяттарына қолдана алатындай дәрежеде ұсыну педагогтің құзіреттілігіне байланысты болады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Жаңа бағдарлама туралы нұсқаулық. Алматы, 2016 ж. - 14-18 б.

2. Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру», Егемен Қазақстан газеті, 2016 ж. -2-4 б.

Мухаматов М.Ш.

Актюбинский высший сельскохозяйственный колледж
преподаватель физического воспитания, г.Актобе

ГИГИЕНА И ЕЁ ОСНОВНЫЕ ЗАДАЧИ

Аннотация. Знание гигиены необходимо для правильного решения вопросов по предупреждению заболеваний, повышения трудоспособности и сопротивляемости организма к неблагоприятным влияниям окружающей среды. Основные задачи гигиены - изучение влияния внешней среды на состояние здоровья и работоспособность людей.

Ключевые слов: гигиена, здоровье, физическое воспитание.

Гигиена – наука о здоровье, о создании условий, благоприятных для сохранения человеком здоровья, о правильной организации труда и отдыха, о предупреждении болезней

В ходе развития гигиены сформировался ряд гигиенических дисциплин: гигиена труда, социальная гигиена, гигиена детей и подростков, гигиена физической культуры и спорта.

Гигиена физической культуры и спорта включает разделы: личная гигиена, закаливание, гигиена жилища, гигиенические требования к спортивным сооружениям и местам занятий физическими упражнениями.

Личная гигиена включает в себя: рациональный суточный режим, уход за телом и полостью рта, гигиену одежды и обуви, отказ от вредных привычек. Знание правил личной гигиены необходимо каждому человеку, так, как строгое их соблюдение способствует укреплению здоровья, повышению умственной и физической работоспособности и служит залогом высоких достижений в любом виде деятельности.

Рациональный суточный режим создаёт оптимальные условия для деятельности и восстановления организма.

Неуклонное соблюдение режима дня помогает воспитывать организованность, силу воли, приучает к сознательной дисциплине. Основные правила организации суточного режима:

- подъем в одно и то же время;
- выполнение утренней гигиенической гимнастики и закаливающих процедур;
- прием пищи в одно и то же время, не менее трех раз в день (лучше 4—5раздень);
- приём пищи за 2 часа до тренировки и сна;

- не реже трех — пяти раз в неделю по 1,5—2 ч занятия физическими упражнениями или спортом с оптимальной физической нагрузкой;
- выполнение в паузах учебной деятельности (3—5 мин) физических упражнений;
- ежедневное пребывание на свежем воздухе с выполнением ходьбы и других физических упражнений (1,5—2 ч);
- полноценный сон (не менее 8 ч) с засыпанием и пробуждением в одно и то же время.

Особое внимание в суточном режиме следует уделять сну. Сон — основной и ничем не заменимый вид отдыха. Систематическое недосыпание и бессонница вызывают истощение нервной системы, снижение работоспособности (особенно умственной), ослабление защитных сил организма. Однако и излишний сон нежелателен. Продолжительность сна зависит от возраста, состояния здоровья и индивидуальных особенностей человека. Для взрослых людей продолжительность сна 8—9 ч. Гигиена тела содействует правильной жизнедеятельности организма, способствует улучшению обмена веществ, кровообращения, пищеварения, дыхания, развитию физических и умственных способностей человека. От состояния кожного покрова зависит здоровье человека, его работоспособность, сопротивляемость различным заболеваниям. Основа ухода за кожей — регулярное мытье тела горячей водой с мылом и мочалкой. Оно проводится не реже одного раза в 4—5 дней в душе, ванне или бане. Одежда предохраняет организм от неблагоприятных воздействий внешней среды, механических повреждений и загрязнений. Важное значение имеют теплозащитные свойства одежды, а также ее воздухопроницаемость. Спортивная одежда должна отвечать требованиям, предъявляемым спецификой занятий и правилами соревнований различных видов спорта. Она должна быть по возможности легкой и не стеснять движений. Негигиенично пользоваться спортивной одеждой в повседневной жизни. Обувь должна быть легкой, эластичной и хорошо вентилируемой. Для занятий зимой рекомендуется непромокаемая обувь, обладающая высокими теплозащитными свойствами. Ее размер должен быть чуть больше обычного, что дает возможность использовать теплую стельку, а при необходимости две пары носков.

Рациональное питание и физические упражнения — важнейший фактор укрепления здоровья и повышения работоспособности человека. Оптимальный двигательный режим — важнейшее условие здорового образа жизни. Утренняя гигиеническая гимнастика способствует более быстрому приведению организма в рабочее состояние после пробуждения, поддержанию высокого уровня работоспособности в течение трудового дня.

Ежедневная утренняя гимнастика — обязательный минимум физической тренировки. Одной из составляющих здорового образа жизни является

рациональное питание. Прежде всего, пища должна быть разнообразной и полноценной, то есть содержать в нужном количестве все основные питательные вещества: белки, жиры, углеводы, витамины, минеральные вещества, вода. Режим питания должен быть сбалансированным. Спортивные сооружения должны соответствовать установленным санитарно-гигиеническим требованиям и нормам. К гигиеническим требованиям спортивных сооружений предъявляются особо высокие требования, так как от их санитарного состояния зависит оздоровительный эффект занятий физическими упражнениями и спортом.

Новикова Е.В.

магистр юриспруденции

Петропавловский гуманитарный

колледж имени М.Жумабаева, г.Петропавловск

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЗАКОННОСТИ И ПРАВОПОРЯДКА – ЭФФЕКТИВНЫЙ ПУТЬ К ПРАВОВОМУ ГОСУДАРСТВУ

Аннотация: Рассмотрены понятие законности и факторы, влияющие на состояние законности. Представлены актуальные проблемы укрепления законности в современном Казахстане. Отражены изменения правовой системы Республики Казахстан. Приведены примеры формирования правового сознания у молодого поколения. Сделаны выводы об эффективных путях борьбы с правонарушениями в стране.

Ключевые слова: законность, правопорядок, правовое сознание, правовое поведение, правонарушения, укрепление законности.

В соответствии со ст.1 Конституции Республики Казахстан «Республика Казахстан утверждает себя демократическим, светским, правовым и социальным государством, высшими ценностями которого являются человек, его жизнь, права и свободы» [1].

Слово «утверждает» говорит нам о стремлении государства к построению современной правовой модели, ориентированной на обеспечение законности и правопорядка.

Законность и правопорядок – величайшие социальные ценности, основа нормальной жизни общества, его граждан. Поэтому их укрепление – одна из главных задач, стоящих перед обществом, одно из основных направлений деятельности государства, его функция [2].

Законность представляет собой взаимоотношения государственных органов с гражданами, при которых они строятся на основе законов, и за их нарушение наступает юридическая ответственность. Обязанность неукоснительного соблюдения законов ложится на всех участников общественных отношений, а юридическая ответственность за

неисполнение законов возлагается на любую сторону независимо от положения субъекта.

В настоящее время это одна из проблем правовой системы, так как фактически ответственности подлежат не все виновные лица (занимающие руководящие должности, имеющие родственные связи и т.д.), раскрытие преступлений не ведется должным образом, подтверждается коррумпированность работников правоохранительных органов и судебной системы.

Это требует совершенствования действующего законодательства, надзорно-контрольных мероприятий, а также мер защиты и ответственности.

Прежде всего, необходимо выделить факторы, оказывающие наиболее существенное влияние на состояние законности в государстве. Во-первых, это факторы, относящиеся к личности. Большое значение имеет уровень правового сознания: правовые знания, отношение к правовым ценностям, стереотипы правового поведения, правовые навыки и умения. При этом важно знание правовых принципов и тех норм, с которыми данное лицо сталкивается постоянно в жизни, учебе и работе. Огромную роль играют нравственное и политическое сознание, уровень общей культуры, а также интеллектуальные, эмоциональные и волевые качества личности. Именно на их основе формируется отношение к правовым ценностям и осуществляется выбор соответствующего варианта поведения.

Как известно, правовое сознание и поведение человека начинает формироваться в детстве, в семье, а далее в различных социальных институтах (детский сад, школа, колледж, университет и т.д.). Будучи преподавателем права и экономики в колледже, я являюсь руководителем кружка «Правовой всеобуч», основной целью которого является повышение правовой культуры студентов и формирование традиции уважения к закону. Достичь данной цели помогают следующие задачи: знакомство студентов с основами правовой культуры, законодательством Республики Казахстан, гражданско-правовой ответственностью; привитие навыков законопослушного поведения. В связи с этим ведется систематическая лекционно-разъяснительная, пропагандистская и консультативная работа (лектории, круглые столы, диспуты, семинары-практикумы), организовываются встречи с работниками правоохранительных органов. Благодаря этому студенты получают знания не только о своих правах и обязанностях, но и видах юридической ответственности и наказаниях за различные правонарушения. В колледже ведет свою работу клуб «Адал ұрпақ», рассматривающий актуальные вопросы и положительные тенденции по противодействию коррупции. Таким образом, у молодежи повышается уровень правового сознания, вырабатываются навыки правового поведения, связанного с отсутствием всякого желания совершать правонарушения. Я считаю, что одним из

приоритетных направлений воспитательной работы образовательных учреждений должно оставаться правовое воспитание в сочетании с воспитанием казахстанского патриотизма и гражданственности.

Во-вторых, на законность в государстве влияют факторы внешней среды. Прежде всего, надо выделить экономику страны в целом. От экономических условий зависят как социально-политическая обстановка, так и уровень законодательства. Заметную роль играет состояние организации и деятельности правоохранительных органов (предупреждение и пресечение преступлений, правонарушений, привлечение виновных к законной ответственности) и качество законодательства.

Следовательно, одновременно с повышением уровня правосознания населения нашего государства решаются задачи формирования принципиально нового правового пространства деятельности судебной системы и правоохранительных органов.

Так, в Стратегии «Казахстан-2050», представленной в 2012 году, была поставлена задача разработки и внесения в Парламент новых базовых кодексов, в которых было необходимо определить новую конфигурацию судопроизводства, полномочия и структуру всех звеньев правоохранительной системы, напрямую затрагивающих права и интересы граждан. По словам Президента Н.А.Назарбаева, принятие этих ключевых законодательных актов концептуально модернизирует систему уголовного судопроизводства и выведет наше право на уровень, позволяющий адекватно реагировать на современные вызовы [3].

Предвидя наступление новых мировых кризисов, в 2015 году Президент Н.А. Назарбаев предложил пять институциональных реформ, одной из которых явилось обеспечение верховенства закона. Единственной целью этого является соблюдение прав и свобод граждан, строгое исполнение законности, усиление правопорядка. В своем обращении Глава государства отметил острую проблему обеспечения законности, связанную с отбором судей и неэффективностью квалификационных требований к ним, существованием коррупции в судебных рядах.

Кроме того, отмечалась [непрозрачность для общества](#) работы органов внутренних дел. В связи с этим Н.А.Назарбаев подчеркнул необходимость открытости правоохранительных органов: «Полиция должна работать так, чтобы повысить доверие общества к себе» [4].

Поэтому именно 2015 год ознаменовался началом серьезной модернизации правовой сферы Республики Казахстан: с 1 января вступили в силу новые Уголовный, Уголовно-процессуальный и Уголовно-исполнительный кодексы. Их принятие значительно изменило систему уголовного законодательства, приблизив ее к международным стандартам. Ключевыми новеллами уголовного и уголовно-процессуального законодательства стали введение двухзвенной системы уголовно

наказуемых деяний с делением на преступления и уголовные проступки. Новые кодексы содержат ряд принципиально новых для отечественного уголовного судопроизводства норм, отвечающим международным стандартам в области прав человека [5].

В целях реализации Плана Нации по модернизации правовой системы Верховным Судом были выполнены основные задачи:

1. Создана необходимая законодательная база.
2. Введена трехступенчатая система правосудия.
3. Ужесточены квалификационные требования по отбору судей.
4. Реорганизован Высший судебный совет.

Особое место в этих достижениях занимает кардинальная модернизация гражданского процессуального законодательства, связанная с обеспечением максимальной эффективности судебной защиты. Это подтверждает принятие нового Гражданского процессуального кодекса.

Стоит отметить, что в январе 2016 года после выхода статьи Президента Республики Казахстан «План нации – Путь к казахстанской мечте» начался практический этап выполнения «Плана нации – 100 конкретных шагов по реализации пяти институциональных реформ». Для достижения казахстанской мечты за короткое время единая нация добилась создания прочной базы Конституции и законов.

В новом Гражданско-процессуальном кодексе особое внимание уделено примирительным процедурам, что позволяет сторонам спора разрешать разногласия до обращения в суд. А это, в свою очередь, должно привести к снижению уровня конфликтности в обществе.

Для повышения доверия к правоохранительной системе со стороны граждан и укрепления имиджей стражей порядка в январе 2016 года начала функционировать местная полицейская служба. Правовой основой этого стало подписание Главой государства Закона «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты РК по вопросам деятельности местной полицейской службы». Необходимость создания такой службы – укрепление общественного порядка и профилактики преступности. Причем участковые инспекторы назначаются с учетом мнения населения, что повышает уровень доверия населения к деятельности органов внутренних дел и обеспечивает прозрачность их работы.

Модернизацию системы трудовых отношений в Республике Казахстан подтверждает новый Трудовой кодекс, разработанный в рамках реализации Плана Нации. Кодекс упрощает процедуры приема на работу и увольнения, кадрового перемещения, определения условий и оплаты труда работников, закрепляет базовые права и трудовые гарантии работников.

Новый Предпринимательский кодекс содержит в себе нормы, регулирующие правоотношения в сфере предпринимательства, а также обозначает новый уровень взаимоотношений бизнеса с государством и приводит к единообразному применению норм законодательства в сфере

предпринимательства. Это позволит избежать споров и разногласий в сфере предпринимательской деятельности, обеспечит предпринимателей новыми механизмами защиты, а также повысит уровень законности и правопорядка в этой сфере.

Отсутствие до настоящего времени законодательного определения административного судопроизводства, в рамках которого должны разрешаться споры граждан с государственными органами, вызывает неоднозначность, двусмысленность в теории и постоянные споры на практике.

Регламентировать порядок разрешения конфликтов публично-правового характера позволит принятие Административного процессуального кодекса, над разработкой которого продолжается плодотворная работа. С принятием данного кодекса появится новый институт – административное судопроизводство, являющееся важнейшим административно-правовым средством обеспечения и защиты публичных интересов.

По словам Республиканской коллегии адвокатов, административное судопроизводство должно быть выделено в самостоятельную ветвь судопроизводства (правосудия), занимающуюся только рассмотрением возникающих в сфере управления правовых споров и направленную на обеспечение защиты прав и свобод граждан, юридических лиц и организаций [6].

Серьезной проблемой по-прежнему остается борьба с коррупцией, которая не должна сводиться к разовым и периодическим мероприятиям, а вестись постоянно, планомерно и систематически.

Агентством по делам госслужбы и противодействию коррупции за первые восемь месяцев 2018 года было выявлено 1393 случая коррупционных преступлений, в том числе 761 факт взяточничества. Первое место по количеству преступлений заняла сфера строительства – 157 коррупционных правонарушений, второе место – сфера образования – 110 преступлений.

Борьба с коррупцией будет эффективна и даст положительные результаты только в здоровом обществе, идеи нравственности, порядочности и честности должны переходить по генам - по крови, от деда к отцу, от отца к сыну, передаваться и впитываться в кровь, плоть, кости человека через материнское молоко [7].

Проблема укрепления законности носит комплексный характер, связана со многими явлениями и процессами социальной жизни и может быть успешно решена только в контексте общей стабилизации обстановки в стране [8].

Все принимаемые государством меры связаны с обеспечением законности и правопорядка в казахстанском обществе. Правопорядок основывается на законности. Следовательно, правопорядок – это фактическое состояние общественных отношений и результат законности.

Обеспечение законности и правопорядка является основой построения правового государства и дальнейшего совершенствования правовой системы, что приведет к существенному обновлению жизни современного общества и достижению казахстанской мечты.

Список литературы:

1. Конституция Республики Казахстан 1995 г. (с изменениями и дополнениями по состоянию на 10.03.2017 г.).
2. Теория государства и права: учебник для юридических вузов и факультетов / под ред. В.М. Корельского и В.Д. Перевалова. – М.: ИНФА М-Норма, 1997.
3. Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства. Послание Президента Республики Казахстан – Лидера Нации Н.А. Назарбаева народу Казахстана, г. Астана, 14 декабря 2012 года.
4. План нации – 100 конкретных шагов по реализации пяти институциональных реформ Главы государства Нурсултана Назарбаева, май 2015 года.
5. Проблемы формирования профессионального государства и укрепления законности, правопорядка в РК. С.Н. Сабыкенов. Вестник КазНПУ – Алматы, 2016.
6. <http://advokatura.kz>
7. Проблемы коррупции в Казахстане. Исабеков С.Б. кандидат технических наук. <https://yvision.kz>
8. Общая теория права и государства: Учебник / Под ред. 0-28 В.В. Лазарева. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Юрист, 2001.

Омирбек А.

С.Сейфуллин атындағы Қазақ
агротехникалық университетінің магистранты, Астана қ.

ЖАБДЫҚТАУШЫЛАР МЕН МЕРДІГЕРЛЕР АЛДЫНДАҒЫ МІНДЕТТЕМЕЛЕРДІ ТАЛДАУ

Түйіндеме. Талдауда кредиторлық берешекті талдаудың маңызы жоғары, ол тек қана жабдықтаушыларға ғана емес, сонымен қатар банк несиесі, бюджетпен есеп айырылысу және басқа да кредиторлық бекешектерді қамтиды. Міндеттемелерді уақытында өтеу бойынша талдаудың рөлі маңызды. Ол екі үлкен топқа: қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді болып бөлінеді.

Кілттік сөздер: кредиторлық берешек, төлем қабілеттілігі, баланс өтімділігі, дебиторлық берешек, ағымды өтімділік коэффициенті, қаржылық тұрақтылық.

Экономикалық әдебиеттерде кәсіпорынның жабдықтаушылар мен мердігерлермен бухгалтерлік есебі және аудит төңірегіндегі сұрақтар бірқатар отандық және шетелдік экономист ғалымдардың П.С.Безруков, В.А.Белобородова, Ф.П.Васина, Е.П.Воронова, К.Ш.Дюсембаева, М.С.Ержанова, О.В.Ефимова, В.Б. Ивашкевич, Дж.Колдуэлл, К.К.Кеулимжанов, Д.Ли, Б.Нидлза, С.А.Николаев, В.Ф.Палий, В.К.Родостовец, С.С.Сатубалдина, Я.К.Соколовалардың және т.б ғылыми еңбектерінде қарастырылған.

Жабдықтаушылар мен мердігерлер алдындағы міндеттемелерді талдаудың мақсаты - жабдықтаушылар мен мердігерлер алдындағы міндеттемелердің жағдайын бағалау және оны жетілдіру жолдарын айқындау.

Талдауды жүргізу үшін ақпарат көзі болып табылады:

- ұйымның бухгалтерлік есебі мен оның түсіндірмесі;
- бухгалтерлік есеп регистрлері;
- талдамалық есеп мәліметтері;
- алғашқы құжаттар.

Бірінші кезеңді жүргізгенде жабдықтаушылар мен мердігерлер олар берген жеткізілімдер, жұмыстар мен қызметтер бойынша қарыздарға көңіл бөлу керек. Контрагент-ұйымдар арасындағы есеп айырысудың осы түрінің едәуір үлесі ұйымның жеткілікті ақша айналымы мен төлем қабілеттілігі проблемалары туралы куәландырады.

Екінші кезеңде қалыптасу мерзімі (уақыт құрамы) бойынша жабдықтаушылар мен мердігерлер міндеттемелерін ашып көрсетуді болжайды. Әсіресе мерзімі асып кеткен (келісім-шарт бойынша уақытында төленбеген) қарыз ашылады[1, с 274].

Жабдықтаушылар мен мердігерлер бойынша кредиторлық қарызды келесідегідей уақыт диапазонына бөліп көрсетуге болады:

- 1 айға дейін, 1 айдан 3 айға дейін;
- 3 айдан 6 айға дейін;
- 6 айдан 12 айға дейін;
- 12 айдан жоғарғы.

Талдаудың екінші кезеңін жүргізу, ең негізгісі, жалпы қарыз ішіндегі уақыты асып кеткен қарыздың үлесін анықтау. Ол ақша ағындарын жақсарту мен жедел басқару шешімдерін қабылдауға ықпал етеді.

Жабдықтаушылар мен мердігерлер міндеттемелерін талдаудың мақсаты – жабдықтаушылар мен мердігерлер міндеттемелерінің жағдайына баға беру және оны жетілдіру жолдарын айқындау.

Осы мақсатқа қол жеткізі үшін келесі міндеттер орындалу керек:

- кредиторлық берешектің динамикасы мен құрылымындағы жабдықтаушылар мен мердігерлерге берілген аванстар мен жабдықтаушылар мен мердігерлерге берешектердің өзгеру себептерін анықтау;

- қарыздың айналым уақыты мен жылдамдығын танықтау;

-кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығы мен төлем қабілеттілігін бағалау;

-жабдықтаушылар мен мердігерлердің міндеттемелері жағдайының тиімділігі, резервтерді жоғарылату мен іздестіруді экономикалық негіздеу.

Кәсіпорынның төлем қабілеттілігі қаржылық тұрақтылықтың сыртқы көрінісі болып табылады, оның мәні ағымдағы активтерді ұзақ мерзімді құралу көздерімен қамтамасыз ету болып табылады.

Үлкен немесе кіші ағымдық төлем қабілеті (немесе төлем қабілетсіздігі) айналым активтерінің ұзақ мерзімді құралу көздерімен көп немесе аз мөлшерде қамтамасыз етілу (қамтамасыз етілмеу) дәрежесіне байланысты.

Кәсіпорынның төлем қабілеттілігін бағалау үшін қысқасқа мерзімді міндеттемелерге төлем ретінде қарастырылатын өтімді активтердің жиынтығы ретінде қарастырылатын үш салыстырмалы көрсеткіш қолданылады.

Компанияның жедел төлем қабілеттілігі абсолютті өтімділік коэффициентімен сипатталады, ол компанияның қысқа мерзімді қарызының қанша бөлігін қолма-қол ақшамен және қажет болған жағдайда тез арада жүзеге асырылатын қысқа мерзімді қаржылық инвестициялармен қамтамасыз ете алатынын көрсетеді[1, с 96].

Қаржылық тұрақтылық коэффициенті - жалпылама көрсеткіш, оның жоғарылауы және нормадан асуы кәсіпорын үшін оң фактор болып табылады, өйткені бұл коэффициенттің өсуі өзі тұрақтылықты көрсетеді.

Активтердің өтімділігі - активтерді ақшаға айналдыру үшін қажет уақытқа қатысты шамасы. Басқаша сөзбен айтқанда, активтерді ақшаға айналдыру үшін аз уақыт жұмсалатын болса, олар соғұрлым өтімді болып саналады.

Өтімділікті талдау барысында келесідегідей міндеттер шешіледі:

- сәйкес кезеңдерде мерзімі аяқталатын міндеттемелерді жабуға арналған қаражаттардың жеткіліктілігін бағалау;

- өтімді ақша қаражаттарының сомасын анықтау және олардың шұғыл міндеттемелерді қанағаттандыру үшін жеткіліктілігін тексеру;

- бірнеше көрсеткіштер негізінде кәсіпорынның төлем қабілеттілігі мен өтімділігін бағалау;

Қарыз алушылардың алдағы түсетін түсімдерін есепке ала отырып, компанияның төлем қабілеттілігін ағымдағы өтімділік коэффициенті сипаттайды. Бұл көрсеткіш, егер дебиторлық берешекті толық өтеу болған жағдайда, ұйымның ағымдағы қарыздың қанша бөлігін қысқа мерзімді перспективада жаба алатындығын көрсетеді.

Қалыпты шектеулер, ағымдағы қызмет түрлерінен ақшалай қаражат пен алдағы кірістер ағымдағы қарыздарды жабуға тиіс дегенді білдіреді. Ағымдағы өтімділік деңгейін жоғарылату үшін меншікті айналым капиталының қорларын жеткізуді ұлғайтуға көмектесу керек, ол

үшін өз айналымдағы капиталды ұлғайту және акциялардың деңгейін барынша төмендету қажет.

Баланс өтімділігі - кәсіпорынның төлем қабілеттілігі мен өтімділігінің негізі. Басқаша сөзбен айтқанда баланс өтімділігі- бұл төлем қабілеттілігіне қолдау көрсету тәсілі. Бірақ, сонымен қатар кәсіпорынның имиджы жоғары болып, ылғи да төлем қабілетті бола, онда оның өтімділігіне қолдау көрсету жеңілірек болады.

Төлем қабілеттілігі кәсіпорын және баланс өтімділігіне тәуелді болады. Сонымен қатар, өтімділік есеп айырылысудың ағымдағы деңгейімен қатар болашаққа да деңгейін сипаттайды. Кәсіпорын есепті кезеңге төлем қабілетті болғанымен болашаққа мүмкіндігі қолайсыз болуы мүмкін немесе керісінше [2, с 105].

Баланстық өтімділікті талдау активтерді өтімділіктің төмендеу дәрежесі бойынша оларды өтеудің өзектілігі дәрежесі бойынша топтастырылған міндеттемелер бойынша қысқа мерзімді міндеттемелермен бірге топтастырумен жасалады. Кәсіпорын өтімділігі баланс өтімділігіне қарағанда неғұрлым жалпы түсінік. Баланс өтімділігі тек ішкі қаржы көздері арқылы ғана төлем құралдарын табуды ұсынады. Бірақ кәсіпорынның іскерлік әлемдегі имиджі және инвестициялық тартымдылығы жоғары болса, онда ақша қаражаттарын қарызға сырттан тарта алады [3, с 20].

Кәсіпорынның нақты меншікті капиталы жалпы төлем қабілеттілігін нақтылайтын негізгі фактор болып табылады.

Өтімділік деңгейіне байланысты, яғни, ақша қаражатына айналу жылдамдығы бойынша кәсіпорынның барлық активтері келесі топтарға бөлінеді:

А1: Тез өтімді активтер – оларға кәсіпорынның ақша құралдарының барлық баптары және қысқа мерзімді қаржылық салымдар (бағалы қағаздар) жатады;

А2: Жылдам өтімді активтер – қолма –қол ақшаға айналуына белгілі бір уақыт қажет болатын активтер. Мұнда есепті кезеңнен кейін 12 ай ішінде күтілетін дебиторлық берешек және басқа да айналым активтері;

3: Баяу өтетін активтер - ең төмен өтімді активтер – запастар, дебиторлық берешек (есепті кезеңнен кейін 12 айдан кейін күтілетін төлемдер);

А4: Қиын өтімді активтер – шаруашылық қызметте салыстырмалы түрде ұзақ уақыт аралығында пайдалануға бағытталған активтер.

Баланстың пассиві міндеттемелерді төлеу мерзімінің өсуіне деңгейіне байланысты келесідегідей топталады:

П1: Тез өтімді міндеттемелер – оған кредиторлық берешек, құрылтайшыларға табыстан төлемдер жасау бойынша қарыз, басқа да кредиторлық берешектер, уақытымен төленбеген ссудалар және т.б;

П2: Қысқа мерзімді пассивтер – бұл есепті кезеңнен кейінгі 12 айдың ішінде өтелуге тиісті қысқа мерзімді несиелер мен заемдар;

П3: Ұзақ мерзімді пассивтер – банктің ұзақ мерзімді заемдық несиелері мен басқа да ұзақ мерзімді пассивтер.;

П4: Тұрақты пассивтер – баланс бөлімінің 3 бабы «Капитал мен резервтер» залал бабын шегергендегі (егер болған жағдайда)

Егер келесі теңді сақталса, баланс абсолютті өтімді болып саналады:

$$A1 \geq P1;$$

$$A1 \geq P2;$$

$$A3 \geq P3;$$

$$A3 \leq P4.$$

Өтімді ақша қаражаттары мен міндеттемелерді салыстыру арқылы келесі көрсеткіштерді есептеуге болады:

-ағымды өтімділік, жақын қарастырылып отырған кезеңге төлем қабілеттілігін (+) немесе төлем қабілетсіздігін (-) сипаттайды:

$$A\Theta = (A1 + A2) - (P1 + P2),$$

Мұндағы $A\Theta$ – ағымды өтімділік.

-перспективалы өтімділік – бұл болашақ төлемдерді салыстыру негізінде төдем қабілеттілігін болжау.

$$P\Theta = A3 + P3,$$

мұндағы: $P\Theta$ – перспективалы өтімділік.

Ағымды өтімділік коэффициенті (жабудың жалпы коэффициенті) барлық ағымдағы (мобилді) активтердің неғұрлым тез және қысқа мерзімді міндеттемелер шамасына қатынасы арқылы бейнеленеді. Ол ағымдағы активтердің қандай аралықта ағымдағы міндеттемерді өтейтіндігін, және кәсіпорынның төлем қабілеттілігінің мүмкіндіктерін көрсетеді, борышкерлермен уақытылы есеп айырысуды және тауарларды қолайлы сатуды ғана емес, сондай-ақ материалдық айналымдағы активтердің басқа да заттарын қажет болған жағдайда сату жағдайы да бағаланады. Компанияның төлем қабілеттілігі қаржылық тұрақтылықтың сыртқы көрінісі болып табылады, оның мәні ағымдағы активтердің ұзақ мерзімді қалыптастыру көздерінің қауіпсіздігі болып табылады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Назарова В.Л. Бухгалтерский учет в отраслях: учебник. - Алматы: Изд-во "Экономика", 2010г. - 274 с.

2. А.Қ.Байдаков. Кешенді экономикалық талдау. – Астана.: 2014. – 290б.

3. Ковалев В.В. Курс финансового менеджмента: учеб. - М.: ТК Велби, 2008. - 210с

Прмагамбетов А.С.

дене тәрбиесі пәнінің оқытушысы

Ақтөбе жоғары ауылшаруашылық колледжі, Ақтөбе қ.

ҚАЗАҚТЫҢ ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАРЫН ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ САБАҒЫНДА ҚОЛДАНУДЫҢ ЖАҢА ӘДІСТЕРІ

Түйіндеме. Ұлттық ойындар өзінің табиғатында, жаратылысында ұлттық өнегені бойына сіңіріп, бүкіл ұлтқа тән қасиеттерді өз бойына дарытып, толығып, жетілу арқылы, өзінің жан жақты тәрбиелік қасиетін шыңдай түседі. Ұлт ойындары өте күрделі дүние, ол адам баласының табиғи әрекеті. Сабақтың барысында сол табиғилығын сақтай отырып, оның элементтерін ретті пайдалану сабақтың әр кезеңінде оқушылардың көңіл-күйіне психологиялық жағынан барлау жасай отырып, білгірлікке әрекет жасауды талап етеді.

Кілттік сөздер: ұлттық ойындар, тәрбие, дене шынықтыру

Әр халықтың өз ұрпағын өмірге әзірлеуде, баулып тәрбиелеуде өзіне ғана тән ерекшеліктері болады. Ол ерекшеліктері ең алдымен сол халықтың әдет-ғұрпын, салт санасы тұрмысы мен дәстүрлеріне байланысты қалыптасады. Сондықтан осы ұғымды өз бойына жинаған барлық тәрбие құралдарын біз бүгінде халық педагогикасы деп атаймыз. Халық педагогикасының бір саласы-ұлт ойындары. Қазақ халқының ұлт ойындарының өзіне тән бір ерекшелігі сол, ол тек көңіл аулап, қызық қуып, уақыт өткізу үшін емес, белгілі бір білімділік, тәрбиелік мақсат көздейтінінде.

Қазақ халқының ұлт ойындары негізінен үш саладан тұрады.

- 1)Ойын- сауық ойындары.
- 2)Оймен келетін ойындар
- 3)Дене шынықтыру спорт ойындары.

Сондай-ақ халық ойындары оқушылардың денелерін шыңдап оларды икемділікке, төзімділік пен шапшандыққа, тапқырлық пен алғырлыққа, дәлдік пен ептілікке баулытынын айтады. Дене шынықтыру сабағы жоғары адамгершілік рухта тәрбиелеудің белсенді құралы ретінде мектепте берілетін барлық білім негіздерімен астасып,жалпыға бірдей орта білім беру идеяларын іске асырып соның нәтижесінде қоғамдық пайдалы еңбекке араласуы мен отан қорғау ісіндегі жүйелі тәрбиенің негізін құрайды.

Қазақтың ұлттық ойын түрлеріАламан бәйге, бәйге,жорға жарыс, жамбы ату, күміс алу, көкпар,қыз қуу, аударыспақ, түйе жарыс, қазақша күрес, арқан тарту, тоғызқұмалақ, ақсүйек, бес тас, асық ойыны, көрші-көрші, айгөлек, орамал тастау, ұшты-ұшты, алтыбақан, сақина салу, соқыр теке, жасырынбақ т.б.Қазіргі компьютер заманында оқушыларды қызықтырып асық, бес тас ойнандар деп айту өте қиын іс. Әрбір баланың санасына ойынды сіңістіріп енгізу үшін біз қызықты да дұрыс әдістерді қолдануымыз керек.

Бала ойын арқылы ойлап, ойын арқылы қиялдайды. Көңіл аударарлық ойынның бір түрі – асық ойыны. Бұл ойынды тек асығы бар балалар ғана

ойнайды. Асық ойнаушылардың саны 4-8 балаға дейін жетеді. Бұл ойынның түпкі мақсаты – асық ұтып алу.

«Алшы» ойыны. Асық ойыны өте қарапайым болып көрінгенмен, мұнда адам денесін шыңдап, сомдайтын қасиеттер, баланың «бұзылып» кетпеуі үшін, оны өзара әрекетке жетелейтін қимыл қаншама. Ең бастысы, ол баланы жастайынан салауатты өмір салтына жетелейді. Адамның ойлау жүйелерінің жетілуінен бастап, [бұлшық еттерінің жетілуіне](#), тынысалу мүшелерінің реттелуіне, өз дене мүшелерін меңгеруге, соның нәтижесінде қырағылық пен мергендікке баулиды. Асық ойынын мектептегі дене тәрбиесі сабағында үйретіп алып, сыныптар арасында жарыс түрінде өткізуге болады. Асық ойыны білмейтін бала қазір ауыл түгіл, қалада да жоқ. Каникул кезінде аула ішінде асық ойынын балалар көп ойнайды. Ұлттық ойындар арқылы біз баланы көпшілдікке, ұйымшылдыққа тәрбиелейміз, оларды жеке-дара тұлға ретінде қалыптастырамыз. Қазақтың ұлттық ойындарының біразы ойлауды қажет ететін ойындарға жатады. Олар негізінен логикалық ойлау мен математикалық, философиялық ойлануды дамытуға негізделген. Мысалы, тоғыз құмалақ ойыны. Тоғыз құмалақ ойынының стратегиялық және тактикалық әдістерін қазіргі заман талабына сай қолданылып отырған компьютер арқылы жүзеге асыру да жаңа әдістердің бірі ретінде қарастырылады. Оқушылар күнделікті жаттығу кезінде пайдаланған әдістерін компьютерге енгізіп, бағдарлама жасап, кейін оны тәжірибе жүзінде пайдаланып отырады.

Тоғыз құмалақ ойыны жас жеткіншектерге спорт әліппесін үйретумен қатар, олардың ой-өрісін, сана-сезімін, дамытуға оқу үлгерімін жақсартуға және саналы тәрбие өзіндік септігін тигізеді. Бұл ойынды арнайы ағаштан жасалған төрт бұрышты тақтада ойнайды. тақтаның екі қатарға тоғыз-тоғыздан ойылған сопақша келген ұясы (кіші отау), әр қатар үшін бір-бірден жасалған екі қазан (үлкен отау) болады. Олар ақ және қара түске боялған. Әр оқушыға 81-ден, екі ойыншыға 162 құмалақтан беріледі. Олар әр ұяға 9-дан орналастырылады. Әр ұяның 1-ден 9-ға дейін реттік саны болады, олар солдан оңға қарай есептеледі. Ойын ережесі: тоғыз құмалақтың партиясы ақ пен қараның кезектесіп отыратын жүрісінен тұрады. Ойынды бастаушы өзінің кез келген отауына [бір құмалақты ғана қалдырып](#), өзгесін қолына алып, оларды сағат тіліне қарсы жақтан бастап, бояу түсіне қарамастан, бір-бірден ұяларға салады. Егер ең соңғы құмалақ түскен бәсекелестің ұзындығы тас саны (2, 4, 6, 8, 10, ...) жұп болса, онда ойыншы сол ұядағы құмалақты алып, өз қазанына аударады. Ойын барысында біреудің ұясында 2 құмалақ қалса, серіктесі ең соңғы тасын түсіріп үлгерсе, ол үшін тасты түгел алады, ұя ойын аяғына дейін «тұздыққа» айналады. Әр ойыншы өз қарсыласының жағында тек бір ғана «тұздыққа» ие болады. Қазанына 82 құмалақ жинаған ойыншы ұтады. Алтын қабак (жамбы ату) ойыны. Бұл ойын негізінен нысананы дәл көздеп атпен

шауып келе жатып ату. Біз сабақта бұл ойынды басқаша түрде пайдаланып қолданамыз. Бүкіл спортзалдың басынан 50-60м жүгіріп келіп, 5 метр жер қалғанда оқушы нысанада тұрған жамбыға кіші допты дәл тигізуі керек. Немесе (дротик) деген ойынның құралын пайдаланып, нысананы көздеп дәл тигізіп үйретуге болады. Бір дөңгелек картон ілулі тұрады, соны ұшы үшкір құралмен атады. Бұл ойын түрі оқушыларды мергендікке, ептілікке, жылдамдыққа үйретеді.

«Соқыр теке» – ойыны да біздің қазақтың көптен келе жатқан ойын түрі. Бұл ойын кез-келген жерде ойнала беретін болғандықтан, көп пайдалануға болады. Оқушылар шеңбер құрып, дөңгелене тұрады да, ортада көзі байланған бір адамды қалдырады. Соқыр теке – сол. Қалғандары оны қолымен түртіп қойып, одан айнала қашады. Соқыр теке түрткен адамды ұстап алуы керек. Ойын солай жалғаса береді, қашан мұғалім тоқтатқанша. Бұл ойын сезімталдыққа, жылдамдыққа баулиды. Ойынға 10-12 адамға шейін қатысуға болады.

Жүзік тастау – ойыны. Бұл ойында кез келген жерде ойнала береді. Ойыншылар дөңгелене отырады да бір жүргізуші алақандарына өзінің қолын жүгіртіп өтеді, біреуіне жүзікті тастап кетеді. Ойын жүргізуші жүзігімді бер»деп дауыстаған кезде, алақанында жүзік бар бала, екі жағындағы көршілеріне ұстатпай, тұрып кетуі керек. Ұсталып қалса, айыбын өтейді, ия болмаса ән салады, би билейді. Бұл ойын баланы сабырлыққа, жылдамдыққа, ептілікке баулиды. Осындай ойындарды ойнату арқылы біз баланың бойына әр түрлі қасиеттерді баулимыз. Осы ойынды дене тәрбиесі сабағының қорытынды бөлімінде тынысты қалпына келтіруге пайдалануға болады.

Білектесу - ойыны. Ойынға қатысушылар тек оң қолдарымен білектеседі. Білектесу 3 рет орындалады, ойыншының біреуі 2 рет жеңіске жеткенше. Білектесу кезінде шынтақты орнынан қозғауға болмайды. Орнынан ойыншыға көтерілуге, тұтқаны босатуға болмайды. Батпан көтеру – ойыны. Бұл ойынды көбінесе 9, 10, 11 сынып оқушыларымен өткізеді. Оны жарыс түрінде де, сабақ барысында тест ретінде де пайдалануға болады. Неше адам қатысамын десе де бола береді. Жеке-дара да, команда болып та өткізуге болады. Бұл ойын баланы күштілікке баулиды.

Арқан тартыс-ойыны. Ұзындығы 8-10 метрдей жуан кендір арқан керек. Арқанның тең ортасынан орамал немесе шүберек байланып белгі жасалынады. Осы орталық белгінің екі жағынан бір жарым-екі метрдей жерден тағы да жоғарыдығы тәртіппен белгі жасалынады. Ойнаушылар (ойынға 10-15 адамнан) екі топқа бөлініп қатысады, екіге бөлінудің тәртібі: ойнаушылар бойларының биіктігіне қарай бір қатарға тізіліп тұрады. Ойын жүргізушінің берген командасы бойынша тізбекте тұрған ойнаушылар оң жақ шетінен қатар санды: бір, екі, үш... деп бастап, сол жақ шетіне дейін санап шығады. Сөйтіп, бұл топ так, жұп болып екіге бөлінеді. Қатысушылардың саны он адамнан кем болмауы керек.

Қазақ халқының өте ертеден қалыптасқан спорт ойындарының бірі – қазақша күрес. Қазақша күрес көшпелі халықтың тіршілігімен бірге жасасып келе жатқан спорт түрлерінің бірі. Қазақша күрестің басқа халықтардың ұлттық күресімен салыстырғанда өзіндік ерекшелігі бар. Қазақша күрестің аталары болып табылатын – Қажымұқан, Балуан Шолақ секілді алыптардың жолын жалғайтын талай-талай саңлақтарымыз өсіп келеді. Тек соларға дұрыс жөн сілтей білуіміз керек. Ұлттық өнердің шынайы қамқоршылары болса онда ол міндетті түрде өмірден өз орнын табар еді. Қазақша күреске мектептегі дене тәрбиесі сабағында көп көңіл бөлу керек. Ұлттық спорт түріне кішкентайынан баулыған жөн.

Қазақтың ұлттық ойындарының кез-келгенін қазіргі заманға сай етіп, жаңаша үйретуге болады. Қазақтың ұлттық ойындарын балаға жеткізудің бірі – сабақта қолданылатын көрнекі құралдар. Әдемі көркемделген, ұлттық нақышта өрнектелген, ұлттық ою-өрнегімізді пайдаланып салынған плакаттар болса балаға тез жетеді деп ойлаймын. Көзге түсетін жерлерге ойын ережелерін іліп қойса ол да пайдасын тигізері сөзсіз. Ұлттық ойындарды бейнелеген кітапшалар көптеп шығарылса нұр үстіне нұр болар еді. Қазақтың ұлттық ойындары пайдаланылған ашық сабақтарды бейнетаспа арқылы көрсетсек, балалар қызыға қарап танысар еді. Әрбір мектеп өздерінің сабақ жоспарларына ұлттық ойынды кіргізіп, 3-4 ойын түрін әр сабақта үйреніп отырса біздің балаларға жасаған азғантай пайдамыз сол болар еді. Ұлттық ойындарды мектептегі оқу-тәрбие жұмысында пайдалану – мұғалімнен шеберлікті, сабырлылықты, білімділікті, нәтижесін көруге деген құштарлықты қажет етеді. Менің шығармашылықпен айналысып жүрген тақырыбым «Қазақтың ұлттық ойындарын дене тәрбиесі сабағында қолдану». Осы тақырыппен айналысып жүргенде білгенім, біздің қазақтың ұлттық ойыны деп есептелетін көптеген ойындары бар екен. Соның көпшілігін дене тәрбиесі сабағында қолданып, әр сабақ сайын 2-3-еуін үйретсек, оқушылар өзіміздің ұлттық ойындарды білетін болмай ма? Солардың ішіндегі 400 жыл тарихы бар тоғызқұмалақ ойыны. [Бұл ойынның кітаптары](#), ереже кітапшалары, электрондық түрі де бар. Әсіресе, дене тәрбиесі сабағынан босатылған оқушылар отырып осы тоғызқұмалақ ойынын ойнайды. Бұл ойынның бір қасиеті оқушыларды төзімділікке, шыдамдылыққа, ойлау қабілетінің артуына үйретеді. Жаңа техникалар, интернет, интерактивті тақтаны пайдаланып та көптеген ойындарға баланы қызықтыруға болады.

Қорыта айтқанда дене шынықтыру сабағына ұлт ойындарын қолдануға болады деп ойлаймын, ол сабақтың маңызын арттырып, сапасын көтере түседі. Менің пікірімше ұлт ойындары дене шынықтыру сабағында оқушыларды өзінше әрекеттенуге, қабылдау мүшелерінің жұмысын арттырады және ойлай білу, мақсатқа жету, өзін-өзі ұстай білуге үйретеді. [Өзіне-өзі сенуге](#), белсенділікке тәрбиелейді, ойын тәртібін сақтау оларды ұйымшылдыққа баулиды.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Б.Төтенаев. «Қазақтың ұлттық ойындары»
2. «Дене тәрбиесі және спорт» журналы
3. «Дене тәрбиесі» оқулығы - С.Тайжанов

Рахматуллина А.Т.

педагог «Құрманғазы атындағы саз колледжі»

Орал қ.

ЕРТЕГІ ТЕРАПИЯ- ЖАН – ЖАҚТЫ ДАМЫҒАН, ШЫҒАРМАШЫЛ ТҮЛҒА ТӘРБИЕЛЕУ ҚҰРАЛЫ

Түйіндеме. Бала тілін дамытуда халық ауыз әдебиетін орынды, жүйелі пайдалана білген әрбір педагог, баланың санасын арттыра отырып, түсінігін кеңейтіп ұғымын байытады. Театырландырылған қойылымдар арқылы жас ұрпақты байланыстырып сөйлеулерін қалыптасады. Сонымен қатар, баланың ойлау белсенділігі артады, өз бетімен жұмыс түрі дамиды, сөз құрылымын меңгереді, өз ойын еркін жеткізе алады. Ертегі терапиясы адамның рухани жан дүниесіне үйлесе отырып тәрбиелейді. Көптеген адамдар ертегі терапиясын балалармен ғана жүргізу керек деп айтады. Соның ішінде мектеп жасына дейінгі балалармен. Бірақта, психологиялық қызмет барысында ертегі терапиясын қолданғанда адамның жасы мүлдем шектелмейді. Заманауи даму процессіне байланысты адамзаттық тәрбиенің қажеттілігі, шығармашыл тұлға тәрбиелеу құралының бірі – ертегі терапия.

«Жан тұрмысы өркендеу үшін, яғни ойы, ақылы кеңейіп, құлқы түзеліп,
тілі баю үшін, жас балаға ертегі тым қымбат нәрсе»

М. Жұмабаев

Бала тәрбиесі қашанда маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Қоғамдағы материалдық қажеттіліктерге байланысты ата – аналар балаларына қарауға мұршалары жоқ. Балаларға рухани құндылықтарды беруге уақыт аздығынан тек материалдық құндықтармен ғана қамтамасыз етіп отыр. Қазіргі таңда бұрынғыдай ертегі оқып беретін әжелер, [сол ертегіні құштарлықпен](#), қызығушылықпен, шыдамдылықпен тыңдайтын бала аз секілді. Қазіргі кезде балаларға отырып ертегі тыңдағаннан гөрі ғаламторға кіріп дұрыс бағытта әсер ететін мәні мен мазмұны жоқ бейнероликтер мен қатігез және даму процессіне қарама- қарсы ақпараттарды көрген анағұрлым ыңғайлы. Бірақ бұл ғаламтордан алынған жағымсыз ақпараттардың даму психологиясына қаншалықты әсер етіп жатқаны уайым! Сондықтан да, заманауи техникалық даму үрдісі, оның жас ұрпаққа әсерінің тиімді – тиімсіз жақтарын ажыратуға үйрету үшін тиімді құралдарының бірі – ертегі терапия деп есептеймін.

Ертегі терапия – бұл тұлға дамуының ерекше әдісі, психология, педагогика, психотерапия, мәдениеттану мен философияның жинақталған синтезі. Бұл – халық ауыз әдебиеті үлгілерімен үндесіп, фантазиялармен байытылған шығармашылық әдіс. Сонымен қатар, жан-жақты білім беру мен тәрбиелеу үрдісінің озық үлгісі болып табылады. Бүгінде ертегі терапия Батыс елдерінде, Ресей мектептерінің іс-тәжірибелерінде методикалық әрі шығармашылық әдіс ретінде кеңінен қолданылуда. Ертегі терапия бізге керек. Оны тек балаларға арналған жоба деп қарастырмаған жөн. Батыс елдерінің психологтары ертегі терапияның бала денсаулығына пайдалы әсері барын жазуда. Бұл біздің халық үшін жаңалық емес. Қазақ баласының дүниетанымы ертегімен жетіледі. Бұл – ғасырлар бойы жалғасып келе жатқан халықтық үрдіс, халықтық дәстүр. «Ертегі айта алмаған ата мен әжеден қорқамын», – деген екен Бауыржан Момышұлы. Әр баланың да ең алғашқы досы – осы. Бесік жырынан бастап ауыз әдебиетінің құнарымен әжесі мен анасы ауызынан естілетін әуезді әнмен, әсерлі ертегі әңгімемен өскен баланың көркемдік әлемі ерекше болып қалыптасатыны – ғасырлар бойғы қазақ тарихында дәлелденген жарқын мысал. Бауыржан Момышұлының да уайым қылғаны осы жайт. Ертегінің мағынасын түсінген балаға болашақта сөз қадірін түсіну, әдемі шешен сөйлей білу, көркем ойлай білу қасиеті даритыны сөзсіз. Сондықтан, тәрбие ісінде ертегі терапияның алатын рөлі зор. Ертегілердің мазмұнында халықтың тыныс-тіршілігі, әдет-ғұрыптары мен дәстүрлері, бақыт жолындағы күресі, адамдардың өзара қарым-қатынастары мен мінез-құлықтары, адамдардың еңбексүйгіштігі, өз халқына, Отанға, туып-өскен табиғатқа деген сүйіспеншіліктері бейнеленген. Т.Барласұлы ертегінің адам баласына тәлім-тәрбиелік, рухани маңызы жөнінде айта келіп: "Ертегі - [рухани тәрбиенің мәні аса зор](#), көзіміз көріп, құлағымыз ести алмайтын, тек ақылмен ажыратып, жүрекпен ғана түйсіне алатын материалдық әлеммен бірге шегі жоқ рухани әлем болмысының біртұтас түсінікті баян етілген көрінісі", - деп анықтама береді. Ал Ұлы тұлға М.Әуезов былай деген: «Ертегі деп баяғы замандағы елдің дүниеге көзқарасын білдіретін, сол көзқарастың белгілі ізін көрсететін, онан соң елдің белгілі салтын білдіретін, арнаулы үлгі айтатын, жамандықты жерлеп, жақсылықты көтеріп айтқан, ойдан шығарған көтерме әңгімені айтады». Бұл анықтамада шыншыл ертегі жайында еш сөз айтылмаған. Ертедегі көзқарас деп көрсеткен. Ал, Ресейлік жазушы А.Н.Толстой «Ертегі – [біз ұсақтап жинақтайтын](#), халықтың ұлы рухани мәдениеті, және де ертегі арқылы біздің алдымыздан халықтың мыңжылдық тарихы ашылады», - деген екен. Көбінесе ертегілердің тәрбиелік құралы екеніне ата-аналар, яғни үлкендер сенбей жатады. Бұған К.Д. Ушинский көңіл бөліп былай деп жазды: «Халық ертегісінде балалардың ұлы және орындалған жыры бар – халық балаларға өз армандарын айтады, асып кетсе, халықтың өзі осы арманға жартылай сенеді». А.С. Макаренко

балаларға ертегілерді қолдану әдістемелері туралы былай деді: «Кішкентай балаларға ертегілерді айтуда көптеген ертегілерді қысқартуға, [тілін өзгертуге](#), ертегіні толық түсінушілікке әкелуге болады және солай ету керек». Әрі қарай А.С. Макаренко ата-аналарға ертегілерді таңдағанда оның идеялық көркем әдеби мағынасына көңіл бөлу керектігін айтады: «Балаларға арналған ең жақсы ертегілер,- деп жазады ол,- әрқашан жануарлар туралы ертегілер болып табылады. Орыс халық ертегілерінің байлығында мұндай ертегілер өте көп және олар өте жақсы ертегілер. Сол сияқты басқа халықтар да ертегілерге бай». А.С. Макаренконың бұл сөздерінің қазақ халық ертегілеріне де толық қатысы бар. Атақты педагог В.А. Сухомлинский балаларға ертегілердің үлкен эмоционалды әсері бар екенін айтып, келесідегідей жазды: «Бала фантастикалық бейнесі бар сөздерді естігенде немесе айтқанда, бала жүрегі аблығады». В.А. Сухомлинский жазған кезде оның ойына ерекше көңіл бөлу керек: «Мен мектептегі оқуды тыңдағаннан бөлек, ертегіні ойлап шығарусыз елестете алмаймын». Батыс пен Еуропа психологтары бала тәрбиелеу мәселесінде [күрғақ ақыл айтудың](#), ескеру мен дауыс көтерудің жарамсыз екендігін толықтай дәлелдеді. Бұлар жаһанданулық қоғамға қадам басқан жаңа ғасыр үшін көнерген, өз күшін жоғалтқан әдістер деп танылған. Есесіне, ертегі терапиясы арқылы баланың санасын өздігінен кері нәрселерге қарсы тұрарлық күш беру шарт деген тәсілді ұсынады. «Сабағыңды жақсы оқы, қолыңды жумай дастарқанға отырушы болма, ата-ананды сыйла, үлкенмен керіспе» дейтін ескертпелер баласы бар үйде күнде он рет қайталанады. Мың сан қайталанулардан соң бала санасы ести тұра мұндай ескертпелерді мүлдем қабылдамайтын күйге жетіп, тек өз білгенінше әрекет етеді. Өйткені, ол сабақты жақсы оқымаса не боларын немесе ата-анасын құрметтемеудің ақыры немен аяқталарын білмейді. Ал, ертегі терапия ең бірінші оған болашақ туралы сұрақтарға жауап береді, ертегінің финалында болатын нәтижелерден ол келешек туралы ой түйеді.

Ертегімен терапия жүргізу – адамзат дамуындағы тәрбиелік психологияның ең бір көне әдістерінің бірі және қазіргі заманғы [ғылым тәжірибиесіндегі жаңа](#), жас әдістердің бірі болып табылады. Ертегі терапиясы тәрбие арқылы жас ұрпақтың көзқарасын бағдарлау және ішкі әлемінен хабардар болу тәсілдері. Ер Төстік ертегісінде балақайларымыз достықтың үлкен үлгісін көреді. Оған көмек қолын созған Көлтауысар мен Желаяқ секілді алыптардың еңбегі тек достықты ғана насихаттамайды, ерекше болмыстары арқылы баланың тапқырлық деңгейін де жоғарылатады. Ер Төстік бала жер бетінде көптеген патшалықтарды көрсе, жерастында да көптеген патшалықтардың қонағы болды. Бұл бала психологиясына Отан ұғымын сіңіреді, белгілі бір мемлекеттің заңнамаларына бағыну мәселесін ұғындырады.

Е.В. Чехтың пікірі бойынша ертегі терапиясының бірнеше түрін белгілеуге болады: ертегіні айту, [ертегіні сурет арқылы салу](#), ертегі

терапиялық диагностика, ертегі құрау, қуыршақ жасау, ертегіні қою және тағы басқа.

Ертегі терапиясының дамуына, эмоциясын реттеуде маңызды екендігін З.Фрейд, Э.Эриксон, Э.Фромм, А.Маслоу, Э.Гидденс, М.Вебер, Г.Зиммель, К.Роджерс, В.И.Лубовский, Н.М.Назарова, В.В.Егорычев, В.Г.Петрова, М.Н.Перова, Е.А.Стребелевой, А.Барыбина, Т.Д.Зинченков, қазақстандық ғалымдар С.М.Жақыпов, Ә.Алдамұратов, Х.Т.Шерьязданова, А.Құдиярова, т.б. ғалымдар өз еңбектерінде қарастырған.

Ертегі терапиясы – психотерапияның құрамдас бөлігі. Жас ұрпақтың ертегі сюжетіне әсерленуі, кейіпкердің қиыншылықтарына алаңдауы оның келешекте өз алдында пайда болатын кедергілерден қиналмай өтуіне іштей дайындығын туындатады. Практикалық психологияның ертегілік терапия бағыты – баланың жақсылық [пен жамандықты айыруына](#), мінез-құлықтық стереотиптерді тануына көмектесіп, адамдардың өмірде алдынан шығатын сан түрлі қиыншылықты ең соңында жеңе аларына деген сенімін нығайтады.

Қазіргі заманауи замандағы жас ұрпаққа ертегіні құрғақтай оқып беру немесе оның кейіпкерлерінің бейнесін бейнелеу, мазмұндары жайлы айту өте аз. Үшінші мыңжылдықтың балаларымен ертегінің мәнін талдау, онымен бірге ізденіп, өмір сабақтарын жасырын мәнін ашу керек. Бұндай жағдайда баланы ертегі ақиқат өмірге апармайды. Керісінше, ақиқат өмірде белсенді жасампаз болуға көмектеседі. Ертегі сабақтарын шешкен кезде, ертегі әңгімелер өмір процестерінің қозғалысы туралы ақпарат бар екендігін көрсетеді. Ертегіде адамның жалпы қиындықтарын және бейнелік әдіс пен шешімдерді көруге болады. Әрбір оқыған ертегілерді балалармен ойластырсақ, әңгімелесек, онда баланың санасында жасырылған жағдаяттар белсенді болады, соқыр сезімде емес санада болады. Осылай баланы өмірге дайындауға, шығармашылық қабілетін дамытуға, маңызды құндылықтарды реттеуге болады.

Ертегі терапия жайлы айтқанда, ертегі терапия – ертегімен емдеу деген сөз. Заманауи даму процесінің тиімді жақтарын ұғындырып, тиімсіз жақтарын танытатын әсерлі әдіс деп толық сеніммен айтуға болады.

- Ертегі терапиясы – мағына іздеу процесі, өмірдегі қарым-қатынас туралы, өмір жайлы білімнің кілті.
- Ертегі терапиясы – бұл ертегідегі сәттер және өмір ағынының арасындағы байланыс жайлы білім беру процесі. Бұл процесс – ертегі өмірінің ақиқат өмірге айналуы.
- Ертегі терапиясы – проблемалық сәттердің объективті процесі.
- Ертегі терапиясы – тұлға әлеуеттілігін белсендіру процесі.
- Ертегі терапиясы – жан-жақты жетілдіру мен тәрбиелеу процесі.
- Ертегі – таңғажайып, ал таңғажайып дегеніміз, ол – басқа кейіпке айналу.

Ертегі терапиясы – ол қоршаған орта терапиясы. Ерекше ертегілік жағдайда әлеуеттік тұлғалар пайда болып, мүмкін емес жағдайлар іске

асырылады, ең үлкен арман-қиялың орындалады, ал ең бастысы – қорғаныс сезімі және құпия-сыр пайда болады.

Ертегі терапиясы тек ата-ана үшін емес, ұстаз үшін де топпен жұмыс жүргізу барысында өте тапқыр әдіс болмақ. Адам баласында нашар деп бағаланатын көптеген мінездер бар. Соның бірі – жалқаулық. Жалқаулықты қаралайтын ертегілер мол болғанымен, дені баянға құрылады. Ертегіні тыңдау бір басқа да, оны сомдаудың жөні бір басқа. Жалқаудың рөлін ойнаушы бала өзі қайталап отырған болмыстың шын мәнінде кім екенін түбегейлі ұғынады да, ондай одағай әрекеттерді қайталамауға тырысады.

Болашақта шығармашылық логикасы дамыған, еліміздің іргесін берік қалайтын жастар тәрбиелегіміз келсе, ертегіге ерекше көңіл бөлейік.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Короткова Л.Д. Сказкотерапия в школе. Методические рекомендации – М.: ЦГЛ, 2006.
2. Төлеген. А. , Ертегі терапиясы Қазақстан мектебі, № 8, 2012 жыл.
3. Соколов Д.М. Сказки и сказкотерапия. –М., 1996
- 4.Зинкевич-Евстегнеева Т.Д. Путь к волшебству. Теория и практика сказкотерапии СПб.: «Златоуст», 1998.
5. Зинкевич-Евстегнеева Т.Д. Основы сказкотерапии.
6. «Ертегі елінде» ҚРМәдениет министрлігінің Тіл комитеті «Мемлекеттік тілді және Қазақстан халқының басқа да тілдерін дамыту» бағдарламасы бойынша шығарылды.
7. «Хайуанаттар туралы ертегілер» сериясы Іітом Алматы 2014
8. Қазақ ертегілері Алматы «Балауса» баспасы 2014.
9. Менің алғашқы кітапшам Алматы «Атамұра» 2005.
10. «Балақай» топтамасы 2000.
11. Киселёва М.В. Арт-терапия в работе с детьми: Руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми. – СПб.: Речь, 2008.

Саидова Г.С.

«Қостанай гуманитарлық колледжі» мекемесі,
Әлеуметтік-экономикалық және құқықтық пәндер
беру циклының төрайымы Білім беру саласының үздігі, Қостанай қ.

ЖАСТАР АРАСЫНДАҒЫ ҚЫЛМЫСҚА ҚАРСЫ КҮРЕС

«Жас қазақстандық азамат дегеніміз – бұл тек құқық қана емес, бірінші кезекте өзі, өзінің отбасы және біздің Отанымыз үшін ұлы жауапкершілік екенін есте ұстаулары тиіс»

Н.Ә Назарбаев жастар - біздің болашағымыз. Оларды жаңа заманда өмір сүруге үйрету - біздің міндетіміз деген. Жастар – кез келген қоғамның болашағы мен қозғаушы күші. Мемлекеттің тұрақты дамуының негізі – бәсекеге қабілетті жастар буыны, ал бұл тікелей жас қазақстандықтардың білім мен білік сапасына, олардың ұмтылысы мен ынтасына байланысты. Келешегіміздің келбетті, болашағымыздың баянды болуы бүгінгі жастарға тікелей байланысты. Өйткені олар – «ертеңімізді жасайтын бүгінгіміз». Жастарға деген үлкен сенім мен зор үміттің артылатыны бесенеден белгілі. Елдің қуаты мен қозғаушы күші де – осы жастар. Сондықтан да жастардың сапалы білім, саналы тәлім-тәрбие алып, саламатты болып өсуі – мемлекеттік саясаттың басым бағыттарының бірі. Ұлт көшбасшысы, Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев та біздерге, жастарға, ерекше сенім арта отырып, жастардың жағдайын жасауға баса назар аударады.

Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтың алдын алу, қоғамдағы қылмыстың алдын алудың аса маңызды аспектісі болып табылады. Занды, әлеуметтік пайдалы қызметке және қоғам мен өмірге ізгілікті көзқарас қалыптастырып, жастарды қылмыстық қызметке жол бермейтін қағидаларға тәрбиелеу қажет. Қазақстан Республикасында кәмелетке толмағандардың арасында құқық бұзушылықтың алдын алу және балалардың қадағалаусыз және қараусыз жүруінің алдын алу жөніндегі заңнаманы қалыптастыру және дамыту жұмысы қолға алынған. Бұл «Неке және отбасы туралы», «Отбасылық үлгідегі балалар деревнялары және жасөспірімдер үйлері туралы», «Мемлекеттік атаулы әлеуметтік көмек туралы», «Еңбек туралы», «Қазақстан Республикасындағы арнайы мемлекеттік жәрдемақы туралы», «Дене тәрбиесі және спорт туралы» заңдары, кәмелетке толмағандар жөніндегі комиссиялардың, кәмелетке толмағандар ісі жөніндегі ішкі істер органдарының қызметін реттейтін нормативтік құқықтық актілер және т.б. Кәмелетке толмағандар құқық бұзушылығының алдын алуды тікелей не жанама көздейтін құқықтың қайнар көздерінің осылайша көп болуы қоғамдық қатынастардың кез келген саласында кәмелетке толмағандар тұлғасының дамуын қамтамасыз ететін қолдау жүйесіннің көзделгендігін көрсетеді. Әсіресе бұл қауіпті жағдайда тұрған және ерекше қорғау мен қолдауға мұқтаж жасөспірімдерге қажет. Балалар мен жасөспірімдерді тәрбиелеу мен оқытуда отбасының маңызы зор. Осыған орай мемлекеттіміз отбасының, соның ішінде кеңейтілген отбасының тұтастығын сақтауға аса назар аударып отыр. Отбасында тұрақтылық пен береке болмаса, осыған байланысты қоғам тарапынан көмек көрсету әрекеттері сәтсіз болған жағдайда, тіршілік етудің балама орындарын пайдалану мүмкіндігін қарастыру қажет.

Ол дегеніміз, балаларды тұрақтылығы бар, әрі берекелі отбасы жағдайына мейлінше жақындатылған мекемелерге тәрбиелеуге берілуі тиіс.

Баланың келешегіне кері әсер ететін жағдайларды айтпағанда, олардың ата-анасынан айыруға жол бермейтін ұлттық бағдарлама жасаудың және оны іс жүзіне асыру қажеттігінің мәні зор.

Кәмелетке толмағандар құқық бұзушылығының алдын алудың ең маңызды алғы шарты болып табылатын, отбасындағы берекені сақтаудың негізінде, субъективтік себептерден басқа, өтпелі кезеңнің әлеуметтік-экономикалық жағымсыз құбылыстары жатыр. Ол ата-анасының материалдық жағдайының нашар болуына байланысты балабақша мен мектептерге бара алмауы нәтижесінде, соңғы жылдары қараусыз, тастанды, үй-жайы жоқ, сөйтіп құқық бұзушылық жасауға баратын балалар саны көбейіп отыр. Осы орайда айта кететін бір жағдай, кәмелетке толмағандар істері жөніндегі комиссиялар, білім басқару мекемелері, ішкі істер органдары, балалар мен жасөспірімдердің жалпы әлеуметтік нормалар мен құндылықтарға сай келмейтін мінез-құлқы, көп жағдайда есею процесімен байланысты болатындығын және есейген сайын олардың мінез-құлқы өзгертіндігін, ал жасөспірімдерді тәртіп, құқық бұзушы немесе бастап келе жатқан құқық бұзушы деп анықтау көп жағдайда жастардың бойында тұрақты жағымсыз мінез-құлық қалыптасуына әкеліп соғатындығын да терең ескерілуі қажет деп ойлаймын. Жастар арасында патриоттық сезімін, мәдени құндылықтарды дамытып, тәрбиелеу керек. Сонымен қатар жастардың құқықтық сауаттылығын ашу керек. Жастар арасындағы қылмыс – қоғам ауруы, оны емдеу қажет және алдын алу шараларын қолдану керек.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Сатыбалды Л. Формы вовлечения несовершеннолетних в преступную деятельность. – Алматы, 1999
2. Ағыбаев А. «Жасөспірімдер жауапшылығының ерекшеліктері қандай?»

Сайдангазина А.М.

магистр экономических наук, преподаватель
Алматинского государственного бизнес колледжа, г. Алматы

НОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ – ЗЕРКАЛО БУДУЩЕГО

Аннотация. Считается, что внедрение новых технологий в бизнес, в первую очередь, помогут облегчить или даже упростить работу современного человека. Для выживания в столь трудное время, когда весь мир переживает экономический кризис, многим компаниям приходится создавать что – то уникальное. Но это не гарантирует то, что потребители будут лояльны к ним и им понравится их продукт или услуга. В условиях перенасыщенного рынка необходимо управлять такими процессами, как

предугадывать потребности потребителей, рождать у них какую-то потребность или предвосхищать их. Маркетинг в определенной степени является новой технологией на рынке Казахстана. Поэтому написав грамотный маркетинговый план и продумав продвижение можно надеяться на успех. Модернизированная примерочная облегчит жизнь обычного человека. Новые технологии – это будущее человечества.

Ключевые слова: маркетинг, бизнес, корпорация, бизнесмен, виртуальная реальность, рынок.

Мир не стоит на месте. Без современных технологий уже невозможна жизнь человека. Прогресс неудержимо толкает человечество к светлому будущему. Наша жизнь меняется все быстрее и быстрее, двигаясь с ускорением. В этой жизни особый смысл приобретают слова: «Успех – значит успеть!». Рынком стали управлять новые технологии, которые внедряются почти в каждую отрасль. На данный момент следует понимать важность применения новых технологий в своем бизнесе. Любая компания стремится внедрять современные технологии в процесс своей работы. Как говорится, чтобы быть успешным, нужно шагать в ногу со временем. Для разработки новых технологий совсем не требуется придумывать что – то новое, следует только усовершенствовать или модернизировать забытое старое. Считается, что внедрение новых технологий в бизнес, в первую очередь, помогут облегчить или даже упростить работу современного человека. Для выживания в столь трудное время, когда весь мир переживает экономический кризис, многим компаниям приходится создавать что – то уникальное. Но это не гарантирует то, что потребители будут лояльны к ним и им понравится их продукт или услуга. В условиях перенасыщенного рынка необходимо управлять такими процессами, как предугадывать потребности потребителей, рождать у них какую-то потребность или предвосхищать их.

На примере компании Nokia можно сделать вывод, что в свое время компания не учла спрос на рынке и не внедрила новые технологии, что тем самым повлекло за собой спад на продукцию. В итоге крупнейшая корпорация стала банкротом. Не стоит забывать, что наряду с технологиями будущего, которые действительно могут однажды изменить наш мир до неузнаваемости, есть технологии, которых ждут люди. В статье рассказывается, как можно упростить жизнь человека, всего лишь усовершенствовав обычный товар. Вы не обращали внимания, как много времени и сил человек тратит на покупку подходящей одежды? У многих бизнесменов или даже занятых людей просто не хватает времени ходить по магазинам и выбирать себе одежду. Почему бы человечеству не создать виртуальную примерочную, которую можно было бы также установить у себя дома. Конечно, виртуальная примерочная – это не открытие, она была придумана 5 -6 лет назад. Можно просто усовершенствовать, сделать ее ближе к потребителю.

О виртуальной реальности сегодня можно услышать везде, где хоть как-то есть отношение к компьютерной сфере, и многие о ней слышали. Само слово «виртуальная реальность» зачастую используется в различных системах, вплоть до Интернета, и из-за этого многие начинают путаться. Виртуальная реальность это высокоразвитая форма компьютерного моделирования, которая позволяет человеку погрузиться в искусственно созданный мир и непосредственно действовать в нем с помощью специальных устройств, связывающих его движения с аудиовизуальными эффектами. Работая с системой виртуальной реальности человек видит, слышит и ощущает лишь то, что ему смоделировала система. Следует понимать под виртуальной реальностью искусственный, не существующий в природе мир, в который человек может полностью погрузиться не только как наблюдатель, но и как участник.

Впервые на практике в своем производстве компания General Motors внедрила технологию виртуальной реальности. И этот случай оказался успешным. Созданный в 1994 году в Детройте центр виртуальной реальности обошелся концерну в 5 млн. долларов, а полученная экономия при разработке новых моделей - около 80 млн. долларов. Суть заключается в том, что применение виртуальной системы в процессе своей работы намного упрощает многие операции по созданию чего - либо и экономит время. Вслед за GM центры виртуальной реальности появились у Volkswagen и Ford. Так компания Ford признает, что внедрение системы виртуальной реальности в своих дизайнерских центрах, в Меркенихе, Германия, и в Дантоне, Великобритания, позволило сократить время разработки новой модели автомобиля с 42 до 24 месяцев

Тема виртуальной реальности актуальна в Казахстане, так как это еще узкоспециализированная сфера. Еще нет такой отрасли человеческой деятельности, где виртуальная реальность нашла широкое применение. Есть только компьютерные игры, небольшие наработки по дополненной реальности. Из-за отставания постсоветского пространства от продвинутых в технологии стран, Казахстан в свою очередь не получил достаточного развития в сфере информационных технологий. Но это исправимо с постепенным внедрением в жизнь общества таких систем, как виртуальная реальность, дополненная реальность и многое другое.

Данные виртуальные примерочные будут выглядеть в виде зеркала – монитора, в котором будет установлена камера и человек сможет видеть себя. Устройство будет многофункциональным. Главные преимущества виртуальной примерочной:

- возможность установления в каждом доме;
- экономия времени;
- большой выбор брендов;
- онлайн покупка;
- неограниченное время примерки;
- точная подборка размеров;

- помощь при подборе полноценного образа;
- наличие возможности делиться своими «образами дня» с другими пользователями.

Предложенная модель будет иметь трехмерное моделирование. То есть человек сможет видеть себя трехмерной системе координат, которая дает возможность максимально точно и реалистично представить себя, в различной одежде, ощутить текстуру, подобрать подходящий размер и цвет. Трехмерная модель объекта позволяет рассмотреть его с любого интересующего ракурса. Исследования показывают, что двумерные чертежи изделия не могут дать более точное и наглядное представление об изделии, как его 3D модель.

Перед тем как предлагать идею о создании виртуальной примерочной было проведено маркетинговое исследование, в ходе которого целевой аудиторией были выбраны женщины и мужчины, в возрасте от 25 - 45. Данный тип потребителей занимается бизнесом, им не хватает времени на поиск подходящей одежды, уровень дохода выше среднего и высокий. Исследование было проведено в виде опроса. Далее было выявлено, что большинство людей реально нуждаются в виртуальной примерочной. Многие из респондентов уверяли, что если появится такой продукт, который бы сэкономил время на шопинг, они его обязательно приобрели бы. Так же исследование показало, что этим продуктом заинтересованы не только отдельные потребители, но и целые магазины – бутики. Установка такого типа примерочных способствует сокращению обычных примерочных, увеличит скорость обслуживания, избавит от беспорядка и постоянных очередей. Внедрив в процесс работы новые технологии, магазины обеспечат себе рост продаж. Данное исследование показало, что на данный момент на рынке имеется спрос на виртуальные примерочные и люди готовы покупать их. Конечно, для начала требуется создать хотя бы один образец, а потом выпускать пробную партию для пробного маркетинга. При создании такого вида примерочной следует использовать стратегию концентрической диверсификация. Эта стратегия характеризует расширение ассортимента услуг за счет новых, которые в совокупности с производимыми обеспечивают более высокий уровень потребительской значимости.

Маркетинг в определенной степени является новой технологией на рынке Казахстана. Поэтому написав грамотный маркетинговый план и продумав продвижение можно надеяться на успех. Модернизированная примерочная облегчит жизнь обычного человека. Новые технологии – это будущее человечества.

В целом, для казахстанского рынка, предложенная виртуальная примерочная будет весьма доступна, так как оборудование покупается один раз, а само виртуальное пространство можно менять, в зависимости от целей использования и сферы применения. Остается только каждый раз

заказывать моделирование виртуального пространства у опытных разработчиков компьютерной графики.

Список литературы:

1. Котлер, Ф. Маркетинг в третьем тысячелетии: Как создать, завоевать и удержать рынок / Ф. Котлер – М.: Издательство АСТ, 2009.-230 с.
2. Маркетинговые исследования: учебное пособие для студентов / Т. Г. Зорина, М. А. Слонимская. – Минск: Белорусский государственный экономический университет, 2010. – 410 с.
3. Константинова Е. Маркетинг инноваций и его место в структуре инновационного процесса / Елена Константинова // Промышленный маркетинг. - 2013. - № 6. - С. 69
4. Есимжанов С. Маркетинг в Казахстане: теория, методология, практика: Монография / С. Есимжанов.- Алматы: Аян-Эдет, 2014.- 288с.
5. Маркетинг: стратегии, с которыми побеждают / под ред. А. Мальцевой. – К.: ИД «Максимум», 2006. – 314 с.
6. Виртуальная реальность. Статья. [http://ru.wikipedia.org/wiki/Виртуальная реальность](http://ru.wikipedia.org/wiki/Виртуальная_реальность)
7. Реальные деньги виртуальной реальности.VirtualEnvironmentGroup

Сутбаев О.О.

слушатель программы DBA «Международный бизнес»
Бизнес-школа Европейского университета
Казахский университет экономики, финансов и
международной торговли

ЭВОЛЮЦИЯ ТЕОРИИ УПРАВЛЕНИЯ ПЕРСОНАЛОМ И ЕЕ СОВРЕМЕННЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Аннотация. Управление персоналом является важнейшей функцией общего управления организацией. От её содержания и результатов реализации зависят не только экономические успехи, но и социальные характеристики и психологический климат в организации. Изучение процесса развития науки управления персоналом является важнейшим звеном в процессе формирования современной системы управления организацией.

Ключевые слова: организация, теория управления персоналом, методологические подходы.

Менеджмент - это развивающаяся наука. Успех любого бизнеса зависит от правильного и эффективного применения принципов управления. Следовательно, управление играет очень важную и ключевую роль во всех бизнес-задачах. Особенно в эпоху жесткой глобальной

конкуренции успех любого бизнеса во многом зависит от качественных управленческих навыков. Естественно, в настоящее время разработаны некоторые основные принципы и элементы в форме процесса управления, которые имеют универсальное применение в каждой отрасли человеческой деятельности, включая коммерческие и некоммерческие организации. Однако управление является объединяющей силой, состоящей из некоторых основных функций, для достижения целей организации. Сегодня это стало экономическим инструментом индустриального общества[1].

Каждое руководство должно играть определенную, динамичную и эффективную роль в организации любого типа. Прогресс любой организации зависит от ведущей и активной роли топ-менеджеров. Они должны регулировать производственную деятельность, организовывая все факторы производства в производственных единицах, одновременно и непрерывно предоставляя качественные услуги другим производственным единицам. Это нелегко. Это требует талантов и управленческих навыков с эффективным руководством. Эти роли могут быть определены как организованный набор поведений, идентифицированных с позицией. Все эти роли в той или иной форме касаются людей и их межличностных отношений.

Каждому бизнесу нужны люди, и чем они лучше, тем лучше бизнес. Организации - это не просто кирпичи, строительный раствор, механизмы или запасы. Они люди. Это люди, которые создают и управляют организациями. Управление человеческими ресурсами связано с управлением людьми. Поскольку каждая организация состоит из людей, становится необходимым развивать их навыки, мотивировать их для достижения более высокого уровня производительности и обеспечить приверженность для достижения целей организации.

Понятие системы управления персоналом создавалось с течением времени, согласно того, как наука и практическая деятельность овладевали различными типами, видами и формами руководством целых объединений людей.

Эволюция управления человеческими ресурсами как особой профессии восходит к промышленной революции. Когда на заводах были созданы отделы кадров, чтобы контролировать заработную плату и благосостояние работников. Таким образом, начиналась зарождалась концепция управления персоналом, на основе попытки повысить производительность за счет повышения заработной платы и обучения, работы с профсоюзами и попытки разрешить трудовые споры путем коллективных переговоров.

Итак, управление персоналом в то время представляло собой область в науке управления, обсуждающую положение рабочих на их рабочих местах и их межличностные отношения.

Существует некоторые другие названия, используемые для управления персоналом, включают: «Администрирование персонала», «Управление трудовыми ресурсами», «Производственные отношения», «Трудовые отношения», «Управление персоналом» и «Отношения с сотрудниками».

Подход «Управление персоналом» пытался убедить работников в том, что они направляют свою деятельность в соответствии с деловыми интересами, и убеждать руководство в защите интересов работников и социальных обязательств.

Она редко имела прямое отношение к стратегии компании и не занималась операционными аспектами, оставаясь чисто кадровой функцией.

По словам Эдвина Б. Флиппо «Кадровая функция связана с закупками, развитием, компенсацией, интеграцией и обслуживанием персонала организации с целью содействия достижению основных целей или задач этой организации» [2].

Термины «Управление персоналом» и HRM относятся к одним и тем же процессам.

Управление ресурсами - это современный термин, появившийся в 1970-х годах и получивший окончательное признание в 1989 году. Однако оба термина, относятся к одному и тому же, что человеческие ресурсы компании -это персонал, который работает в компании. Хотя департамент управления персоналом, каким мы его знаем, не существовал до 1940-е годов, деятельность данных отделов была не совсем новой; на самом деле, множества из ресурсных практик и программ, которые мы наблюдаем сегодня, уходят корнями в прежние времена. Управление персоналом (HRM), исторически известное как персональное управление, имеет дело с формальной система управления людьми внутри организации. Как сообщают многие известные компании, что они пытаются превратить свою рабочую силу в источник дополнительных преимуществ.

У менеджеров по персоналу есть много проблем относительно их рабочих. Эти проблемы включают в себя, как управлять увольнениями, решить проблему снижения лояльности сотрудников, создать хорошо обученную высоко мотивированную рабочую силу, способную обеспечить более высокое качество и производительность. HRM претерпевает трансформацию в связи с ростом управления и увеличением разнообразной рабочей силы и сдерживанием расходов на здравоохранение. В 1970-е годы работа HR менеджера состояла в том, чтобы сохранить свои компании вне суда и в соответствии с растущим числом правил, регулирующих рабочее место. В 1980-х годах менеджерам по персоналу пришлось покрывать расходы на персонал, связанные со слияниями и поглощениями, и сокращением штатов. Экономические проблемы, связанные со все более глобальными и комплексными рабочими местами, характеризуют 1990-е годы. Помимо этих проблем фирмы также

сталкиваются с некоторыми другими проблемами, касающимися рабочей силы. Прежде чем мы опишем кадровые проблемы, с которыми сталкиваются менеджеры, нам нужно определить роль менеджера и сказать пару слов о том, как человеческие ресурсы вписываются в организацию. Менеджеры - это люди, которые отвечают за других и несут ответственность за своевременное и правильное выполнение действий, способствующих успешной работе своих подразделений[3].

Группа людей становится организацией, когда они сотрудничают друг с другом для достижения общего цели. Поэтому общение между ними так важно. Но люди имеют и индивидуальные мотивы, которые часто отличаются от корпоративных целей. Эффективная организация - это та, которая помогает людям признать, что сотрудничество в достижении организационных целей также помогает им в достижении их собственных целей при условии, что они будут достойно вознаграждены за счет внешних и внутренних вознаграждений. Это достигается в основном за счет лидерства и мотивации. Поэтому работодатели все чаще рассматривают управление персоналом со стратегической точки зрения и как соответствующие средства, с помощью которых можно сократить разрыв между организационными и индивидуальными целями.

Как было точно отмечено: часть проблемы в том, что мы отделили управление человеческими ресурсами от общего управления. Проблема состоит в том, как если бы был какой-то другой вид управления, кроме управления человеческими ресурсами. Поскольку организации основаны на скоординированных действиях двух или более людей, управление по определению - это управление персоналом.

Несмотря на распространение публикаций и исследований в области HRM в 1990-х годах, между риторикой и реальностью, разрыв все таки сократился. Пока еще недостаточно исследований для выяснения степени, с какой практика соответствует заявлениям корпоративной политики, и влияния политики и практики управления человеческими ресурсами на поведение сотрудников и их моральный дух. Чтобы оказать существенное влияние на предприятия, HRM должен быть распространен по всей экономике, а не оставаться островами передового опыта. Тем не менее, продвижение отличных моделей HRM стимулирует интерес к лучшему управлению людьми. У HRM есть три основные цели, которые способствуют достижению целей управления. Первое - это интеграция HRM в двух смыслах: интеграция HRM в корпоративную стратегию организации и обеспечение представления об HRM в решениях и действиях линейных руководителей. Интеграция в первом смысле предполагает выбор вариантов HRM, соответствующих (и способствующих) конкретной корпоративной стратегии. Опция определяет ожидаемый тип поведения сотрудника (например, инновации), необходимый для продвижения корпоративной стратегии. К примеру, политика HRM в отношении найма, оценки, компенсации, обучения и т. д.

различается в зависимости от того является ли бизнес-стратегия одной из инноваций, повышения качества или снижения затрат. Стратегия инновации могут потребовать, чтобы система оплаты была менее подвержена влиянию рыночных ставок, но которая поощряет творческий подход, и в какой-то период времени ставки заработной платы были бы даже низкими, пока есть способы составить объем заработка. При стратегии снижения затрат стратегия HRM может привести к тому, что ставки будут сильно зависеть от уровня рынка. Точно так же обучению и развитию будет уделяться меньше внимания в стратегии сокращения затрат, чем в той, где цель инновация или качество. Но такая интеграция трудна без обеспечения включения функции HRM в решения и практику линейных руководителей. Это требует, чтобы HRM не был централизованной функцией.

Вторая цель HRM - обеспечение приверженности путем создания сильных корпоративных культур. Это предполагает продвижение организационных целей путем объединения сотрудников через общий набор ценностей (качество, сервис, инновации и т. д.) основанный на сближении интересов работников и предприятий, особенно искусны в этом крупные японские предприятия.

Третья цель HRM - достижение гибкости и адаптивности для управления изменениями и инновациями в ответ на быстрые изменения, вытекающие из процесса глобализации. Соответствующие политике управления человеческими ресурсами в этом отношении являются мульти-мастерство, реорганизация работы и устранение узких рабочих классификаций. Указанные виды политики HRM предназначены, например, для найма, развития и удержания качественного персонала, для разработки и реализации согласованных целей и мер производительности, а также для создания единой организационной культуры.

С течением времени постепенно происходил переход от управления персоналом к HRM. Все более важная роль HRM отражается в преобразовании управления персоналом, т.е. от функции концентрации внимания на благосостоянии сотрудников до управления людьми, таким образом, который бы соответствовал бы организационным и индивидуальным целям и обеспечивает сотрудников внутренними и внешними вознаграждениями.

Поэтому сегодня HRM, исторически известное как персональное управление, имеет дело с формальной системой управления людьми внутри организации.

Список литературы:

1. John R. Commons, 1919, p. 74
2. Kaufmann, B. E. (2001). Human Resources and Industrial Relations Commonalities and Differences. Human Resource Management Review, 11, 339-374. [http://dx.doi.org/10.1016/S1053-4822\(01\)00045-6](http://dx.doi.org/10.1016/S1053-4822(01)00045-6)

3. Strauss, G. (2001). HRM in the USA: Correcting Some British Impressions. International Journal of Human resource management, 12 (6), 873-897

Тоқтамышова Р.Д.

физика ғылымдарының магистр оқытушысы,
МКҚК «Технологиялық колледжі», Астана қ.

ШВАРЦШИЛЬД ДЕ СИТТЕР ҚАРА ОЙЫҚТАРЫ ҮШІН $F(R)$ ГРАВИТАЦИЯСЫ

Түйіндеме. Өзгертілген гравитациялық үлгілердің ең тартымды ерекшеліктерінің бірі[1–2], бұл 90-шы жылдардың соңында алғаш рет байқалған уақыттың жедел үдерісін дәйектілікпен түсіндіре алады[3]. Кездейсоқ жылдамдатудан басқа, ертерек жылдамдату дәуірі[4–5] егер олар модификацияланған гравитациялық модельдерде сипатталған болса, уақытты жылдамдатумен бірдей теориялық негізге енгізілуі мүмкін, мысалы[6–7]. Уақыт өте келе жылдамдату дәуіріне қатысты қарқынды энергия деп аталатын теріс әсерлі қысымның өте жақсы сұйықтығына жатқызылған және бұл қараңғы энергия басқа барлық тамаша сұйықтықтардан асып түседі, бүгінгі күні жалпы энергия тығыздығы, пайызбен (~ 68,3%) көрсетіледі. Қараңғы энергия бойынша маңызды газ ағыны үшін[8-9] оған сілтеме жасаймыз. Әлемнің энергия тығыздығының қалған бөлігі қарапайым жарқыраған заттармен (~ 4,9%) және қараңғы материямен сипатталады ($DM \sim 26,8\%$). Қараңғы материяға қатысты Әлемнің мазмұнын осы компонентінің табысты сипаттамасына бағытталған көптеген ұсыныстар бар, ал кейбір жағдайларда қарапайым заттармен нашар өзара әрекеттесетін бөлшектермен сипатталады[10]. Қараңғы материяның тағы бір тартымды сипаттамасы Эйнштейн-Гильберт гравитациясы тұрғысынан[11] енгізілген және кейінірек[12-16] дамыған кез-келген миметикалық гравитациялық теориямен қамтамасыз етілген.

Осы мақалада[14] миметикалық $F(R)$ гравитасы Шварцшильд де Ситтер кара ойықтары үшін бұл жағдайда миметикалық шектеулерді жүзеге асыру үшін біз Лагранж мультипликаторы формизмін қайтадан қолданамыз[17, 18].

Соңғы уақытта Шварцшильд де Ситтердің $F(R)$ гравитациясындағы қараңғы ойықтарға қараңыз[19]. Рейснер Нордстрим анти де Ситтер кара ойықтың тривиальді миметикалық $F(R)$ гравитациясының шешімі болып табылады[15], ал сызықты түрде наразылық тудырған кезде пайда болатын теңдеулер әдеттегі $F(R)$ гравитациясына ұқсас[20]. Нәтижесінде пайда болған миметикалық $F(R)$ гравитациясы космологиялық кәдімгі $F(R)$ гравитациясы сияқты болды[15], сондықтан желілік теңдеу қозғалысы анти булану құбылыстарына әкеледі[20-22]. Осы жұмыста көрсеткендей, кара ойық Шварцшильд де Ситтер космологиялық константадағы қарапайым

$F(R)$ гравитасы болып табылатын тривиальды миметикалық $F(R)$ гравитациялық шешім болып табылады. Бұл хат келесідей ұйымдастырылды: Лагранж көбейткіштері мен миметикалық потенциалы бар гравитациялық миметикалық вакуумның теориялық негізін ұсынамыз. Сондай-ақ, Шварцшильд де Ситтер қара ойығы кез-келген материя сұйықтығы болмаған кезде миметикалық $F(R)$ гравитациясының шешімі болғанын зерттейміз.

Кілтті сөздер. $F(R)$ гравитация, қара ойық, Лагранж көбейткіші, метрика, қараңғы материя, космологиялық константа, қараңғы энергия, т.с.с.

Осы уақытқа дейін миметикалық $F(R)$ гравитациясындағы [13, 14-16] бірнеше туындылар бар және бұл теория алғаш рет [13] Лагранж мультипликатор формализмін қолдану арқылы дамыды [17, 18]. Миметикалық гравитациялық формализмде физикалық метрика қосалқы скаляр өрісі және келесідей көмекші метрикалық тензор $\hat{g}_{\mu\nu}$ түрінде жазылған,

$$\hat{g}_{\mu\nu} = - \hat{g}^{\mu\nu} \partial_\rho \phi \partial_\sigma \phi \hat{g}_{\mu\nu} \quad (1)$$

Іс жүзінде миметикалық гравитациялық формализмде біз метриканың бостандығының ішкі дәрежесін қолдана отырып, Миметикалық Эйнштейн-Гильберт гравитациясының әсерін өлшеу арқылы $\hat{g}_{\mu\nu}$ метрикасына қатысты мынадай шектеулерге ие боламыз:

$$\hat{g}^{\mu\nu} (\hat{g}_{\mu\nu}, \phi) \partial_\mu \phi \partial_\nu \phi = -1 \quad (2)$$

біз бұл нәтижені «миметикалық шектеулер» деп атаймыз. Айта кету керек, трансформация кезінде $\hat{g}_{\mu\nu} = e^{\sigma(x)} \hat{g}_{\mu\nu}$ тең.

$$S = \int dx^4 \sqrt{-\hat{g}} (F(R(\hat{g}_{\mu\nu})) - V(\phi) + \lambda (\hat{g}^{\mu\nu} \partial_\mu \phi \partial_\nu \phi + 1)) \quad (3)$$

Әрекетінің өзгеруі туралы (3) теңдеуде $\hat{g}_{\mu\nu}$ метрикасына қатысты келесі қозғалыс теңдеуін аламыз:

$$\frac{1}{2} \hat{g}_{\mu\nu} F(R) - R_{\mu\nu} F'(R) + \nabla_\mu \nabla_\nu F'(R) - \hat{g}_{\mu\nu} \Pi F'(R) + \frac{1}{2} \hat{g}_{\mu\nu} (-V(\phi) + \lambda (\hat{g}^{\rho\sigma} \partial_\rho \phi \partial_\sigma \phi + 1)) - \lambda \partial_\mu \phi \partial_\nu \phi = 0 \quad (4)$$

Сонымен қатар, скаляр өрісіне қатысты әрекеттің (3) өзгеруі, кірістірсек,

$$-2\nabla^\mu (\lambda \partial_\mu \phi) - \frac{dV(\phi)}{d\phi} = 0 \quad (5)$$

ал Лагранж мультипликаторына қатысты өзгеріс, теңсіздікті шектеуді береді. яғни,

$$g^{\rho\sigma} \partial_\rho \phi \partial_\sigma \phi = -1 \quad (6)$$

Миметикалық $F(R)$ гравитациясының әлеуеті мен Лагранж мультипликаторымен маңызды ерекшеліктерін ұсынып, енді біз тереңдіктің мимикалық $F(R)$ гравитациясымен Шварцшильд де Ситтер қара ойықтарына тиісті өріс теңдеулерінің шешімі. Сфералық симметриялы метриканың нысаны, ол миметикалық $F(R)$ гравитациясының шешімі кеңістіктік қисықтық тұрақты болып табылады. Келесі сфералық симметриялық метриканы қарастырыңыз,

$$ds^2 = g_{\mu\nu} dx^\mu dx^\nu = -A(r)dt^2 + B(r)dr^2 + r^2 d\Omega^2 \quad (7)$$

онда $A(R)$ және $B(R)$ тегіс және дифференциалдық функциялары r , сонымен қатар, d^2 білдіреді, өлшем бірлігі 2-сфера. Төмендегі шарттарды қанағаттандыратын метрикалар тобын қарастырыңыз,

$$A(r) = \frac{1}{B(r)}, \quad R = R_0 \quad (8)$$

әдеттегідей Риччи скаляры, ал R_0 - оң тұрақты. Метрикаға сәйкес келетін Риччи скаляры (7), төмендегідей

$$R = -A''(r) - \frac{4}{r} A'(r) - \frac{2}{r^2} A(r) + \frac{2}{r^2} \quad (9)$$

радиалды координат бойынша дифференциацияны білдіретін «прайм». $R = R_0$ үшін біз,

$$-A''(r) - \frac{4}{r} A'(r) - \frac{2}{r^2} A(r) + \frac{2}{r^2} = R_0 \quad (10)$$

оның шешімі,

$$A(r) = 1 - \frac{r^2}{12} R_0 + \frac{C_1}{r} + \frac{C_2}{r^2} \quad (11)$$

Еркін интеграциялық тұрақты мәндерді $C_1 = -M$ және $C_2 = Q$ ретінде орнату арқылы,

$$A(r) = 1 - \frac{R_0 r^2}{12} - \frac{M}{r} + \frac{Q}{r^2} . \quad (12)$$

$Q = 0, M = 0$ кезде, метрика болып,

$$A(r) = 1 - \frac{r^2 R_0}{12} , \quad (13)$$

$$ds^2 = - \left(1 - \frac{R_0 r^2}{12}\right) dt^2 + \frac{1}{\left(1 - \frac{R_0 r^2}{12}\right)} dr^2 + r^2 d\Omega^2 , \quad (14)$$

$$\frac{1}{2} g_{\mu\nu} F(R) - R_{\mu\nu} F'(R) + \nabla_\mu \nabla_\nu F(R) - g_{\mu\nu} \Pi F'(R) + \frac{1}{2} g_{\mu\nu} (-V(\phi)) - \lambda \partial_\mu \phi \partial_\nu \phi = 0 , \quad (15)$$

$R = R_0$ және сол себептен тұрақты,

$$\frac{1}{2} g_{\mu\nu} F(R) - R_{\mu\nu} F'(R) - \frac{1}{2} g_{\mu\nu} V(\phi) - \lambda \partial_\mu \phi \partial_\nu \phi = 0 , \quad (16)$$

Төмендеуі бойынша (16) теңдеу

$$2F(R) - RF'(R) - 2V(\phi) - \lambda g^{\mu\nu} \partial_\mu \phi \partial_\nu \phi = 0 , \quad (17)$$

және (6) теңдеуді ескере отырып, біз мынадай аламыз,

$$F(R) = \frac{RF'(R)}{2} + V(\phi) - \frac{\lambda}{2} . \quad (18)$$

(18) және (16) біріктіру арқылы, біз аламыз,

$$\left(\frac{g_{\mu\nu} R}{4} - R_{\mu\nu}\right) F'(R) - g_{\mu\nu} \left(\frac{3\lambda}{4}\right) = 0 . \quad (19)$$

Қорытынды. Мұндағы $(\frac{g_{\mu\nu}R}{4} - R_{\mu\nu})$ Шварцшильд де Ситтер метрикалық теңдеуі үшін (13) нөлге тең, сондықтан жалғыз шешім миметикалық $F(R)$ гравитациясы $V(\phi) = \Lambda$, ал $\lambda = 0$ тұрақты болып табылады. Демек, алынған миметикалық теория $F(R)$ гравитациясының тривиальді ұзартуы, кем дегенде тұрақты қисықтық сфералық симметриялық шешім қарастырылғанда, яғни барлық жағдайларда, бізде Шварцшильд де Ситтер қара ойықтары үшін $F'(R) = 0$ немесе $F'(R_0) \neq 0$ болады. Әдеттегі $F(R)$ гравитациялық іс-тәжірибесімен салыстырғандағы антивирустың бейнесін өзгертуге болады[21].

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

- [1] S. Nojiri, S. D. Odintsov, Int.J.Geom.Meth.Mod.Phys. 11 (2014) 1460006 [arXiv:1306.4426]
- [2] T. Clifton and J. D. Barrow, Phys. Rev. D 72 (2005) 10, 103005 [Phys. Rev. D 90 (2014) 2, 029902] [gr-qc/0509059]
- [3] A.G. Riess et al. (High-z Supernova Search Team), Astronom. J. 116, 1009 (1998) [arXiv:astro-ph/9805201]
- [4] D. S. Gorbunov and V. A. Rubakov, “Introduction to the theory of the early universe: Cosmological perturbations and inflationary theory,” Hackensack, USA: World Scientific (2011) 489 p
- [5] L. Sebastiani and R. Myrzakulov, Int. J. Geom. Meth. Mod. Phys. 12 (2015) 09, 1530003 [arXiv:1506.05330 [gr-qc]]
- [6] S. Nojiri, S. D. Odintsov, Phys.Rev. D68 (2003) 123512 [hep-th/0307288]
- [7] S. D. Odintsov and V. K. Oikonomou, Phys. Rev. D 90 (2014) 12, 124083 [arXiv:1410.8183 [gr-qc]]
- [8] K. Bamba, S. Capozziello, S. Nojiri and S. D. Odintsov, Astrophys. Space Sci. 342 (2012) 155 doi:10.1007/s10509-012-1181-8 [arXiv:1205.3421 [gr-qc]] [arXiv:1103.5870 [astro-ph.CO]]
- [9] T. Padmanabhan, Phys. Rept. 380 (2003) 235 doi:10.1016/S0370-1573(03)00120-0 [hep-th/0212290]
- [10] V. K. Oikonomou, J. D. Vergados and C. C. Moustakidis, Nucl. Phys. B 773, 19 (2007) [hep-ph/0612293]
- [11] A. H. Chamseddine and V. Mukhanov, JHEP 1311 (2013) 135 [arXiv:1308.5410 [astro-ph.CO]]
- [12] A. H. Chamseddine, V. Mukhanov and A. Vikman, JCAP 1406 (2014) 017 [arXiv:1403.3961 [astro-ph.CO]]
- [13] S. Nojiri and S. D. Odintsov, Mod. Phys. Lett. A 29 (2014) 40, 1450211 [arXiv:1408.3561 [hep-th]]

- [14] V. K. Oikonomou, arXiv:1511.09117 [gr-qc].
- [15] S. D. Odintsov and V. K. Oikonomou, arXiv:1512.09275 [gr-qc].
- [16] S. D. Odintsov and V. K. Oikonomou, arXiv:1602.05645 [gr-qc].
- [17] S. Capozziello, A. N. Makarenko and S. D. Odintsov, Phys. Rev. D 87 (2013) 8, 084037 [arXiv:1302.0093 [gr-qc]]
- [18] S. Capozziello, M. Francaviglia and A. N. Makarenko, Astrophys. Space Sci. 349 (2014) 603 [arXiv:1304.5440 [gr-qc]].
- [19] A. Addazi and S. Capozziello, arXiv:1602.00485 [gr-qc].
- [20] S. Nojiri and S. D. Odintsov, Phys. Lett. B 735 (2014) 376 [arXiv:1405.2439 [gr-qc]]
- [21] S. Nojiri and S. D. Odintsov, Class. Quant. Grav. 30 (2013) 125003 [arXiv:1301.2775 [hep-th]]
- [22] L. Sebastiani, D. Momeni, R. Myrzakulov and S. D. Odintsov, Phys. Rev. D 88 (2013) 10, 104022 [arXiv:1305.4231[gr-qc]]

Төлеу Е.С.

преподаватель специальных дисциплин
Колледж АГБК, г.Алматы

ПРЕОБРАЗОВАНИЕ ИННОВАЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация. В статье описаны различные подходы к интерпретации образовательных инноваций и инноваций в образовании. Современный рынок труда требует от выпускников умения использовать такие технологии и знания, которые отвечают потребностям информационного общества, готовить молодых людей к новым ролям в этом обществе. Образование, будучи социальным институтом, обслуживающим потребности общества, необходимо для выживания и процветания общества. Он должен быть не только всеобъемлющим, устойчивым и превосходным, но и постоянно развиваться, чтобы соответствовать вызовам быстро меняющегося и непредсказуемого глобализированного мира. Эта эволюция должна быть системной, последовательной и масштабируемой, поэтому ожидается, что школьные учителя, преподаватели колледжей, администраторы, исследователи и разработчики политики будут внедрять теорию и практику преподавания и обучения, а также все другие аспекты этой сложной организации, чтобы обеспечить качественную подготовку всех учащихся к жизни и работе.

Ключевые слова: [глобализация](#), [инновации](#), [образовательные технологии](#), [эффективность времени](#).

Инновации - стратегическое направление развития Казахстана. «Для этого формируются все необходимые условия и создается современная инфраструктура поддержки инновационного процесса - от формирования идеи до применения в производстве. Постоянный рост инновационной активности, слаженное взаимодействие между бизнесом, наукой и образованием, является залогом успешного перехода от сырьевого к инновационному типу экономики» (Нурсултан Назарбаев)[1]

Необходимо различать понятия «образовательные инновации» и «инновации в образовании». Инновации в образовании - это более широкое понятие, чем образовательные инновации. К ним относятся образовательные, научно-технические, инфраструктурные, экономические, социальные, правовые, административные и другие нововведения.

Образовательные инновации понимаются как процедура или метод образовательной деятельности, которые существенно отличаются от устоявшейся практики и используются для повышения уровня эффективности в конкурентной среде. Образовательные инновации включают педагогические инновации, научно-методические инновации, образовательные и технологические инновации.

Обосновано, что рынок образования является одним из важнейшим элементом национальной инновационной системы. Высшие учебные заведения, выбравшие инновационное развитие, становятся конкурентными лидерами на рынке образования. Формирование новых форм обучения и использование совершенных механизмов управления в каждом учебном заведении даст возможность создать единое образовательное пространство, способное удовлетворить потребности общества в качественном образовании с конкретными возможностями клиентов на рынке образовательных услуг. Определены основные составляющие инновационного развития вузов, научно-методические инновации, образовательные и технологические инновации. Обосновано, что рынок образования является одним из важнейшим элементом национальной инновационной системы. [2]

Образования является основой нашей экономики. То, что (и как) мы узнаем в школе, определяет, кем мы станем в будущем, и каким будет наш успех на протяжении всей жизни. В современном мире образование становится еще более важным для развития креативных мыслителей молодого поколения.

Тем не менее, существует значительный пробел между потенциалом современного образования и тем, что на самом деле изучают многие студенты. Принятие и исследование инновационных идей в образовании часто происходит медленно. Вместо этого многие преподаватели все еще цепляются за старые и все более неэффективные методы обучения.

Использование инновационных методов обучения делает гораздо больше, чем просто «заполнить ведро». Это зажигает страсть к обучению и

предоставляет студентам инструменты, необходимые для успеха в инновациях.

В настоящее время преподавание выходит за рамки учебника-тетради учителя. Одной из причин такой тенденции являются потребности учащихся, которые привыкли делать все, используя технологии. Они склонны делать покупки, общаться в чате, искать рецепты, оплачивать счета или даже флиртовать через мобильное приложение WhatsApp. Поскольку существует сильная тенденция к обучению, ориентированному на учащихся, считается хорошей практикой понимать и удовлетворять по возможности потребности учащихся. По мере того, как нынешнее поколение молодых студентов растет вместе с постоянно развивающейся технологией, преподавателям следует внедрять некоторые ИТ технологии в свою практику, чтобы стимулировать интерес, мотивировать и увеличивать динамику уроков.[3]

Поскольку многие из нынешних преподавателей не являются цифровыми аборигенами, они должны изучать его так же, как их изучение языков. В конце концов, технология - это инструмент, как и язык. В настоящее время доступны различные устройства гаджеты: мобильные телефоны, планшеты, компьютеры, интерактивные доски, но все же огромное количество преподавателей не знают, как их эффективно их использовать. Тем не менее, есть некоторые кабинеты современного иностранного языка, где используются эти новинки. Инструкторы обмениваются идеями, обсуждают основные учебные программы или просто спрашивают совета в Twitter, в Facebook или в других онлайн-сообществах. Преподаватели тратят время на саморазвитие, используя, например, некоторые массовые открытые онлайн-курсы. Они также могут искать приложения, сайты и программы, которые могли бы повысить мотивацию студентов и их участие в занятиях.

Среди преподавателей распространено мнение, что студенты должны выключать свои мобильные телефоны в тот момент, когда они входят в кабинет. Однако действительно ли это необходимо? Разве не было бы лучше, если бы попросили их иногда использовать их телефоны? Во время практики я наблюдал за преподавателем, который на самом деле просил использовать смартфон для упражнений, где был нужен моно или двуязычный словарь. Он также использовался для написания заданий, например, студенты искали синонимы на или проверяли правильное словосочетание на сайтах. [4]

Однако не только смартфоны могут быть полезны на парах иностранного языка. Дети могут использовать свои планшеты, компьютеры, чтобы ознакомиться с материалом, предоставленным инструктором или проверить свои знания (например, ответить на вопросы из викторины, используя Quizlet.com). Широко распространенный доступ к таким устройствам, как компьютеры, мобильные телефоны, Интернет,

интерактивные доски и т. д., привел к появлению термина «изучение языка на основе технологий», который имеет различные формы.

Существует немало свидетельств того, что правильное использование технологии помогает студентам хорошо учиться. Например, одно исследование показало, что в школе класс, который использовал iPad, на экзаменах получили на 23% больше балла, чем в классах без этого устройства.

Технологии, такие же как планшеты, полезны не только для усвоения знаний, но помогает и в общении. Учителя и администраторы используют такие устройства для отправки материалов и информации ученикам и родителям. Студенты сдают домашние задания и курсовые работы в онлайн режиме и могут получить доступ к образовательным приложениям и программам для дальнейшей помощи в обучении.[5]

Вот некоторые из явных преимуществ использования новых технологий в классе:

- Это делает обучение интересным и увлекательным, особенно для молодого поколения, воспитанного на новейших технологиях.
- Это позволяет быстрее и эффективнее проводить уроки как в классе, так и дома.
- Это снижает потребность в учебниках и других печатных материалах, снижая долгосрочные расходы, которые несут школы и учащиеся.
- Это облегчает сотрудничество. Учащиеся, учителя и родители могут более эффективно общаться и сотрудничать.
- Это помогает развить навыки, основанные на новых технологиях, позволяя студентам учиться на ранних этапах, использовать и использовать инструменты, предлагаемые технологией.

Хотя сама по себе технология не всегда стимулирует инновации в классе, существует бесчисленное множество инновационных способов использования технологии для лучшего обучения и вовлечения учащихся. Вот некоторые примеры:

- Роботы в классе - южнокорейские школы экспериментировали с учителями-роботами. Это делает уроки более интересными и интересными для детей и позволяет учителям из любой точки мира «присутствовать» в классе.
- Мобильные технологии – в образовании все чаще используются смартфоны и другие мобильные устройства. Мобильные приложения позволяют учителям проводить цифровые опросы, улучшать устные и презентационные навыки, а также объединять технологические навыки с основными уроками компетенции.
- 3D-обучение - Дети наслаждаются 3D-играми и фильмами, так почему бы не использовать эту технологию, чтобы помочь им учиться? GEMSMoModernAcademy в Дубае делает именно это, предоставляя

студентам трехмерную лабораторию, которая предлагает интерактивные мультимедийные презентации.

Когда мы думаем об инновациях, мы обычно представляем себе новых технологии. Однако в такой области, как образование, столь же важно сосредоточиться на инновациях в таких областях, как детская психология, теории обучения и методы обучения. Это особенно верно в то время, когда многие преподаватели считают, что система образования США рухнет. Есть немало областей, где инновации в образовании помогут улучшить систему для всех.

- Сосредоточьтесь на STEM. Для преподавателей важно подготовить учащихся к будущему, предоставив им базовые навыки, необходимые им для достижения успеха в дальнейшей жизни. Это включает в себя акцент на STEM (S – science (естественные науки), T – technology (технологии), E – engineering (инженерия), M – mathematics (математика)), где США в настоящее время занимают 31-е место в мире.

- Удовлетворение потребностей отдельных учеников. Еще одна давняя проблема в образовании – это универсальный подход. Хорошо известно, что у всех разные стили обучения. Некоторые студенты – визуально осваивают материалы, в то время как другие – устно или на слух. Технология позволяет учителям индивидуализировать планы уроков для разных учащихся и их уникальные стили обучения.[6]

- Практическое обучение, умения и навыки. Критика к образованию заключается в том, что оно непрактично и не подготавливает студентов к жизни в реальном мире. Когда дело доходит до фактического обучения студентов тому, как стать новаторскими мыслителями, им необходимо научиться лидерским навыкам, поощрять творческому мышлению и обучать самостоятельному мышлению и обучению. Инновационные классы начинают уделять больше внимания мягким навыкам, необходимым для процветания в современном мире.

Аналитика и большие данные в настоящее время доминируют в мире бизнеса, но аналитика также может оказать значительное влияние на образование. Данные могут помочь преподавателям лучше понять потребности своих учеников и легче определить области, требующие улучшения. Подобно тому, как компании используют аналитику для оценки результатов маркетинговых кампаний или получения информации о своих аудиториях, преподаватели могут использовать данные для определения эффективности методов обучения и получения более детального представления о том, кто их ученики и что им нужно для успеха. Данные помогают вывести догадки из образовательных инноваций. Обучающая аналитика может также помочь школам измерить эффективность и производительность учителей. [7]

Технологии и другие изменения в обществе требуют инноваций в образовании. В то время как многие школы сталкиваются с такими

проблемами, как недостаточное финансирование, незанятые учащиеся и устаревшие учебные программы, инновации предлагают путь вперед.

Инновации важны не только для бизнеса. Во многих отношениях образование может извлечь наибольшую выгоду из использования и преподавания инноваций в классе. Изучая новые и более совершенные способы обучения студентов, а также обучая их навыкам, чтобы самим стать новаторами, сегодняшние преподаватели могут оказать огромное влияние на будущее нашего мира.

Список литературы:

- 1.Международный инновационный форум «Казахстан - новый глобальный инновационный хаб», 12 ноября 2015.
- 2.Ильин Г.Л., Учебное пособие"Инновации в образовании", 2015.
- 3.Иванченко В.Н., Учебно-методическое пособие: "Инновации в образовании. Общее и дополнительное образование детей" 2011, стр. 80 стр.
4. Мухина С.А., Соловьева А.А., "Современные инновационные технологии обучения", 2008.
5. Jiang, L. (2015), «Почему инновации в образовании - это самое важное, что вы можете преследовать», GettingSmart, доступно по адресу: <http://gettingsmart.com/2015/04/why-education-innovation-is-the-same-thing-you-could-be-pursuing/> (по состоянию на 18 июля 2016 г.).
- 6.Crichton, D. (2015), «В поисках новой волны образовательных инноваций», TechCrunch, доступна по адресу: <https://techcrunch.com/2015/06/27/education-next-wave/> (по состоянию на 23 сентября 2016 г.).
- 7.Кубан, Л. (2015), «Ларри Кубан о школьной реформе и практике в классе: отсутствие практики, основанной на доказательствах: пример технологии в классе», доступно по адресу: <https://larrycuban.wordpress.com/2015/02/05/> «Отсутствие доказательной базы, основанная на технологии класса 1» (по состоянию на 29 августа 2016 г.).

Турмаганбетова А.А.

Ақтөбе жоғары ауылшаруашылық колледжінің
құқық негіздері пәнінің оқытушысы, Ақтөбе қ.

КОНСТИТУЦИЯ- БАРЛЫҚ ЗАҢДАРДЫҢ БАСТАУЫ

Түйіндеме. Бұл мақалада еліміздегі басты нормативтік құжат-Конституциямыздың мәні мен маңызы көрсетілген. Барлық заңдардың бастауы –Конституция, мемлекетіміздегі нормативтік құжаттардың қайнар

көзі, азаматтардың қорғалуына кепілдік беретін басты жоғары күшке ие құжат.

Кілттік сөздер: құқық, Конституция, халық, билік, Жеті Жарғы, азаматтардың құқықтары.

Біздің бүгінгі құқықтық саясатымызда Тәуелсіздігіміз бен Конституциямыз тайға таңба басқандай ажырамас егіз ұғымға айналған. Бірінсіз бірі толыққанды мазмұнға ие бола алмасы анық. Конституция дегеніміз – қоғамдық және мемлекеттік құрылыс негіздерін, мемлекеттік органдар жүйесін, олардың түзілу реттілігі мен қызметін, азаматтардың құқықтары мен міндеттерін айқындайтын мемлекеттік заң. Конституция бүгін мемлекетімізді мекендейтін халықтардың тыныш әрі бейбіт өмір сүруінің кепілі болып отыр. [3]

Ата заң аясында алтын дала-Қазақстан әлем елдері алдында экономикалық реформалар жүргізу мен демократиялық қоғам қалыптастыруда, әр түрлі ұлт өкілдерінің бейбіт өмір сүруі және әлеуметтік мәселелердің оң шешім табуы жөнінен үлгі болып отыр. Қазақстан Республикасының Конституциясы – мемлекетіміздің іргесін нығайтудағы қарышты қадамдардың қалыптасуы мен жаңа жүйенің орнығуына, саясат сахнасында Қазақстан Республикасының қанат жаюы жолындағы бірден-бір бастаушы заң, серпінді сенім, әділет жолын көрсетер мемлекетіміздің Ата заңы, айшықты құжаты. Біздің Конституциямыз Қазақстанның демократиялық, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде дамуына қолайлы жағдай жасайды. Заңда белгіленген барлық тұжырым, қағидалар өмірдің барлық салаларын өркениетті заң жүзінде басқаруға негізделген. Ата Заңымыздың мәні өте тереңде жатыр. Оның негізін қалаған бұрынғының хандары мен билері десек, артық айтқандық емес. Өйткені, Есім ханның «Ескі жолы», әз Тәукенің «Жеті жарғысы» секілді айтулы жарғылардағы заңнамалар бірін-бірі толықтыра отырып, қазіргі Конституцияның қабылдануына арқау болды. Байырғы билер институты қазақ жеріндегі береке-бірліктің буыны беки түсуі үшін халықты отансүйгіштік, ерлік және ар-ождан секілді адами қасиет пен құндылықтарды сақтай білуге тәрбиелеп отырған. Осының арқасында әділдіктің ақ туын желбіреткен билердің даңқы ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып, әділ төрелік айтып, татулықты ту еткен тұлғалардың есімі тарихта қалды. Біздің Ата Заңымыз жарқын болашаққа апаратын айқын жолымыз, арқа сүйер асқар тауымыз, ардағымыз, айбарымыз. Осы әділ Заң аясында көп ұлтты Қазақстан халқы бір анадан туып, бір ананы емгендей тату-тәтті бақытты өмір сүріп, еліміздің тәуелсіздігін нығайтып, байлығын молайтып, қорғаныс қуатын арттырып келеді. «Қасым салған қасқа жол», «Есім салған ескі жол», Әз-Тәукенің Жеті Жарғысы сияқты тарихи дала заңынан бастау алған Ата Заңымыз қабылданған 24 жыл ішінде өзінің әділдігін, өміршендігін көрсетті. Тарихқа кері шегінетін болсақ, тәуелсіздікке ие болған Қазақстанның ең басты қадамы Конституцияны

қабылдаумен тұтастай байланысты. Бұл туралы: «Тәуелсіздігімізді алғаннан кейін бізге бүгінгі өмір шындығымен және алдағы уақытпен бірге қадам басып, өткен ұрпақтың іс-тәжірибесі мен жарқын болашаққа деген сенімді жинақтаған Негізгі Заң қажет болды. Тәуелсіз Қазақстанның Конституциясы ашық және демократиялық қоғам орнатудың негізгі принциптерін баянды етуге тиіс болатын», - деп жазады Мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаев өзінің «Қазақстан жолы» атты кітабында. Осылайша, ел егемендігінен кейінгі 1993 жылы қабылданған Қазақстан Республикасының алғашқы Конституциясы егемендік тарихындағы ең демократияшыл құжат болып табылған еді. Алғаш қабылданған 1993 жылғы Конституцияның мәні мен маңызына келетін болсақ, бұл Негізгі құжат Президенттің көрсеткен мақсаты бойынша төрт басты мәселеге жауап беруі және соған жағдай жасауы тиіс болатын. Оның біріншісі - мемлекеттік билікті басқарудың барлық жүйесін нығайту, екіншіден - экономикалық реформаны жүргізе отырып, елді сол кездегі терең дағдарыстан шығару, үшіншіден - жас мемлекеттің сыртқы саясатын қалыптастыру, төртіншіден - ішкі саяси тұрақтылықты қамтамасыз ететін заңдық негіздерді Ата заңда көрсету. Елбасы Н. Назарбаевтың «Қазақстан жолы» кітабында жазуына қарағанда, жоғарыда қамтылған төрт мақсатты шешіп беретін баптар әуелгі Конституцияның жобасында барынша қамтылмады. Президент бұл ретте тұңғыш Конституция жобасы әуелден-ақ еліміздегі саяси, әлеуметтік-экономикалық үдерістен алшақ қалғанын жазады. Сөйтіп, уақыт өте келе заман ағымы мен сұранысына қарай, Бас заңымыздың кейбір тұстары нарықтық қоғамдағы өзгерістерге сәйкес болмай шыққаны байқалды. Сондықтан да арада екі жыл өткенде 1995 жылы қазіргі Негізгі заң - Конституция қабылданды. Осылайша, тәуелсіздік жылдары Қазақстанның мемлекеттігін айқындаған Ата заң екі қайтара түледі. Өйткені 90-шы жылдардың басында Қазақстанның саяси-экономикалық жағдайы мүлдем басқаша болатын. Күні кешегі тарихи оқиғаларқа жүгінсек, жаңа Конституцияны қабылдау қарсаңында ұзақ мерзімді қызу жұмыстар атқарылды. Президенттің бастамасымен құрылған сарапшылар көптеген әлем елдерінің Конституцияларын, әсіресе XX ғасырдың екінші жартысында қабылданғандарын мұқият сараптаудан өткізді. «Біз үшін дамудың әртүрлі сатыларында тұрған, сан алуан әлеуметтік-мәдени, ұлттық және басқа да ерекшеліктері, әр түрлі құқықтық жүйесі бар елдердің Конституциясы басты мәселені - тұрақтылықты нығайтудағы, халықтың әл-ауқатын жақсартудағы және демократияны дамытудағы қол жеткен табыстарын ұғыну маңызды болды. Ізденіс географиясы да ауқымды болатын - ол Еуропаны, Азияны, Солтүстік және Латын Америкасын қамтыды. Мен өз басым тікелей әлемдегі жиырма елдің конституциясын талдап, олардан конспект жасап алдым. Нәтижесінде, жаңа Конституцияның қажеттігі туралы шешім қабылдас бұрын бізде бес жылдық жинақталған тәжірибе болды. Біз содан негізгі басымдықтарды, мақсаттарды ажыратып, оларға жетудің құралдарын

үйрендік. Конституцияны қабылдау қарсаңында ондаған жылдар бойы азаматтарымыздың ой-санасында қордаланып қалған стереотиптерді жою үшін, мемлекет пен қоғамды түбегейлі реформалау барысында пайда болатын көптеген объективті және субъективті проблемаларды шешу үшін бірнеше жылға созылған табанды жұмыстар атқаруға тура келді. Иә, кейде біздің шешімдеріміз жартыкеш, ымырашыл сипатта да болды. Кез келген жаңа істе болатыны сияқты, қателіктер де жіберілетін. Осының бәрі сол кездерде анық өтпелі сипатта болған мемлекеттік институттар мен заңнамалық қызметтерден көрініс тауып отырды. Бірақ, сол бір қиын-қыстау жылдарды еске алғанда, елімізді күрделі әлеуметтік катаклизмдерге соқтырмай, аман сақтап, әлемдік қауымдастықтың тең құқықты мүшесі ретіндегі осы заманғы мемлекет құру үшін не керектің бәрін істегеніме, мемлекетті құруға қызмет жасағаным сенімдімін», - деп жазады Елбасы кітабында.[5,2] Сөйтіп, Тұңғыш Президенттің өзі ынталылық жасап, сол кездері Еуропа мен Азияның, Солтүстік Латын Америкасының барлығы 20-дан астам дамыған және дамушы елдерінің конституцияларын зерттеп, саралап шықты. Сосын 1994 жылы өз қолымен Әділет министрлігіне жаңа конституцияның жобасын тапсырған болатын. Нақ осы үлгі-жоба бүгінгі Ата заңымыздың негізін қалаған еді. Ата заңнан елдегі қоғамдық-мемлекеттік қарым-қатынастарды реттейтін өзге де заңдар бастау алады. Ел Парламенті қабылдап, Елбасы қол қойған ол заңдардың елдің барлық аумағында бірдей орындалып, заңдылықтың сақталуы мемлекеттік органдарға, республика азаматтарына артылатын міндет. Қазақстан Республикасының Парламенті қабылданған өзгерістер мен толықтырулар енгізілгеннен кейін Ата Заңымыз жаңа сипатқа ие болып, еліміздегі демократиялық реформалар тереңдей түсті. Ішкі істер органдары үшін маңызды конституциялық принцип азаматтар құқықтары мен бостандықтарын шектеуге жол бермеу болып табылады. Негізгі құқықтар мен бостандықтар шектелмейді. Адамның бостандығы олардың жасаған әрекеттері тек заңға қайшы келгенде ғана, Қазақстан заңнамасына сәйкес, сот арқылы шектеу қойылмақ. Өйткені, біздің ең бірінші міндетіміз адам өмірін сақтау және оның құқығы мен бостандығына нұқсан келтіруге жол бермеу. Қазақстан Республикасының азаматы болсын немесе басқа елден келген қонақ болсын мейлі, біз адамға қатысты құқық бұзушылықтардың алдын алу үшін әрқашан қызмет атқарамыз. Сонымен, Қазақстан Республикасының Конституциясы – елдің басты саяси құқықтық құжаты. Заңға бағыну – тәртіп, ал тәртіп бар жерде тәрбие, тиянақтылық сияқты адамға тән қасиеттер бар. Сол қасиеттер қоғам дамуына негіз болады. Өз Отанын танып, сүйі, оның заңдарына бағынуы – бұл әр адамның азаматтық жауапкершілігін сезінуі, өз елінің алдындағы азаматтық борышын орындауы.[4,5]

Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаев «Нұрлы Жол – болашаққа бастар жол» атты Қазақстан халқына арнаған Жолдауында: «Тұрақтылық пен келісім дегеніміз не? Ол отбасылық әл-

ауқат, қауіпсіздік, баспана. Бейбітшілік – ол әке мен ана қуанышы, ата-аналар денсаулығы және біздің балаларымыздың бақыты. Бейбітшілік – ол тұрақты жұмыс, жалақы және ертеңгі күнге деген сенім. Бейбітшілік пен тұрақтылық – күн сайынғы еңбекпен қорғап, нығайтуды қажет ететін жалпыхалықтық жетістік» - деп айрықша атап өтеді. Мемлекеттегі тыныштық пен келісімнің орнауы еліміздегі заңдардың барлығының да басты қағидасы болуы тиіс. Ұлттық келісім – ол конституциялық жүйенің өзегі, Конституция мен конституционализмнің қайыспас қазығы. Халықтың басым көпшілігі Конституцияда көзделген мемлекеттік құрылымның принциптеріне қолдау көрсетсе және соған сәйкес құқықтық жүйенің дамуына бағыштайтын құндылықтарды мойындағанда ғана конституционализм тіршілікке ере алады.[3]

Қоғамның өркендеуіне қарқын қосып, Қазақстан халқының бірлігіне жол бастаған Ата Заңда бекітілген республикамыздың тұғырлы қағидаттары бүгінде өзінің өміршеңдігін дәлелдеп отыр. Қазақстан халықаралық қоғамдастықта лайықты орын алып, биік белеске көтерілді. Әрбір қазақстандық келешекке керуен тартқан мемлекетіміздің тұрақты дамуының кепілі Конституцияның мемлекет пен қоғам үшін ғана емес, өзінің жеке басы мен отбасы үшін де маңыздылығын терең сезінді. Ұстаздар ретінде біздің басты мақсатымыз- конституцияның мәнін жас ұрпаққа ұғындыра отырып, құқықтық сауаттылыққа тәрбиелеуіміз қажет.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

- 1.ҚР Конституциясы 1995 жыл – Юрист-2013ж.
- 2.«Егемен Қазақстан» газеті 2014 жыл, №169-170
- 3.Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы 2015 ж.
4. С.К.Амандықова «Қазақстан Республикасының Конституциялық құқығы», Астана-2011ж.
5. Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан жолы», Астана -2007ж.

Хамитова А.И.

Костанайский гуманитарный колледж, г. Костанай

ПРИЧИНЫ ПРАВОНАРУШЕНИЙ И МЕТОДЫ БОРЬБЫ С НИМИ

Аннотация. В данной работе рассмотрены такие вопросы, как понятие правонарушения, основные виды правонарушений, способы их разграничения; рассмотрены общие признаки правонарушения, характерные для всех видов правонарушений; юридический состав правонарушений; причины, обуславливающие существование правонарушений, а также пути и способы борьбы с правонарушениями.

Ключевые слова: правонарушения, преступление, проступок. Причины правонарушений и методы борьбы с ними.

Понятно, что все виды общественно полезного поведения являются правомерными. Но вряд ли верно утверждать, что любое нежелательное для общества юридически значимое поведение является правонарушением. Так не использование своих прав не является поведением желательным и полезным, однако и противоправным считать нет оснований.

Цель данной статьи - изучить понятие «правонарушение», различные виды правонарушений, признаки правонарушения, его юридический состав, при этом необходимо не просто дать определение правонарушения, но подчеркнуть его составляющие признаки – те элементы, которые позволяют отделить правомерное поведение от неправомерного.

Задачи работы:

- рассмотреть понятие правонарушения, рассмотреть основные виды правонарушений, уяснив способ их разграничения;
- рассмотреть общие признаки правонарушения, характерные для всех видов правонарушений;
- рассмотреть и уяснить юридический состав правонарушений;
- рассмотреть причины, обуславливающие существование правонарушений, а также пути и способы борьбы с правонарушениями.

Для написания данной работы были изучены такие нормативно-правовые акты, как Конституция Республики Казахстан, Уголовный кодекс РК, Гражданский кодекс РК, Кодекс РК об административных правонарушениях, трудовой кодекс РК.

Право воздействует на поступки людей, которые проявляются в их деяниях (действие или бездействие). Мысли, чувства, переживания человека не регулируются правом. Т.е. право интересуется внешней сторона деятельности людей, т.е. то, что проявляется в их поступках.

Правомерное поведение – социально значимое, урегулированное нормами права поведение субъектов, соответствующее нормам права и являющееся социально полезным.

Признаки:

1. находится в установленных законодательством рамках;
2. является социально-полезным;
3. является осознанным.

Критерии классификации.

1. По внешней (объективной) стороне различают:
 - активное действие;
 - бездействие.
2. С точки зрения форм реализации права:
 - соблюдение;
 - исполнение;
 - использование.

Правонарушение: признаки, состав, виды.

Правонарушение – виновное, противоправное, общественно–опасное деяние лица, причиняющее вред интересам личности, общества, государства.

По степени общественной опасности (вредности):

- преступления;
- проступки.

Преступления являются наиболее опасными правонарушениями. Поэтому перечень уголовных преступлений предусматривается на законодательном уровне и не подлежит расширительному толкованию.

Проступки отличаются меньшей степенью опасности, совершаются в различных сферах общественной жизни, имеют разные объекты посягательства и различные юридические последствия.

- гражданские;
- административные;
- дисциплинарные.

Состав правонарушения.

Это система признаков правонарушения необходимых для возложения юридической ответственности.

4 элемента:

1. Субъект правонарушения – правоспособное, дееспособное физическое лицо или социальная организация, совершающие данное деяние.
2. Субъективная сторона правонарушения – совокупность признаков, характеризующих субъективное отношение лица к своему деянию и его последствиям.

Вина – психическое отношение лица к своему деянию и его последствиям.

2 формы вины:

умысел и неосторожность.

Умышленная вина:

- прямой умысел;
- косвенный умысел

Прямой умысел – лицо сознает общественно-опасный характер своих действий, предвидит возможность наступления вредных последствий и желает этого.

Косвенный умысел – лицо сознает общественно-опасный характер своих действий, предвидит возможность наступления вредных последствий, не желает, но сознательно допускает их наступление.

Неосторожность:

- преступная самонадеянность;
- небрежность

преступная самонадеянность – лицо предвидит возможность наступления вредных последствий своего деяния, но без достаточных на то оснований рассчитывает на их предотвращение;

небрежность – лицо не предвидит вредных последствий своего деяния, хотя при необходимо осмотрительности должно было и могло их предвидеть.

Входит в субъективную сторону также:

- мотивы правонарушений;
- цели правонарушений.

3. Объект правонарушения – то, на что посягает правонарушение, т.е. те общественные отношения, которым причиняется вред.

4. Объективная сторона – совокупность внешних признаков, характеризующих данное правонарушение.

Это:

- само деяние;
- вредный результат;
- причинная связь.

Эффективные методы борьбы с тяжкими преступлениями против личности

3. Причины совершения правонарушений и борьба с ними

В минувшем году в производстве органов уголовного преследования находилось 588 864 дела. Это на 10,4% меньше, чем в 2017 году, показатель которого составил 657 087 дел, передает NUR.KZ со ссылкой на Комитет по правовой статистике и специальным учетам ГП РК.

Также на 14% снизился уровень особо тяжких преступлений. В 2017 году их количество составило 2 134 дела.

Эксперты подсчитали, что на 6,7% уменьшилось количество краж, на 15,7% - фактов разбоя, на 14,6% - грабежей и на 23,2% - случаев хулиганства. Также на 6,2% снизились показатели дел, которые были возбуждены за причинение тяжкого вреда здоровью повлекшее смерть.

Однако в Казахстане увеличилось количество убийств, покушений на убийство, вымогательств и мошенничества.

Так, в 2018 году произошло на 0,1% убийств больше. Эти показатели равны 943 случаям в минувшем году против 942 в 2017.

Количество вымогательств выросло на 2,8% и составило 483 факта против 470. Также на 6,6% вырос показатель случаев мошенничества, который составил 29 282 против 27 467, зарегистрированных в 2017 году.

Для эффективных методов борьбы необходимо выяснить причины преступлений. К основным криминогенным детерминантам, формирующим агрессивную - насильственную мотивацию, относятся:

1. Кризис семьи, пьянствующей, обнищавшей, жестокой, из которой дети и подростки бегут.

2. Недостатки (пороки) школьного воспитания: дети, неспособные воспринять стандартную программу, отстают в учебе, начинают прогуливать занятия, озлобляются на одноклассников, бросают школу, и общество утрачивает канал социального контроля над ними.

3. Малоэффективные предупреждения пьянства, наркомании, токсикомании.

4. Слабая ранняя профилактика бытовых, досуговых и маргинальных конфликтов.

5. Пропаганда культа насилия и порнографии в средствах массовой информации.

6. Недостаточно эффективная профилактика незаконного оборота оружия [5].

Борьба с преступностью представляет собой органическое единство трех направлений: 1) общей организации борьбы, 2) предупреждения преступности, 3) правоохранительной деятельности.

Общая организация борьбы с преступностью включает:

1. Информационно-аналитическую деятельность по регистрации проявлений преступности, изучению этих проявлений, их причинности и детерминации, результатов борьбы с преступностью на предшествующих этапах и оценке соответствующих данных.
2. Криминологическое прогнозирование.

Криминологический прогноз - это оценка будущего состояния преступности и иных криминологически значимых последствий тех или иных управленческих решений.

3. Определение стратегии борьбы с преступностью.

Стратегически важен примат предупредительных мер – воздействие на причины и условия преступности. Именно это препятствует массовому воспроизводству фактов преступного поведения. Как говорил на одной из криминологических дискуссий профессор В.В. Орехов, "если вас беспокоят комары, то вы не можете бесконечно гоняться за каждым из них – в конце концов вам все равно придется подумать о воздействии на болото"[6, 270].

5. Законотворчество в сфере борьбы с преступностью.

Предупреждение преступности.

К основным направлениям специально - криминологической профилактики тяжких и особо тяжких преступлений против личности относятся:

- а) последовательная и настойчивая борьба с пьянством и наркоманией на основе постановки четких и реальных целей, надлежащей комплексности и координации;
- б) своевременность реагирования на правонарушения, совершаемые на почве семейных и других бытовых конфликтов, которые могут перерасти в убийства;
- в) обеспечение эффективной охраны общественного порядка на улицах и в других общественных местах;
- г) решительное усиление борьбы с разжиганием расовой и межнациональной розни;
- д) пресечение кримиогенных влияний рецидивистов и профессиональных преступников на несовершеннолетних и молодежь, повышение качества профилактической работы в маргинальной среде;

- е) активизация деятельности по выявлению и разоблачению антиобщественных молодежных группировок;
- ж) своевременность профилактического воздействия на лиц с повышенной степенью виктимности;
- з) активизация борьбы с фактами незаконного изготовления, сбыта, хранения и ношения холодного и огнестрельного оружия, с его хищениями;

Правоохранительная деятельность. Применительно к преступности она включает применение предусмотренных законом мер к лицам, совершающим преступления, и мер по восстановлению нарушенных преступлением прав и законных интересов жертв этих преступлений, возмещению причиненного вреда. Соответственно в правоохранительной деятельности выделяются две стороны:

- действия по выявлению, пресечению, раскрытию преступлений, применению мер уголовной ответственности и наказания к лицам, совершившим преступление, либо заменяющих их предусмотренных законом мер (условно здесь можно применять термин "карающая деятельность");
- деятельность по восстановлению нарушенных преступлением прав и законных интересов, возмещению ущерба или право восстановительная деятельность.

Итак, исследуя причины и методы борьбы с тяжкими преступлениями против личности, конечно же, нельзя говорить о полном искоренении преступности. Однако вопрос о снижении уровня преступности вполне решаем.

Заключение

Одним из существенных факторов является нарушение принципа неотвратимости ответственности за правонарушение. Все принимаемые меры что-то вроде лекарства при жуткой и тяжелой болезни организма. Главным все равно остается, императивные меры предупреждения болезни-правонарушения. К ним, прежде всего, относят правовое воспитание, которое должно начинаться с самого раннего возраста. С приучения маленького человека к основам права и правового поведения. Формирование этого должно произойти из адекватного соотношения моральных понятий «добра» и «зла». С взгляда почти всех психологов, подавляющее число правонарушителей, должны быть их пациентами уже с подросткового возраста.

Государство в своей деятельности, для уменьшения даже потенциальных правонарушителей, должно проводить активную социальную агитацию.

Наиболее важной проблемой борьбы с правонарушениями является их предупреждение, устранение причин и условий, порождающих вредные и опасные для общества деяния или способствующие их совершению.

Правонарушения нельзя искоренить, борясь только непосредственно с ними, но существенно уменьшить их количество можно и должно.

Список литературы:

1. <http://www.zakon.kz/4458039-uroven-prestupnosti-v-kazakhstane-vyros.html>
2. Миндагулов А.Х. О концепции государственно–правовой политики в сфере борьбы с преступностью // Материалы международной научно–практической конференции
3. «Проблемы борьбы с преступностью в контексте национальной концепции права», посвященной памяти первого проректора – проректора по учебно–методической работе КазГЮА, доктора юридических наук, профессора Е.Г. Джакишева. – Алматы: КазГЮА, 2002. – 680 с.
4. Криминология. Учебник для вузов / Под общей редакцией доктора юридических наук, профессора А. И. Долговой. – М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА– ИНФРА • М), 2001. – 784 с.
5. Конституция Республики Казахстан,
6. Уголовный кодекс РК,
7. Гражданский кодекс РК,
8. Кодекс РК об административных правонарушениях,
9. Трудовой кодекс РК.

Чашков В.Н.

Чапаксин И.В.

Жаналинова С.А.

Махмутова Г.Е.

Костанайский государственный педагогический
университет имени У.Султангазина

ФИЗИКО-ХИМИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРИРОДНЫХ ВОД ГОРОДА КОСТАНАЙ НА НАЛИЧИЕ ТЯЖЕЛЫХ МЕТАЛЛОВ

Аннотация. В данной работе, приведены результаты физико-химического исследования природных вод города Костанай, на наличие тяжелых металлов. Анализ химического состава природных вод показал высокое содержание соединений железа и хрома и отсутствие превышения ПДК свинца и цинка.

Ключевые слова: спектрофотометрия, флуориметрия, природная вода, комплексное соединение, обработка анализа.

Земля — планета, очень богатая водой. Большую ее часть, 96,5% составляет вода океанов и морей. Однако, несмотря на обилие жизни в океане, для человека особенно важны запасы пресной воды, т. е. воды с низким, менее 1 мг/дм³, содержанием солей.

Пресные воды составляют ничтожную (около 2% гидросферы) долю от общих запасов воды в природе. И эти малые запасы подвержены загрязнению и истощению. Ухудшение качества и загрязнение воды связано с попаданием как непосредственно в воду рек и других поверхностных водоемов, подземные воды, так и через атмосферу и почвы загрязняющих веществ, продуктов деятельности человека. Этот вид загрязнения пресных вод (антропогенный) наиболее опасен и становится все более угрожающим для здоровья людей и состояния жизни на Земле[1. с. 47].

Антропогенные загрязнения вод различны по объектам и степени вредности для человека и экосистем. Значительную их часть составляют стоки с промышленных предприятий. В них содержатся и минеральные частицы, и растворимые неорганические соединения, и органические вещества. Многие из них, синтезируемые в химических производствах, никогда не встречались в природе и не входят в циклы естественного обмена элементов[1. с. 50].

Вследствие чего исследование загрязнения окружающей среды является актуальной задачей современного мира.

Экспериментальная часть

В качестве объекта была использована вода г. Костанай, с разных точек города.

Спектрофотометрическое определение концентрации железа.

Метод основан на взаимодействии ионов железа в щелочной среде с сульфосалициловой кислотой с образованием окрашенного в желтый цвет комплексного соединения.

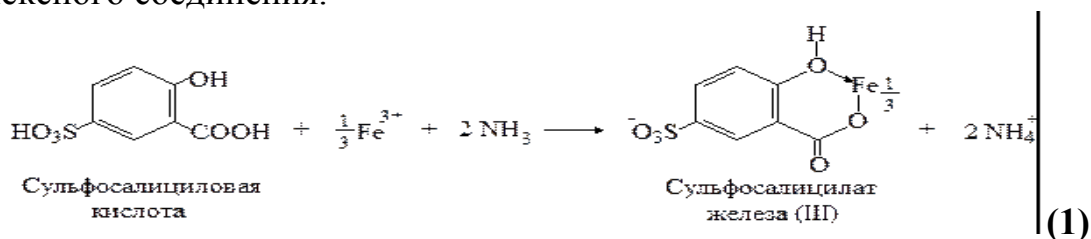

Рисунок 1 Реакция взаимодействия ионов железа с сульфосалициловой кислотой [2. с.3].

Результаты исследования математической статистической обработки (таблица 1).

Таблица 1 Содержание железа в пробе 1

№	D	C, мг по графику	X _I , мг/л	$\bar{X}$	X _I - $\bar{X}$	(X _I - $\bar{X}$) ²
1	0,014	0,31	0,775	0,795	-0,02	4*10 ⁻⁴
2	0,015	0,32	0,8		0,005	2,5*10 ⁻⁵
3	0,016	0,33	0,825		0,03	9*10 ⁻⁴
4	0,015	0,32	0,8		0,005	2,5*10 ⁻⁵

5	0,014	0,31	0,775	-0,02	$4 \cdot 10^{-4}$
Σ			3,975		$1,7 \cdot 10^{-3}$

$$C(\text{Fe}^{+3}) = 0,795 \pm 0,008062 \text{ мг/дм}^3$$

$$\text{ПДК} = 0,3 \text{ мг/дм}^3$$

$$X = \frac{C \cdot 50}{V} (3); V = 20 \text{ мл } X = \frac{0,310 \cdot 50}{20} = 0,775 \text{ мг/дм}^3$$

$$1. \text{ Среднее значение } X \equiv \frac{\Sigma Xi}{n} = \frac{3,975}{5} = 0,795$$

$$2. \text{ Стандартное отклонение } S = \sqrt{\frac{\Sigma (Xi - X)^2}{n-1}} = \sqrt{\frac{1,7 \cdot 10^{-3}}{4}} = 0,65 \cdot 10^{-3}$$

$$3. \text{ Стандартное отклонение среднего } S_{\bar{X}} = \frac{S}{\sqrt{n}} = \frac{0,65 \cdot 10^{-3}}{\sqrt{5}} = \frac{0,65 \cdot 10^{-3}}{2,236} = 0,29 \cdot 10^{-3}$$

$$4. \text{ Погрешность анализа } t_{S \bar{X}} = S_{\bar{X}} \cdot t_{0,95} = 0,29 \cdot 10^{-3} \cdot 2,78 = 0,8062 \cdot 10^{-3}$$

$$5. \text{ Доверительный интервал } X \pm tS_{\bar{X}} = 0,795 \pm 0,008062 \text{ мг/дм}^3$$

Далее, все данные были обработаны по выше указанной математической статистической обработке.

Концентрацию определяемого компонента устанавливается по закону Бугера-Ламберта-Бера.

$$A = \epsilon l c (2)$$

где, A - оптическая плотность; ϵ - молярный коэффициент поглощения; l - толщина светопоглощающего слоя; c - концентрация раствора.

Спектрофотометрическое определение концентрации свинца

Фотометрический метод определения массовой концентрации ионов свинца основан на взаимодействии свинца с дифенилтиокарбазоном (дитизином) в четыреххлористом углероде с образованием комплексного соединения, окрашенного в красный цвет.

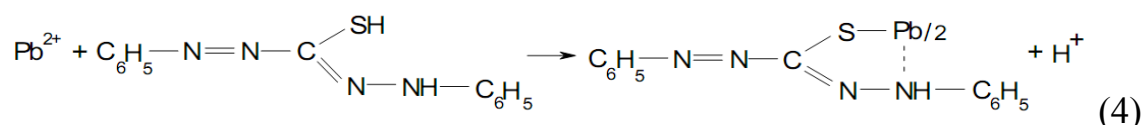

Рисунок 2 Реакция взаимодействия свинца с дифенилтиокарбазоном [3. с. 6].

Все данные были обработаны по выше указанной математической статистической обработке (таблица 1).

Спектрофотометрическое определение концентрации хрома(VI)

Метод определения хрома (VI) основан на измерении светопоглощения в диапазоне длин волн от 540 до 550 нм окрашенного (красно-фиолетового) комплексного соединения, образующегося в результате реакции 1,5-дифенилкарбазида с бихромат-ионами пробы анализируемой воды в кислой среде и определении хрома (VI) по значению оптической плотности раствора[4. с.11].

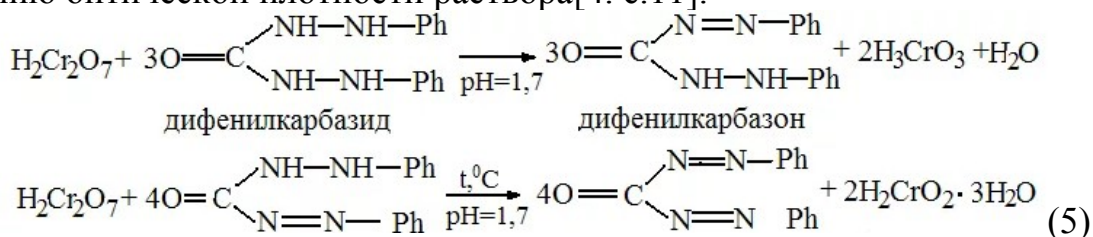

Рисунок 3 Реакция взаимодействия хрома с 1,5-дифенилкарбазидом.

Концентрации хрома в исследуемых объектах приведены в таблице 3.

Массовую концентрацию хрома (VI) в пробе анализируемой воды X , мг/дм³, рассчитывают по формуле:

$$X = \frac{C_{\text{хр}} V_{\text{м.к}} f}{V_{\text{пр}}},$$

(6)

где $C_{\text{хр}}$ - массовая концентрация хрома (VI) мг/дм³;

$V_{\text{м.к}}$ - вместимость мерной колбы, использованной для подготовки проб y анализируемой воды, см³;

$V_{\text{пр}}$ - объем аликвоты пробы анализируемой воды, см³;

f - коэффициент разбавления пробы анализируемой воды[4].

Флуориметрический метод измерения массовой концентрации цинка
Флуоресцентный метод измерений массовой концентрации цинка основан на образовании комплексного соединения с 8-меркаптохинолином в среде ацетатного буфера (рН 4,6 - 4,9), экстракции его хлороформом и измерении интенсивности флуоресценции экстракта. Для устранения мешающего влияния меди используют 8,8'-дихинолилдисульфид, а железа - 1,10-фенантролин.

В процессе измерения происходит возбуждение флуоресценции цинка, ее регистрация и автоматическое вычисление массовой концентрации цинка при помощи градуировочной характеристики, заложенной в памяти анализатора «Флюорат-02-3М», основанный на законе С.И. Вавилова:

$$\Phi = KC(9)$$

где, Φ - интенсивность флуоресценции; K - коэффициент; C - концентрация.

Таблица 2 Содержание цинка в пробе 1

№	1	2	3
C, мг	-0,04	-0,04	-0,04
X, мг/дм ³	-0,00004	-0,00004	-0,00004

$$X = \frac{0,001 \cdot C}{1} (10), [5] \quad X = -0,00004 \text{ мг/дм}^3$$

$$(-0,00004) \pm (-0,0000136)$$

$$\text{ПДК} = 0,01 \text{ мг/дм}^3$$

Таблица 3 Результаты анализа.

Объект исследования	1	2	3	4	5	6	7	8	Мг/дм ³ ПДК
	C, мг/дм ³								
Свинец	- 0,00008	0,0386	-0,008	0,0063	0,0002	0,0054	0,01400	0,0001	0,006
Хром	-0,03	0,03	0,0001	0,055	8,135	0,02	0,025	4,705	0,05
Цинк	- 0,00004	- 0,0003	- 0,0003	- 0,0004	- 0,0004	- 0,0004	- 0,00004	0,0001	0,01
Железо	0,247	0,97	0,795	3,006	50,76	7,100	5,26	5,753	0,3

Примечание: 1 – г.Костанай р-н ул. Аль-Фараби, «Большой мост»; 2 - р-н КСК; 3 - р-н КЖБИ; 4 - р-н Центр, Автомойка; 5 - р-н завода «Хим.волокно»; 6 - р-н п.Амангельды, трасса Костанай-Рудный; 7 - п.Амангельды, МТС; 8 - р-н Аэропорт;

По средствам физико-химических методов был проведен анализ проб природных вод и талых вод. Результаты анализа свидетельствуют о том, что в воде превышение предельно допустимой концентрации происходит по железу в 23 раза (не учитывая Пробу Завода Химического Волокна), хром - в 94,1 раз превышает ПДК (без учета Химического Волокна).

Это объясняется тем что, вдоль дорожных магистралей в снегу за зиму накапливается большое количество свинца, железа и других тяжёлых металлов. На расстоянии 100 метров от автодорог в снегу железо меньше, чем непосредственно вдоль дороги.

Результатам исследований показали что общая экологическая ситуация в г. Костанай благополучная.

Список литературы:

1. Практикум по химии окружающей среды: Учебно-методическое пособие.- СПб. : Изд-во РГПУ им. А.И.Герцена, 2007.-181с.

2. ГОСТ 4011-72. Методы измерения массовой концентрации общего железа.

3. ПНДФ14.1:2.54-96. Методика выполнения измерений массовой концентрации свинца в природных и очищенных сточных водах фотометрическим методом с дитизином.

4. ГОСТ 31956-2012. Вода. Методы определения содержания хрома (VI) и общего хрома.

5. МУК 4.1.1255-4.1.1274-03. Измерение массовой концентрации химических веществ люминесцентными методами в объектах окружающей среды.

Чашков В.Н.

Чапаксин И.В.

Костанайский государственный педагогический
университет имени У.Султангазина

ИССЛЕДОВАНИЕ ОТДЕЛЬНЫХ ХИМИЧЕСКИХ КОМПОНЕНТОВ В СТОЧНЫХ ВОДАХ

Аннотация. В статье даны результаты исследования отдельных химических компонентов (железо, медь, фенол, нитраты и фосфаты) в сточных водах ТОО «СарыаркаАвтоПром». Установлено, что концентрация химических компонентов после очистки системой «Аквामин УОВ-18» уменьшилось на 2-4 порядка. Результаты исследования концентраций химических компонентов после очистки сточных вод, показывают, что их можно использовать как вторичный ресурс для промышленных предприятий.

Ключевые слова: обратный осмос, флюориметрия, вторичный ресурс, химические компоненты, концентрация.

Вода – ценнейший природный ресурс. Она играет исключительную роль в процессах обмена веществ, составляющих основу жизни. Огромное значение вода имеет в промышленном и сельскохозяйственном производстве. Общеизвестна необходимость ее для бытовых потребностей человека, всех растений и животных. Для многих живых существ она служит средой обитания. Рост городов, бурное развитие промышленности, интенсификация сельского хозяйства, значительное расширение площадей орошаемых земель, улучшение культурно-бытовых условий и ряд других факторов все больше усложняет проблемы обеспечения водой.

Потребности в воде огромны и ежегодно возрастают. Ежегодный расход воды на земном шаре по всем видам водоснабжения составляет

3300-3500 км³. При этом 70% всего водопотребления используется в сельском хозяйстве. Много воды потребляют химическая и целлюлозно-бумажная промышленность, черная и цветная металлургия. Развитие энергетики также приводит к резкому увеличению потребности в воде [1. с. 45].

Экспериментальная часть

Фотоколориметрическое определение концентрации железа

Метод основан на взаимодействии ионов железа в щелочной среде с сульфосалициловой кислотой, при котором образуется окрашенное в желтый цвет комплексное соединение:

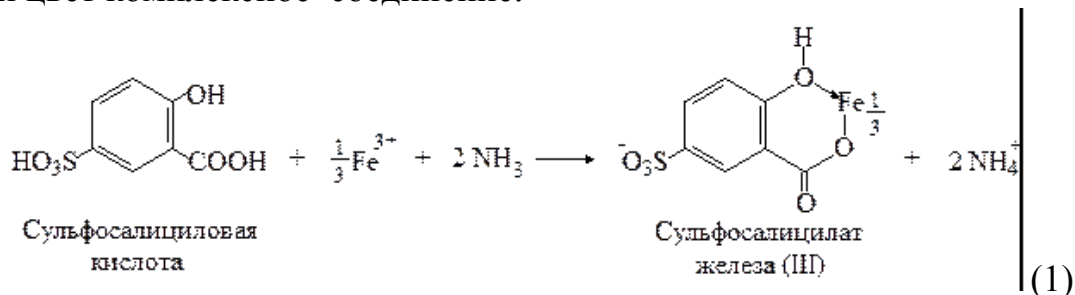

Рисунок 1 Реакция железа с сульфосалициловой кислотой.

Оптическую плотность, пропорциональную массовой концентрации железа, измеряют при длине волны 400-430 нм. Оптическую плотность окрашенного соединения измеряли на Спектрофотометре ПЭ-5400 УФ.

Концентрацию определяемого компонента устанавливают по закону Бугера-Ламберта-Бера.

$$A = \varepsilon lc; \quad (2)$$

где, A -оптическая плотность, ε - молярный коэффициент поглощения; l – толщина светопоглощающего слоя; c - концентрация раствора.

Концентрацию железа определяли до очистки и после очистки.

Результаты исследования обработаны математическим статистическим методом (табл.1)

Таблица 1 Содержания железа в сточной воде(III) (до очистки)

№	D	C,мг по графику	X ₁	$\bar{X}$	$X_1 - \bar{X}$	$(X_1 - \bar{X})^2$
1	0,70	0,095	0,35	0,349	0,001	1·10 ⁻⁶
2	0,71	0,096	0,355		0,006	3,6·10 ⁻⁵
3	0,069	0,094	0,345		-0,004	1,6·10 ⁻⁵
4	0,069	0,094	0,345		-0,004	1,6·10 ⁻⁵
5	0,70	0,095	0,35		0,001	1·10 ⁻⁶

Σ			1,745			$7 \cdot 10^{-5}$

$$C_{(\text{Fe}^{+3})} = 0,349 \pm 0,00509 \text{ мг/дм}^3$$

$$\text{ПДК} = 0,3 \text{ мг/дм}^3$$

$$X = \frac{c \cdot 50}{V} \quad V_{\text{аликвоты}} = 100 \text{ см}^3$$

$$X = \frac{0,70 \cdot 50}{100} = 0,35 \text{ мг/дм}^3$$

$$1. \text{ Среднее значение } X \equiv \frac{\sum Xi}{n} = \frac{1,745}{5} = 0,349$$

$$2. \text{ Стандартное отклонение } S = \sqrt{\frac{\sum (Xi - X)^2}{n - 1}}$$

$$\sqrt{\frac{7 \cdot 10^{-5}}{4}} = \sqrt{1,75 \cdot 10^{-5}} = \sqrt{0,175 \cdot 10^{-6}} = 0,41 \cdot 10^{-3} = 4,1 \cdot 10^{-2}$$

$$3. \text{ Стандартное отклонение среднего } S_{\bar{X}} = \frac{S}{\sqrt{n}} = \frac{4,1 \cdot 10^{-2}}{\sqrt{5}} = \frac{4,1 \cdot 10^{-2}}{2,236} = 1,833 \cdot 10^{-2}$$

$$4. \text{ Погрешность анализа } t_{S_{\bar{X}}} = S_{\bar{X}} \cdot t_{0,95} = 1,833 \cdot 10^{-2} \cdot 2,78 = 5,09 \cdot 10^{-2}$$

$$5. \text{ Доверительный интервал } X \pm t S_{\bar{X}} = 0,349 \pm 0,00509 \text{ мг/дм}^3$$

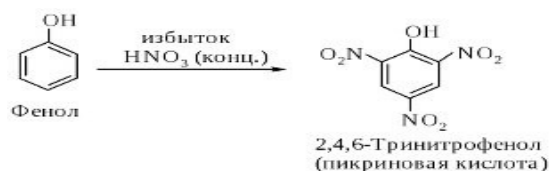
Далее все данные были обработаны по вышеуказанной методике статистического анализа.

Содержания железа в сточной воде после очистки: $C_{(\text{Fe}^{+3})} = 0,000493 \pm 0,000004761 \text{ мг/дм}^3$ (3)

Как видно, из данных таблицы 1, концентрация железа до очистки $C_{(\text{Fe}^{+3})} = 0,349 \text{ мг/дм}^3$, после очистки (3) $C_{(\text{Fe}^{+3})} = 0,000493 \text{ мг/дм}^3$ уменьшилось на 4 порядка, гораздо меньше, чем ПДК $0,000493 \text{ мг/дм}^3 \ll 0,3 \text{ мг/дм}^3$. В связи с этим, сточная вода, по содержанию железа вполне применима для дальнейшего использования в промышленном предприятии.

Определение концентрации нитратов в сточной воде

Метод основан на реакции между нитратами и фенолдисульфоновой кислотой. В результате образуется нитропроизводные фенола, которые со щелочами образуют соединения, окрашенные в желтый цвет.

(4)

Рисунок 2 Реакция взаимодействия нитрат-ионов с фенолдисульфоновой кислотой.

Оптическую плотность окрашенного соединения измеряли на Спектрофотометре ПЭ-5400 УФ.

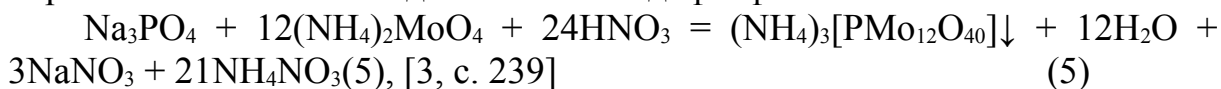
Содержание нитратов: до очистки $C(\text{NO}_3^-) = 0,125 \pm 0,00076$ мг/дм³

после очистки $C(\text{NO}_3^-) = 0,01245 \pm 0,000772$ мг/дм³, ПДК-18,36мг/дм³

Как видно из этих данных, содержание нитратов в сточной воде до очистки $C(\text{NO}_3^-) = 0,125 \pm 0,00076$ мг/л, то есть не превышает ПДК-18,36мг/л. А в сточной воде после очистки системой «Аквамин УОВ-18» содержание нитратов $C(\text{NO}_3^-) = 0,01245 \pm 0,000772$ мг/л. Таким образом, содержание нитратов в сточной воде уменьшилось в 10 раз.

Определение концентрации фосфатов в сточной воде

Метод определения фосфатов в сточной воде основан на реакции образования желтого соединения молибдофосфата аммония.

Оптическая плотность полученного соединения измеряли на Спектрофотометре ПЭ-5400 УФ.

Концентрация фосфатов: до очистки $C(\text{PO}_4^{3-}) = 9,53 \pm 0,054$ мг/дм³, после очистки $C(\text{PO}_4^{3-}) = 0,12 \pm 0,0107$ мг/дм³, ПДК- 3,5мг/дм³.

Концентрация фосфатов в сточной воде до очистки $C(\text{PO}_4^{3-}) = 9,53 \pm 0,054$ мг/л, превышает ПДК 2,7, а после очистки фосфатов $C(\text{PO}_4^{3-}) = 0,12$ мг/л в сточной воде. Таким образом, воду после очистки можно использовать как вторичный ресурс для промышленных предприятий, по содержанию нитратов и фосфатов.

Флуориметрический метод измерения массовой концентрации фенолов

Флуориметрический метод измерения массовой концентрации фенолов основан на извлечении фенолов из воды бутилацетатом, реэкстракции их в водный раствор гидроксида натрия и измерении их содержания по интенсивности флуоресценции фенолов после подкисления реэкстракта. В процессе измерения происходит возбуждение флуоресценции фенолов, ее регистрация и автоматическое вычисление массовой концентрации фенола при помощи градуировочной характеристики, заложенной в памяти анализатора «Флюорат-02-3М». Флуориметрический метод основан на законе С.И.

Вавилова, "В некотором интервале длин волн энергетический выход люминесценции растет пропорционально длине волны, а затем резко падает до нуля", математическое его выражение:

$$\Phi = KC \quad (6)$$

где, Φ -интенсивность флуоресценции; K - коэффициент; C - концентрация [4, с. 12].

Концентрация фенола: до очистки $C(\text{C}_6\text{H}_5\text{OH}) = 4,46 \cdot 10^{-6}$ мг/дм³; после очистки $C(\text{C}_6\text{H}_5\text{OH}) = 4 \cdot 10^{-8}$ мг/дм³; ПДК- 0,02 мг/дм³. Концентрация фенола после очистки, уменьшилась на 2 порядка, до очистки $C(\text{C}_6\text{H}_5\text{OH}) = 4,46 \cdot 10^{-6}$ мг/дм³ после очистки $C(\text{C}_6\text{H}_5\text{OH}) = 4 \cdot 10^{-8}$ мг/дм³. ПДК фенола в сточных водах 0,02 мг/дм³, поэтому сточная вода ТОО «СарыаркаАвтоПром» вполне применимая для повторного использования данного предприятия.

Метод определения содержания меди

Метод определения содержания меди, основан на проведении в слабощелочной среде реакции образования флуоресцирующего димера люмокупферона, катализируемой ионами меди, с последующей остановкой реакции и измерении интенсивности флуоресценции на приборе типа "Флюорат-02-3М".

Содержание меди: до очистки $C(\text{Cu}^{+2}) = 0,093$ мг/дм³; после очистки $C(\text{Cu}^{+2}) = 0,00003$ мг/дм³; ПДК- 1,0 мг/дм³.

Результаты определения показывают, что содержание меди уменьшилось почти на 4 порядка.

Таблица 2 Результаты исследования концентрации химических ингредиентов в сточных водах ТОО «СарыаркаАвтоПром»

Определяемый ингредиент	ПДК мг/дм ³	С, мг/дм ³ до очистки	С, мг/дм ³ после очистки
Железо Fe^{+3}	0,3	0,3490	0,00049
Медь Cu^{+2}	1,0	0,0930	0,00003
Нитраты NO_3^-	18,36	0,1250	0,01245
Фенол $\text{C}_6\text{H}_5\text{OH}$	0,02	$4,46 \cdot 10^{-6}$	$4,00 \cdot 10^{-8}$
Фосфаты PO_4^{-3}	3,5	9,5300	0,1200

Как видно из таблицы 2, концентрации определяемых химических ингредиентов в сточных водах ТОО «СарыаркаАвтоПром», уменьшилось после очистки системой обратного Осмоса «Аквамин УОВ-18» на 2-4 порядка. Что является гораздо меньше $\ll$ ПДК. Поэтому, воду ТОО «СарыаркаАвтоПром» можно использовать как вторичный ресурс для промышленного предприятия.

Список литературы:

1. Практикум по химии окружающей среды: Учебно-методическое пособие.- СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И.Герцена, 2007.-181с.
2. Пономарев В.Д. Аналитическая химия в (двух частях). Учебник для фармац. и фак. мед. ин-тов.-М.: Высш. школа, 1982. Ч. 2. Количественный анализ. 288 с., ил.
3. Логинов Н.Я., Воскресенский А.Г., Солодкин М.С. Аналитическая химия. -М.: Просвещение,1975. -478 с.
4. Количественный химический анализ вод. Методика измерений массовой концентрации фенолов (общих и летучих) в пробах природных, питьевых и сточных вод флуориметрическим методом на анализаторе жидкости ФЛЮОРАТ-02» ПНД Ф 14.1:2.4.187-02.

Шубаева У.К.

қауымдастырылған профессор
философия ғылымдарының кандидаты
Қазақ ұлттық аграрлық университеті, Алматы қ.

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ «ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ҒЫЛЫМДАР» ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕСІ

Түйіндеме. Қазақстанда оқытылатын «Қоғамдық-саяси ғылымдар» пәнінің мазмұнын қарастырып, оған методологиялық талдау жасадық.

Кілттік сөздер: саясаттану, әлеуметтану, мәдениеттану.

Білім беру саласының барлық жағына жаңаша көзқарас, жаңаша қарым-қатынас, жаңа базистік оқу жоспарына көшу, білім мазмұнын жетілдіру, оқу әдістемелік кешендерге көшу, т.б. жаңаша ойлау қалыптасуда. Қазір дәстүрлі білім беруде студенттерге тек пәндік білім, білік, дағдылардың белгілі жиынтығын меңгеруге ғана бағытталып, олардың жеке басының дамуына, тұлға ретінде қалыптасуына көңіл бөліп отыр.

Республикамызда білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағыт алуда. Бұл педагогика теориясы мен оқу тәрбиесі үдерісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр: білім берудің мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, басқаша қарым-қатынас, өзгеше менталитет пайда болуда.

Қазіргі білім беру саласындағы оқытудың озық технологияларын меңгермейінше сауатты, жан-жақты маман болу мүмкін емес. Жаңа технологияны меңгеру мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік адамгершілік, рухани, азаматтық және де басқа көптеген адами келбеттің

калыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үдерісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі.

Бұл технологияның өзін оқытушы түрліше (орташа дәрежеде, ұқыпты, дәл нұсқау бойынша немесе шығармашылықпен) іске асыру мүмкін. Бұл жерде технологияны жүзеге асырушының тұлғалық компоненті, белгілі бір ерекшеліктері елеулі түрде әсер етеді, сонымен бірге студенттің әрекеті – оның қабылдауы, ынтасы, құштарлығы негізгі рөл атқарады [1, 5-6 бб.].

Кез келген пәнді жете түсіну үшін оның тарихын білудің маңызы зор. «Қоғамдық-саяси ғылымдар» пәні – екі сипатта қарастырылады: ғылым және оқу пәні ретінде. Бұл пәндер ғылым ретінде қоғамның тарихты, қоғам мен адамды, әлеуметтік мәселелерді, әлеуметтік-саяси саланы, әлеуметтік-саяси ойдың пайда болуы мен дамуын, саяси жүйе, саяси қатынастар мен үрдістер, саяси сана мен саяси мәдениет, халықаралық саяси үрдісті, мәдениет пен өркениет ара қатынасын зерттейді.

«Қоғамдық-саяси ғылымдар» пән ретінде білім алушыларға әлеуметтану, саяси мәселелер бойынша нақты білім жүйесін береді, нақты саяси шындықтың мәні мен болашақта дамуын, негізгі саяси институттар, ұйымдар, қозғалыстар мен үрдістер, саяси қатынастар жүйесіндегі жеке тұлғаның құқықтық жағдайы мен оның саяси өмірге қатысу жолдарын жан-жақты ашып көрсетеді.

«Қоғамдық-саяси ғылымдар» пән ретінде Әлеуметтану, Саясаттану, Мәдениеттану салаларын бір жұпқа біріктіреді. Сол себепті осы салаларды ретімен жүргізіп отыру керек. Бұл мемлекеттің біртұтас сипатын көрсету, қоғамдық сананы қалыптастыру, ұлттық идеология, азаматтардың жасампаздық белсенділігін дамыту, елдің зияткерлік әлеуетін көтеру осы пән шеңберінде жүзеге асады. Қазақстан қоғамының алға қойған мақсаттарының сәтті жүзеге асырылуы үшін саяси негіз қажет.

Қазақстанда оқытылатын мәдениеттану пәнінің негізгі міндеттеріне тәуелсіз Қазақстанның ұлттық мәдени дамуының дербестігін қамтамасыз ету, ұлттың мәдени сұраныстары мен талаптарын қанағаттандыру саясатын жүргізу жатады. Мәдениеттану пәні мәдениет философиясы пәнінен шығарылады. Басқа жағдайда, мәдениеттану өркениеттік ықпал негізінде пайда болатын, теория ретінде қаралады және оның пәні цивилиографияға (өркениет философиясы) жақын тұжырымдалады, әдістеме құралы ретінде мәдениет пен өркениет дамуының пайда болуы мен заңдылықтарын зерттейді. Оның өзі кешенді ғылыми пән болып әрекет етеді және әлемдік, отандық мәдениеттің теориясы мен тарихын, әлеуметтік мәдениеттануды, көркемдік және өнегелі мәдениеттің теориясын қамтиды.

Саясаттануға жақын ғылымдардың бірі - әлеуметтану. Саясаттану саясатты белгілі бір заңдылықтарға бағынып, іс жүзінде белгілі бір принциптерді жүзеге асыратын, дамып, өзгеріп отыратын процесс ретінде қарайды. Ал әлеуметтану оған процесс ретінде емес, адамдық өлшем ретінде қарап, әлеуметтік ортаның саяси салаға етер әсерін зерттейді.

Оның айналысатын мәселелері адамды және қауымдастықты дамытуға саясат не бере алады және саясатты жетілдіру үшін адамдар не істей алады. Сайып келгенде, саясаттанудың негізгі назары саясатта болса, әлеуметтанудың назары саясатты жасаушы адамда болады. Олардың арасындағы байланыс әсіресе саясаттануды сандық әдіс-тәсілдерді пайдалануға байланысты күшейе түседі [2, 16 б.].

Оқу тәжірибесі көрсетіп отырғандай, студенттер көбіне мемлекеттің қазіргі таңдағы жүргізіп отырған саяси мәселелеріне анық қызығушылық танытады, саяси білімді, саяси құбылыстар мен процестерді талдаудың әдістемесінің қыр-сырын меңгеруге ұмтылады.

Міне, осындай қажеттілікті ескере отырып, профессор Р.Б.Әбсаттаров 2011 жылы «Саясаттану негіздері» атты 2- томдық жаңа оқу құралын жарыққа шығарды. Мұндай оқу құралының дүниеге келуі қазақстандық саясаттану әлемінде үлкен оқиға болды. Бұл еңбектің ең басты ерекшелігі – оның бүгінгі стандарттан өзгешілігі саяси ғылымды жаңа тұрғыда қарау қажеттілігі.

Ал, бүгінге дейін қалыптасып қалған стандарт қандай? Ол – батысшылдық, еуроцентристік, яғни, барлық өркениет әуелі Батыстан, Еуропадан шыққан деп әлі де келе жатқанымыз. Бұндай көзқарас тек қана саясаттануға ғана емес, ол қоғамдық ғылымдардың бәріне тән құбылыс.

Мысалы, жалпы саясаттану ғылымында саяси ойдың пайда болуын Платон, Аристотель, Цезарь, т.б. сияқты батыс ойшылдарының есімдерімен байланыстырып келетіні белгілі. Ал, профессор Р.Б.Әбсаттаров Шығыстың саяси идеялары Ежелгі Грекия мен Ежелгі Римнен әлде қайда бұрын, біздің дәуірімізден екі мың жылдан астам бұрын пайда болған деп тұжырымдап, ең көне саяси ілімдер Мысырда, Үндістанда, Палестинада, Қытайда және Ежелгі Шығыстың басқа елдерінде пайда болғанын дәлелдейді. Мысалы, Көне Үндістанның аса көрнекті саяси шығармасы, саяси өнердің өзіндік бір энциклопедиясы болған «Артхашастра, немесе Саяси ғылымындағы» патшалық өкімет тұсындағы саяси басқарудың теориялық-қолданбалы принциптерін атақты итальяндық ойшылы Никколо Макиавелли мың жарым жылдан кейін ХУІ ғасырда ғана бұл принципті өзінің «Тақсыр» деп аталатын белгілі еңбегінде қарастырып, талдау жасаған. Бұндай көзқарас, әрине, саясаттануда үлкен бетбұрыс жасайды.

Ал, орта ғасырдағы саяси ойдың дамуы туралы сөз болғанда, батыстың саяси ойына негізінен христиан діні мен Рим шіркеуінің күшті ықпалын алға тарта беретініміз анық. Осы аталмыш оқу құралында орта ғасырлық Шығыстағы саяси ойдың тарихи дамуы тек Шығыстың ғана емес, Еуропаның, жалпы бүкіл адамзаттың әлеуметтік-саяси іліміне қосылған үлес болды деп тұжырымдап, автор оның аса көрнекті өкілдері әл- Кинди, Бируни, әл- Фараби, Ибн Сина, Омар Хайям, Ганджеви Низами, Әлішер Науаи және басқаларының еңбектерін талдайды. Бір ғажабы, бұл еңбекті оқи отырып, аталған Шығыс оқымыстыларының деңгейі осы

дәуірдегі батыс ойшылдарынан әжептәуір жоғары екендігіне көзің жетеді. Бір ескертетін жай, автор екі өңірдің ғалымдарының еңбектерін талдай отырып, оларды бір-біріне қарсы қоймай, олардың арасындағы сабақтастықты баса көрсетеді.

Қазақстандық саяси ойдың тарихына келгенде автор тағы да өзіндік тәсіл ұсынады. Отандық саясаттану оқу құралдарында қазақ халқы тарихында аса ірі ойшылдардың қатырында әл-Фараби, Жүсіп Баласағұн, Махмұд Қашғари, Қожа Ахмет Иассауиді, одан кейін Шоқан, Абай, Ыбырайды ғана атайтынбыз. Аталмыш оқу құралында қазақ жеріндегі саяси ой тарихын әріден, У111-1Х ғғ. бастап, автор Қорқыт Ата адамдардың, халықтардың бостандығын, еркіндігін, достығын, жақсылығын, патриотизмі мен адамгершілікті, махаббаты, адалдықты, ептілікті, әдептілікті, үлкенді құрметтеуді, кішіпейілділікті, т.б. толып жатқан әлеуметтік саяси мәселелерді жырлағанын паш етеді. Сонымен бірге оғыз-қыпшақ жұртының дәстүрлі әлеуметтік-саяси өмірін, халықтардың, адамдардың мінез-құлқын, қарым-қатынасын, т.б. көптеген әлеуметтік-саяси түсінік ұғымын зерттеген. Оның жырындағы ел қорғау, күллі оғыз-қыпшақ елінің топтасқан бірлігі, достығы, беріктігі, ар-намыс үшін күресу, ізгі ниетті болу, тәрбие, бейбіт өмір мәселелері жөніндегі ой-пікірлері мәңгі асыл қағида, әлеуметтік-саяси мұра. Қорқыт Ата бүкіл Шығыстың, Қазақстанның әлеуметтік-саяси ойларының жинақталған ұлы тұлғасы. Сондықтан да оның әлеуметтік саяси идеялары тек Шығыстың ғана емес, Еуропа халықтарының да ортақ игілігі болып табылады деп тұжырымдалған.

Профессор Р.Б. Әбсаттаровтың бұл жаңа оқу құралының ерекшелігі – оның ірегелілігі, жүйелілігі, мәселелердің, проблемалардың нақты қойылуы мен барынша ашылуы болып табылады. Бұнда ХХІ ғасырдың басындағы болмысына сәйкес саясаттанудың негізгі ұғымдары мен әдістер жүйесі, саясаттанудың саяси технологиясы ашып көрсетілген. Отандық және шетелдік бай материалдардың негізінде оқырманға Қазақстан мен әлемдік қауымдастықтағы саяси дамудың өзекті мәселелерінен жан-жақты мағлұмат алуына жәрдемдесетін саяси құрылымдар мен процестер, билік пен басқару қатынастары және басқа да мәселелер туралы кең сипатталған. Сонымен бірге саясаттанудың жете зерттелмеген проблемалары мен дискуссиялық мәселелеріне де айтарлықтай көңіл бөлінген.

Екі томдықтың бірінші томында мынадай өзекті мәселелер қарастырылады: саясаттану ғылым; саяси ғылым тарихы; саясат қоғамдық өмір жүйесінде; саяси билік; саяси режимдер; қоғамның саяси жүйесі; мемлекет және азаматтық қоғам; саяси партиялар мен қоғамдық ұйымдар, қозғалыстар; саяси элита және саяси көшбасшылық; саяси процесс; саяси сана; саяси мәдениет; тұлғаның саяси әлеуметтендірілуі; саяси технологиялар. Ал, оның екінші томында саясаттанудың әлеуметтік-этникалық қауымдастықтар және ұлт саясаты; саяси оппозиция; саяси

жанжалдар және оларды шешу жолдары; саяси тұрақтылық және ұлттық қауіпсіздік; адам құқықтары; саяси маркетинг; халықаралық қатынастар, саяси басқару; салыстырмалы саясаттану; саяси болжамдау сияқты өзекті мәселелері қарастырылады.

Атап өту керек, оқу құралы Қазақстан Республикасы мен Еуразия елдерінің Мемлекеттік Білім беру стандартына сәйкес әзірленген. Онда Мемлекеттік стандартта көрсетілген, оның оқу курсы студент оқып үйрену барысында мазмұнын меңгеруі тиіс саясаттану бойынша мәселелер барынша қарастырылады. Саяси қатынастар проблемаларын теориялық тұрғыда баяндаумен қатар, оқу құралында қазіргі Қазақстан қоғамындағы оның ерекшеліктерін ашуға да жете көңіл бөлінген. Сонымен қатар, оқу құралында жеткілікті дәрежеде айқындалмаған, әлі де пікір- талас тудыратын мәселелер мен түбегейлі зерттелмеген проблемалар да қозғалып, олардың шешу жолдары қарастырылады.

Бұл оқу құралының тағы бір ерекшелігі – ол оның кешенділігінде, яғни, студенттерге тек дайын материалдар ғана ұсынып қоймай, олардың осы пән бойынша өзінің жеке білім деңгейін объективті анықтауына, оқу құралымен өз бетінше жұмыс жасауына мүмкіндік беру. Себебі, қазіргі кездегі негізгі талап – бағдарламалық материалдармен өз бетінше жұмыс істеуде студентке жәрдем беру болып табылады. Сондықтан да ол студенттердің семинар мен баяндамаға даярлануына, рефераттар жазуына, саясаттану бойынша сынақ пен емтиханға даярлану барысында ыңғайлы да тиімді оқу құралы болып табылады. Мұнда көмекші материалдар мен дискуссиялық тақырыптар молынан қамтылған. Сондай-ақ саясаттану пәнінің тақырыптары бойынша қосымша тестердің сұрақтары мен жауаптары студенттердің емтиханға дайындалуына көмек ретінде берілген. Тестілердің басты міндеті – бұл студенттердің саяси білім деңгейін бақылау, олардың өзін-өзі байқауы мен бағалауды қадағалау. Бұл саяси ғылымды меңгеруге талаптанған барлық студенттерге барынша көмек көрсететіні анық.

Айта кету керек, Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университетінде және әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінде оқып келе жатқан лекция курстары негізінде әзірленген кітаптарды «Қоғамдық-саяси ғылымдар» пәнін оқытуда тиімділігі жоғары. Оның мазмұны университетте әлеуметтану, саясаттану, мәдениеттану пәндері бойынша қабылданған оқу бағдарламасына байланысты білім беру процесінің логикасына сәйкес келеді. Шын мәнінде, осы ЖОО оқу құралында әлемдік, еуразиялық және отандық саяси ғылымның жетістіктері, монографиялардың материалдары кеңінен қолданылған.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Аргунова Т.Г. Комплексное учебно-методическое обеспечение предмета. - М., 1999. – 196 с.
2. Әбсаттаров Р.Б. Саясаттану негіздері. - Алматы 2011. – 207 б.

Шуюншбаева Р.С.
экономика мамандығының 1 курс магистранты
М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан
мемлекеттік университеті, Орал қ.

ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЯ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ИНТЕРНЕТ 5G ИНТЕРНЕТ САЛАСЫНЫҢ ДАМУ ҮРДІСІ

Түйіндеме. Телекоммуникация жүйесіндегі интернет 5G интернет саласының даму үрдісі тақырыбында мақала.

Бұл мақала дамыту үшін компанияның стратегиясын дұрыс таңдау маңыздылығы анықталды. Ол толық экономикалық және қаржылық талдау және «Қазақтелеком» АҚ-ның маркетингтік қызметін қамтамасыз етеді. Қоғамның даму стратегиясын таңдау әдісі ұсынылды. Таңдалған даму стратегиясының бөлігі ретінде инвестициялық және инновациялық жобаны енгізу ұсынылды. Түйінді сөздер: стратегия, дағдарыс, кәсіпорын, стратегиялық талдау, инвестициялық және инновациялық жоба.

Зерттеу мақсаты: халыққа телекоммуникациялық қызмет көрсетуші компания «Қазақтелеком» АҚ-ның қызметін басқаруды жетілдіру, теория-әдіснамалық негізде жобалық басқару, практикалық ұсыныстардың жүзеге асыруының даму бағытын айқындау.

Зерттеу әдістері: танымал экономист-ғалымдардың еңбектерінде баяндалған телекоммуникация саласын басқару мәселелері жөніндегі пайымдаулар мен қорытындыларға және монографиялық зерттеулерге сүйенеді. Диссертациялық жұмыста ҚР-ның телекоммуникациялық қызмет көрсету нарығын дамыту саласындағы заңнамалық және нормативтік актілері, «Қазақтелеком» АҚ жылдық есептері, ҚР-ның Статистика жөніндегі агенттігінің ресми статистикалық деректері, отандық және шетелдік басылымдарда жарияланған талдамалық материалдар пайдаланылды.

Зерттеудің теоретикалық маңыздылығы: Алынған ғылыми тұжырымдар ұлттық экономиканың телекоммуникациялық потенциалын іске асыру механизмін жетілдіруге мүмкіндік береді; Елбасының Қазақстан халқына Жолдауларын, еліміздің үдемелі индустриалдық-инновациялық даму Стратегиясын, «Қазақстан – 2050» Стратегиясын жүзеге асыру бойынша іс-шараларды іске асыру кезінде пайдаланылуы мүмкін; мемлекеттік басқару органдарының, телекоммуникация секторының қызметкерлері үшін қызығушылық туғызады, сондай-ақ ЖОО-ның оқу үрдісінде қолданылуы мүмкін.

Телекоммуникация, телеқатысым – ғылым мен техниканың халықты ақпараттық қызметтің барлық түрімен қамтамасыз етілген. Қазақстанға ХХ ғасырда ене бастады. Бұл сала электробайланыс және компьютердің көмегімен талшықта оптикалық байланыс кабелі, радио жердің жасанды серігі арқылы таратылады, осы электр сигналдарын таратып қабылдауды телекоммуникация жүйесі атқарады. Желілік технологиялар тұтынушы халыққа қаржысын үнемдеуге мүмкіндік береді.[1]

Қазақстанда бірден-бір телекоммуникация саласының қызметін қалыптастырушы кәсіпорындардың бірі». 1 трлн 10 жыл бойы Қазақстанда телекоммуникацияны дамытуға 51 пайыз инвестицияны салған бұл «Қазақтелеком» АҚ болатын. Бәсекелестікке түсу жолында формальді түрде ашық, еркін болғанымен Қазақтелеком қызметіне бақылау жүргізілмеу себептерінен жаңа компаниялардың нарыққа ену мүмкіндігі шектеулі жолы жабық болып қала берді. Провайдер өзінің сыртқы арнасын Қазақтелеком АҚ құзыретіндегі дерек ұлттық компанияның құн саясатын пайдаланылуын көрсетеді.

Ел президенті Н.Ә. Назарбаев Финляндия елінің Хельсинки қаласындағы іс-сапарында «Nokia Corporation» директорлар кеңесінің төрағасы Ристо Сшилласманмен кездесуінде өндіріс үдерісінде автоматтандыру, роботтандыру және жасанды интелект әдістерін енгізу арқылы еңбек өнімділігін арттыру міндетін ортаға салған болатын. Цифлендіру, инновациялық экожүйе мен 5G интернет байланыс жүйесін қолға алу мен дамыту жолдары қаралды. 2017 жылы республикалық бюджеттен 80 млрд. Тенге ауыл мен қала арасындағы теңсіздікті төмендету үшін қаржы бөлінсе, 2020 ж МЖС аясында талшықта оптикалық байланыс желісімен қамтитын жоба іске аспақ.

Қазақстан елі де, Қытай, Сингапур елдері сияқты дербес цифрлық ландшафты жүйені дамытуды маңызды деп отыр, осының нәтижесінде мемлекет пен бизнесті цифрландыруға белсенді тартуға негізделген экономикалық өсім аламыз. Цифрландыруға ниетті болсақ, экономикалық өсім жоғары болады. Аса жоғары жылдамдықты интернет сервисі 3G-86,8%, 4G-77 % тең. 2021 жылы елімізге «Қазақтелеком АҚ» алып келмек 60 ГГц лицензиясыз көлемде жайылады. Ол онлайн-платформа. Елімізде 26 млн абонент бар, 2017 жылы ұялы байланыс тығыздығы әлем бойынша 17-орында, биыл Content Review сарапшыларының зерттеуі бойынша алғашқы 10 елдің қатарында қызметі аз төлемді зерттеу 50 елге жүргізілді. 1ГГБ-орташа құны 1562,82 тенге. Мұнда, 137 байланыс операторының тарифтік ұсыныстары талданып ең арзан мобильдік интернет байланысы Иранда, ең қымбат байланыс Жапонияда екені анықталды. Қазақстан алғашқы ондыққа кірді. 2030 жылы кейбір футурологтардың болжамына сәйкес, интернет заттарының инфрақұрлымы 1 трлн құрылғы мен 100 млн қосымша таралмақ. Mackenzie сарапшылары жаһандық экономикаға интернет заттарының қосатын үлесін 2025 ж 11 трлн доллар көлеміне бағаланып отыр.

Қазақстан Республикасының 2030 жылға дейінгі даму стратегиясының басымдықтарында белгіленген ауыл және қала тұрғындарының арасындағы цифрлық теңсіздікті қысқарту проблемаларын түбегейлі шешу мақсатында «Қазақтелеком» АҚ «WLL CDMA технологиясын пайдалана отырып, ауылдық телекоммуникациялық байланыс желілерін жаңғырту және дамыту» әлеуметтік-маңызды жобасын іске асыруда. Қазіргі кезде CDMA-450 желісі республиканың бүкіл аумағында қолданылады және 4 570 елдімекенді қамтиды, бұл ауылдағы телефон тығыздығын әрбір 100 тұрғынға 14,08 телефон желілеріне дейін ұлғайтуға мүмкіндік берді.

Телекоммуникация ауылдық жерде xDSL - 8 мбит/с, FTTH-25.4 мың оптика 300 мбит/с, LTF – 18 мың оптика 116 мбит/с, EVDO -39,3 мың 1,8 мбит/с қосылған, ал 5 G -1 ГБТ көбейтеді.

Трафик бағасын төмендетіп, байланыс сапасын жақсату алға қойылған мақсат. БҚО, Орал қаласында 101,102,103,104,105 операторлар байланыс жүйелерін біріктіріп ортақ 112 байланысын енгізу көзделіп отыр. Түскен ақпараттар орынды және уақытылы баруын қадағалауға бағытталған. Бірнеше коммуналдық төлемдердің барлығын бірітіре отырып жаңа мобильді және онлайн жүйеде төлеу де жүзеге асырылуда. Бірнеше уақыт кезекте тұрмай уақыт пен айқын болуда. Алғашқы интернет жүйесі 3 G мен 4 G интернет желісін Белоруссияда becloud компаниясы болса, Қазақстанда «Билайн» мен «Теле 2» байланыс жүйесі еді. Ал 5 G енгізу «Қазақтелеком» АҚ компаниясына жүктелген болатын. [2]

«DWDM спектральдық тығыздау технологиясы негізінде ұлттық ақпараттық супермагистральды кеңейту» жобасы «сандық мемлекет» құру жолында маңызды қадам жасауға, «электрондық үкіметтің», сондай-ақ «ақпараттық қоғамның» инфрақұрылымын қалыптастыруға мүмкіндік берді.

Республиканың пайдалы географиялық жағдайын барынша тиімді пайдалану мақсатында «Қазақтелеком» АҚ қазіргі технологияларды жаңғырту және барлық шектес елдердің телекоммуникациялық операторларын магистральды желілермен жана түйісулерін салу жөніндегі жұмысты аяқтауда. Бүгінгі таңда заманауи телекоммуникациялар жаңа салалық идеологияға өту кезеңінде тұр.

Қолжетімділік желілерінің қарқынды дамуы және интернеттің өмірге дендеп енуі бір кезде телефон желілеріндегі жаңа қызмет ретінде қарастырылатын кең жолақты қол жетімділіктің (тіркелген де, ұтқыр да, ал идеалында – бірін-бірі толықтыратын) түпкілікті пайдаланушыларға оларды беру үшін желілік операторы бар сервис-провайдермен аз байланыс талап етілетін көптеген желілік сервиздері үшін көлік ортасына айналуына әкеледі. [3]

Соңғы 5 жыл ішінде «Қазақтелеком» АҚ жалпы нарықта Интернет желісіне кең жолақты қолжетімділікті дамыту жөнінде елеулі жұмыс жүргізді. «Қазақтелеком» АҚ Интернетіндегі кең жолақты қолжетімділік қызметтерінің клиенттік базасы 100 есе ұлғайды. 2018 жылдың аяғындағы жағдай бойынша 90% интернеті бар отбасы интернет желісіне қосылу үшін жоғары жылдамдықты қолжетімділікті пайдаланды. 2018 жылы «Қазақтелеком» АҚ 2-ден 4 есеге дейін пайдаланушылардың барлық санаттары үшін Интернетке қолжетімділік жылдамдығын арттыру жөніндегі іс-шаралар өткізді. Сонымен бірге тіркелген, сондай-ақ ұтқыр байланыс желілерінде дәстүрлі дауыс қызметтерінің трафигінің бір мезгілде қысқартумен деректерді беру трафигінің ұдайы өсуі байланыс арналарының өткізу қабілеті және қолжетімділік мәселесін түбегейлі шешуді талап етті.

Осы проблеманы жою және «бір розеткадан» бірыңғай желідегі әртекті трафиктің («телефония», «деректерді беру», «теледидар») қызмет көрсету мүмкіндігін алу мақсатында «Қазақтелеком» АҚ үйге дейін байланыстың талшықты-оптикалық желілерін (БТОЖ) пайдалануға негізделген FTTH (Fiber to the Home) желісін салу жөніндегі инновациялық жобаны іске асыруға кірісті. Сондай-ақ Интернет желісіне кең жолақты қолжетімділік қызметтеріне арналған сұранысты толық қанағаттандыру үшін «Қазақтелеком» АҚ «Алтел» АҚ-пен бірлесіп интернеттегі жоғары жылдамдықты ұтқыр қолжетімділікті қамтамасыз ететін Jet сауда маркасындағы CDMA-2000 желілерінде (3G) EV-DO үшінші ұрпақ ұтқыр байланыс технологиялары бойынша кең жолақты радиоқолжетімділік қызметтерін көрсету бойынша жобаны іске асыруда. [4]

Сондай-ақ, жоғары айтылған мәліметтер бойынша келесідей нәтиже жазуға болады:

- телекоммуникация саласының даму барлық елде басты экономикалық даму бағыты болып табылады;
 - Қазақстан Республикасында телекоммуникациялық қызмет шетел инвестицияларын тартудың басты көзі;
 - «Сандық Қазақстан» заңнамасы ішкі заңға Қазақстанда сандық байланысты дамыту.

Зерттеу нәтижесі көрсеткендей Қазақстанда телекоммуникация саласы экономиканың дамуында жетекші роль атқарады. Нарықты бақылайтын заң қабылдануы қажет, өйткені бұл саланың жұмыс қызметінің тиімділігін басқарып отыру үшін.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Постановление Правительства Республики Казахстан от 7 июня 2006 года № 519 «Об утверждении Программы развития отрасли телекоммуникаций Республики Казахстан на 2006-2008 год». [<https://online.zakon.kz/document>]

2. Госпрограмма «Цифровой Казахстан» утверждена постановлением Правительства Республики Казахстан № 827 от 12.12.2017 г.г. [[https://primeminister.kz>page.view](https://primeminister.kz/page.view)]
3. Абашев А.О. Рынок информационно- телекоммуникационных услуг и тенденции его развития: дис...канд.экон.наук: 08.00.05 \Александр Олегович Абашев. – Хабаровск,2002 .[с.185]).
4. Адилова А.М. Проектное управление в сфере телекоммуникаций Республики Казахстан. РНД доктор философии. Алматы 2017г. [<http://kaznitu.kz/upload/manager/dissertatsiya-Adilova-A-M-.pdf>].